

Plani Ndërkommunal për Menaxhimin e IntegrUAR të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt

**European
Investment
Bank**

City Climate
Finance Gap Fund

Co-funded by
the European Union

**german
cooperation**
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Org. led./N. org./Org. unit	<i>O.R</i>
Br. s./M. s./N. s./p.	<i>02-046/ 2025</i>
Datim/Dat. s. s.	<i>30. 04. 2025</i>

Plani Ndërkommunal për Menaxhimin e IntegrUAR të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt

Data: 13 dhjetor 2023

Versioni: 1

Përgatitur nga: GFA në bashkëpunim
me RWA dhe D&D

Përmbajtje

1. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE.....	10
2. KONTEKSTI.....	14
2.1 OBJEKTIVI I PËRGJITHSHËM I PLANIT NDËRKOMUNAL PËR MENAXHIMIN E INTEGRUAR TË MBETURINAVE.....	14
2.2 KORNIZA LIGJORE DHE RREGULLATORE.....	14
2.2.1 Politikat dhe direktivat e BE-së.....	14
2.2.2 Legjislacioni kombëtar për menaxhimin e mbeturinave.....	17
2.3 KORNIZA INSTITUCIONALE DHE ORGANIZATIVE.....	24
2.3.1 Nivel kombëtar.....	24
2.3.2 Nivel lokal.....	28
2.4 STRATEGJIA E KOSOVËS PËR MENAXHIMIN E INTEGRUAR TË MBETURINAVE.....	31
2.5 PLANET KOMUNALE PËR MENAXHIM TË MBETURINAVE.....	33
3. PËRSHKRIMI I RAJONEVE.....	34
3.1 KARAKTERISTIKAT FIZIKO-GJEOGRAFIKE.....	34
3.1.1 Lokacioni gjeografik.....	34
3.1.2 Klima.....	35
3.1.3 Kushtet fizike.....	35
3.1.4 Rreziqet natyrore.....	36
3.1.5 Përdorimi i tokës.....	36
3.1.6 Zonat e mbrojtura.....	37
3.2 POPULLATA.....	41
3.3 PËRSHKRIMI SOCIO-EKONOMIK.....	43
3.3.1 Të dhëna për të ardhurat dhe shpenzimet për kokë banori/ekonomi familjare.....	43
3.3.2 Biznesi dhe industria.....	44
3.3.3 Turizmi.....	46
3.3.4 Bujqësia.....	47
4. BAZA E MENAXHIMIT TË MBETURINAVE.....	49
4.1 GJENERIMI AKTUAL I MBETURINAVE KOMUNALE.....	49
4.1.1 Ekonomia familjare.....	49
4.1.2 Burimet komerciale.....	50
4.1.3 Burimet institucionale.....	51
4.1.4 Mbeturinat e gjelbra nga zonat publike.....	53
4.1.5 Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit.....	53
4.1.6 Analiza përmbledhëse e gjenerimit të mbeturinave.....	53
4.2 PËRBËRJA E MBETURINAVE.....	54
4.3 OFRIMI AKTUAL I SHËRBIMEVE TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE KOMUNALE.....	59
4.3.1 Mbledhja e mbeturinave.....	59
4.3.2 Transferimi i mbeturinave.....	68
4.3.3 Rikuperimi i mbeturinave.....	68
4.3.4 Deponimi i mbeturinave.....	69
4.3.5 Lëvizja e mbeturinave.....	71
4.3.6 Rritja e personelit për menaxhim të mbeturinave.....	71
4.3.7 Tarifat e mbeturinave.....	72
4.3.8 Roli i sektorit informal.....	78
4.4 MENAXHIMI I MBETURINAVE TË TJERA.....	79
4.4.1 Rrjedhat e mbeturinave të veçanta.....	79
4.4.2 Mbeturinat e rrezikshme nga amvisëritë.....	80
4.4.3 Mbeturinat nga kujdesi shëndetësor.....	80
4.4.4 Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit.....	81

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt

4.4.5	Mbeturina të vëllimshme.....	82
4.4.6	Mbeturina bujqësore.....	83
4.4.7	Mbeturinat industriale.....	84
4.4.8	Mbeturinat nga ITUZ.....	84
4.5	NDËRGJEGJËSIMI I PUBLIKUT	86
4.6	ANALIZA E MANGËSIVE TË GJENDJES EKZISTUESE TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE	87
5.	PARASHIKIMI I GJENERIMIT TË MBETURINAVE.....	90
5.1	PARASHIKIMI I POPULLSISË.....	90
5.1.1	Popullata.....	90
5.1.2	Parashikimi i popullsisë.....	91
5.2	RRITJA EKONOMIKE.....	92
5.3	PARASHIKIMI I MBETURINAVE KOMUNALE.....	92
5.3.1	Gjenerimi i MNK-ve.....	92
5.3.2	Parashikimi i mbeturinave	93
5.3.3	Shifrat e parashikimit sipas llojit të mbeturinave.....	94
5.3.4	Përmbledhje dhe analizë e parashikimit të gjenerimit të mbeturinave	95
6.	OBJEKTIVAT DHE CAQET	98
7.	ANALIZA E OPSIONEVE	100
7.1	SUPOZIMET DHE METODOLOGJIA.....	100
7.1.1	Zhvillimet aktuale dhe të planifikuara.....	100
7.1.2	Sisteme për mbledhjen e ndarë të lëndëve të thata të riciklueshme	101
7.1.3	Teknologjitë në dispozicion për rikuperim të mbeturinave.....	103
7.2	PREZANTIMI I OPSIONEVE TË IDENTIFIKUARA	108
7.2.1	Opsionet e identifikuara.....	108
7.2.2	Përshkrimi i opsioneve	108
7.3	ANALIZA E OPSIONEVE	110
7.3.1	Kostot që lidhen me zbatimin e Opsionit 1	110
7.3.2	Kostot që lidhen me zbatimin e Opsionit 2	113
7.3.3	Krahasimi i kostove së dy opsioneve	114
7.3.4	Përballueshmëria e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave	115
7.4	PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME PËR ZHVILLIMIN E SISTEMIT	116
8.	PËRSHKRIMI I SISTEMIT TË PREFERUAR TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE	118
8.1	MASAT PËR PARANDALIMIN E MBETURINAVE.....	118
8.2	MASAT PËR MBLEDHJEN E MBETURINAVE.....	118
8.3	MASAT PËR NDARJEN NË BURIM.....	121
8.3.1	Ndarja në burim e mbeturinave të ambalazhit dhe lëndëve të thata të riciklueshme.....	121
8.3.2	Ndarja në burim e biombeturinave.....	123
8.4	MASAT PËR RICIKLIM DHE RIKUPERIM TË BURIMEVE	123
8.4.1	Riciklimi dhe rikuperimi i mbeturinave jo organike	123
8.4.2	Riciklimi dhe rikuperimi i biombeturinave	125
8.5	MASAT PËR TRANSFERIMIN DHE DEPONIMIN PËRFUNDIMTAR TË MBETURINAVE.....	127
8.5.1	Transferimi i mbeturinave.....	127
8.5.2	Deponimi i mbeturinave	128
8.5.3	Mbyllja e deponive të vjetra	128
8.6	MASAT PËR MBETURINAT E NDËRTIMIT DHE DEMOLIMIT	129
8.7	MASAT PËR MBETURINAT E VËLLIMSHME	132
8.8	MASA TË TJERA	133
8.9	RRJEDHAT MASIVE	133
8.10	KOMUNIKIMI DHE NDËRGJEGJËSIMI I PUBLIKUT	135
8.11	KOSTOT E SISTEMIT DHE RIKUPERIMI I KOSTOVE.....	136

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt

8.11.1	<i>Investimet, kostot e O&M.....</i>	<i>137</i>
8.11.2	<i>Ndarja treguese e kostos ndërmjet komponentëve.....</i>	<i>141</i>
8.11.3	<i>Kostot agregate për njësi</i>	<i>142</i>
8.11.4	<i>Rikuperimi i kostos së sistemit për MNK.....</i>	<i>143</i>
8.11.5	<i>Tarifat e MNK.....</i>	<i>143</i>
9.	IMPLEMENTIMI	145
9.1	RREGULLIMET INSTITUCIONALE DHE ORGANIZATIVE	145
9.2	MONITORIMI, VLERËSIMI DHE PËRDITËSIMI I PLANIT	147
10.	PLANI I VEPRIMIT	149

Lista e tabelave

TABELA 2-1. TRANSPOZIMI I KORNIZËS LIGJORE TË BE-SË PËR MENAXHIMIN E MBETURINAVE NË KORNIZËN LIGJORE TË KOSOVËS	22
TABELA 2-2. PËRSHKRIMI I KOMPANIVE EKZISTUESE RAJONALE TË MBETURINAVE DHE OFRUESVE TË TJERË TË SHËRBIMEVE KRYESORE NË RAJONE	30
TABELA 2-3. PËRSHKRIMI I KOMPANIVE PRIVATE PËR MENAXHIMIN E MENAXHIMIN E MBETURINAVE QË OPEROJNË NË RAJONE	30
TABELA 2-4. PËRGATITJA PËR CAQET E RIPËRDORIMIT DHE RICIKLIMIT PËR MBETURINAT KOMUNALE	32
TABELA 2-5. OBJEKTIVAT PËR RRJEDHAT SPECIFIKE TË MBETURINAVE	32
TABELA 2-6. CAQET E RICIKLIMIT PËR MBETURINAT E NDËRTIMIT DHE DEMOLIMIT	32
TABELA 2-7. MASAT E PARAPARA NË PLANET KOMUNALE PËR MENAXHIMIN E MBETURINAVE	33
TABELA 3-1. TË DHËNAT E SIPËRFAQES PYJORE PËR RAJONIN E GJILANIT DHE RAJONIN E FERIZAJT	37
TABELA 3-2. RAJONI I FERIZAJT	37
TABELA 3-3. RAJONI I GJILANIT	40
TABELA 3-4. POPULLSIA TOTALE DHE EKONOMITË FAMILJARE RURALE DHE URBANE NË TË DY RAJONET	41
TABELA 3-5. POPULLSIA RURALE DHE URBANE DHE NUMRI I EKONOMIVE FAMILJARE NË RAJONET (VLERËSIMI 2021 NGA ASK)	41
TABELA 3-6. TË DHËNAT KOMUNALE PËR BANORËT SEZONALË (DIASPORA) NË KOMUNA	42
TABELA 3-7. KONSUMI I EKONOMIVE FAMILJARE NË ZONAT RURALE DHE URBANE NGA VITI 2008-2017 (BURIMI: ASK)	43
TABELA 3-8. NUMRI DHE LLOJET KRYESORE TË BIZNESEVE AKTIVE NË KOMUNA (BURIMI: TË DHËNAT KOMUNALE 2023)	44
TABELA 3-9. INDUSTRI TË KRYESORE NË KOMUNA DHE KARAKTERISTIKAT E MBETURINAVE (MK, MO, MRr, MND ETJ.)	45
TABELA 3-10. NUMRI I HOTELEVE, DHOMAVE DHE SHITRETËRVE NË TË DY RAJONET (TË DHËNAT E ASK-SË TË VITIT 2019)	47
TABELA 3-11. NUMRI I VIZITORËVE DHE NETËVE ME VIZITORË NË TË DY RAJONET (TË DHËNAT E ASK-SË TË VITIT 2019)	47
TABELA 3-12. TRENDI NË NETËT ME VIZITORË NË TË DY RAJONET (TË DHËNAT E ASK-SË TË VITIT 2019)	47
TABELA 3-13. FERMAT DHE PUNËSIMI NË BUJQËSI NË RAJONE (TË DHËNAT E ASK-SË TË VITIT 2014?)	48
TABELA 4-1. GJENERIMI I MBETURINAVE NGA AMVISËRITË (TË MBLEDHURA), 2021	49
TABELA 4-2. GJENERIMI I PËRLOGARITUR I MBETURINAVE NGA AMVISËRITË NË VITIN 2021	50
TABELA 4-3. NUMRI DHE LLOJET KRYESORE TË BIZNESEVE AKTIVE NË KOMUNA	50
TABELA 4-4. NUMRI DHE LLOJI I INSTITUCIONEVE KRYESORE NË TË DY RAJONET	51
TABELA 4-5. PARASHIKIMI I GJENERIMIT TË MND-VE	53
TABELA 4-6. GJITHSEJ GJENERIMI I MBETURINAVE KOMUNALE NË VITIN 2023	54
TABELA 4-7. ANALIZA E PËRBËRJES SË MBETURINAVE PËR GJILANIN GJATË PRANVERËS 2021	54
TABELA 4-8. ANALIZA E PËRBËRJES SË MBETURINAVE PËR GJILANIN GJATË VJESHTËS/DIMRIT 2021	55
TABELA 4-9. ANALIZA E PËRBËRJES SË MBETURINAVE PËR FERIZAJ GJATË PRANVERËS 2021	56
TABELA 4-10. ANALIZA E PËRBËRJES SË MBETURINAVE PËR FERIZAJ GJATË VJESHTËS/DIMRIT 2021	56
TABELA 4-11. SASITË E MNK SA I PËRKET POTENCIALIT PËR RICIKLIM/RIKUPERIM	58
TABELA 4-12. INVENTARI I KAMIONËVE PËR MBLEDHJEN E MBETURINAVE, SHPOTAVE, KONTEJNERËVE DHE KOMPOSTUESVE SHTËPIAK NË KOMUNA	60
TABELA 4-13. MBULIMI I SHËRBIMEVE BAZË TË MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË RAJONIN E GJILANIT DHE FERIZAJT 2019-2021	61
TABELA 4-14. TË DHËNAT E MBULIMIT TË NXJERRA NGA PLANET E PËRDITËSUARA TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE KOMUNALE DHE AMMK 2021	62
TABELA 4-15. SHPESHTËSIA E MBLEDHJES DERË MË DERË (120/240L) DHE MBETURINA TË PËRZIERA (1.1m ³)	63
TABELA 4-16. SISTEMI I MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË FERIZAJ	63
TABELA 4-17. SISTEMI I MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË KAÇANIK	63
TABELA 4-18. SISTEMI I MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË SHITIME	64
TABELA 4-19. SISTEMI I MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË HAN TË ELEZIT	64
TABELA 4-20. SISTEMI I MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË SHTËRPECË	64
TABELA 4-21. SITUATA EKZISTUESE PËR SHËRBIMET E MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË RAJONE	66
TABELA 4-22. SITUATA EKZISTUESE NË SHËRBIMET E MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË RAJONIN E GJILANIT DHE FERIZAJT (RAPORTI I AMMK-SË I VITIT 2021 DHE PMMK-TË)	67
TABELA 4-23. NUMRI DHE KARAKTERISTIKAT E DEPONIVE ILEGALE, 2021	70
TABELA 4-24. TRENDI NË NUMRIN E DEPONIVE ILEGALE	71
TABELA 4-25. NUMRI I STAFIT DIREKT DHE INDIREKT NË RAJONET	71
TABELA 4-26. TARIFAT E MBETURINAVE 2022-2023	72
TABELA 4-27. SHEMBULL I TARIFAVE TË MBETURINAVE SIPAS KATEGORIVE NGA VITIA	72
TABELA 4-28. TARIFAT E MBETURINAVE PËR KATEGORI	73
TABELA 4-29. NORMAT E MBLEDHJES SË TARIFAVE TË MBETURINAVE, - % E KATEGORISË QË PAGUAJNË TARIFAVE TË MBLEDHJES	74

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjiçanit dhe Ferizajt

TABELA 4-30. TË ARDHURAT VJETORE KOMUNALE NGA ARKËTIMI I TARIFAVE TË MBETURINAVE 2019-2021	75
TABELA 4-31. TË ARDHURAT VJETORE KOMUNALE NGA TARIFAT E MBETURINAVE PËR SECILËN KATEGORI NË VITIN 2021	75
TABELA 4-32. TË ARDHURAT MESATARE PËR TON MBETURINASH KOMUNALE TË MBLEDHURA	76
TABELA 4-33. NORMAT E MBULIMIT TË TË ARDHURAVE DHE KOSTOVE PËR SHËRBIMET E MENAXHIMIT TË MBETURINAVE TË OFRUARA NË KOMUNAT E DY RAJONEVE	77
TABELA 4-34. LISTA E KOMPANIVE TË LICENCUARA QË MERRREN ME MBETURINA TË VEÇANTA	79
TABELA 4-35. SASITË E PARASHIKUARA TË MPEE	80
TABELA 4-36. GJENERIMI I MKSH NGA SPITALET PUBLIKE NË ZMM	80
TABELA 4-37. SASITË E MKSH TË KRIJUARA NGA IKSH PARËSORE	80
TABELA 4-38. SASITË (TON/VIT) TË MBETURINAVE TË RREZIKSHME TË TRAJTUARA NË SPITALET RAJONALE	81
TABELA 4-39. OBJEKTET E PËRKOSSHME TË DEPONIMIT TË MBETURINAVE (LOKACIONET) PËR MND	81
TABELA 4-40. VËLLIMET E MND-VE NË ZMM	82
TABELA 4-41. AKTIVITETE DHE FUSHATA NËRGJEGJËSUESE NË LIDHJE ME MENAXHIMIN E MBETURINAVE NË TË DY RAJONET	86
TABELA 4-42. ANALIZA E MANGËSIVE TË GJENDJES EKZISTUESE TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE	87
TABELA 5-1. POPULLSIA E DYMBËDHJETË KOMUNAVE	90
TABELA 5-2. PARASHIKIMI I POPULLSISË	91
TABELA 5-3. MBETURINAT E MBLEDHURA PËR KOKË BANORI NË KOMUNËN E FERIZAJT DHE TË GJILANIT	92
TABELA 5-4. PARASHIKIMI I GJENERIMIT TË MBETURINAVE NË RAJONIN E FERIZAJT DHE GJILANIT	93
TABELA 5-5. PARASHIKIMI I MNK-VE SIPAS LLOJIT TË MBETURINAVE	94
TABELA 5-6. PARASHIKIMI I MND-VE	94
TABELA 6-1. OBJEKTIVAT DHE CAQET	98
TABELA 7-1. MBULESA E SHËRBIMIT NË ZMM, 2021	100
TABELA 7-2. TEKNOLOGJITË E MBETURINAVE NË ENERGJI	103
TABELA 7-3. KOSTOT QË LIDHEN ME TEKNOLOGJITË TMB	106
TABELA 7-4. KRAHASIMI I KOSTOVE TË DY OPSIONEVE	114
TABELA 7-5. TARIFA MESATARE E RIKUPERIMIT TË PLOTË TË KOSTOS DERI NË VITIN 2035, ÇMIMET E VITIT 2023	115
TABELA 7-6. TARIFA MESATARE E RIKUPERIMIT TË PLOTË TË KOSTOS DERI NË VITIN 2035, GRANT INVESTIMI FILLESTAR NË OBJEKTET E RIKUPERIMIT	116
TABELA 7-7. TARIFA E RIKUPERIMIT TË PLOTË TË KOSTOS DERI NË VITIN 2035, GRANT INVESTIMI FILLESTAR NË OBJEKTET E RIKUPERIMIT, SKEMA PZP	116
TABELA 8-1. NUMRI I PARASHIKUAR I KONTEJNERËVE DHE AUTOMJETEVE TË SPECIALIZUARA PËR OFRIMIN E SHËRBIMEVE TË MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË RAJONIN E FERIZAJT	119
TABELA 8-2. NUMRI I PARASHIKUAR I KONTEJNERËVE DHE AUTOMJETEVE TË SPECIALIZUARA PËR OFRIMIN E SHËRBIMEVE TË MBLEDHJES SË MBETURINAVE NË RAJONIN E GJILANIT	120
TABELA 8-3. PARAMETRAT E PROJEKTIMIT PËR SISTEMIN E NDARJES NË BURIM PËR LËNDËT E RICIKLUESHME	122
TABELA 8-4. NUMRI I PËRLLQOGARITUR I KONTEJNERËVE TË NEVOJSHËM PËR MBLEDHJEN E MBETURINAVE PËR RAJONIN E FERIZAJT	122
TABELA 8-5. NUMRI I PËRLLQOGARITUR I KONTEJNERËVE TË NEVOJSHËM PËR MBLEDHJEN E MBETURINAVE PËR RAJONIN E GJILANIT	123
TABELA 8-6. SISTEMI I RICIKLIMIT DHE RIKUPERIMIT NË ZMM	123
TABELA 8-7. PARAMETRAT KRYESORË TË IMPIANTIT PËR TMB, T/V	125
TABELA 8-8. SISTEMI I MENAXHIMIT TË BIOMBETURINAVE NË ZMM	125
TABELA 8-9. KOSTOT E INVESTIMIT PËR NJË OBJEKT KOMPOSTIMI	126
TABELA 8-10. MADHËSIA DHE NUMRI I DEPONIVE PËR MBYLLJE	128
TABELA 8-11. PAJISJET E MBLEDHJES DHE TRANSPORTIT TË MND-VE	130
TABELA 8-12. RRJETI I PIKAVE TË DORËZIMIT	130
TABELA 8-13. KAPACITETI DHE NUMRI I GURTHYESVE TË NEVOJSHËM	131
TABELA 8-14. KOSTOT E INVESTIMIT PËR MENAXHIMIN E MND-VE	131
TABELA 8-15. KOSTOT VJETORE TË SISTEMIT SIPAS KOMPONENTËVE TË SHËRBIMIT, 2025-2030	141
TABELA 8-16. KOSTOT VJETORE TË SISTEMIT SIPAS KOMPONENTËVE TË SHËRBIMIT, 2025-2030	142
TABELA 8-17. KOSTOT TOTALE PËR NJËSI PËR TON DHE KOMPONENTËT E SHËRBIMIT	142
TABELA 8-18. PARAMETRAT E SISTEMIT AKTUAL DHE TË ARDHSHËM TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE	144
TABELA 10-1. PLANI I VEPRIMIT, 2024-2030	150

Lista e figurave

FIGURA 1. HIERARKIA E MBETURINAVE SIÇ PËRSHKRUHET NË DKM.....	14
FIGURA 2. KORNIZA INSTITUCIONALE PËR MENAXHIMIN E MBETURINAVE NË NIVEL KOMBËTAR	27
FIGURA 3. BPV PËR KOKË BANORI NË KOSOVË 2012-2021 (BURIMI: BANKA BOTËRORE).....	43
FIGURA 4. TRENDI I KONSUMIT VJETOR TË FAMILJEVE PËR FAMILJET RURALE DHE URBANE 2008-17 (BURIMI: ASK).....	44
FIGURA 5. TRENDI NË NUMRIN E NETËVE ME VIZITORË NË TË DY RAJONET (BURIMI: ASK)	47
FIGURA 6. PËRBËRJA E MBETURINAVE NË GJILAN DHE FERIZAJ	57
FIGURA 7. PËRBËRJA E MBETURINAVE KOMUNALE NË TË DY NËNRAJONET	58
FIGURA 8. PËRBËRJA E MNK-SË PËR SA I PËRKET POTENCIALIT PËR RICIKLIM/RIKUPERIM	58
FIGURA 9. OPERACIONI I TRANSFERIT NË FERIZAJ.....	68
FIGURA 10. PAMJE NGA DEPONIA E VELEKINCËS	70
FIGURA 11. ALTERNATIVAT E PËRDORIMIT TË LLUMIT	85
FIGURA 12. TRENDI I POPULLSISË PËR DYMBËDHJETË KOMUNAT NË TË DY RAJONET, 2017-21	90
FIGURA 13. PARASHIKIMI I MNK-VE	96
FIGURA 14. PËRBËRJA E MBETURINAVE.....	96
FIGURA 15. PARASHIKIMI I MND-VE.....	96
FIGURA 16. SHEMBUJ TË KONTEJNERËVE QË PËRDOREN ZAKONISHT PËR MBLEDHJEN DERË MË DERË (MAJTAS) DHE TË SJELLJES SË MBETURINAVE (DJATHTAS)	102
FIGURA 17. LLOJE TË NDRYSHME TË SISTEMEVE TË SJELLJES SË MBETURINAVE	102
FIGURA 18. SHEMBUJ TË TMB	105
FIGURA 19. SISTEMET E KOMPOSTIMIT.....	107
FIGURA 20. KOSTOT VJETORE PËR NËNRAJONIN E FERIZAJT PËR AKTIVITET TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE.....	111
FIGURA 21. KOSTOT VJETORE PËR NËNRAJONIN E GJILANIT PËR AKTIVITET TË MENAXHIMIT TË MBETURINAVE	112
FIGURA 22. KOSTOT E ZBRITURA PËR NJËSI PËR SECILËN KOMUNË, OPSIONI 1	112
FIGURA 23. KOSTOT E INVESTIMIT, OPSIONI 2	113
FIGURA 24. KOSTOT OPERATIVE, OPSIONI 2.....	113
FIGURA 25. KOSTOT E ZBATIMIT, OPSIONI 2	114
FIGURA 26. PASQYRË E ELEMENTEVE TË NJË IMPIANTI KLASIFIKIMI.....	124
FIGURA 27. NJË IMPIANT TIPIK KOMPOSTIMI I VARGJEVE	126
FIGURA 28. QENDËR TIPIKE PËR RICIKLIM TË MBETURINAVE TË AMVISËRISË	133
FIGURA 29. RRJEDHA MASIVE E SISTEMIT, 2030.....	134
FIGURA 30. RRJEDHA MASIVE E SISTEMIT, 2035.....	134
FIGURA 31. KOSTOT E INVESTIMEVE NË MBLEDHJEN E NDARË TË MBETURINAVE	137
FIGURE 32 KOSTOT E OPERIMIT DHE MIRËMBAJTJES SË MBLEDHJES SË NDARË TË MBETURINAVE	137
FIGURA 33 KLASIFIKIMI OPEX	138
FIGURA 34 TË ARDHURAT E MUNDSHME NGA MATERIALET E RICIKLUESHME	139
FIGURA 35 KOSTOJA E INVESTIMIT TË DEPONISË RAJONALE	140
FIGURA 36 KOSTOT VJETORE OPERATIVE TË DEPONISË RAJONALE	140
FIGURA 37. PARASHIKIMI I SHPENZIMEVE KOMUNALE, MIJË EURO	143
FIGURA 38. TARIFA E MBULIMIT TË PLOTË TË KOSTOS, PRAGU I PËRBALLUESHËM DHE RITJIA E REKOMANDUAR E TARIFËS MESATARE	144

Lista e shkurtesave

NPSH	Nënprodukte shtazore
TA	Tretje anaerobe
QRMA	Qendra për riciklim të mbeturinave të amvisërisë
MND	gr
EQ	Ekonomi qarkor
DIMNUNI	Departamenti për Inspektimin e Mjedisit, Natyrës, Ujërave, Ndërtimit dhe Planifikimit
	Hapsinorë
PeD	Pika e dorëzimi
SRD	Sistemi i rimbursimit të depozitave
AFJ	Automjetet në fund të jetës
PZP	Përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit
BE	Bashkimi Evropian
BPV	Bruto produkti vendor
IKSh	Institucionet e kujdesit shëndetësor
MKSh	Mbeturinat nga kujdesi shëndetësor
MRrA	Mbeturinat e rrezikshme nga amvisëritë
PNMIM	Plani Ndërkomunal i Menaxhimit të Integruar të Mbeturinave
BNK	Bashkëpunimi ndërkomunal
MIM	Menaxhimi i integruar i mbeturinave
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
AMMK	Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës
SKMIM	Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave 2021– 2030
KMDK	Kompania për Menaxhimin e Deponive në Kosovë
TMB	Trajtimi mekanik-biologjik
ME	Ministria e Ekonomisë
MMPHI	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
MAPL	Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal
MF	Ministria e Financave
ORM	Objekti i rikuperimit të materialeve
MNK	Mbeturinat e ngurta komunale
PMMK	Plani i menaxhimit të mbeturinave komunale
PKMMND	Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Demolimit
NJKP	Kompania e Re Publike Komunale
NP	Ndërmarrjet Publike
OPP	Organizata e Përgjegjësisë së Prodhuesit
LDM	Lëndë djegëse nga mbeturinat
KRM	Kompania Rajonale e Mbeturinave
NnB	Ndarja në burim
MMN	Menaxhimi i mbeturinave të ngurta
AT	Asistencë teknike
ST	Stacioni i transferimit
MMB	Menaxhimi i mbeturinave dhe burimeve
MPEE	Mbeturina të pajisjeve elektrike dhe elektronike
ZMM	Zona e menaxhimit të mbeturinave (rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt)
MnE	Mbeturina në energji
ITUZ	Impianti për trajtimin e ujërave të zeza

1. Përmbledhje ekzekutive

Ky raport paraqet një studim të parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për regjionin e Gjilanit dhe Ferizajt. Përgatitja e këtij raporti është bërë e mundur falë financimit të vënë në dispozicion nga City Climate Gap Fund, mbështetur nga GIZ dhe Banka Evropiane e Investimeve.

Procesi i përgatitjes së këtij studimi parafizibiliteti është mbikëqyrur nga afër nga Komiteti Drejtues dhe Grupi i tij Punues Teknik, i përbërë nga përfaqësues nga komunat e rajonit të Gjilanit dhe Ferizajt. Procesi ka përfshirë një sërë prezantimesh nga një ekip këshillues në fazat kyçe, duke përfshirë studimin bazë, analizën e opsioneve dhe draftin e studimit të parafizibilitetit. Diskutimet e mbajtura dhe komentet e marra mbi draft dokumentet e procesit kanë qenë shumë të vlefshme për të siguruar që ky studim parafizibiliteti të përmbajë masa që janë teknikisht të shëndosha dhe të mbështetura nga komunat partnere.

Objektivi kryesor është sigurimi i praktikave më të mira të menaxhimit mjedisor për fraksionet e mbeturinave të krijuara në rajone, duke përfshirë masat për parandalimin e mbeturinave dhe për minimizimin e gjenerimit të mbeturinave. Ky studim parafizibiliteti në thelb ofron një plan veprimi për zbatimin e një sistemi të integruar ndërkomunal të menaxhimit të mbeturinave.

Ka qenë e rëndësishme gjatë zhvillimit të këtij plani që të merret parasysh drejtimi strategjik i sektorit të menaxhimit të mbeturinave dhe burimeve (MMB) në Kosovë. Në kohën e publikimit të këtij raporti, Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave (SKMIM) ishte duke u azhurnuar dhe një koncept dokument për reformën në sektorin e mbeturinave ishte gjithashtu në përgatitje e sipër. Në bazë të këtyre dokumenteve të politikave strategjike, veçanërisht pasi ato kanë të bëjnë me përgjegjësitë e komunave në menaxhimin e integruar të mbeturinave (MIM), nevojën e ardhshme për të përmbushur objektivat e riciklimit dhe devijimit të deponive, dhe nevojën për të katalizuar investimet në objektet dhe shërbimet e MMB, duke mbështetur një tranzicion drejt një ekonomie qarkore.

Rajoni i Ferizajt ndodhet në pjesën juglindore të Kosovës në kufi me Serbinë, Maqedoninë e Veriut dhe Shqipërinë. Rajoni mbulon një sipërfaqe totale prej 1,030 km². Ai përfshin pesë komuna: Ferizajt, Hani i Elezit, Kaçaniku, Shtimja dhe Shtërpeca. Kaçaniku dhe Hani i Elezit ndodhen në kufirin me Maqedoninë e Veriut, gjë që e ka bërë rajonin pika të rëndësishme transite për transport, tregti dhe komunikim.

Rajoni i Gjilanit gjendet në pjesën juglindore të Kosovës. Ai përfshin një sipërfaqe totale prej 1,206 km². Ajo përfshin: Gjilani, Kamenica, Vitia, Parteshi, Kllokoti, Ranillugu and Artana (Novobërda). Lumi Morava dhe lugina e tij ndan Gjilanin nga kodrat e Artanës (Novobërdës) dhe Gollakut, në veri, dhe nga Karadaku i Shkupit, në jug. Maja më e lartë është Kopilaça. Rajoni ka një pozicion shumë të mirë gjeografik, që korrespondon me lidhje të shumta jo vetëm me Kosovën, por edhe me Ballkanin dhe Evropën.

Komunat në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt kanë një bazë të fortë për të kuptuar nevojat e tyre për bashkëpunim ndërkomunal, ku shumica e komunave kanë plane komunale për menaxhimin e mbeturinave (PMMK) të miratuara dhe në zbatim për periudhën 2023-2027.

Kompania rajonale e mbeturinave (KRM) "Eco-Higjiena" operon në rajonin e Gjilanit si ofrues i shërbimeve për komunat e Gjilanit, Kamenicës dhe Vitisë, duke mbledhur, transportuar dhe deponuar mbeturinat, duke pastruar rrugët, duke mirëmbajtur varrezat dhe duke kryer shërbime dimërore. Komunat e Novobërdës, Parteshit, Kllokotit dhe Ranillugut kanë marrëveshje të tjera për ofrimin e shërbimeve të mbledhjes, transportit dhe deponimit të mbeturinave. Novobërda shërbehet nga Ekologjia nga Graçanica dhe Parteshi, Kllokoti dhe Ranillugu kanë ofruesit e tyre të shërbimeve komunale.

Në rajonin e Ferizajt, KRM Pastërtia, është ofruesi rajonal i shërbimeve që aktualisht i shërben komunave të Ferizajt, Kaçanikut dhe Shtimes. Ofruesi i shërbimeve në komunën e Hani të Elezit është "Pastrimi". Ofruesi i shërbimeve në komunën e Shtërpçës është "NJKP" (Kompania e Re Publike Komunale).

Sipas vlerësimit të fundit të Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK), popullsia e përgjithshme e dy regjioneve është 353,420 persona me 180,993 banorë në rajonin e Gjilanit dhe 172,427 banorë në rajonin e Ferizajt. Dy qendrat kryesore të popullsisë urbane

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt
në regjione janë qytetet e Gjilanit dhe Ferizajt ku banon rreth 25% e popullsisë. Sipas regjistrimit të fundit të vitit 2011, rreth 66% e popullsisë në të dy rajonet jeton në zona të klasifikuara si zona rurale dhe 34 në zona të klasifikuara si urbane.

Shumica e mbeturinave nga amvisëritë të gjeneruara në të dy rajonet janë nga komunat e Ferizajt dhe Gjilanit, të cilat përfshijnë dy qendrat rajonale urbane. Amvisëritë, bizneset dhe institucionet në këto dy komuna gjenerojnë 48,600 ton/vit, që është rreth 62% e totalit të mbeturinave të mbledhura në të dy rajonet. Sasia totale e mbeturinave komunale të mbledhura është rreth 78,000 ton në vit. Mesatarja e mbeturinave të gjeneruara për person është 269 kg/person/vit në rajonin e Gjilanit dhe 255 kg/person/vit në rajonin e Ferizajt.

Industritë kryesore që prodhojnë sasi të mëdha mbeturinash në të dy rajonet përpunuesit e frutave dhe perimeve, industritë e përpunimit të metaleve dhe drurit. Përveç amvisërive, bizneseve dhe institucioneve, një burim tjetër i gjenerimit të mbeturinave komunale janë zonat e gjelbra publike, duke përfshirë mirëmbajtjet e parqeve, varrezave, rrugëve, hotelet dhe pronat komerciale.

Analiza e **perberjes** të mbeturinave tregon se 36-48% e mbeturinave të përziera të amvisërive në Gjilan janë mbeturina ushqimore të biodegradueshme, ndërsa mbeturinat plastike janë 14-24% dhe letra/kartoni janë 5-24% të mbeturinave të përziera komunale. Në Ferizaj sasi të mbeturinave të plastikës, letrës dhe kartonit janë më të larta, kurse përqindja e mbeturinave ushqimore është më e vogël. Në të gjithë rajonin, 88% e MNK-ve ka potencial për ndonjë formë riciklimi ose rikuperimi.

Secila komunë ka flotën e vet të automjeteve për mbledhjen e mbeturinave dhe ofron kontejnerë për mbledhjen e mbeturinave. Në komuna, operatorë për mbledhjen dhe transportimin e mbeturinave komunale janë kompanitë rajonale të mbeturinave, të cilat janë në pronësi publike, ku komunat janë aksionarë, kryesisht komunat e mëdha dominojnë me asete. Në disa raste është angazhuar edhe ndonjë operator privat.

Përqindja e amvisërive të mbuluara nga shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave është rritur ndjeshëm gjatë 3 viteve të fundit me rreth 60 deri në 80 për qind në të dy rajonet. Dy sisteme kryesore për mbledhjen e mbeturinave aplikohen nga ofruesit e shërbimeve në komunat e dy rajoneve: i) mbledhja derë më derë dhe ii) mbledhja e mbeturinave të përziera në kontejnerë 1.1 m³.

Parandalimi i mbeturinave është promovuar përmes pilotëve të kompostimit në kushte shtëpie në Gjilan, Novobërdë, Ferizaj, Kaçanik dhe Han të Elezit. Në përgjithësi, rreth 2% e amvisërive kanë kompostues shtëpiak në rajonin e Gjilanit dhe rreth 4% në rajonin e Ferizajt. Ndarja në burim dhe mbledhja e veçantë e lëndëve të riciklueshme nuk sigurohet në mënyrë sistematike.

Në Ferizaj ka një stacion transferimi (ST). ST po përdoret nga komuna e Ferizajt, Shtimes, Kaçanikut dhe Hanit të Elezit. ST është në funksion që nga viti 2004 dhe menaxhohet nga Kompania për Menaxhimin e Deponive në Kosovë (KMDK).

Të dy rajoneve u mungojnë objektet formale të trajtimit për fraksionet e ndryshme të mbeturinave që hidhen në rajone. Është duke u bërë studimi i fizibilitetit për ngritjen e objektit të kompostimit të mbeturinave të gjelbra për rajonin e Gjilanit. Burimet që parashikohen të ketë mbeturina të gjelbra janë zonat publike dhe pjesërisht nga shtëpitë e banimit. Parashikohet gjithashtu që mbeturinat ushqimore nga tregjet dhe restorantet (përgjashtuar kockat dhe mishin) të riciklohen gjithashtu.

Deponia rajonale në Velekincë u shërben të gjitha rajoneve, e menaxhuara nga KMDK. Aktualisht komunat i hedhin MNK-të e tyre me një tarifë porte prej 6 euro për ton. Përmirësimi i deponisë së Velekincës është planifikuar për një periudhë 20-vjeçare. Rreth 200 vend-deponime ilegale u zbuluan në vitin 2021, me këtë numër që është ulur ndjeshëm në vitet e mëparshme.

Ndryshimi është mjaft i konsiderueshëm në nivelin e personelit ndërmjet komunave dhe rajoneve. Në rajonin e Gjilanit, numri i personelit është dukshëm më i ulët se ai i Ferizajt, por numri më i madh në rajon është pjesërisht për shkak të distancave më të mëdha me deponinë rajonale dhe nevojës për transportimin e mbeturinave.

Tarifat përcaktohen në përputhje me rishikimet e planeve të menaxhimit të mbeturinave komunale (PMMK). Niveli i përgjithshëm i tarifave të mbeturinave për familjet nuk është rritur që nga viti 2020. Rritja e planifikuar e tarifave të deponimit të mbeturinave në KMDK dhe aplikimi i tarifave të reja të trajtimit ka të ngjarë të rrisë tarifat e mbeturinave.

Është bërë një parashikim 20-vjeçar i mbeturinave të krijuara dhe ndryshimeve. Rritja e pritshme e popullsisë për të dy rajonet është mjaft konstante. Rritja vjetore e vlerësuar e popullsisë në të dy rajonet ishte 0.05% në vit me një trend mjaft konstant ose lehtësisht në rënie. Dy grupet kryesore të gjenerimit të mbeturinave janë MNK dhe MND. Ndërkohë që ritmi i rritjes së MND pritet të ngadalësohet pas vitit 2030, sasitë totale janë në rritje, duke arritur pothuajse në sasitë e MNK.

Janë vendosur objektiva dhe caqe, në veçanti rritja e mbulimit të shërbimit të mbledhjes së mbeturinave në 100%, vendosja dhe rritja e riciklimit dhe rikuperimit dhe reduktimi i varësisë nga deponitë. Opsionet janë vlerësuar, me rezultatet e rekomanduara të mëposhtme.

- Krijimi i një deponie të përbashkët rajonale është zgjidhje më ekonomike sesa deponitë individuale në rajonin e Ferizajt dhe Gjilanit.
- Stacioni i transferimit në rajonin e Ferizajt është i arsyetuar dhe do të zvogëlojë shpenzimet e mbledhjes dhe transportit
- Krijimi i impiantit të përbashkët të trajtimit mekanik biologjik (TMB) është zgjidhje më ekonomike sesa instalimet individuale të TMB në nënrajonet e Ferizajt dhe Gjilanit.
- Justifikohet krijimi i 2 ORM në Gjilan dhe Ferizaj.
- Organizimi i shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave komunale individualisht nga komunat e vogla me popullsi më pak se 10,000 banorë konsiderohet më i shtrenjtë se ofrimi i shërbimeve rajonale (nëpërmjet kompanive rajonale të mbeturinave).
- Kompostimi i mbeturinave të gjelbra duhet të fillojë me dy komunat kryesore: Ferizaj dhe Gjilan ku arsyetohen vendet e centralizuara të kompostimit. Vendet e decentralizuara të kompostimit me pajisje mobile do të jenë më të përshtatshme për komunat e tjera që mbledhin më pak se 1,000 ton mbeturina të gjelbra/vit.
- Sistemet për mbledhje të ndarë dhe klasifikim të mbeturinave të riciklueshme duhet të ndjekin zbatimin e skemave PZP për mbeturinat e ambalazhit.
- Burime të konsiderueshme duhet të ndahen për zbatimin e programit të kompostimit në kushte shtëpie në të dy rajonet.

Qendra për riciklim të mbeturinave të amvisërisë do të krijohen në vendbanimet kryesore, duke përfshirë Ferizajn, Kaçanikun dhe Shtimen në rajonin e Ferizajt dhe Gjilanin, Kamenicën dhe Vitinë në rajonin e Gjilanit.

Sapo skemat e Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit (PZP) të zbatohen plotësisht në vend, komunat do të lidhin kontrata me operatorët PZP për mbledhjen e ndarë të mbeturinave të pajisjeve elektrike dhe elektronike, vajrave të përdorura, automjetet në fund të ciklit të përdorimit, baterive të harxhuara dhe akumulatorëve.

Komunat do të duhet të organizojnë fushata komunikimi që adresojnë sjelljen e publikut të gjerë. Paralelisht, do të duhet të theksohen edhe inspektorët e mjedisit se ata duhet të marrin masa për mbylljen e deponive ilegale. Strategjia e komunikimit është e nevojshme për të ndihmuar që shoqëria të largohet nga pranimi i mosrespektimit të rregulloreve si normë ose si diçka që mund të "negociohet".

Përballueshmëria e shërbimeve të përmirësuara të menaxhimit të mbeturinave në të ardhmen ka të ngjarë të jetë një problem për shumë nga banorët më të varfër në të dy rajonet. Nevojiten financime koncesionare për të mbështetur zbatimin.

Aplikimi dhe rritja graduale e mbledhjes së ndarë të mbeturinave për të mbuluar 100% të popullsisë urbane dhe 80% të popullsisë rurale kërkon investime të vazhdueshme dhe riinvestim në kamionë dhe kontejnerë. Objektet e kompostimit për mbeturinat e gjelbra nga zonat publike urbane me kapacitet prej 2,000 ton/vit janë planifikuar për secilin nga rajonet, duke kërkuar kosto fillestare investimi prej 1.2 milionë euro për secilin objekt. Kostot vjetore operative për çdo objekt janë vlerësuar në rreth 100,000 €. Kompostimi në kushte shtëpie për vendbanimet rurale vlerësohet të kërkojë deri në 500,000 euro. Ndërtimi i qendrave për riciklim të mbeturinave të amvisërisë vlerësohet të kërkojë 2.6 milionë euro.

Për vitin 2031 është planifikuar ndërtimi i një TMB për t'i shërbyer të dy rajoneve me kapacitet 65,000 ton/vit, për të prodhuar LDM nga materiale të riciklueshme pa vlerë tregu. Kostoja e parashikuar e investimit fillestar është 19 milionë euro, ndërsa kostot vjetore të operimit pritet të jenë në nivelin 1.8 milionë euro. Ndërtimi i një objekti anaerobik për përpunimin e mbeturinave organike të

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt
mbledhura veçmas nga të dy rajonet me kapacitet vjetor 10,000 t është planifikuar gjithashtu për vitin 2031 me një kosto investimi fillestar të parashikuar prej 5.5 milionë euro, dhe kostot vjetore të operimit pritet të jenë në nivelin 800,000 euro.

Kostot në të ardhmen të përcaktuara nga zhvillimi me dy faza vlerësohen të rriten dy herë e më shumë nga niveli aktual, tabela përmbledh kostot për të dy rajonet:

	2021	2027	2032
Kostot totale vjetore, mijë euro	4,100	7,800	10,500

Kostot për njësi (kostot për ton) pritet të rriten nga rreth 45 në 90 euro për ton. Aktualisht, tarifa për amvisëritë përbën 50% të tarifës së përballeshme dhe nevojitet një rritje reale vjetore prej 10% (mbi inflacionin) për të mbuluar kostot e plota të mbledhjes dhe asgjësimit dhe kostot operative të trajtimit dhe rikuperimit të mbeturinave.

Zbatimi i planit do të kërkojë ndryshime të gjera në mënyrën se si është organizuar sektori i mbeturinave. Komunitat do të kenë përgjegjësinë kryesore për organizimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave në territoret e tyre. Dy kompanitë rajonale për menaxhimin e mbeturinave Ecohigjena, që operojnë në rajonin e Gjilanit dhe Pastërtia në rajonin e Ferizajt, duhet t'i përshtatin aktivitetet e tyre me nevojat në të ardhmen.

Ofrimi i shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave direkt nga komuna, përmes kompanive për shërbime komunale ose nëpërmjet operatorëve privatë nevojitet vetëm në rast se aranzhimet e tilla organizative rezultojnë të jenë zgjidhje më ekonomike për komunën përkatëse. Nëse nuk është kështu, kompanitë për shërbime komunale që operojnë aktualisht duhet të ndërpresin punën e tyre dhe pajisjet në dispozicion do të barten nga komuna në KRM, në bazë të marrëveshjes.

Secila prej dy KRM-ve do të jetë përgjegjëse për organizimin e kompostimit të mbeturinave të gjelbra në territorin e rajonit përkatës. KRM-të do të organizojnë planifikimin, prokurimin dhe ndërtimin e objekteve të kompostimit dhe do të jenë përgjegjëse për operimin e lokacioneve në të ardhmen. KRM-të do të ofrojnë shërbime kompostimi për mbeturinat e gjelbra të mbledhura në komunitat e tjera të rajonit përkatës përmes pajisjeve mobile.

Përmirësimi i deponisë rajonale të mbeturinave, ndërtimi i ST për rajonin e Ferizajt dhe infrastrukturës për menaxhimin e mbeturinave rajonale në të ardhmen (d.m.th., impiantet TMB dhe TA) do të zbatohen në bazë të marrëveshjes ndërmjet komunave dhe KMDK-së. Komunitat, në përputhje me dispozitat e marrëveshjes ndërkomunale do të marrin pjesë aktive në planifikimin, përzgjedhjen e lokacionit dhe ngritjen e infrastrukturës së përbashkët rajonale për menaxhimin e mbeturinave.

Secila komunë do të jetë përgjegjëse për rritjen e ndërgjegjësimit të banorëve të saj për kërkesat dhe detyrimet e menaxhimit të mbeturinave dhe rritjen e pjesëmarrjes së publikut në programet e ardhshme të mbledhjes së ndarë dhe kompostimit në kushte shtëpie.

Marrëveshja e bashkëpunimit ndërkomunal do të nënshkruhet ndërmjet të gjitha komunave. Qëllimi i marrëveshjes së BNK-së është rregullimi dhe përcaktimi i të drejtave dhe obligimeve të komunave në ngritjen dhe menaxhimin e sistemit të menaxhimit të mbeturinave të ngurta në tërësi.

Plani i Veprimit përcakton veprimet prioritare të nevojshme për zbatimin e masave të parashikuara, duke mbuluar të gjitha fraksionet prioritare të mbeturinave, buxhetin e kërkuar për çdo aktivitet, burimin e financimit, përgjegjësitë për zbatimin dhe treguesit e performancës. Plani i Veprimit do të përditësohet sipas nevojës dhe varësisht nga ecuria e zbatimit të aktiviteteve.

Aktivitetet e parashikuara për vitet e para të zbatimit synojnë adresimin e problemeve dhe mangësive më urgjente. Aktivitetet e parashikuara për zbatimin afatmesëm mund të bazohen në veprimet afatshkurtra dhe synojnë krijimin e një sistemi të integruar ndërkomunal të menaxhimit të mbeturinave, duke u mundësuar komunave të arrijnë objektivat e vendosura për vitin 2035.

2. Konteksti

2.1 Objektivi i përgjithshëm i Planit Ndërkomunal për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave

Objektivi kryesor i planit është siguri i praktikave më të mira të menaxhimit mjedisor për fraksionet e mbeturinave të krijuara në rajone, duke përfshirë masat për parandalimin e mbeturinave dhe për minimizimin e gjenerimit të mbeturinave.

2.2 Korniza ligjore dhe rregullatore

2.2.1 Politikat dhe direktivat e BE-së

Legjislacioni i BE-së për menaxhimin e mbeturinave përbëhet nga aktet kryesore të mëposhtme:

- Direktiva Kornizë për Mbeturina (Direktiva 2008/98/EC)
- Direktiva 94/62/EC për ambalazhin dhe mbeturinat e ambalazhit
- Direktiva 1999/31/EC për deponinë e mbeturinave
- Direktiva (BE) 2019/904 për reduktimin e ndikimit të produkteve të caktuara plastike në mjedis
- Direktiva 2012/19/EU për mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPEE)
- Direktiva 2011/65/EU për kufizimin e përdorimit të disa substancave të rrezikshme në pajisjet elektrike dhe elektronike
- Direktiva 2006/66/EC për bateritë dhe akumulatorët dhe mbeturinat e baterive dhe akumulatorëve
- Direktiva 2000/53/EC për automjetet në fund të ciklit të përdorimit
- Direktiva 2010/75/EU për emetimet industriale
- Direktiva 96/59/EC asgjësimi i bifenileve të poliklorinuara dhe terfenileve të poliklorinuara (PCB/PCT)
- Rregullorja (KE) Nr. 2150/2002 për statistikën e mbeturinave të BE-së
- Rregullorja Nr. 1013/2006 për dërgesat e mbeturinave

Direktiva 2008/98/EC për mbeturinat (Direktiva Kornizë për Mbeturinat). Kjo vendos kornizën ligjore për menaxhimin e mbeturinave në Bashkimin Evropian. Direktiva vendos një hierarki të mbeturinave:

Figura 1. Hierarkia e mbeturinave siç përshkruhet në DKM

Kjo konfirmon parimin “ndotësi paguan” sipas të cilit prodhuesi fillestar i mbeturinave duhet të paguajë për kostot e menaxhimit të mbeturinave. Kjo paraqet konceptin e 'përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit' ku prodhuesit e produkteve mbajnë përgjegjësi financiare ose përgjegjësi financiare dhe organizative për menaxhimin e fazës së mbeturinave të ciklit të jetës së një produkti.

Direktiva përmban edhe dispozitat kryesore të mëposhtme:

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjiçanit dhe Ferizajt

- Menaxhimi i mbeturinave duhet të kryhet pa asnjë rrezik për ujin, ajrin, tokën, bimët ose kafshët, pa shkaktuar shqetësime nga zhurma ose aromat, ose pa dëmtuar fshatin ose vendet me interes të veçantë.
- Prodhuesit ose mbajtësit e mbeturinave duhet t'i trajtojnë ato vetë ose t'i trajtojnë ato nga një operator i njohur zyrtarisht. Të dyja kërkojnë leje dhe kontrollohen periodikisht
- Autoritetet kombëtare kompetente duhet të krijojnë plane për menaxhimin e mbeturinave dhe programe për parandalimin e mbeturinave
- Kushte të veçanta vlejné për mbeturinat e rrezikshme, mbeturinat e vajrave dhe mbeturinat biologjike
- Kjo paraqet objektivat e riciklimit dhe rikuperimit që duhet të arrihen deri në vitin 2020 për mbeturinat e amvisërive (50%) dhe mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit (70%)

Si pjesë e një pakete masash për ekonominë qarkore, Direktiva (BE) 2018/851 ndryshon Direktivën 2008/98/EC. Kjo përcakton kërkesat minimale të funksionimit për skemat e zgjeruara të përgjegjësisë së prodhuesit. Këto mund të përfshijnë gjithashtu përgjegjësinë organizative dhe përgjegjësinë për të kontribuar në parandalimin e mbeturinave dhe në ripërdorimin dhe riciklimin e produkteve. Kjo forcon rregullat për parandalimin e mbeturinave.

Kjo gjithashtu vendos objektiva të reja për riciklimin e mbeturinave komunale:

- deri në vitin 2025, të paktën 55% e mbeturinave urbane sipas peshës do të duhet të riciklohen. Ky cak do të rritet në 60% deri në vitin 2030 dhe 65% deri në vitin 2035.
- Shtetet anëtare duhet:
 - të krijojnë, deri më 1 janar 2025, një mbledhje të ndarë të tekstileve dhe mbeturinave të rrezikshme të krijuara nga amvisëritë;
 - të sigurojnë që deri më 31 dhjetor 2023, mbeturinat biologjike të mbledhen veçmas ose të riciklohen në burim (për shembull, duke kompostuar).

Direktiva thekson gjithashtu shembuj të stimujve për të aplikuar hierarkinë e mbeturinave, të tilla si tarifat e deponive dhe djegies dhe skemat e pagesës për sasi të hedhjes.

Direktiva 94/62/EC për ambalazhin dhe mbeturinat e ambalazhit. Kjo përcakton rregullat e BE-së për menaxhimin e ambalazhit dhe mbeturinave të ambalazhit. Kjo synon harmonizimin e masave kombëtare në lidhje me menaxhimin e ambalazheve dhe mbeturinave të ambalazheve dhe përmirësimin e cilësisë së mjedisit duke parandaluar dhe reduktuar ndikimin e ambalazheve dhe mbeturinave të ambalazheve në mjedis.

Vendet e BE-së duhet gjithashtu të marrin masat e nevojshme për të përmbushur objektivat e riciklimit, të cilat ndryshojnë në varësi të materialit të ambalazhit. Për këtë qëllim, ata duhet të zbatojnë rregullat e reja të llogaritjes për raportimin mbi objektivat e reja të riciklimit që duhet të arrihen deri në vitin 2025 dhe 2030.

Deri më 31 dhjetor 2025, të paktën 65% e peshës së të gjitha mbeturinave të ambalazhit duhet të riciklohen. Objektivat e riciklimit për material janë:

- 50% e plastikës
- 25% e drurit
- 70% e metaleve hekuri
- 50% e aluminit
- 70% e qelqit, dhe
- 75% e letrës dhe kartonit.

Deri më 31 dhjetor 2030, të paktën 70% e peshës së të gjitha mbeturinave të ambalazhit duhet të riciklohen. Kjo përfshin:

- 55% e plastikës
- 30% e drurit
- 80% e metaleve hekuri
- 60% e aluminit

- 75% e qelqit dhe
- 85% e letrës dhe kartonit.

Direktiva 1999/31/EC për deponinë e mbeturinave. Direktiva synon të parandalojë, ose të reduktojë sa më shumë që të jetë e mundur, çdo ndikim negativ nga deponia në ujërat sipërfaqësore, ujërat nëntokësore, tokën, ajrin ose shëndetin e njeriut. Këtë e bën duke aplikuar kërkesa të rrepta teknike. Vend-deponimet ndahen në 3 kategori: deponi për mbeturina të rrezikshme; deponi për mbeturinat jo të rrezikshme; dhe deponi për mbeturinat inerte (mbeturinat të cilat nuk do të dekompozohen apo digjen, si zhavorri, rëra dhe gurët).

Vendet e BE-së duhet të zbatojnë strategji kombëtare për të reduktuar në mënyrë progresive sasinë e mbeturinave të biodegradueshme të dërguara në deponi. Objektet e deponive nuk mund të pranojnë goma të përdorura ose mbeturina të lëngshme, të ndezshme, shpërthyes ose gërryese, ose nga spitalet dhe praktikët mjekësorë dhe veterinarë. Vetëm mbeturinat që janë trajtuar mund të deponohen.

Direktiva (BE) 2019/904 për reduktimin e ndikimit të produkteve të caktuara plastike në mjedis. Direktiva synon të parandalojë dhe zvogëlojë ndikimin e produkteve të caktuara plastike në mjedis dhe të promovojë një tranzicion drejt një ekonomie qarkore në të gjithë Bashkimin Evropian (BE) duke aplikuar një kombinim masash të përshtatura për produktet e mbuluara nga direktiva, në veçanti, duke siguruar që produktet plastike njëpërdorimshme (PNjP), për të cilat ekzistojnë alternativa më të qëndrueshme dhe të përballueshme, nuk mund të vendosen në treg. Kjo prodhon strategjinë e BE-së për plastikën, një element i rëndësishëm në lëvizjen e BE-së drejt një ekonomie qarkore.

Direktiva 2012/19/EU për mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPEE). Direktiva synon të mbrojë mjedisin dhe shëndetin e njeriut duke inkurajuar prodhimin dhe konsumin e qëndrueshëm. Ajo e bën këtë duke parandaluar krijimin e mbeturinave të pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPEE), duke promovuar ripërdorimin, riciklimin dhe mënyra të tjera të rikuperimit të mbeturinave nga pajisjet elektrike dhe elektronike (PEE), dhe duke mbështetur përdorimin efikas të burimeve dhe rikuperimin e lëndëve të para dytësore të vlefshme.

Direktiva 2011/65/EU - kufizimi i përdorimit të disa substancave të rrezikshme në pajisjet elektrike dhe elektronike. Direktiva forcon rregullat ekzistuese për përdorimin e substancave të rrezikshme, si plumbi, mercuri dhe kadmiumi, në pajisjet elektrike dhe elektronike (PEE) për të mbrojtur shëndetin e njeriut dhe mjedisin, në veçanti duke mundësuar rikuperimin dhe trajtimin e mbeturinave të PEE. Ajo përditëson Direktivën 2002/95/EC e cila kufizoi përdorimin e substancave të caktuara të rrezikshme në PEE, ndër të tjera, duke zgjeruar kufizimet në përdorimin e substancave të rrezikshme në një gamë më të gjerë të PEE.

Direktiva 2006/66/EC për bateritë dhe akumulatorët dhe mbeturinat e baterive dhe akumulatorëve. Direktiva ndalon vendosjen në treg të disa baterive (ose akumulatorëve) me përmbajtje merkur ose kadmium mbi një prag fiks. Gjithashtu promovon një shkallë të lartë të mbledhjes dhe riciklimit të baterive mbeturina dhe përmirësimin e performancës mjedisore të të gjithë të përfshirëve në ciklin e përfundimit të përdorimit të baterive, duke përfshirë riciklimin dhe asgjësimin e tyre. Qëllimi është të zvogëlohet sasia e substancave të rrezikshme – në veçanti, merkurit, kadmiumit dhe plumbit – të hedhura në mjedis; kjo duhet bërë duke reduktuar përdorimin e këtyre substancave në bateri dhe duke trajtuar dhe ripërdorur sasitë që përdoren.

Direktiva 2000/53/EC për automjetet në fund të ciklit të përdorimit. Direktiva përcakton masat për të parandaluar dhe kufizuar mbeturinat nga automjetet në fund të jetës (AFJ) dhe përbërësit e tyre duke siguruar ripërdorimin, riciklimin dhe rikuperimin e tyre. Direktiva synon gjithashtu të përmirësojë performancën mjedisore të të gjithë operatorëve ekonomikë të përfshirë në ciklin e përfundimit të përdorimit të automjeteve. Prodhuesit e automjeteve dhe pajisjeve duhet të marrin parasysh çmontimin, ripërdorimin dhe rikuperimin e automjeteve gjatë projektimit dhe prodhimit të produkteve të tyre. Ata duhet të sigurojnë që automjetet e reja janë:

- të ripërdorshme dhe/ose të riciklueshme në një minimum prej 85% të peshës për automjet
- të ripërdorshme dhe/ose të rikuperueshme në një minimum prej 95% të peshës për automjet.

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjiçanit dhe Ferizajt

Direktiva 2010/75/EU mbi emetimet industriale. Direktiva përcakton rregulla për të parandaluar ose, kur kjo nuk është praktike, për të reduktuar emetimet industriale në ajër, ujë dhe tokë dhe për të parandaluar gjenerimin e mbeturinave, në mënyrë që të arrihet një nivel i lartë i mbrojtjes së mjedisit. Të gjitha instalimet e mbuluara me direktivë duhet të parandalojnë dhe zvogëlojnë ndotjen duke aplikuar teknikat më të mira të disponueshme (BAT) dhe të adresojnë përdorimin efikas të energjisë, parandalimin dhe menaxhimin e mbeturinave dhe masat për të parandaluar aksidentet dhe për të kufizuar pasojat e tyre.

Direktiva 96/59/EC - asgjësimi i bifenileve të poliklorinuara dhe terfenileve të poliklorinuara (PCB/PCT). Direktiva harmonizon ligjin për asgjësimin e bifenileve të poliklorinuara dhe terfenileve të poliklorinuara (PCB/PCT) dhe dekontaminimin ose asgjësimin e pajisjeve që i përmbajnë ato.

Rregullorja (KE) Nr. 2150/2002 për statistikën e mbeturinave të BE-së. Ky ligj i Bashkimit Evropian (BE) lejon mbledhjen e të dhënave të rregullta dhe të krahasueshme për mbeturinat në vendet e BE-së dhe transmetimin e tyre në Eurostat, zyrën e statistikave të BE-së. Statistikat e mbledhura mundësojnë monitorimin dhe vlerësimin e zbatimit të politikës së BE-së për mbeturinat.

Rregullorja (KE) Nr. 1013/2006 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 14 qershor 2006 për dërgesat e mbeturinave. Rregullorja përcakton rregullat për kontrollin e dërgesave të mbeturinave në mënyrë që të përmirësohet mbrojtja e mjedisit. Ajo gjithashtu përfshin dispozitat e Konventës së Bazelit dhe rishikimin e vendimit të OBZHE-së të vitit 2001 për kontrollin e lëvizjeve ndërkufitare të mbeturinave të destinuara për operacione rikuperimi (d.m.th. kur një mbeturinë përpunohet për të rikuperuar një produkt të përdorshëm ose konvertohet në lëndë djegëse) në ligjin e BE-së.

2.2.2 Legjislacioni kombëtar për menaxhimin e mbeturinave

Korniza ligjore për menaxhimin e mbeturinave është e zhvilluar mirë në Kosovë. Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina (Ligji për Mbeturina) është gjithëpërfshirës për sa i përket mbulimit të kërkesave brenda të cilave duhet të funksionojë sektori i mbeturinave. Legjislacioni dytësor është miratuar dhe është në fuqi. Seksionet e mëposhtme ofrojnë një pasqyrë të legjislacionit primar dhe sekondar si dhe transpozimin e kornizës ligjore të BE-së për menaxhimin e mbeturinave në kornizën ligjore të Kosovës.

2.2.2.1 Legjislacioni primar

Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina. Ligji për Mbeturina¹ parashikon dhe përcakton parimet për mbrojtjen e mjedisit dhe përcakton rolet dhe përgjegjësitë e organeve të administratës shtetërore në nivel qendror dhe lokal, si dhe licencimin e operatorëve, personave juridikë dhe fizikë, për menaxhimin e mbeturinave. Ligji përcakton masat për mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit njerëzor, duke parandaluar ose reduktuar gjenerimin e mbeturinave dhe ndikimet negative të gjenerimit dhe menaxhimit të mbeturinave, duke ulur ndikimet e përgjithshme të burimeve, përdorimit dhe përmirësimit të efikasitetit të përdorimit, të cilat janë thelbësore për tranzicionin në një ekonomi qarkore dhe për sigurimin e konkurrencës. Ky ligj do të zbatohet për të gjithë personat fizikë dhe juridikë dhe institucionet që krijojnë dhe merren me menaxhimin e mbeturinave.

Ligji për Mbeturina gjithashtu përcakton dhe rregullon parimet dhe objektivat për menaxhimin e mbeturinave, strategjitë, planet dhe programet për menaxhimin e mbeturinave, të drejtat dhe detyrimet e personave juridikë dhe fizikë në lidhje me menaxhimin e mbeturinave, mënyrën dhe kushtet në të cilat mund të bëhet mbledhja, transportimi, ripërdorimi, trajtimi, deponimi, përpunimi dhe asgjësimi i mbeturinave, importimi, eksportimi dhe transiti i mbeturinave, krijimin e sistemit të informacionit, si dhe financimin dhe mbikëqyrjen e menaxhimit të mbeturinave.

Ligji për Mbeturina përcakton menaxhimin e mbeturinave të pajisjeve elektrike dhe elektronike, dispozitat për menaxhimin e mbeturinave të baterive dhe akumulatorëve, si dhe ka dispozita që lidhen me përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesve për

¹ Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina, Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës nr. 17/29 qershor 2012; Ligji nr. 08/L-071 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit nr. 04/L-060 për Mbeturina, Gazeta Zyrtare e Republikës së Kosovës nr. 29 / 1 shtator 2022.

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt
menaxhimin e mbeturinave të produkteve të tyre. Ligji për Mbeturina prezanton dispozita për mbeturinat e vajrave dhe mbeturinave të tjera në lidhje me sistemin e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit, si dhe zgjidhje të reja ligjore për katër zonat e reja.

Megjithatë, kërkesat minimale për skemat e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit nuk janë përcaktuar. Gjithashtu, procedura e lejes për organizatat që zbatojnë obligimet e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit në emër të prodhuesve të produkteve nuk janë të përcaktuara me ligj.

Ligje të tjera që kanë efekt në rregullimin e sektorit të menaxhimit të mbeturinave përfshijnë:

Ligji Nr. 03/L-025 për Mbrojtjen e Mjedisit. Ligji parashikon që objektet e trajtimit dhe deponimit të mbeturinave të vendosen në vende që sigurojnë mbrojtje të plotë mjedisore. Ligji kërkon që funksionimi i impianteve dhe aktiviteteve që mund të kenë ndikim negativ në shëndetin e njeriut dhe mjedisin duhet të kërkojnë licencë të integruar mjedisore. Ligji parashikon gjithashtu kërkesat për lejet mjedisore për të gjitha objektet, instalimet dhe makineritë e ndërtuara që i janë nënshtruar Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis. Komunitat janë gjithashtu të autorizuar të lëshojnë leje mjedisore komunale.

Ligji Nr. 03/L-214 për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis. Ligji përcakton kërkesat për një vlerësim të detyrueshëm të ndikimit mjedisor për llojet e mëposhtme të objekteve për menaxhim të mbeturinave:

- Instalime për djegie, rikuperim, trajtim kimik ose deponim të mbeturinave të rrezikshme
- Impiante për djegie të mbeturinave urbane me kapacitet më të madh se një 1 ton/orë
- Deponitë për mbeturina jo të rrezikshme me kapacitet më të madh se tridhjetë (30) ton/ditë
- Vende për depozitim të mbeturinave industriale jo të rrezikshme

Ligji Nr. 03/L-043 për Parandalimin dhe Kontrollin e Integruar të Ndotjes. Qëllimi i këtij Ligji është parandalimi i ndërhyrjes, kontrolli i ndotjes që rrjedh nga aktivitetet industriale të përcaktuara në Shtojcën 1, në veçanti duke parandaluar ose reduktuar mbeturinat dhe shkarkimet në ajër, ujë dhe tokë.

Ligji Nr. 08/L-025 për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja. Ligji synon të përcaktojë kompetencat dhe përgjegjësitë e institucioneve për të garantuar të drejtën e qytetarëve për të jetuar në një mjedis me ajër të pastër, duke mbrojtur shëndetin e njeriut, faunën, florën dhe vlerat natyrore e kulturore të mjedisit nga ndotja e ajrit.

Ligji Nr. 03/L-233 për Mbrojtjen e Natyrës. Ligji rregullon një sistem për mbrojtjen dhe ruajtjen e përgjithshme të natyrës dhe vlerave të saj. Natyra në kuptim të këtij ligji paraqet të gjithë larminë biologjike dhe natyrore. Natyra dhe trashëgimia natyrore janë me interes për Republikën e Kosovës dhe kanë fituar mbrojtje të veçantë.

Ligji Nr. 03/L-040 për Vetëqeverisjen Lokale. Ky ligj themelon bazën ligjore për një sistem të qëndrueshëm të vetëqeverisjes lokale në Kosovë. Po ashtu ky ligj përkufizon statusin ligjor të komunave, kompetencat dhe parimet e përgjithshme të financave komunale organizimin dhe funksionimin e organeve komunale, marrëdhëniet brenda komunale dhe bashkëpunimin ndërkomunal, duke përfshirë bashkëpunimin ndërkufitar dhe marrëdhëniet ndërmjet komunave dhe pushtetit qendror. Për më shumë, Neni 17 Kompetencat vetanake, paragrafi 17.1, përcakton se: *“Komunitat kanë kompetenca të plota dhe ekskluzive, për sa i përket interesit lokal, duke i respektuar standardet e përcaktuara në legjislacionin e zbatueshëm, në fushat që vijnë:*

e) mbrojtjen e mjedisit lokal;

f) ofrimin dhe mirëmbajtjen e shërbimeve publike dhe shërbimeve komunale, përfshirë furnizimin me ujë, kanalizimin dhe drenet, trajtimin e ujërave të zeza, menaxhimin e mbeturinave, rrugëve lokale, transportit lokal dhe skemave të nxehtësie lokale”.

Ligji Nr. 03/L-087 për Ndërmarrjet Publike². Ky ligj përcakton kornizën ligjore lidhur me pronësinë e Ndërmarrjeve Publike (NP) dhe qeverisjen e tyre korporative në përputhje me parimet e njohura ndërkombëtare për qeverisjen korporative të ndërmarrjeve

² I ndryshuar me ligje për ndryshimin e Ligjit për Ndërmarrjet Publike Ligji Nr. 05/L-009 dhe Nr. 04/L-111

publike. Për sa i përket pronësisë, ligji bën dallimin ndërmjet NP-ve qendrore (në pronësi të qeverisë qendrore) dhe NP-ve lokale (në pronësi të komunave). Nëse një ndërmarrje ofron shërbime të mbledhjes së mbeturinave për më pak se tri komuna, ajo do të jetë NP lokale, përndryshe do të jetë NP qendrore.

Komunat, përmes kuvendeve komunale, caktojnë një Komision Komunal të Aksionarëve prej 3 anëtarësh, i cili është organ që mbikëqyr ndërmarrjen, zgjedh bordin e drejtorëve dhe i raporton pronarit (në këtë rast, kuvendeve komunale përkatëse). Bordi i drejtorëve është organi vendimmarrës që zgjedh kryeshefin ekzekutiv të ndërmarrjes. Anëtarët e bordit zgjidhen në përputhje me asetet që posedon secila komunë.

Ligji Nr. 04/L-042 për Prokurimin Publik në Republikën e Kosovës³. Qëllimi i këtij ligji është të sigurojë mënyrën më efikase, më transparente dhe më të drejtë të shfrytëzimit të fondeve publike, burimeve publike si dhe të gjitha fondeve dhe burimeve të tjera të autoriteteve kontraktuese në Kosovë duke përcaktuar kushtet dhe rregullat që do të zbatohen, procedurat që do të ndiqen, të drejtat që do të respektohen dhe detyrimet që do të përmbushen nga personat, operatorët ekonomik, ndërmarrjet, autoritetet kontraktuese, koncesionerët e punëve dhe organet publike që zhvillojnë, përfshihen, marrin pjesë ose interesohen, në aktivitetet e prokurimit ose që përfshihen ose kanë të bëjnë me fondet dhe/ose burimet e tilla. Prandaj, blerja e çdo shërbimi apo mall për menaxhimin e mbeturinave duhet të ndjekë procedurat e përcaktuara në këtë ligj.

Ligji Nr. 04/L-045 për Partneritetin Publiko-Privat. Qëllimi i këtij ligji është krijimi i kornizës ligjore për partneritet publiko privat duke përfshirë procedurat për të hyrë në një partneritet publiko-privat, përmbajtjen dhe strukturën e marrëveshjeve për partneritet publiko-privat si dhe strukturën institucionale përgjegjëse për menaxhimin dhe zhvillimin e partneritetit publiko-privat në Republikën e Kosovës. Dispozitat e këtij ligji rregullojnë partneritetet publiko-private për ofrimin e shërbimeve publike dhe/ose infrastrukturës publike në të gjithë sektorët ekonomik dhe shoqëror, duke përfshirë por pa u kufizuar në: „...**mbledhje, deponim, riciklim dhe menaxhim i mbeturinave**”.

Ligji Nr. 04/L-197 për Kimikate⁴. Qëllimi i ligjit është të përcaktojë kushtet për vendosjen në treg të substancave të rrezikshme, procedurën për marrjen e lejes për kimikate, kushtet për klasifikimin, etiketimin, ambalazhimin, importin e kimikateve të rrezikshme, përgjegjësitë e autoritetit kompetent për zbatimin, kontrollin, raportimin dhe monitorimin e ligjit si dhe administrimin, mbikëqyrjen dhe kontrollin e detergjenteve.

2.2.2.2 Legjislacioni sekondar

Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 08/2017 për Menaxhimin e Deponive të Mbeturinave. UA rregullon llojin e mbeturinave të pranuar në deponi dhe menaxhimin e tyre. Ndër dispozitat e tjera, ai gjithashtu përcakton:

- Klasa të ndryshme të deponive
- Detyrimet e operatorit të deponisë
- Kushti që deponitë duhet të operohen në bazë të planeve të menaxhimit të deponive dhe dispozitave se çfarë duhet të përfshijë një impiant i menaxhimit të deponisë
- Procedurat e pranimit të mbeturinave të mbeturinave në deponi
- Masat e kontrollit të mjedisit
- Masat për mbylljen e deponisë dhe kujdesin pasues

Udhëzimi Administrativ (GRK) Nr. 06/2016 për Kushtet për Zgjedhjen e Lokacionit dhe Ndërtimin e Deponisë së Mbeturinave. Qëllimi i këtij Udhëzimi Administrativ është të përcaktojë kushtet dhe kriteret për përzgjedhjen e lokacionit dhe ndërtimin e

³ I ndryshuar dhe plotësuar me ligje për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për Prokurimin Publik në Republikën e Kosovës nr. 04/L-237 i vitit 2014, 05/L-068 i vitit 2016 dhe nr. 05/L-092 të vitit 2016

⁴ Ligji nr. 08/L-116 për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-197 për Kimikate

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjiçanit dhe Ferizajt
deponisë së mbeturinave, me qëllim të parandalimit dhe zvogëlimit të ndotjes së ujërave, ajrit dhe tokës, si dhe rregullon të drejtat dhe detyrimet e personave fizik dhe juridik, të cilët janë të angazhuar në përzgjedhjen e lokacionit të ndërtimit të deponisë.

Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 07/2023 për Ambalazhin dhe Mbeturinat e Ambalazhit. Ky Udhëzim Administrativ synon të përcaktojë kushtet, procedurat, përgjegjësitë dhe detyrimet për prodhuesit, importuesit, shitësit dhe palët e tjera, për menaxhimin e ambalazheve dhe mbeturinave të ambalazhit.

Udhëzimi Administrativ (MEA) Nr. 11/2020 për Përcaktimin e Kërkesave Teknike dhe Kërkesave të Tjera për Qeset e Plastikës. Ky Udhëzim Administrativ do të specifikojë kërkesat teknike dhe kushtet e tjera që kanë të bëjnë me qeset plastike të polietilenit dhe polipropilenit (në tekstin e mëtejshëm: qese plastike), të cilat janë të destinuara për qarkullim të përgjithshëm të lirë me aditiv biodegradues dhe qeset plastike që përdoren për nevojat e industrisë, vlerësimin e mbylljes së qeseve plastike, dhe kushtet që duhet të plotësojë organi i caktuar për vlerësimin e konformitetit.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 07/2015 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Ndërtimi dhe Demolimi i Objekteve Ndërtimore. Udhëzimi Administrativ përcakton kushtet dhe masat për mbrojtjen e mjedisit nga ndotja, nga mbeturinat nga ndërtimi dhe demolimi i objekteve ndërtimore, si dhe përcakton kushtet dhe mënyrën e largimit të tyre brenda territorit të komunës.

Udhëzimi Administrativ (MEA) Nr. 01/2020 për Menaxhimin e Mbeturinave që Përmbajnë Azbest. Udhëzimi Administrativ përcakton masat e nevojshme për menaxhimin dhe zvogëlimin e ndikimit negativ të mbeturinave që përmbajnë azbest, duke përfshirë: mbledhjen, ambalazhimin, deponimin, transportimin, përpunimin, trajtimin dhe deponimin e mbeturinave që përmbajnë azbest.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 15/2015 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Gypat Fluoreshent që Përmbajnë Merkur. Udhëzimi Administrativ përcakton kushtet dhe masat për mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit të njerëzve nga ndotja me mbeturinat nga gypat fluoreshent, si dhe zbatimin dhe funksionimin e një sistemi mjedisor të përshtatshëm dhe të qëndrueshëm për parandalimin dhe kufizimin e ndikimeve negative në mjedis dhe jetën e njeriut në përgjithësi nga tubat fluoreshent që përmbajnë merkur. Gjithashtu, ky Udhëzim Administrativ përcakton rregullat, kushtet dhe kërkesat për menaxhimin dhe kontrollin e aktiviteteve që kanë të bëjnë me mbledhjen, trajtimin, magazinimin dhe transportimin e gypave fluoreshent që përmbajnë merkur.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) – Nr. 25/2014 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Pajisjet Elektrike dhe Elektronike dhe Kufizimin e Përdorimit të Substancave të Rrezikshme në Pajisjet Elektrike dhe Elektronike. Udhëzimi Administrativ synon të përcaktojë detyrimet dhe kushtet për mbledhjen, deponimin, përpunimin, transportimin, ripërdorimin, trajtimin dhe mënyrën e menaxhimit të mbeturinave nga pajisjet elektrike dhe elektronike, listën e pajisjeve elektrike dhe elektronike (Shtojca I, II, III dhe IV). Gjithashtu, ky UA përcakton masat për ndalimin ose kufizimin e përdorimit të produkteve që përmbajnë përbërës të dëmshëm për të parandaluar ose reduktuar efektet negative në mjedis dhe shëndetin e njeriut nga mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike, si dhe kufizimin e përdorimit të substancave të rrezikshme në pajisje elektrike dhe elektronike.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 26/2014 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Bateritë dhe Akumulatorët. Udhëzimi Administrativ synon të përcaktojë rregullat, detyrimet dhe kushtet për parandalimin ose zvogëlimin e efekteve negative në mjedis dhe shëndetin e njeriut, mënyrën dhe kërkesën mjedisore për prodhimin, vendosjen në treg, mbledhjen, deponimin, përpunimin, riciklimin, trajtimin dhe asgjësimin e mbeturinave bateri dhe akumulatorë. Gjithashtu, kjo UA përcakton masat për ndalimin ose kufizimin e përdorimit të produkteve që përmbajnë përbërës të dëmshëm, si dhe kufizimin e vendosjes në treg të baterive dhe akumulatorëve që përmbajnë lëndë të rrezikshme.

Udhëzimi Administrativ Nr. 05/2013 për Menaxhimin e Vajrave të Përdorura dhe Mbeturinave me Vajra. Udhëzimi Administrativ synon të mbrojë mjedisin dhe shëndetin e njerëzve nga ndotja nga vajrat e përdorura dhe mbeturinat me vajra, si dhe të mundësojë ngritjen dhe funksionimin e sistemit të përshtatshëm dhe të sigurt për mjedisin për menaxhimin dhe kontrollin e vajrave të përdorur dhe mbeturinave me vajra, duke parandaluar reduktimin dhe kufizimin e ndotjes së ujit, tokës dhe ajrit, nëpërmjet përcaktimit të kushteve për mbledhjen, transportimin, ripërdorimin dhe deponimin e vajrave të përdorura dhe mbeturinave me vajra.

Udhëzimi Administrativ Nr. 19/2012 për Menaxhimin e Automjeteve Mbeturinë dhe Komponentët e tyre. Udhëzimi Administrativ synon parandalimin dhe uljen e ndotjes së mjedisit nga automjetet mbeturina dhe komponentët e tyre, duke arritur një nivel të lartë përdorimi, riciklimi, vendosja e kushteve të përshtatshme për deponimin, mbledhjen, klasifikimin, trajtimin dhe forma të tjera të përpunimit të mjeteve të mbeturinave dhe komponentëve të tyre. Gjithashtu, UA-ja krijon sistemin e mbledhjes, transportit dhe trajtimit të automjeteve mbeturina, si dhe operatorëve ekonomikë që merren me këtë aktivitet me qëllim mbrojtjen e mjedisit.

Udhëzimi Administrativ Nr. 23/2012 për Menaxhimin e Gomave Jashtë Përdorimit dhe Mbeturinat e Gomës. Udhëzimi Administrativ ka për qëllim:

- parandalimin dhe reduktimin e ndotjes së mjedisit nga gomat e përdorura dhe mbeturinat e gomës
- rritjen e nivelit të ripërdorimit të gomave dhe mbeturinave të gomës në përfundim të ciklit të përdorimit riciklimin e gomave jashtë përdorimit dhe mbeturinave të gomës
- krijimin e sistemit të informacionit për mbledhjen, transportimin dhe trajtimin e gomave jashtë përdorimit dhe mbeturinave të gomës.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 20/2014 për Menaxhimin e Mbeturinave Biodegraduese. Udhëzimi Administrativ synon të merret me mbrojtjen e mjedisit nga mbeturinat biodegraduese, të krijojë një sistem për mbledhjen dhe trajtimin e mbeturinave biodegraduese, si dhe të përcaktojë të drejtat dhe detyrimet e operatorëve dhe personave që merren me trajtimin e këtyre mbeturinave.

Udhëzimi Administrativ (QRK) - Nr. 03/2021 për Menaxhimin e Mbeturinave të Rrezikshme. Udhëzimi Administrativ përcakton rregullat për mbledhjen, klasifikimin, magazinimin, transportimin dhe ambalazhimin e mbeturinave të rrezikshme.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 10/2015 për Trajtimin e Mbeturinave nga Produktet Medicinale. Udhëzimi Administrativ përcakton kushtet dhe masat për mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit të njerëzve nga ndotja me mbeturinat e produkteve medicinale, si dhe përcakton kushtet për dhënien e këshillave dhe udhëzimeve për trajtimin e sigurt të mbeturinave nga produktet medicinale, si dhe përcakton kompetencat dhe përgjegjësitë për menaxhimin e tyre.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 07/2014 për Kompetencat e Zotëruesit të Mbeturinave, Prodhuesit dhe Importuesit të Produktit. Udhëzimi Administrativ përcakton detyrimet, kushtet dhe masat për trajtimin e mbeturinave dhe shfrytëzimin sa më të mirë të lëndëve të para, zvogëlimin e sasisë së mbeturinave, kursimin e burimeve natyrore dhe shfrytëzimin e energjisë. Gjithashtu, ky Udhëzim Administrativ përcakton të drejtat dhe detyrimet e të gjithë aktorëve që merren me trajtimin e mbeturinave, qofshin prodhues, importues, operatorë ekonomikë, persona fizikë apo juridikë, si dhe mbikëqyrjen dhe monitorimin e trajtimit të mbeturinave.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 21/2014 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Industria Ekstraktive dhe Minierave. Udhëzimi Administrativ synon të përcaktojë masat, procedurat dhe udhëzimet, si dhe menaxhimin e mbeturinave që rezultojnë nga kërkimi, shfrytëzimi, trajtimi, deponimin i burimeve minerale të krijuara nga puna në grup në objekte dhe pajisje dhe të parandalojë ose reduktojë efektet negative në mjedisin, veçanërisht në ujë, ajër, tokë, florë, faunë dhe peizazh, si dhe çdo gjë që rrezikon shëndetin e njeriut, si rezultat i administrimit të mbeturinave nga industria ekstraktive dhe minierave.

Udhëzimi Administrativ MMPH - Nr. 29/2014 për Menaxhimin e Lymit nga Trajtimi i Ujërave të Ndotura. Udhëzimi Administrativ ka për qëllim menaxhimin e mbeturinave të llumit nga trajtimi i ujërave, duke përcaktuar kushtet dhe kriteret për përdorimin e mbeturinave nga llumrat e ujit të trajtuar, metodat e shqyrtimit të tyre, kushtet për lejimin e përdorimit të tyre, kushtet që duhen kompletuar tokën në të cilat përdoret uji (vetëm në bujqësi brenda vlerave të caktuara), si dhe kushtet në të cilat duhet të trajtohen dhe depozitohen këto mbeturina. Gjithashtu, ky UA përcakton masat për ndalimin ose kufizimin e përdorimit të llumit përtej kufijve të caktuar, për të parandaluar ose reduktuar efektet negative në mjedis dhe shëndetin e njeriut nga mbeturinat e llumit gjatë përdorimit bujqësor.

Udhëzimi Administrativ Nr. 02/2019 për Eksport, Import dhe Kalimin Tranzit të Mbeturinave. Udhëzimi Administrativ përcakton kushtet dhe procedurat për dhënien e lejeve për import, eksport dhe kalim tranzit të mbeturinave në Republikën e Kosovës.

Gjithashtu, ky Udhëzim Administrativ rregullon procedurat për mbikëqyrjen e lëvizjes ndërkufitare të mbeturinave në vendkalimet kufitare që kanë të bëjnë me lëvizjen e mbeturinave në Republikën e Kosovës.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 02/2017 për Listën e Kategorive të Mbeturinave të Rrezikshme sipas Origjinës. Udhëzimi Administrativ përcakton dhe udhëzon personat juridikë dhe fizikë për mënyrën e Listës së kategorisë së mbeturinave të rrezikshme sipas origjinës, e cila është pjesë përbërëse e Konventës së Bazelit dhe Ligjit për Mbeturina të Republikës së Kosovës.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 14/2017 për Mbeturinat që Përmbajnë Materie me Ndotës Organik të Qëndrueshëm. Udhëzimi Administrativ synon të mbrojtë mjedisin dhe shëndetin e njerëzve nga mbeturinat që përmbajnë Ndotës Organikë të Qëndrueshëm (NOQ), duke kufizuar dhe ndaluar prodhimin, vendosjen në treg dhe përdorimin e materieve që përmbajnë NOQ me qëllim të minimizimit dhe eliminimit të këtyre materieve. Gjithashtu, ky Udhëzim Administrativ rregullon mënyrat dhe procedurat e menaxhimit të mbeturinave me NOQ, vlerat kufitare dhe përqendrime të NOQ-ve, në lidhje me mbeturinat që përmbajnë ose janë të kontaminuara me NOQ, si më poshtë:

- Mbeturinat nga pajisjet elektrike dhe elektronike që përmbajnë bifenile të poliklorinuara që përmbajnë NOQ dhe mbeturina me vajra që përmbajnë PCB;
- Mbeturinat e ndërtimit që përmbajnë NOQ dhe PCB, përfshirë materiale të kontaminuara me NOQ ose PCB;
- Mbeturinat nga pesticidet që përmbajnë substanca NOQ;
- Mbeturinat e kontaminuara gjatë prodhimit të materialeve që përmbajnë NOQ.

Udhëzimi Administrativ MMPH - Nr. 01/2015 për Listën e OECD-së për Mbeturina. Udhëzimi Administrativ merr parasysh dhe udhëzon përdorimin e Listës së OECD-së për Mbeturina, Listave të Legjislacionit të Be-së për Mbeturinat, si dhe Listës së Konventës së Bazelit për Mbeturina, të cilat janë pjesë përbërëse e Ligjit për Mbeturina dhe akteve nënligjore të nxjerra në zbatim të tij.

Udhëzimi Administrativ MMPH - Nr. 05/2015 për Menaxhimin e Bifenileve dhe Trefenileve të Poliklorinuara dhe Mbeturinave me PCB dhe PCT. Udhëzimi Administrativ përcakton kushtet e nevojshme për mbledhjen, magazinimin, trajtimin dhe kontrollin e bifenileve të poliklorinuara (PCB) dhe trefenileve të poliklorinuara (PCT) në materiale, pajisje dhe mbeturina, në mënyrë që të mos rrezikohet shëndeti i njeriut dhe mjedisi.

Udhëzimi Administrativ Nr. 13/2013 për Katalogun Shtetëror të Mbeturinave. Udhëzimi Administrativ synon të udhëzojë personat fizikë dhe juridikë për përdorimin e Katalogut Shtetëror të Mbeturinave, harmonizimin e Katalogut Shtetëror të Mbeturinave me Katalogun Evropian të Mbeturinave dhe kategorizimin e mbeturinave sipas llojeve në Shtojcën I të këtij UA. Katalogu i mbeturinave është një listë që përfshin të gjitha mbeturinat e rrezikshme, jo të rrezikshme dhe ato inerte, sipas së cilës mbeturinat klasifikohen duke i shenjëzuar me numra të caktuar.

Udhëzimi Administrativ Nr. 16/2013 për Vlerat Kufitare të Përqendrimeve për Komponentet e Rrezikshme në Mbeturina. Udhëzimi Administrativ synon klasifikimin e mbeturinave dhe vlerat kufitare të përqendrimeve për komponentet e rrezikshme në mbeturina, në bazë të të cilave përcaktohen karakteristikat e mbeturinave, sipas shtojcave të përcaktuara në këtë UA.

Udhëzimi Administrativ (MMPH) Nr. 22/2013 për Menaxhimin e Mbeturinave Medicinale Humane dhe Veterinare. Udhëzimi Administrativ synon mbrojtjen e mjedisit dhe shëndetit të njerëzve nga ndotja me mbeturina medicinale humane dhe veterinare, si dhe të përcaktojë kompetencat dhe përgjegjësitë si dhe ngritjen e sistemit të duhur për mbledhjen, trajtimin, ambalazhimin, magazinimin, deponimin dhe transportin e mbeturinave medicinale humane dhe veterinare me qëllim të mbrojtjes së shëndetit publik dhe mjedisit.

2.2.2.3 Transpozimi i kornizës ligjore të BE-së për menaxhimin e mbeturinave në kornizën ligjore të Kosovës

Tabela e mëposhtme tregon direktivat kryesore të menaxhimit të mbeturinave në nivel BE dhe aktet përkatëse legjislative parësore dhe dytësore të miratuara në nivel kombëtar.

Tabela 2-1. Transpozimi i kornizës ligjore të BE-së për menaxhimin e mbeturinave në kornizën ligjore të Kosovës

Aktet ligjore të BE-së në menaxhimin e mbeturinave	Transpozimi në kornizën ligjore të Kosovës
Direktiva 2008/98/EC për Mbeturina dhe shfuqizon direktiva të caktuara Të ndryshuara me Direktivën (BE) 2018/851	Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina Ligji Nr. 08/L-071 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-060 për Mbeturina Ligji Nr. 03/L-025 për Mbrojtjen e Mjedisit
Direktiva 1999/31/EC për deponinë e mbeturinave	Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina Ligji Nr. 08/L-071 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-060 për Mbeturina Udhëzimi Administrativ Nr. 08/2017 për Menaxhimin e Deponive të Mbeturinave
Direktiva 2010/75/EU për emetimet industriale	Ligji Nr. 03/L-025 për Mbrojtjen e Mjedisit Udhëzimi Administrativ Nr. 11/2018 për Vlerat Kufitare të Emisioneve të Materieve Ndotësve në Tokë Udhëzimi Administrativ Nr. 02/2009 për Nivelet Maksimale të Lejuara të Shkarkimit dhe Shpërndarjes së Ndotësve në Tokë Udhëzimi Administrativ Nr. 04/2022 për Leje Mjedisore Udhëzimi Administrativ Nr. 03/2022 për ndryshimin dhe plotësimin e udhëzimit administrativ (MEA) Nr. 01/2021 për Autorizim Mjedisor Udhëzimi Administrativ Nr. 04/2018 për Pengimin e Aksidenteve të Mëdha ku Përfshihen Substancat e Rrezikshme Udhëzimi Administrativ Nr. 07/2017 për Leje Mjedisore Udhëzimi Administrativ Nr. 01/2017 për Dhënien e Lejes Mjedisore Komunale Udhëzimi Administrativ Nr. 17/2013 për Kadastrin e Shkarkimeve të Ndotësve në Mjedis;
Direktiva 94/62/EC për ambalazhin dhe mbeturinat e ambalazhit	Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 07/2023 për Ambalazhin dhe Mbeturinat e Ambalazhit
Direktiva (BE) 2019/904 për reduktimin e ndikimit të produkteve të caktuara plastike në mjedis	Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina dhe Ligji Nr. 08/L-071 për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit Nr. 04/L-060 për Mbeturina Udhëzimi Administrativ (MEA) Nr. 11/2020 për Përcaktimin e Kërkesave Teknike dhe Kërkesave të Tjera për Qeset e Plastikës Udhëzimi Administrativ (QRK) Nr. 07/2023 për Ambalazhin dhe Mbeturinat e Ambalazhit (nenet 6, 7, 8 dhe 42).
Direktiva 96/59/EC - asgjësimi i bifenileve të poliklorinuara dhe terfenileve të poliklorinuara (PCB/PCT)	Udhëzimi Administrativ Nr. 05/2015 për Menaxhimin e Bifenileve dhe Trefenileve të Polikloruara dhe Mbeturinave me PCB dhe PCT
Direktiva 2006/66/EC për bateritë dhe akumulatorët dhe mbeturinat e baterive dhe akumulatorëve	Udhëzimi Administrativ Nr. 26/2014 për Mbeturina nga Bateritë dhe Akumulatorët e Shpenzuar;
Direktiva 2012/19/EU për Mbeturinat e Pajisjeve Elektrike dhe Elektronike	Udhëzimi Administrativ Nr. 25/2014 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Pajisjet Elektrike dhe Elektronike
Direktiva 2000/53/EC për automjetet në fund të ciklit të përdorimit	Udhëzimi Administrativ Nr. 19/2012 për Menaxhimin e Automjeteve Mbeturinë dhe Komponentët e Tyre shfuqizon: Udhëzimin Administrativ - Nr. 02/2009 për Administrimin e Automjeteve të Hedhura dhe Mbeturinat e Tyre Udhëzimi Administrativ Nr. 05/2013 për Menaxhimin e Vajrave të Përdorura dhe Mbeturinave me Vajra

Aktet ligjore të BE-së në menaxhimin e mbeturinave	Transpozimi në kornizën ligjore të Kosovës
Direktiva 91/271/EEC – Trajtimi i Ujërave të Zeza Urbane	Ligji Nr. 04/L-147 për Ujërat e Kosovës Udhëzimi Administrativ Nr. 02/2022 për Kushtet, Metodën, Parametrat dhe Vlerat Kufizuese të Shkarkimit të Ujërave të Ndotura në Rrjetin e Kanalizimit Publik dhe në Trupin Ujor
Rregullorja Nr. 1013/2006 për dërgesat e mbeturinave	Udhëzimi Administrativ Nr. 02/2019 për Eksport, Import dhe Kalimin Transizit të Mbeturinave

2.3 Korniza institucionale dhe organizative

2.3.1 Nivel kombëtar

MMPHI

Sipas Ligjit për Mbeturina, institucioni kryesor kombëtar përgjegjës për mbeturinat është Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës (MMPHI). Neni 14 i Ligjit për Mbeturina përcakton kompetencat e MMPHI-së. Disa nga kompetencat kryesore janë:

- Përcaktimi i politikave të përgjithshme, hartimi i Strategjisë, ligjet që rregullojnë menaxhimin e mbeturinave.
- Rregullimi i sektorit të mbeturinave.
- Hartimi i planit të veprimit për menaxhimin e mbeturinave.
- Zbatimi i strategjisë dhe planit.
- Lëshimi i lejeve përkatëse dhe mbajtja e evidencës në regjistrin e lejeve.
- Lëshimi i lejeve për import, eksport dhe kalim tranzit të mbeturinave.
- Krijimi i databazave dhe sistemit të informacionit për menaxhimin e mbeturinave nga Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit.
- Përpilimi i raporteve për menaxhimin e mbeturinave në Republikën e Kosovës nga Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit.
- Zbatimi i marrëveshjeve në sferën e bashkëpunimit ndërkombëtar për menaxhimin e mbeturinave.
- Zbatimi i masave të nevojshme për të garantuar menaxhimin e mbeturinave në objektet e pajisura me lejet përkatëse mjedisore.
- Mbulimi i shpenzimeve administrative dhe shpenzimeve për menaxhimin e mbeturinave të rrezikshme dhe mbeturinave të tjera që nuk janë nën juridiksionin e komunës dhe pronari i të cilave nuk dihet.
- Marrja pjesë në hartimin e dispozitave ligjore për ruajtjen dhe deponimin e mbeturinave të bimëve narkotike dhe substancave narkotike të sekuestruara, në bashkëpunim me institucionet kompetente.

Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave 2021-2030 dhe Plani i Veprimit 2021-2023 është dokumenti kryesor i planifikimit i zhvilluar nga MMPHI, i cili ofron udhëzim strategjik për zhvillimin e sektorit të menaxhimit të mbeturinave, duke përfshirë investimet prioritare dhe caktimin e përgjegjësisë.

MMPHI ka autoritetin të zbatojë parimin ‘ndotësi paguan’ për prodhuesit dhe mbajtësit e mbeturinave, si dhe autoritetin për të zbatuar politikat dhe instrumentet ekonomike si ndalimet e ambalazhit njëpërdorimësh, kufizimet në depozitimin e mbeturinave, taksat mbi ambalazhin etj. MMPHI është edhe autoriteti për të krijuar fondin mjedisor, taksat e produkteve dhe burimeve, etj.

MMPHI është institucioni përgjegjës për zbatimin e skemave të përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit (PZP) për të siguruar që prodhuesit e produkteve të mbajnë përgjegjësi financiare ose përgjegjësi financiare dhe organizative për menaxhimin e fazës së mbeturinave të ciklit jetësor të një produkti.

MMPHI është gjithashtu autoriteti për dhënie licencash dhe lejesh për operatorët e mbeturinave që merren me menaxhimin e mbeturinave komunale. MMPHI gjithashtu lëshon licenca për operatorët që merren me mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit

Studimi i parafizibilitetit për Menaxhimin e Integruar Ndërkomunal të Mbeturinave për rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt (MND), automjetet jashtë përdorimit, vajrat e përdorura, gomat e hedhura, mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike, azbestin, bateritë dhe llambat floreshente. MMPHI lëshon licenca edhe për importuesit dhe eksportuesit e mbeturinave.

Përveç këtyre funksioneve, MMPHI koordinon menaxhimin e llojeve specifike të mbeturinave me ministritë e tjera: mbeturinat e kujdesit shëndetësor me Ministrinë e Shëndetësisë, mbeturinat bujqësore me Ministrinë e Bujqësisë, mbeturinat industriale me Ministrinë e Tregtisë, depozitimin e mbeturinave – me Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik.

MMPHI përbëhet nga gjashtë departamente kryesore. Menaxhimi i mbeturinave bie në përgjegjësinë e Departamentit për Mbrojtjen e Mjedisit. Vetë Departamenti përbëhet nga 4 Divizione; Divizioni për Kimikate dhe Mbeturina (DKM) është Divizioni përgjegjës direkt për funksionet e mandatuara.

Detyrat dhe përgjegjësitë e DKM-së janë si më poshtë:

- Të propozojë, të hartojë dhe të sigurojë zbatimin e dokumenteve të politikave/strategjisë në fushën e menaxhimit të mbeturinave, kimikateve dhe produkteve biocide.
- Të propozojë, të hartojë dhe të përcjellë zbatimin e legjislacionit në fushën e menaxhimit të mbeturinave, kimikateve dhe produkteve biocide, në përputhje me legjislacionin në fuqi.
- Të përgatisë metodologji dhe udhëzime në lidhje me administrimin e mbeturinave, kimikateve dhe produkteve biocide, në përputhje me legjislacionin në fuqi.
- Të propozojë, të hartojë dhe të sigurojë zbatimin e procedurave dhe standardeve për licencimin e menaxhimit të mbeturinave, si dhe ato për njoftimin, autorizimin dhe regjistrimin e kimikateve dhe produkteve biocide.
- Të trajtojë kërkesa për licencim në menaxhimin e mbeturinave dhe të përgatisë projekt-vendime për licencim.
- Të trajtojë kërkesat për import, njoftim, autorizim dhe regjistrim, etj. të kimikateve dhe produkteve biocide dhe të përgatisë vendimet përkatëse të projektit.
- Të ofrojë mbështetje, sipas kërkesës, në mbikëqyrjen dhe administrimin mjedisor të mbeturinave, kimikateve, produkteve biocide, si dhe në fushën e sigurisë nga rreziku i tyre.
- Të analizojë dhe të përgatisë raporte të rregullta dhe periodike për aktivitetet e zhvilluara.
- Të bashkëpunojë me palët përkatëse të interesit për zhvillimin e aktiviteteve.

AMMK dhe KEPI

Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (AMMK), e themeluar në kuadër të MMPHI-së, siguron monitorimin dhe raportimin e ligjit për mbeturinat. Inspektorati për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (IMMK) është organi ekzekutiv në varësi të MMPHI-së që siguron mbikëqyrjen dhe kontrollin e funksionimit të mbeturinave dhe ndotjes së mjedisit. AMMK është organi kombëtar për mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave të mbeturinave dhe përgjegjës për krijimin dhe mirëmbajtjen e databazës për menaxhimin e mbeturinave dhe për përpilimin e raporteve për mbeturinat.

Inspektorati për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës (IMMK) është organ ekzekutiv vartës i MMPHI-së që siguron mbikëqyrjen dhe kontrollin e operimit të mbeturinave dhe ndotjes së mjedisit, dhe mbikëqyr zbatimin e ligjit dhe akteve nënligjore për mbeturinat dhe aktivitetet e menaxhimit të mbeturinave i vetëm dhe/ose në bashkëpunim me inspektoratet komunale. IMMK.

Ministri të tjera

Ministria e Ekonomisë (ME) është përgjegjëse për Ndërmarrjet Publike Qendrore, siç është Kompania për Menaxhimin e Deponive të Kosovës (KMDK), duke emëruar bordin e saj të drejtorëve, duke miratuar planin e saj të biznesit dhe duke kontrolluar performancën e përgjithshme të KMDK-së. Gjithashtu, ME cakton tarifën e portës për depozitimin e mbeturinave komunale në deponitë e menaxhuara nga KMDK.

Ministria e Financave është ministria e linjës përgjegjëse për procesin e planifikimit dhe buxhetimit të Kosovës. Në kontekstin e vendit, buxheti qendror siguron një pjesë të konsiderueshme të buxhetit të komunave të Kosovës.

Roli i Ministrisë së Vetëqeverisjes Lokale (MVL) është të rrisë autonominë lokale dhe të forcojë aftësinë e komunave për të ofruar shërbime me kosto efektive për qytetarët. MVL mbështet komunat në forma të ndryshme duke përfshirë grantin për garën për mjedis të pastër.

Sipas dispozitave të Ligjit për Mbeturina, Dogana e Republikës së Kosovës kryen kontrole, evidenton dhe mbikëqyr importin, eksportin dhe kalimin tranzit të mbeturinave dhe mban evidencë për shkeljet doganore dhe bashkëpunon me MMPHI-në.

Institucionet kryesore publike të përfshira në menaxhimin e mbeturinave në nivel kombëtar janë paraqitur në Figurën 1 më poshtë:

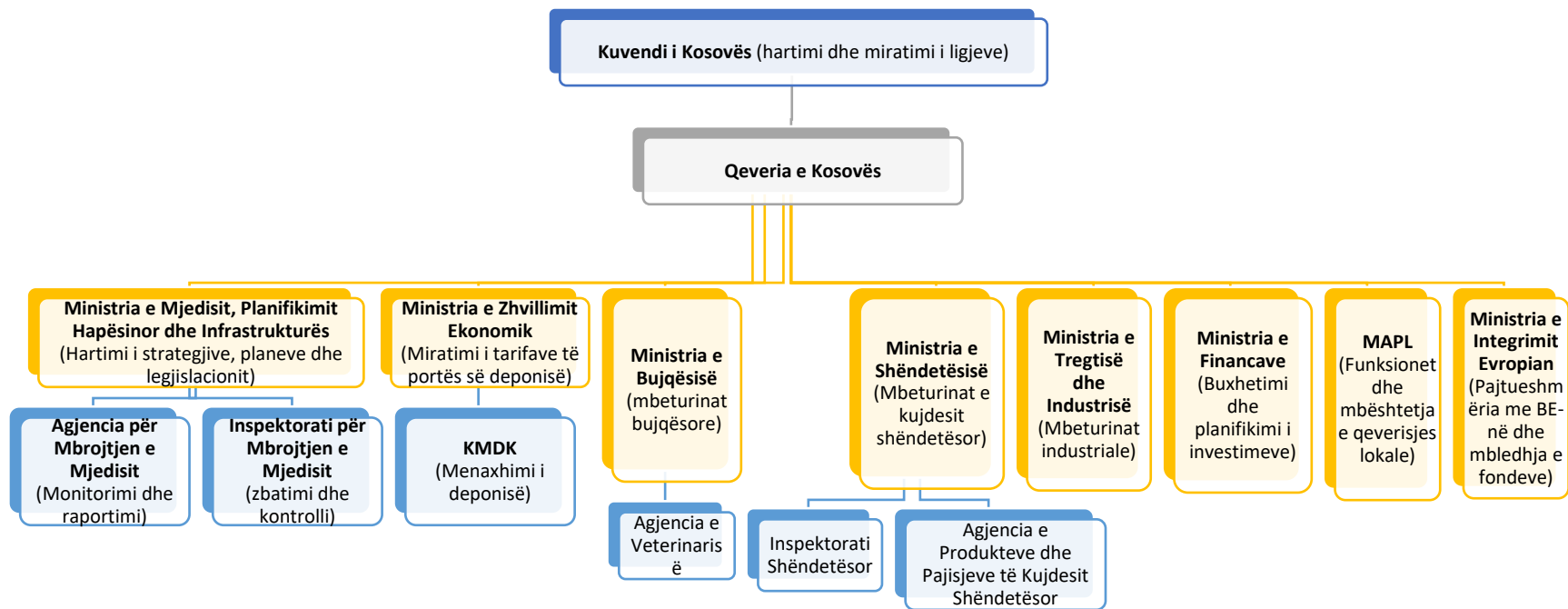

Figura 2. Korniza institucionale për menaxhimin e mbeturinave në nivel kombëtar

2.3.2 Nivel lokal

Përgjegjësitë e komunave

Në përputhje me Nenin 17 të LIGJIT NR. 03/L-040 PËR VETËQEVERISJEN LOKALE cikli i plotë i menaxhimit të mbeturinave komunale është përgjegjësi e Komunave.

Sipas Ligjit për Mbeturina, komunat janë përgjegjëse për ngritjen e sistemit të menaxhimit të mbeturinave në përputhje me parimin e hierarkisë së menaxhimit të mbeturinave në territorin e tyre dhe për zhvillimin e planeve komunale për menaxhimin e mbeturinave të harmonizuara me planin kombëtar për menaxhimin e mbeturinave. Për sa i përket rrjedhave të mbeturinave, ato janë përgjegjëse për mbeturinat e ngurta komunale (përfshirë mbeturinat nga amvisëritë, komerciale dhe ato të vëllimshme) dhe MND.

Nga komunat kërkohet të përcaktojnë tarifat e mbeturinave dhe mënyrën e arkëtimit të fondeve për shërbimet komunale; të mbledhin, dokumentojnë dhe raportojnë të dhëna për sasitë e mbeturinave; të inspektojnë zbatimin e ligjit në bashkëpunim me inspektoratin e mjedisit; të monitorojnë dhe pastrojnë mbeturinat historike dhe të parandalojnë hedhjen e paligjshme të mbeturinave. Komunat caktojnë edhe tarifat për depozitimin e mbeturinave në ato objekte që janë asete të komunës.

Komunat mund të ofrojnë shërbime të mbledhjes së mbeturinave përmes një sërë modelesh operatorësh, duke përfshirë kontraktimin e brendshëm, kontraktimin e ndërmarrjeve publike, kontraktimin e kompanive private nëpërmjet tenderit të hapur, partneritetit publiko-privat (PPP) ose mënyra të tjera.

Udhëzimet specifike administrative vendosin detyrime specifike ndaj komunave për të organizuar mbledhjen, deponimin dhe transferimin e mbeturinave, vetëm ose në bashkëpunim me sektorin e biznesit. Udhëzimet administrative që u delegojnë më shumë kompetenca komunave janë:

- Udhëzimi Administrativ (MEA) Nr. 01/2020 për Menaxhimin e Mbeturinave që Përmbajnë Azbest
- Udhëzimi Administrativ MMPH - Nr. 06/2018 për Ndëshkimet me Gjaba Mandatore
- Udhëzimi Administrativ (MMPH) - Nr. 07/2015 për Menaxhimin e Mbeturinave nga Ndërtimi dhe Demolimi i Objekteve Ndërtimore

edhe udhëzimet e tjera administrative u delegojnë disa përgjegjësi komunave.

Për qëllime të përmirësimit të menaxhimit të mbeturinave, dy ose më shumë komuna mund të lidhin marrëveshje dhe të krijojnë një bashkëpunim ndërkomunal, duke pasur parasysh se Ligji Nr. 04/L-060 për Mbeturina, i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin nr. 08/L-071, Ligji Nr. 03/L-040 për Vetëqeverisjen Lokale dhe Ligji Nr. 04/L-010 për Bashkëpunimin Ndërkomunal parashikojnë bazën ligjore për zhvillimin e planeve të përbashkëta komunale dhe për bashkëpunimin ndërkomunal, duke përfshirë marrëveshjen për bashkëpunim ndërkomunal (neni 8 i Ligjit për Bashkëpunim Ndërkomunal);

Kompetencat e komunave në pajtim me Ligjin për Mbeturina janë:

- Krijimi i një sistemi për menaxhimin e mbeturinave bazuar në parimin e hierarkisë për menaxhimin e mbeturinave për territorin e tyre, hartimi i një plani veprimi lokal për menaxhimin e mbeturinave dhe krijimi i kushteve për zbatimin e tij;
- Përgjegjës për Planin Komunal për Menaxhimin e Mbeturinave (5 vjet), i cili parashikon masa konkrete për sektorin së bashku me burimet financiare dhe zbatimin e tij;
- Nxjerrë Rregulloren Komunale për Menaxhimin e Mbeturinave (akt nënligjor që e kanë shumica e komunave), me këtë rregullore përcaktohen tarifat dhe shërbimet për rezidentët, jorezidentët

(turistët), bizneset, institucionet dhe kontratat e veçanta për shërbime. Kjo rregullore përcakton mënyrën e shërbimit, itineraret, shërbimin sipas zonave, përcakton tarifën e depozitës (në ato depo ku është pronare komuna), rregullon procedurën e përzgjedhjes së mosmarrëveshjeve ndërmjet ofruesve të shërbimeve dhe klientëve etj.

- Hartimi i raportit vjetor për menaxhimin e mbeturinave. Raporti vjetor duhet të dorëzohet në Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor;
- Rregullimi i përgjegjësi dhe detyrimeve për kryerjen e shërbimeve për menaxhimin e mbeturinave, zbatimin e tyre, organizimin dhe menaxhimin e mbeturinave në territorin e tyre;
- Mirëmbajtja dhe kujdesi për sistemin e informimit dhe raportimit të publikut për kryerjen e punëve të përcaktuara me këtë ligj, si dhe me akte të tjera ligjore për menaxhimin e mbeturinave;
- Zbatimi i procedurave të prokurimit, përzgjedhja e personave të licencuar për mbledhjen, deponimin dhe transportimin e mbeturinave: inerte, komunale, komerciale, të vëllimshme, dhe mbeturina nga ndërtimi dhe demolimi i objekteve ndërtimore brenda territorit të tyre;
- Përcaktimi i tarifave dhe mënyra e mbledhjes së mjeteve financiare për shërbimet komunale;
- Identifikimi i vendeve të ndotura në territorin e tyre, hartimi i projekteve për rehabilitimin e tyre me shënime për lokacionin, karakteristikat gjeometrike hapësinore, llojin e ndotjes, sasinë e mbeturinave, afatet për përmirësimin e gjendjes dhe shënime të tjera të rëndësishme për realizimin e projekteve.
- Ligji për Mbeturina si *lex specialis* parashikon shprehimisht se komunat kanë përgjegjësi dhe detyra për të zbatuar dispozitat e ligjit, duke përfshirë, ndër të tjera, zbatimin e procedurave të prokurimit, përzgjedhjen e personave të licencuar për mbledhjen, deponimin dhe transportimin e mbeturinave: inerte, komunale, komerciale, të vëllimshme dhe mbeturina nga ndërtimi dhe demolimi i objekteve ndërtimore brenda territorit të tyre. 1 Neni 17.
- Përcakton lokacionet për deponimin e mbeturinave, lokacionet e pikave të mbledhjes së mbeturinave, llojin e shërbimit, harton planin operativ të shërbimeve.
- Përcakton metodën e menaxhimit të mbeturinave të ngurta, ndërtimit dhe demolimit dhe përcakton lokacionin për deponim.
- Është përgjegjëse për trajtimin dytësor të mbeturinave (ndarjen e mbeturinave në burim dhe procesin e riciklimit).

Kompanitë rajonale të mbeturinave dhe ofruesit e tjerë të shërbimeve bazë të mbledhjes së mbeturinave

Kompanitë rajonale dhe komunale të mbeturinave janë kontraktuar nga komunat përmes marrëveshjeve për shërbime për të ofruar shërbime të menaxhimit të mbeturinave.

Në secilin prej rajoneve, një kompani rajonale e mbeturinave operon duke ofruar shërbime bazë të mbledhjes së mbeturinave të amvisërive, bizneseve dhe institucioneve.

Kompania rajonale e mbeturinave (KRM) EcoHigjiena operon në rajonin e Gjilanit si ofrues i shërbimeve për komunat e Gjilanit, Kamenicës dhe Vitisë. EcoHigjiena mbledh, transporton dhe deponon mbeturinat, pastron rrugët, mirëmban varrezat, kryen shërbime dimërore për komunat e Gjilanit, Kamenicës dhe Vitisë.

Komunat e Novobërdës, Parteshit, Klllokotit dhe Ranillugut kanë marrëveshje të tjera për ofrimin e shërbimeve të mbledhjes, transportit dhe deponimit të mbeturinave. Novobërda shërbehet nga Ekologija nga Graçanica dhe Parteshi, Klllokoti dhe Ranillugu kanë ofruesit e tyre të shërbimeve komunale.

Në rajonin e Ferizajt, KRM Pastërtia, është ofruesi rajonal i shërbimeve që aktualisht i shërben komunave të Ferizajt, Kaçanikut dhe Shtimes.

Ofruesi i shërbimeve në komunën e Hanit të Elezit është “Pastrimi”. Ofruesi i shërbimeve në komunën e Shtërpçës është “NJKP” (Kompania e Re Publike Komunale)

Një pasqyrë e shkurtër e ofruesve të shërbimeve në secilën komunë është dhënë në tabelën e mëposhtme.

Tabela 2-2. Përshkrimi i kompanive ekzistuese rajonale të mbeturinave dhe ofruesve të tjerë të shërbimeve kryesore në rajone

Rajoni	Komuna	Ofruesi i shërbimit	Struktura	Përshkrimi dhe përgjegjësitë
GJILAN	Gjilan Kamenicë Viti	KRM Ecohigjiena	PPP	Ofron shërbime të mbledhjes së mbeturinave për 3 komnat Mbledh, transporton dhe ruan mbeturinat, pastron rrugët, mirëmban varrezat, kryen shërbime dimërore etj.
	Novobërdë	Ekologija (Graçanicë)	NPL	Mbledh mbeturina
	Partesh	Komuna e Parteshit, DSHP	Komunale	Vetëm për menaxhimin e mbeturinave.
	Kllokot	Komuna e Kllokotit (Drejtoria e administratës dhe shërbimeve publike)	DSHP	Mbledhja e mbeturinave
	Ranillug	Komuna e Ranillugut	komuna	Vetëm mbledhja e mbeturinave, ruajtja e hapësirave të gjelbra
FERIZAJ	Ferizaj Kaçanik Shtime	KRM Pastërtia	KRM	Ofron shërbime të mbledhjes së mbeturinave për 3 komnat Mbledh, transporton dhe ruan mbeturinat, pastron rrugët, mirëmban varrezat, kryen shërbime dimërore etj.
	Han i Elezit	Pastrimi	NP	Mbledh, transporton dhe ruan mbeturinat, pastron rrugët, mirëmban varrezat, kryen shërbime dimërore etj.
	Shtërpçë	NJKP Shtërpçë	lokale	Mbledh, transporton dhe ruan mbeturinat, pastron rrugët, mirëmban varrezat, kryen shërbime dimërore etj.

Kompani të tjera

Përveç KRM-ve dhe ofruesve të tjerë kryesorë të shërbimeve, një numër i kompanive private operojnë në të dy rajonet si shtesë e KRM-ve. Kompanitë e tjera të identifikuar në secilën komunë janë përshkruar në tabelën e mëposhtme.

Tabela 2-3. Përshkrimi i kompanive private për menaxhimin e mbeturinave që operojnë në rajone

Rajoni	Komuna	Kompania	Struktura	Përshkrimi dhe përgjegjësitë
GJILAN	Gjilan	MMS	Privat	Ofrimi i shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave për biznese
	Partesh	Eko Vasic	Privat	Nuk ka asnjë kompani që mbledh mbeturinat veçmas nga Parteshi. Por aktualisht ka një

Rajoni	Komuna	Kompania	Struktura	Përshkrimi dhe përgjegjësitë
				kompani që mbledh plastikë në territorin e komunës. Familjet nuk paguajnë për shërbimin. Kompania ka shporta metalike nëpër amvisëri dhe mbledh herë pas here
	Ranillug	Bosfor	Privat	Mbledh PET nëpër territorin e komunës
FERIZAJ	Ferizaj	N.P.SH. Mbrojtja Ambientit	Privat	Ofron shërbime bazë në zona të caktuara (rreth 2000 amvisëri) Ofron shërbime shtesë gjatë verës kur Pastërtia nuk mund të mbulojë të gjitha zonat për shkak të më shumë mbeturinave nga banorët sezonalë. Mbrojtja Ambientit ofron gjithashtu shërbime për mbledhjen dhe deponimin e mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit në komunë
	Ferizaj	Elkos	Privat	Kompania ofron shërbime të mbledhjes së mbeturinave kryesisht për bizneset që janë pjesë e zinxhirit Elkos
	Ferizaj	Kompania ECO	Privat	Tani në proces të zonimit për operator privat
	Kaçanik	N.P. Krasniqi	Privat	Operon në zona specifike që u janë caktuar në përputhje me kushtet në PMNK (ka marrëveshje me deponinë e KMDK)

2.4 Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave

Dokumenti kryesor strategjik i zhvilluar nga MMPHI është Strategjia e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave 2021-2030 dhe Plani i Veprimit 2021-2023 (SKMIM). Ai përcakton objektiva strategjike, objektiva specifike, objektiva dhe tregues për menaxhimin e mbeturinave të rrjedhave të ndryshme të mbeturinave. Strategjia synon të çojë përpara përmirësime të mëdha në sektorin e menaxhimit të mbeturinave duke vendosur dhe realizuar katër objektiva strategjike.

Ndërsa Ligji për Mbeturina përcakton kornizën për krijimin e Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit (PZP)⁵, SKMIM identifikon katër produkte/materiale prioritare për të cilat duhet të organizohen skema të ndryshme PZP. Në Strategji është vendosur një objektiv që deri në vitin 2024, mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike (MPÉE), bateritë, automjetet në fund të jetës (AFJ) dhe mbeturinat me vajra të mbulohen nga skemat e PZP.

SKMIM është në një proces përditësimi dhe rishikimi, me ndryshimet kryesore që lidhen me bashkëpunimin ndërkomunal (BNK), zhvillimin e planeve rajonale të menaxhimit të mbeturinave dhe përfshirjen e objektivave të riciklimit siç përcaktohet në Direktivën Kornizë të Mbeturinave⁶. Përmeshja e këtyre dinamikave dhe objektivave të reja do të kërkojë harmonizim të mëtejshëm të kornizës ligjore ekzistuese me legjislacionin e BE-së dhe forcimin e kapaciteteve të të gjithë aktorëve kryesorë.

⁵ Përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit është një qasje ndaj politikës së menaxhimit të mbeturinave, në të cilën prodhuesi i një produkti është përgjegjës për menaxhimin e mbeturinave të produktit pasi ai të ketë arritur fundin e jetës së tij të dobishme.

⁶ Direktiva 2008/98/EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 19 nëntor 2008 për Mbeturinat dhe shfuqizimi i disa direktivave, e ndryshuar nga Direktiva (BE) 2018/851 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 30 maj 2018

Kosova ka një objektiv që të arrijë një pajtueshmëri afatgjatë me kërkesat e BE-së në sektorin e menaxhimit të mbeturinave. Përkatësisht, objektivat për përgatitjen për ripërdorim dhe riciklim të mbeturinave komunale, devijimin e deponive dhe caqet për rrjedhat specifike të mbeturinave të përcaktuara në SKMIM janë formuluar në përputhje me Direktivën Kornizë të Mbeturinave.

Objektivat e vendosura në nivel kombëtar duhet të transpozohen në planet e menaxhimit të integruar ndërkomunal të mbeturinave. Disa nga objektivat shkojnë përtej afatit kohor të kësaj PNMIM, por kërkojnë marrjen e masave në periudhën deri në vitin 2030 që këto objektiva të arrihen.

Objektivat e menaxhimit të mbeturinave siç janë identifikuar në SKMIM janë paraqitur në tabelat e mëposhtme.

Tabela 2-4. Përgatitja për caqet e ripërdorimit dhe riciklimit për mbeturinat komunale

Caku	Deri në vitin 2030	Deri në vitin 2035	Deri në vitin 2045
Mbeturinat komunale të përgatitura për ripërdorim dhe riciklim	20%	50%	60%
Deponimi i mbeturinave komunale		< 30 %	< 10 %
Popullsia e pajisur me shërbime për mbledhje të ndarë të mbeturinave	80%	90%	100%

Tabela 2-5. Objektivat për rrjedhat specifike të mbeturinave

Lloji i mbeturinave të ambalazhit	Deri në vitin 2028	Deri në vitin 2030	Deri në vitin 2035
Rikuperimi i të gjitha mbeturinave të ambalazhit	45%	60%	70%
Riciklimi i të gjitha mbeturinave të ambalazhit, duke përfshirë	40%	55%	65%
Plastikë	22.5%	30%	50%
Letër dhe karton	60%	70%	75%
Qelq	30%	50%	70%
Metale hekuri	30%	50%	70%
Alumin	30%	40%	50%
Dru	10%	15%	25%

Tabela 2-6. Caqet e riciklimit për mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit

Caku	Deri në vitin 2030	Deri në vitin 2035
Ripërdorimi dhe riciklimi i MND-ve	40%	50%
Ripërdorimi, riciklimi dhe rikuperimi i materialeve të tjera të MND-ve	60%	70%

2.5 Planet komunale për menaxhim të mbeturinave

Tabela më poshtë paraqet masat kryesore të parapara në planet komunale për menaxhimin e mbeturinave.

Tabela 2-7. Masat e parapara në planet komunale për menaxhimin e mbeturinave

Komuna	Statusi i planit dhe afati kohor	Parandalimi	Riciklimi dhe rikuperimi	Masa të tjera
Gjilan	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2025-2027), do të shpërndahen 150 kompostues	“Plani i riorganizimit të shërbimit” do të zhvillohet për të propozuar metodën më efikase të ndarjes në burim	Për të hapur qendra mbledhjeje dhe ripërdorimi të mbeturinave për - Orendi - Tekstile dhe rroba - Pajisjet shtëpiake dhe mbeturina të tjera të vëllimshme
Kamenicë	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2024-2027), do të shpërndahen 120 kompostues	“Plani i riorganizimit të shërbimit” do të zhvillohet për të propozuar metodën më efikase të ndarjes në burim	Për të hapur qendra mbledhjeje dhe ripërdorimi të mbeturinave për - Orendi - Tekstile dhe rroba - Pajisjet shtëpiake dhe mbeturina të tjera të vëllimshme
Viti	Miratoi 2020-2025	Kompostimi në shtëpi Fushatë komunikimi dhe konsultimi me shtëpitë që do të aplikohen.	Riciklimi nëpërmjet programit "Drop off system" (sistemi i dorëzimit). Përcaktimi i pikave për mbledhjen e lëndëve të riciklueshme	Hapja e dyqaneve me produkte të përdorura pranë “pikave të dorëzimit”
Novobërdë	Miratoi 2019-2024		Përcaktimi i pikave për mbledhjen e lëndëve të riciklueshme	
Partesh	-			
Kllokot	-			
Ranillug	-			
Ferizaj	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2023-2027) do të shpërndahen 500 kompostues	Vendosja e caktuar për të arritur 40% ndarje në burim dhe riciklim deri në vitin 2027	Inspektimi për të mbikëqyrur zbatimin e planeve të MND-ve dhe parandalimin e hedhjes së mbeturinave të MND.
Kaçanik	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2023-2027) do të shpërndahen 80 kompostues	Vendosja e caktuar për të arritur 40% ndarje në burim dhe riciklim deri në vitin 2027	Vend i caktuar për deponim të MND-ve, inspektim për të mbikëqyrur zbatimin e planeve të MND-ve

Komuna	Statusi i planit dhe afati kohor	Parandalimi	Riciklimi dhe rikuperimi	Masa të tjera
				dhe për të parandaluar hedhjen në vende të tjera.
Shtime	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2023-2027) do të shpërndahen 80 kompostues	Vendosja e caktuar për të arritur 40% ndarje në burim dhe riciklim deri në vitin 2027	Vend i caktuar për deponim të MND-ve, inspektim për të mbikëqyrur zbatimin e planeve të MND-ve dhe për të parandaluar hedhjen në vende të tjera
Han i Elezit	Miratoi 2023-2027	Kompostimi në kushte shtëpie (2023-2027) do të shpërndahen 80 kompostues	Vendosja e caktuar për të arritur 40% ndarje në burim dhe riciklim deri në vitin 2027	Vend i caktuar për deponim të MND-ve, inspektim për të mbikëqyrur zbatimin e planeve të MND-ve dhe për të parandaluar hedhjen në vende të tjera
Shtërpçë	Miratoi 2023 - 2027	-	-	-

3. Përshkrimi i rajoneve

3.1 Karakteristikat fiziko-gjeografike

3.1.1 Lokacioni gjeografik

Rajoni i Ferizajt ndodhet në pjesën juglindore të Kosovës në kufi me Serbinë, Maqedoninë e Veriut dhe Shqipërinë. Rajoni mbulon një sipërfaqe totale prej 1,030 km². Ai përfshin pesë komuna: Ferizajn, Hanin e Elezit, Kaçanikun, Shtimen dhe Shtërpçën. Kaçaniku dhe Han i Elezit ndodhen në kufirin me Maqedoninë e Veriut, gjë që e ka bërë rajonin pika të rëndësishme transite për transport, tregti dhe komunikim.

Rajoni i Ferizajt shtrihet në jug të pjesës qendrore të Kosovës. Ai paraqet një udhëkryq të rëndësishëm, sepse të gjitha rrugët e rëndësishme që përshkojnë Kosovën nga veriu në jug dhe nga lindja në perëndim kalojnë nëpër koloninë e Ferizajt, arterien kryesore të Kosovës, autostradën M2/E65 në drejtim të Shkupit, si dhe autostradën M25-3 që lidh Ferizajn me Gjilanin dhe Bujanovcin. Kjo paraqet një urë që lidh Kosovën me korridorin evropian. Ndërkaq, hekurudha kalon nëpër qytetin e Ferizajt.

Rajoni i Gjilanit gjendet në pjesën juglindore të Kosovës. Ai mbulon një sipërfaqe totale prej 1,206 km². Ajo përfshin: Gjilani, Kamenica, Vitia, Parteshi, Klllokoti, Ranillugu and Artana (Novobërda). Lumi Morava dhe lugina e tij ndan Gjilanin nga kodrat e Artanës (Novobërdës) dhe Gollakut, në veri, dhe nga Karadaku i Shkupit, në jug. Maja më e lartë është Kopilaça. Rajoni ka një pozicion shumë të mirë gjeografik, që korrespondon me lidhje të shumta jo vetëm me Kosovën, por edhe me Ballkanin dhe Evropën.

Relievi i Rajonit të Ferizajt - shtrihet ndërmjet Rrafshit të Kosovës dhe Luginës së Moravës. Pjesa më e madhe e sipërfaqeve janë fusha që kanë një lartësi deri në 600 m. Kjo zonë përfshin rreth 43% të

sipërfaqes së komunës. Pjesa veriperëndimore dhe lindore e territorit të komunës shtrihet kryesisht në terrenet e larta malore të mbuluara me pyje. Majat më të larta arrijnë mbi 1000 m.

3.1.2 Klima

Klima në rajonin e Ferizajt është kontinentale dhe mes-kontinentale. Rajoni përshkon katër stinë, me verë të nxehtë dhe dimër të ftohtë. Temperatura mesatare në verë është rreth 25-30 °C dhe në dimër -2.6°C. Klima e Shtërpcës është malore - por sipas lartësisë mbidetare, sipërfaqes dhe ndikimit të erërave, disa pjesë të komunës kanë një klimë dukshëm të ndryshme. Anët me orientim jugor, si dhe pjesët e poshtme, kanë klimë luginore, dhe pjesët e larta kanë klimë alpine. Mesatarja e insolimit në rajon është rreth 2034-2100 orë me diell në vit. Reshjet mesatare janë rreth 700-800 mm. Hani i Elezit karakterizohet me reshje të dobëta, me një mesatare prej 476ml/m²/vit. Komuna e Shtërpcës ka një sasi të konsiderueshme të reshjeve, 922 mm në vit.

Temperatura mesatare vjetore është 9.9°C. Muajt më të ngrohtë janë korriku dhe gushti me një temperaturë mesatare prej 18.9°C. Muaji më i ftohtë është janari me temperaturë mesatare prej -2.6°C. Temperatura maksimale e ajrit është 32.5°C në korrik, ndërsa ajo minimale është -14.0°C në janar. Mesatarja vjetore e ndriçimit (insolimi) në Ferizaj është 2034 orë me diell. Lagështia mesatare më e lartë varion nga 85.0% deri në 87.0%, në muajt dhjetor dhe janar, ndërsa më e ulëta në muajt prill dhe maj, e cila varion nga 68.2% deri në 68.4%. Mesatarisht, në Komunën e Ferizajt bien 731.3 mm shi në vit. Muaji me më së shumti reshje është maji me 105.6 mm, ndërsa më i pakti gushti me 42.2 mm. Mesatarisht, toka e Ferizajt është e mbuluar me borë për 51.8 ditë. Në janar ka më së shumti borë (17.0 ditë). Në Ferizaj më së shpeshti fryjnë erërat veriperëndimore (N-248), veriore (N-142) dhe juglindore (SE-147). Erërat lindore fryjnë më së paku (E-22).

Në bazë të pozitës dhe relievit gjeografik rajoni i *Gjilanit* ndryshon disi nga Prishtina dhe Ferizajt. Në Gjilan temperatura mesatare e muajit më të ftohtë është regjistruar në janar në -0.90°C. Temperatura mesatare me vlerat më të larta është shënuar në muajin korrik 20.7°C. Në Kamenicë sipas të dhënave temperaturat maksimale janë në gusht 37°C. Pranvera dhe vjeshta karakterizohen nga tranzicione të buta dhe jo shumë të theksuara, por me ndryshime graduale. Stina e pranverës, me një temperaturë mesatare rreth 9.9°C, është më e ftohtë se stina e vjeshtës, e cila ka një temperaturë mesatare prej 11.3°C. Reshjet mesatare në rajon janë relativisht të ulëta dhe në Gjilan arrijnë deri në 583.4 [l/m²], në zonën malore i shtohen 800 l/m². Erërat janë element shumë i rëndësishëm i klimës dhe në këtë rajon në pjesën më të madhe mbizotërojnë erërat veriore dhe veriperëndimore si era e ftohtë nga drejtimi i Prishtinës. Më shumë vërehet në dimër dhe në vjeshtë, ndërsa erërat më të buta, të cilat zakonisht sjellin shi, vijnë nga jugu.

3.1.3 Kushtet fizike

Rajoni i Ferizajt karakterizohet me një reliev të larmishëm. Ai përbëhet nga një kombinim i rajoneve malore, kodrinave dhe fushave të sheshta. Një pjesë e rajonit të Ferizajt është edhe Brezovica. Brezovica është pjesë e komunës së Shtërpcës dhe gjendet në malet e Sharrit, të cilat shquhen për bukurinë dhe terrenet e larta. Ka një shumëllojshmëri të llojeve bimore dhe shtazore dhe është një pikë shumë e rëndësishme turistike për Kosovën. Bifurkacioni është një fenomen natyror, ku rrjedha e një lumi ndahet në dy degë dhe derdhet në dy dete të ndryshme. Njëra degë derdhet në lumin Lepenc dhe vazhdon në lumin Vardar dhe përfundon në detin Egje, dega tjetër derdhet nga ana tjetër në lumin Sitnica i cili pastaj derdhet në lumin Ibër dhe në fund në Detin e Zi.

Komuna e Kaçanikut ka burime të mjaftueshme ujore natyrore nga malet e Sharrit, gjë që lehtëson furnizimin e qytetarëve me ujë të pijshëm. Përrenjtë e mjaftueshëm, dy lumenj që kalojnë nëpër territorin e komunës (lumi Lepenc dhe Nerodime), shfrytëzohen për ujitjen e kulturave bujqësore, gjë që favorizon edhe më shumë zhvillimin e bujqësisë.

Rajoni i Gjilanit përbëhet nga lloje të ndryshme shkëmbinjsh. Në lindje, në drejtim të Miresh-Dobërçanit, mbizotërojnë në pjesën më të madhe formacionet shkëmbore. Sipërfaqet e sheshta në të dy anët e luginës së lumit Morava janë tokë pjellore e mbjellë me kultura të ndryshme, shpesh duke përfshirë edhe kultura industriale si duhani. Luginat e lumenjve aluviale kanë tokë të përshtatshme për kultivimin e shumë llojeve të bimëve. Zonat më të larta të Karadakut, Artanës dhe Zhegotit i përkasin llojeve të pyjeve me lartësi nën 1500 m (rreth 4921.26 ft).

Rajoni i Gjilanit, i njohur edhe si rajoni i Anamoravës, është i pasur me ujëra, veçanërisht me ujëra të rrjedhshëm, liqene artificiale, ujëra termo-minerale, burime të ndryshme etj. Territori i Anamoravës karakterizohet me një numër të madh të ujërave të rrjedhshëm tokësor. Lumi Morava e Binçës rrjedh në fshatin Binçë, mbledh në pellgun e tij lumenj me përmasa dhe sasi të ndryshme uji. Të gjithë lumenjtë, të vegjël e të mëdhenj, dhe përrenjtë e territorit të bashkisë së Kukësit e më gjerë, rrjedhin drejt Moravës së Binçës. Komuna e Kamenicës është e pasur me rezerva ujore falë tre pellgjeve ujore: (pellgu i lumit Strezovci, Hogoshti dhe lumi Desivojce) si dhe pellgje të tjera të vogla me konfigurime më të vogla por me cilësi të mirë për ujë të pijshëm.

3.1.4 Rreziqet natyrore

Rajoni i Ferizajt ndodhet në një zonë sismikisht aktive. Kjo e bën zonën të cenueshme ndaj tërmeteve me intensitet të ndryshëm. Rajoni është gjithashtu i prirur ndaj përmbytjeve gjatë periudhave të reshjeve të mëdha, sepse ka disa lumenj që mund të vërshojnë.

Rajoni i Gjilanit ndodhet në një zonë aktive sismike dhe rrezikohet me tërmete të fuqishme. Për shkak të pranisë së lumenjve dhe degëve të tyre, ashtu si rajoni i Ferizajt, edhe Anamorava është e prirur ndaj vërshimeve, veçanërisht gjatë reshjeve të dendura.

3.1.5 Përdorimi i tokës

Bujqësia luan një rol të rëndësishëm në zhvillimin lokal. Rajoni i Ferizajt është kryesisht bujqësor, ku pjesa më e madhe e tokës përdoret për kultivimin e kulturave bujqësore dhe blegtorinë. Kulturat më të zakonshme të kultivuara në rajon përfshijnë grurin, misrin dhe perimet. Një sektor i rëndësishëm është edhe bujqësia, ku bagëtia dhe delet janë kafshët më të rritura. Në Shtime gjatë viteve të fundit një zhvillim të veçantë ka pasur edhe rritja dhe kultivimi i bletëve, ku sipas të dhënave janë aktive 49 bletarë me gjithsej 2884 kompani bletësh. Përveç bujqësisë dhe turizmit, aktivitetet kryesore ekonomike që karakterizojnë komunën e Ferizajt janë: Industria e drurit, industria e hekurit, industria ushqimore dhe industria e plastikës. Bazuar në të dhënat e Agjencisë së Statistikave të Kosovës, për regjistrin e bizneseve, në komunën e Ferizajt dominojnë bizneset e tregtisë me shumicë dhe me pakicë me 67 biznese, pastaj ato të prodhimit me 31 biznese, akomodimi dhe ushqimi me 29 biznese dhe ndërtimtaria me 22 bizneset.

Kompleksi i vargmaleve të Sharrit është i pasur me florë dhe faunë të zhvilluar. Në të njëjtin kompleks hasim edhe larminë e shkëmbinjve dhe mineraleve që ende nuk janë studiuar si duhet. Rajoni ka burime të konsiderueshme minerale, duke përfshirë plumbin, zinkun, argjendin, argjilën, gëlqerorët dhe linjitin.

Operacionet minerare në rajon kanë qenë historikisht një burim i rëndësishëm punësimi dhe aktiviteti ekonomik, megjithëse ato kanë pasur gjithashtu ndikime negative shëndetësore dhe mjedisore. Në Kepin e Kaçanikut ka pasur rezerva të gurit gëlqeror. Zonat më të rëndësishme turistike natyrore janë Bifurkacioni i lumit Nerodime dhe malet e Jezercit. Bifurkacioni i lumit Nerodime është një fenomen i rëndësishëm gjeografik me vlera hidrologjike, turistike dhe arsimore. Bifurkacioni ndodhet 1 km në veriperëndim të Ferizajt, afër vendit të quajtur “Mulliri i Nikës”. Njihet si fenomen natyror që nga viti 1321. Ka statusin e zonës së mbrojtur përkatësisht të rezervës së veçantë.

Gjuetia është shumë e zhvilluar në komunën e Kamenicës. Prodhimi i mjaltit dhe produkteve të tjera të mjaltit mund të japë rezultate të mira pasi vendasit kanë njohuri të mira edhe për këtë aktivitet. Kushtet klimatike dhe shumëllojshmëria e bimëve krijojnë kushte të mjaftueshme për kultivimin e bletës. Mund të mendohet edhe mënyra për të kultivuar peshkun, pasi lumenjtë përshkojnë komunën në të dy anët e saj. 60% e popullsisë jeton në zonat rurale dhe merret me bujqësi. Duhet të kemi parasysh burimet pyjore që mundësojnë kultivimin e frutave malore dhe bimëve mjekësore që mund të luajnë një rol të konsiderueshëm në zhvillimin e bujqësisë.

Tabela 3-1. Të dhënat e sipërfaqes pyjore për rajonin e Gjilanit dhe rajonin e Ferizajt

Komuna	Sipërfaqja totale (ha)
Rajoni i Gjilanit	
Gjilan	40 663
Kamenicë	40 803
Novobërdë	20 394
Viti	27 406
Ranillug	8 851
Partesh	2 866
Kllokot	2 339
Rajoni i Ferizajt	
Ferizaj	34 456
Hani i Elezit	8 331
Shtime	13 444
Shtërpçë	24 777
Kaçanik	21 145

3.1.6 Zonat e mbrojtura

Tabelat e mëposhtme paraqesin zonat e mbrojtura në të dy rajonet.

Tabela 3-2. Rajoni i Ferizajt

Kodi	Emri i zonës/objektit	Komuna/zona	Sipërfaqja / ha	Kategoria sipas IUCN	Vite mbrojtje	Përshkrimi i shkurtër i vlerave
PARK KOMBËTAR (115.957 ha, gjithsej)						

PK_001	Parku Kombëtar "Sharri"	Prizren Suharekë Kaçanik, Shtërpçë Dragash	53.469	II	(1986), 2012	Ato karakterizohen nga lloje të shumta relikte dhe endemike të florës, bimësisë dhe faunës. Me vlera të trashëgimisë gjeomorfologjike, gjeologjike, hidrologjike, speleologjike, kulturore
MONUMENTE NATYRORE (6010.79 ha, gjithsej)						
MM_102	Humnera në shpatin e Qenarës, në Gllloboqicë	Kaçanik	1	III	2015	Monumentet si personazh speleologjik
MN_103	Trungjet e Qarrit, në Kaçanik të Vjetër	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_104	Guri i gjatë në Stagovë	Kaçanik	1	III	2015	Monument natyror me karakter gjeomorfologjik
MN_105	Guri i Zi, në Llanishtë	Kaçanik	0.20	III	2015	Monument natyror me karakter gjeomorfologjik
MN_106	Trungjet e Qarrit, në Kaçanik të Vjetër	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_107	Trungu i Qarrit, në Kovaqec	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_108	Trungjet e Bungut në Bob	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_109	Kompleksi i trungjeve të dushkut, në Runjev	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_110	Trungu i Shelgut në Kaçanik	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik

MN_111	Trungjet e dushkut, në Ivajë	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_112	Trungu i Qarrit, në Kotlinë	Kaçanik	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_113	Vrella e Zezë, në Petrovë	Shtime	2	III	2015	Monument natyror me karakter hidrologjik
MN_114	Shpella e Imer Devetakut, në Devatak	Shtime	2	III	2015	Monumentet si personazh speleologjik
MN_115	Trungjet e dushkut, në Mollapolc	Shtime	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_116	Lisi i Sahitit, në Godanc i Epërm	Shtime	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_117	Lisi i Alushit, në Rashincë	Shtime	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_118	Shpella e Pjetershticës, në Pjetershticë	Shtime	0.05	III	2015	Monumentet si personazh speleologjik
MN_119	Lisat Binjak, në Godanc i Epërm	Shtime	0.05	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_120	Gështenjat e Shtimes, në Shtime	Shtime	0.50	III	2015	Monument natyror me karakter botanik
MN_121	Shpella e Devetakut dhe Burimi, në Devetak	Shtime	2	III	2015	Monumentet si personazh speleologjik dhe hidrologjik
	Bifurkacioni i Lumit Nerodime	Ferizaj		III	1979	Rezervat e Veçanta Natyrore
	Trungu i Bungut (Quercus petraea), në Greme	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik

	Trungjet e Qarrit (Quercus cerris), në Jezerc	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Bungut (Quercus petraea), në Komogllavë	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Bungut (Quercus petraea) në Lloshkobarë	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Pajat	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Rahovicë	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Rahovicë	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik
	Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Zaskok	Ferizaj		III	2017	Monument natyror me karakter botanik

Sipas të dhënave nga regjistri i zonave të mbrojtura të natyrës në Komunën e Hanit të Elezit, asnjë zonë e mbrojtur nuk është identifikuar nga asnjë kategori e këtyre zonave duke përfshirë parqet kombëtare, parqet natyrore, rezervatet natyrore ose monumentet e natyrës.

Tabela 3-3. Rajoni i Gjilanit

MONUMENTE NATYRORE (6010.79 ha)							
Kodi	Emri i zonës/objektit	Komuna/zona	Sipërfaqja / ha	Kategori sipas IUCN	Vite mbrojtje	Përshkrim i shkurtër i vlerave	Kodi
MN_183	Trungjet e Qarrit (quercus cerris) në Binçë	Viti		13.97	III	2020	Monument natyror me karakter botanik
MN_184	Burimi i ujit termomineral në Ballancë	Viti		3.18	III	2020	Monument natyror me karakter hidrologjik
MN_185	Pylli i Mllakës (Quercus sp.), në Sllatinë të Epërme	Viti		13.70	III	2020	Monument natyror me karakter botanik
MN_186	Trungu i Qarrit (Quercus cerris) në Gërmovë	Viti		5	III	2020	Monument natyror me karakter botanik

MN_18 7	Kompleksi i trungjeve të dushkut (Quercus sp.) në Sllatinë të Poshtme	Viti	2		III	2020	Monument natyror me karakter botanik
MN_18 8	Trungu i bungbutës (quercus pubescens), në Zhiti	Viti		5	III	2020	Monument natyror me karakter botanik
MN_18 9	Guri i blinave në Gjylekar	Viti		20	III	2020	Monument natyror me karakter gjeomorfologjik

3.2 Popullata

Sipas vlerësimit të fundit të Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK), popullsia e përgjithshme e dy regjioneve është 353,420 persona me 180,993 banorë në rajonin e Gjilanit dhe 172,427 banorë në rajonin e Ferizajt. Dy qendrat kryesore të popullsisë urbane në regjione janë qytetet e Gjilanit dhe Ferizajt ku banon rreth 25% e popullsisë. Sipas regjistrimit të fundit të vitit 2011, rreth 66 për qind e popullsisë në të dy rajonet jeton në zona të klasifikuara si zona rurale dhe 34 në zona të klasifikuara si urbane.

Tabela 3-4. Popullsia totale dhe ekonomitë familjare rurale dhe urbane në të dy rajonet

Rajoni	Popullsia dhe ekonomitë familjare			
	Urban	Rural	Gjithsej	Popullsia për km ²
Gjilan	33.1%	66.9%	180,993	150
Ferizaj	35.3%	64.7%	172,427	167
TË DY RAJONET	34.4%	65.6%	353,420	157

Burimi: ASK 2021 dhe 2011 të dhënat rurale/urbane

*SHËNIM: Popullsia urbane dhe rurale sipas shpërndarjes në regjistrimin e vitit 2011

Madhësia mesatare e ekonomive familjare në rajonin e Gjilanit është 5.4 persona dhe në Ferizaj – 6 persona.

Karakteristikat kryesore të popullsisë dhe ekonomive familjare që prodhojnë mbeturina për të dy rajonet janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 3-5. Popullsia rurale dhe urbane dhe numri i ekonomive familjare në rajonet (vlerësimi 2021 nga ASK)

Komuna	Popullsia dhe ekonomitë familjare		
	Urban	Rural	Gjithsej
Gjilan	46,364 60.1%	30,781 39.9%	77,145 100%
Kamenicë	7,331 20.3%	28,754 79.7%	36,085 (2011) 100%
Viti	14,097 30.0%	32,890 70.0%	46,987 100%
Novobërdë	183 0%	5370 100%	5553 (7070) 100%

Komuna	Popullsia dhe ekonomitë familjare		
	Urban	Rural	Gjithsej
Partesh	0 0%	1,699 100%	1,699 100%
Klllokot	0 0%	2,719 100%	2,719 100%
Ranillug	0 0%	3,737 100%	3,737 100%
RAJONI I GJILANIT			168,302
Ferizaj	41664 39%	64622 61%	106,286 100% 17,966 ekonomi familjare
Kaçanik	10783 31%	23889 69%	34,672 100%
Shtime	7301 27%	20148 73%	27,449 100%
Han i Elezit	0 0%	10090 100%	10,090 100%
Shtërpçë	2770 18%	11,130 82%	13,900 100%
RAJONI I FERIZAJT			185,118

Burimi: ASK

Banorët sezonalë (diaspora)

Banorët sezonalë kontribuojnë në ndryshimin sezonal të gjenerimit të mbeturinave me sasi më të mëdha të mbeturinave të gjeneruara në muajt e verës për shkak të numrit të madh të banorëve sezonalë (diaspora). Tabela e mëposhtme përmbledh informacionin e disponueshëm për banorët sezonalë në komunat e rajoneve.

Tabela 3-6. Të dhënat komunale për banorët sezonalë (diaspora) në komuna

Komuna	Banorë sezonalë
Gjilan	4302 familje (diasporë)
Kamenicë	4658 711 familje (diasporë)
Viti	13604 nga diaspora Korrik-gusht
Novobërdë	131 familje (diasporë)
Partesh	250 familje
Klllokot	Rreth 100 familje
Ranillug	100 familje (diasporë)
RAJONI I GJILANIT	
Ferizaj	NA
Kaçanik	NA
Shtime	NA
Han i Elezit	NA
Shtërpçë	NA
Rajoni i Ferizajt	

3.3 Përshkrimi socio-ekonomik

3.3.1 Të dhëna për të ardhurat dhe shpenzimet për kokë banori/ekonomi familjare

Të dhënat komunale dhe rajonale për të ardhurat dhe shpenzimet janë të pakta në të dy rajonet. Paraprakisht, të ardhurat dhe shpenzimet për kokë banori janë analizuar vetëm në nivel kombëtar dhe janë paraqitur më poshtë.

Të ardhurat mesatare për kokë banori për Kosovën në vitin 2021 janë 5,270 dollarë (BPV për kokë banori) nga Banka Botërore.

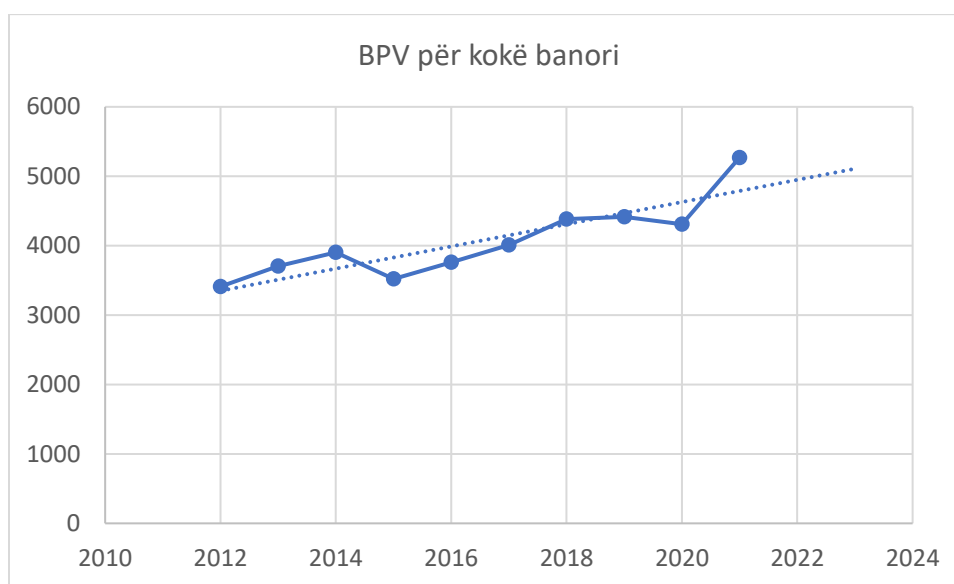

Figura 3. BPV për kokë banori në Kosovë 2012-2021 (burimi: Banka Botërore)

Të dhëna për shpenzimet e ekonomive familjare

Ka të dhëna të kufizuara për të ardhurat dhe shpenzimet e ekonomive familjare në nivel rajonal dhe komunal.

Të dhënat e fundit për shpenzimet e ekonomive familjare nga statistikat zyrtare në ASK janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 3-7. Konsumi i ekonomive familjare në zonat rurale dhe urbane nga viti 2008-2017 (Burimi: ASK)

Viti	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rural	6,536	6,426	6,763	6,671	7,370	7,297	7,281	7,215	7,241	7,267
Urban	6,894	7,429	7,588	7,492	8,015	8,050	8,041	7,894	7,938	8,524
Kosovë	6,707	6,847	7,110	7,010	7,657	7,625	7,611	7,503	7,539	7,803

Trendi i konsumit familjar nga viti 2008 deri në vitin 2017 është paraqitur më poshtë dhe në bazë të trendit mund të vlerësohet se konsumi vjetor i ekonomive familjare është rreth 8000 euro në vit ose 667 euro për familje në muaj në zonat rurale dhe 9000 euro në vit ose 750 euro për familje në muaj në zonat urbane. Mesatarja kombëtare është rreth 710 euro për familje në muaj. Nuk ka të dhëna statistikore për periudhën

2018-2021. Të dhënat statistikore të vitit 2022 tregojnë ulje të shpenzimeve të familjeve urbane⁷ për shkak të zvogëlimit të madhësisë së ekonomisë familjare, ndërkohë që shpenzimet për kokë banori u rritën me 26% (1903 EUR në vitin 2022 krahasuar me 1511 EUR në vitin 2017)

Të dhënat zyrtare për shpërndarjen e të ardhurave/shpenzimeve sipas përqindjeve nuk mund të merren në nivel kombëtar apo rajonal.

Trendi i konsumit vjetor të familjeve është paraqitur në figurën e mëposhtme.

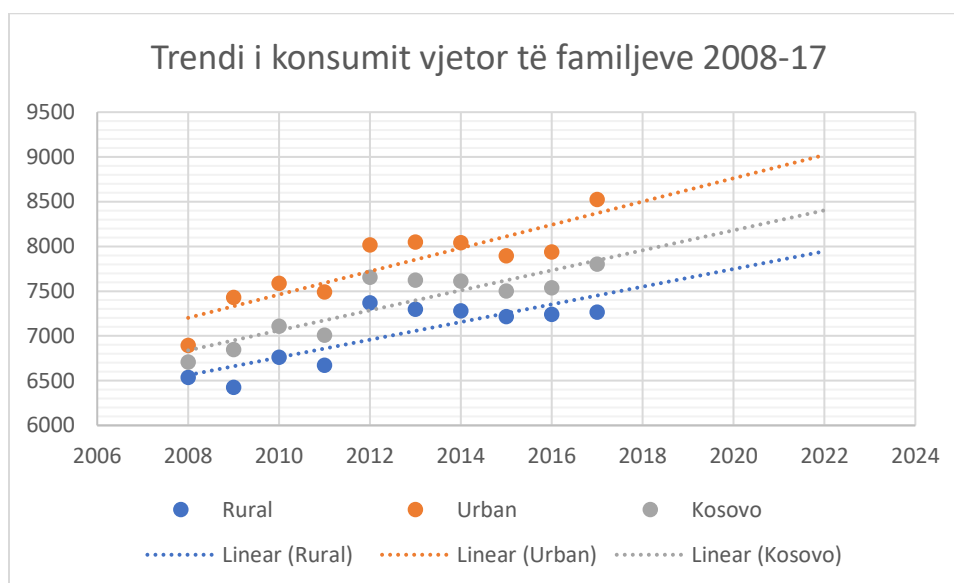

Figura 4. Trendi i konsumit vjetor të familjeve për familjet rurale dhe urbane 2008-17 (Burimi: ASK)

Duke qenë se si zonat urbane ashtu edhe ato rurale përfaqësohen rajonet, mund të supozohet se konsumi vjetor është i ngjashëm me trendin mesatar kombëtar të konsumit të familjeve, i cili ishte 1.5% në vit nga 2008-2017.

3.3.2 Biznesi dhe industria

Biznesi

Numri i bizneseve aktive në kategoritë kryesore të sektorëve tregtarë është renditur në tabelën e mëposhtme. Të dhënat për bizneset që prodhojnë mbeturina janë të kufizuara për shkak të numrit të madh të bizneseve joaktive.

Tabela 3-8. Numri dhe llojet kryesore të bizneseve aktive në komuna (burimi: Të dhënat komunale 2023)

Komuna	Numri i bizneseve aktive					
	Me shumicë	Restorante	Mishtore	Të tjera	joaktive	Gjithsej
Gjilan	4000		18		4000	8000
Kamenicë	1032					
Viti	1177	280	2			
Novobërdë	116	-	6	-	-	116 biznese

⁷ Rezultatet e Anketës së Buxhetit të Ekonomive Familjare 2022, ASK

Komuna	Numri i bizneseve aktive					
	Me shumicë	Restorante	Mishtore	Të tjera	joaktive	Gjithsej
Partesh	8 dyqane me pakicë	8 restorante	NA	NA		70 biznese
Kllokot	2 markete të mëdha	6 restorante	1 mishtore	1 barnatore bujqësore		NA
Ranillug						120 (270 të regjistruar)
Ferizaj	5180	448	20	1900	257	7805
Kaçanik						
Shtime						
Han i Elezit	0	10	1	240	90 (joaktive)	341
Shtërpçë	1	31	2			33

Industri

Industritë kryesore që prodhojnë sasi të mëdha mbeturinash në të dy rajonet janë renditur në tabelën e mëposhtme. Gjilani është qendër e përpunimit të frutave me dy nga përpunuesit dhe eksportuesit më të mëdhenj vendor të pemëve dhe perimeve në Kosovë të vendosur në këtë komunë. Në Ferizaj, industritë kryesore janë industria përpunuese e metalit dhe e drurit.

Industritë kryesore në rajone janë renditur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 3-9. Industritë kryesore në komuna dhe karakteristikat e mbeturinave (MK, MO, MRr, MND etj.)

Komuna	Industritë kryesore të vendosura në komunat e rajoneve		
	Industria	Punonjësit	Lloji i mbeturinave
Gjilan	- Fabrika për prodhimin e Dyshekëve "Solid" - Fabrika për prodhimin e lëngjeve "RC-Cola" - Fabrika e Bylmetit "KABI" - Fabrika për prodhimin e lëngjeve bio "MOEA" - Industria e Mishit "Malësia" - Industria e Mishit "Calabria" - Fabrika për prodhimin e ujit "UJI DEA" - Fabrika e drurit "ABC DESIGN" - Fabrika për prodhimin e vajit ushqimor "Floil" - Fabrika për prodhimin e dyerve dhe dritareve nga plastika "Interplast" - Fabrika për prodhimin e ëmbëlsirave "Bujana" - Fabrika për prodhimin e lëngjeve, ajvarit dhe produkteve nga pemët (mërmëllad, xhem) "ASK FOOD" - Industria e mishit të shpezëve "Konsoni" (fermë pulash) - Fabrika për prodhimin e radiatorëve "ENRAD" - Fabrika e Mobileve "PALMA" - Fabrika e Tekstilit "Integji" - Fabrika për prodhimin e biçikletave "ALBIMI LTD" - Fabrika për prodhimin e plastikës "FORMA"	n/a	Mbeturina të përziera (MP)
Kamenicë	- Fabrika e kërpudhave "Fungo ff" - Fabrika e ujit "KIKa"	n/a	MW

Komuna	Industritë kryesore të vendosura në komnat e rajoneve		
	Industria	Punonjësit	Lloji i mbeturinave
	- Fabrika e ujit "ARI" - Fabrika e ujit "Ujë Zajqeci" - Fabrika e ujit "Crystal" - Fabrika e ujit "Guri i Zi"		
Viti	- Fabrika 'Vinex' - Fabrika 'Metal' - Eco-Produkt - Swiss Product - Fabrika 'Sheki' - Fabrika e stiroporit	262	MW
Novobërdë	- Miniera (pronë e Prishtinës),	n/a	MW
Partesh	- 2 fabrika dritaresh, - 1 fabrikë e blloqeve dekorative - 1 fabrikë qesesh - 1 fabrikë pijesh RC Cola (Jaffa) - 1 fabrikë vaji (Floil) - 1 fabrikë plastike (kovë)	n/a	MW
Klllokot	- Fabrika e ujit "ANA", - Fabrika e ujit "Klllokoti", - Fabrika e peletit, - Mulliri, - 3 gurthyes, - 1 fabrikë mobiljesh, - 4 fabrika për prodhimin e dyerve dhe dritareve PVC, - 1 kantier skrapi. - Banja "Nëna Naile" dhe Banja e Klllokotit	n/a	MW
Ranillug	- 1 fabrikë për prodhimin e tullave "BrickKos" - 4 mobilieri - 1 varrezë makinash (të paregjistruara)	n/a	MW
Ferizaj	- Produkte druri (Tefik Çanga, Kosova Model, Dardania Model, Profil Star, Promo Plast) - Produkte metalike (Eurometal, Metal Kosova) - Prodhimi i pijeve (BBF Company, Sila Group – ujë me shije) - Prodhimi i këpucëve (ITALO SHOES, GERIS)	n/a	MW
Kaçanik	-	n/a	n/a
Shtime	-	n/a	n/a
Han i Elezit	- SharrCem - Gurthyes (1) - Fabrika e gurores dhe betonit (1) - Fabrika e xehetarisë dhe mineraleve "ACHRO" (1) - Kosova Plast B	244 15 65 22 25	Të përziera komunale
Shtërpçë	-	n/a	n/a

3.3.3 Turizmi

Statistikat e fundit zyrtare nga ASK për turizmin janë të vitit 2019. Numri i shtretërve të hoteleve dhe numri vjetor i vizitorëve në të dy rajonet janë paraqitur në tabelat e mëposhtme:

Tabela 3-10. Numri i hoteleve, dhomave dhe shtretërve në të dy rajonet (të dhënat e ASK-së të vitit 2019)

Rajoni	Numri i shtretërve 2019		
	Numri i hoteleve	Dhomat	Shtretër
RAJONI I GJILANIT	34	472	699
RAJONI I FERIZAJT	62	797	1,029
TOTALI NË TË DY RAJONET			

Tabela 3-11. Numri i vizitorëve dhe netëve me vizitorë në të dy rajonet (të dhënat e ASK-së të vitit 2019)

Rajoni	Vizitorët dhe netët e kaluara 2019		
	Numri i vizitorëve	Netë	
RAJONI I GJILANIT	8,507	10,789	
RAJONI I FERIZAJT	12,069	17,549	
TOTALI NË TË DY RAJONET			

Tabela 3-12. Trendi në netët me vizitorë në të dy rajonet (të dhënat e ASK-së të vitit 2019)

Rajoni	Netët me vizitorë të kaluar 2010-2019									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
GJILAN	2,400	3,101	2,731	2,364	2,081	2,142	10,852	8,827	12,806	10,789
FERIZAJ	10,923	7,584	12,731	8,887	4,450	6,719	17,869	13,789	19,036	17,549
GJITHSEJ	13,323	10,685	15,462	11,251	6,531	8,861	28,721	22,616	31,842	28,338

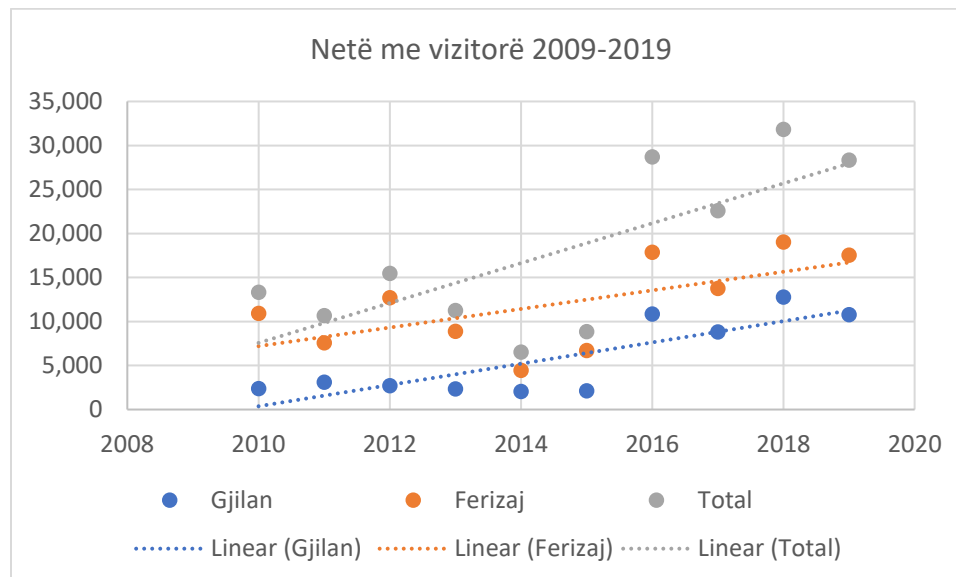

Figura 5. Trendi në numrin e netëve me vizitorë në të dy rajonet (burimi: ASK)

3.3.4 Bujqësia

Bujqësia është një profesion kryesor në zonat rurale të të dy rajoneve me rreth 14,000 familje të angazhuara në bujqësi në secilin rajon, që është rreth 11% e familjeve në të dy rajonet.

Tabela 3-13. Fermat dhe punësimi në bujqësi në rajone (të dhënat e ASK-së të vitit 2014?)

Rajoni	Punësimi në bujqësi	
	Numri i familjeve bujqësore	Përqindja e të gjithë familjeve
RAJONI I GJILANIT	14,085	10.9%
RAJONI I FERIZAJT	14,688	11.4%

4. Baza e menaxhimit të mbeturinave

4.1 Gjenerimi aktual i mbeturinave komunale

Baza e gjenerimit të mbeturinave ofron një përmbledhje të shkurtër të prodhuesve kryesorë të fraksioneve të ndryshme të mbeturinave të përfshira në SKMIM.

Baza e përgjithshme e gjenerimit të mbeturinave në të dy rajonet përbëhet në përgjithësi nga familjet, institucionet, bizneset dhe industria e vendosur në rajone. Mbeturinat nën përgjegjësinë e komunave gjenerohen kryesisht nga 3 kategori kryesore përdoruesish: i) amvisëritë, ii) institucionet, iii) bizneset dhe industria, veçanërisht nga industria e ndërtimit.

Ky seksion synon të vlerësojë sasinë e mbeturinave për fraksionet ekzistuese të mbeturinave që dalin në secilën komunë për të ofruar një vlerësim të përgjithshëm për mbeturinat e prodhuara (mbeturinat e mbledhura dhe jo të mbledhura nga ofruesit e shërbimeve) në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt.

Në raportimin ekzistues të AMMK-së, të dhënat e gjenerimit të mbeturinave nuk janë të ndara për kategori të ndryshme të prodhuesve kryesorë të mbeturinave. Prandaj, numrat janë numra të përmbledhur për mbeturinat e përziera nga secila komunë.

4.1.1 Ekonomia familjare

Tabela më poshtë paraqet sasinë e mbeturinave të mbledhura nga secila komunë në vitin 2021.

Tabela 4-1. Gjenerimi i mbeturinave nga amvisëritë (të mbledhura), 2021

Komuna	Ton/vit	Kg/kokë b./vit
Gjilan	25,124	299
Kamenicë	5,494	225
Viti	6,351	210
Novobërdë	2,181	445
Partesh	563	138
Klllokot	925	232
Ranillug	1,118	302
RAJONI I GJILANIT	41,757	269
Ferizaj	23,476	284
Kaçanik	3,943	171
Shtime	4,487	225
Han i Elezit	2,313	257
Shtërpçë	1,827	289
RAJONI I FERIZAJT	36,046	255
GJITHSEJ	77,804	262

Burimi: Raporti i AMMK i vitit 2021

Shumica e mbeturinave nga amvisëritë të gjeneruara në të dy rajonet janë nga komunat e Ferizajt dhe Gjilanit, të cilat përfshijnë dy qendrat rajonale urbane. Amvisëritë, bizneset dhe institucionet në këto dy komuna gjenerojnë 48,600 ton/vit, që është rreth 62% e totalit të mbeturinave të mbledhura në të dy rajonet. Sasia totale e mbeturinave komunale të mbledhura është rreth 78,000 ton në vit.

Mesatarja e gjenerimit të mbeturinave për kokë banori varion ndërmjet komunave nga 138 (Partesh) në 445 (Novobërdë) kg/vit me një mesatare të përgjithshme **për dy rajone prej 262 kg/person/vit ose 0.72 kg/person/ditë**. Bazuar në numrin e personave në secilën komunë, mesatarja e mbeturinave të gjeneruara për person është 269 kg/person/vit në rajonin e Gjilanit dhe 255 kg/person/vit në rajonin e Ferizajt.

Bazuar në popullsinë e përllogaritur për vitin 2021 si dhe në normat e gjenerimit të mbeturinave për të njëjtin vit, tabela më poshtë paraqet sasitë e vlerësuara të gjenerimit total të mbeturinave të amvisërive për vitin 2021.

Tabela 4-2. Gjenerimi i përllogaritur i mbeturinave nga amvisëritë në vitin 2021

Komuna	Popullata	Kg/kokë b./vit	Ton/vit
Gjilan	77,629	299	23,194
Kamenicë	28,123	225	6,328
Viti	48,196	210	10,103
Novobërdë	7,203	445	3,204
Partesh	1,710	138	237
Klllokot	2,736	232	636
Ranillug	3,760	302	1,134
RAJONI I GJILANIT	169,357	269	44,835
Ferizaj	106,952	284	30,346
Kaçanik	34,889	171	5,956
Shtime	27,622	225	6,201
Han i Elezit	10,153	257	2,613
Shtërpçë	6,662	289	1,927
RAJONI I FERIZAJT	186,279	255	47,044
GJITHSEJ	355,636	262	91,879

Burimi: Të dhënat e ASK/AMMK-së

4.1.2 Burimet komerciale

Numri i bizneseve aktive në kategoritë kryesore të sektorëve tregtarë është renditur në tabelën e mëposhtme. Të dhënat për bizneset që prodhojnë mbeturina janë të kufizuara për shkak të numrit të madh të bizneseve joaktive.

Tabela 4-3. Numri dhe llojet kryesore të bizneseve aktive në komuna

Komuna	Numri i bizneseve					
	Me shumicë	Restorante	Mishtore	Të tjera	Joaktive	Gjithsej
Gjilan	4000	-	18	-	4000	8000
Kamenicë	1032	-	-	-	-	-
Viti	1177	280	2	-	-	-
Novobërdë	116	-	6	-	-	116 biznese
Partesh	8 dyqane me pakicë	8 restorante	NA	NA	-	70 biznese

Komuna	Numri i bizneseve					
	Me shumicë	Restorante	Mishtore	Të tjera	Joaktive	Gjithsej
Klllokot	2 markete të mëdha	6 restorante	1 mishtore	1 barnatore bujqësore	-	NA
Ranillug	-	-	-	-	-	120 (270 të regjistruar)
Ferizaj	5180	448	20	1900	257	7805
Kaçanik	-	-	-	-	-	-
Shtime	-	-	-	-	-	-
Han i Elezit	0	10	1	240	90 (joaktive)	341
Shtërpçë	1	31	2	-	-	33

Burimi: Të dhënat komunale 2023

Sasia e saktë e mbeturinave komerciale është e pamundur të përcaktohet për shkak të mungesës së të dhënave të besueshme. Për bizneset e vogla dhe të mesme shërbimi ofrohet në të njëjtën mënyrë si për amvisëritë, që do të thotë në bazë të shpeshtësisë së caktuar të mbledhjes. Bizneset e mëdha janë të pajisura me kontejnerë dhe tarifohen për zbrazje. Disa biznese si supermarkete dhe qendra tregtare lidhin marrëveshje me ricikluesit që mbledhin mbeturinat e riciklueshme, kryesisht ambalazhet. Gjithashtu, dyqanet e gastronomisë zbatojnë një lloj sistemi të rimbursimit të depozitave, ku shishet e zbrazëta të qelqit për birrat dhe pijet merren nga furnitorët.

Në mungesë të të dhënave të besueshme, vlerësimi i mbeturinave të krijuara nga ndërmarrjet tregtare dhe institucionet, zakonisht të referuara si të ngjashme me ato të amvisërive, bazohet në dy supozimet e mëposhtme:

- Në zonat urbane, mbeturinat e ngjashme me ato të amvisërive përbëjnë 15% të totalit të mbeturinave të amvisërive
- Në zonat rurale, mbeturinat e ngjashme me ato amvisërive përbëjnë 5% të totalit të mbeturinave të amvisërive

4.1.3 Burimet institucionale

Numri i institucioneve për secilën komunë është renditur në tabelën e mëposhtme. Institucionet kryesore në rajone janë objektet e kujdesit shëndetësor dhe shkollat/institucionet arsimore.

Institucionet kryesore në secilën komunë janë renditur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-4. Numri dhe lloji i institucioneve kryesore në të dy rajonet

Komuna	Numri i institucioneve		
	Kujdesi shëndetësor	Shkolla	Institucione të tjera
Gjilan	13 QMF 9 KMF 1 spital rajonal 3 klinika 7 klinika private	46 shkolla fillore 11 shkolla të mesme 6 parashkollore 1 universitet	Institucionet kulturore: Drejtorja e Kulturës 1 Teatri i Qytetit 1 Muzeu 1 Shtëpia e Kulturës 4 Biblioteka (Fan Noli) 1 Biblioteka - Nëndegë (aktive) 10

Komuna	Numri i institucioneve		
	Kujdesi shëndetësor	Shkolla	Institucione të tjera
			Administrata e komunës dhe drejtoritë përkatëse funksionojnë në 5 objekte të ndryshme
Kamenicë	1 QMFK 3 QMF 17 KMF	2 parashkollorë, 16 shkolla të mesme të ulëta, dhe 5 shkolla të mesme të larta	72 institucione (përfshirë stacionin policor, gjykatën, postën, zjarrfikëset, zyrën e gjendjes civile, në nivel qendror
Viti	1 QMF 4 QMF 6 KMF 2 KMF jo funksionale për momentin	39 institucione arsimore 2 parashkollore 34 shkolla fillore (17+17) 3 shkolla të mesme	n/a
Novobërdë	1 QMF 8 KMF	25 institucione arsimore (3 shkolla të mesme)	9 institucione të tjera (komuna, qendra për punë sociale, qendra e regjistrimit, gjykata, posta, zyra e komunitetit, policia, shtëpia e sigurt, shtëpia e pensionistëve)
Partesh	1 QMF 3 KMF	3 shkolla fillore 5 shkolla të mesme 2 parashkollore	3 institucione (policia, komuna, posta)
Klllokot	1 QMF	1 shkollë të mesme, 4 shkolla fillore	3 institucione (policia, ambulanca, qendra e regjistrimit)
Ranillug	1 QMF 5 KMF	2 shkolla të mesme 2 shkolla fillore 6 më të vogla 5 çerdhe	7 institucione të tjera (komuna, policia, biblioteka, posta, QPS, komuna serbe, institucionet kulturore)
Ferizaj	20 institucione të kujdesit shëndetësor (1 QMFK, 6 QMF, 13 KMF)	2 parashkollore, 52 shkolla të mesme të ulëta, 8 shkolla të mesme të larta 1 universitet 4 institucione arsimore	n/a
Kaçanik	1 QMFK 6 QMF 6 KMF	12 shkolla fillore dhe të mesme të ulëta 2 shkolla të mesme	n/a
Shtime	1 QMFK 4 QMF 5 klinika private	15 shkolla	n/a
Han i Elezit	1 QMFK 1 KMF	4 shkolla fillore 1 shkollë e mesme 1 parashkollor 3 salla sportive	11 institucione (komuna, zjarrfikësit, shtëpia e kulturës, QBV, QZHE, policia, NPL Pastrimi, Stacioni i Trenit, posta)
Shtërpçë	3 QMF	6 shkolla fillore, 2 shkolla të mesme	

Burimi: Të dhënat komunale 2023

4.1.4 Mbeturinat e gjelbra nga zonat publike

Përveç amvisërive, bizneseve dhe institucioneve, një burim tjetër i gjenerimit të mbeturinave komunale janë zonat e gjelbra publike. Sipërfaqet e gjelbra publike përfshijnë: parqet, varrezat, mirëmbajtjen e rrugëve, hotelet, pronat komerciale, etj. Pritet që sasi të mbeturinave të gjelbra nga sipërfaqet e gjelbra publike të mos jenë të regjistruara, për faktin se mbeturinat e gjelbra pasi mbledhen përfundojnë në deponi rajonale, në vend që të kompostohen në një objekt të caktuar.

Në mungesë të të dhënave të besueshme, vlerësimi i mbeturinave të gjelbra të krijuara në zonat të gjelbra publike bazohet në dy supozimet e mëposhtme:

- Në zonat urbane, mbeturinat e gjelbra nga zonat publike përbëjnë 30 kg për person në vit
- Në zonat rurale, mbeturinat e gjelbra nga zonat publike përbëjnë 10 kg për person në vit

4.1.5 Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit

Tabela e mëposhtme paraqet një parashikim të sasive të MND-ve që vlerësohen të gjenerohen në të dy rajonet.

Tabela 4-5. Parashikimi i gjenerimit të MND-ve

Komunat	2026		2030	
	ton/vit	m ³ /vit	ton/vit	m ³ /vit
Ferizaj	21,119	25,426	25,461	30,654
Kaçanik	4,262	5,131	5,122	6,167
Shtime	2,454	2,955	2,940	3,540
Hani i Elezit	2,708	3,260	3,269	3,935
Shtërpçë	1,219	1,467	1,469	1,768
Rajoni i Ferizajt	31,762	38,239	38,261	46,064
Gjilan	22,701	27,331	27,414	33,006
Kamenicë	7,050	8,488	8,509	10,244
Viti	8,816	10,614	10,625	12,792
Novobërdë	1,318	1,586	1,588	1,912
Partesh	313	377	377	454
Klllokot	500	603	603	726
Ranillug	551	664	664	799
Rajoni i Gjilanit	41,249	49,663	49,780	59,933
Gjithsej	73,011	87,902	88,041	105,997

Burimi: Plani i Menaxhimit Kombëtar të MND-ve

4.1.6 Analiza përmblendhëse e gjenerimit të mbeturinave

Bazuar në: (i) sasitë e vlerësuara të mbeturinave të amvisërive në vitin 2021; (ii) supozimet e përmendura në seksionin 4.1.2 për mbeturinat e ngjashme me ato të amvisërive; (iii) supozimet për mbeturinat e krijuara nga zonat e gjelbra publike; dhe (iv) popullsia për vitin 2023, tabela më poshtë paraqet sasitë totale të vlerësuara të mbeturinave komunale të krijuara nga rajoni i Gjilanit dhe Ferizajt.

Tabela 4-6. Gjithsej gjenerimi i mbeturinave komunale në vitin 2023

Burimi i gjenerimit	ton, 2023
Ekonomia familjare	45,327
Komerciale	3,767
Gjelbër (zona publike)	3,158
RAJONI I GJILANIT	52,252
Ekonomia familjare	47,559
Komerciale	4,057
Gjelbër (zona publike)	3,247
RAJONI I FERIZAJT	54,862
GJITHSEJ	107,114
Shkalla e gjenerimit të mbeturinave, kg/kokë b./vit	0.300

Gjithsej mbeturina komunale të gjeneruara tejkalon 107,000 tonë në vitin 2023. Shkalla mesatare e gjenerimit të mbeturinave për kokë banori vlerësohet në 300 kg për person në vit.

Seksioni i mëposhtëm paraqet përbërjen e mbeturinave në ZMM dhe sasitë e vlerësuara/të synuara për mbledhjen dhe riciklimin/rikuperimin e mbeturinave të ndara.

4.2 Përbërja e mbeturinave

Përbërja e mbeturinave për mbeturinat e përziera komunale në të dy rajonet është paraqitur në tabelat e mëposhtme.

Për Gjilanin, përbërja e mbeturinave në zona të ndryshme është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-7. Analiza e përbërjes së mbeturinave për Gjilanin gjatë pranverës 2021

Përbërja e mbeturinave	Rezultatet e analizës PRANVERË GJILAN				Gjithsej
	1	2	3	4	Gjilan
	Zonat komerciale	Zona të përziera (rezidenciale dhe tregtare)	Zonat e banimit pa kopsht (blloqe, etj.)	Zonat e shtëpive teke me kopsht	
Mbeturinat ushqimore	36.10%	48.10%	41.20%	41.00%	41.50%
Mbeturinat e gjelbra	0.00%	0.00%	4.00%	21.80%	6.50%
Tetrapak	0.90%	1.10%	1.90%	0.70%	1.20%
Plastikë	15.90%	20.10%	24.40%	16.70%	19.30%
Letër/karton	23.70%	9.90%	14.10%	5.50%	13.30%
Tekstil	6.60%	3.50%	2.30%	1.50%	3.50%

Përbërja e mbeturinave	Rezultatet e analizës PRANVERË GJILAN				Gjithsej
	1	2	3	4	Gjilan
Metale	2.10%	0.70%	1.20%	0.80%	1.20%
Qelq	2.80%	8.50%	2.20%	3.90%	4.30%
Dru	0.60%	0.00%	0.00%	0.40%	0.30%
MND	0.00%	0.90%	0.60%	3.90%	1.30%
Mbeturina të rrezikshme	1.10%	0.00%	0.00%	0.00%	0.30%
Pelena	2.80%	3.40%	4.50%	0.30%	2.80%
Mbeturina të mbetura	7.40%	3.80%	3.60%	3.30%	4.50%
GJITHSEJ	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Burimi: Analiza e mbeturina GIZ 2021

Tabela 4-8. Analiza e përbërjes së mbeturinave për Gjilanin gjatë vjeshtës/dimrit 2021

Përbërja e mbeturinave	Rezultatet e analizës VJESHTË/DIMËR GJILAN				Gjithsej Gjilan
	1	2	3	4	
	Zonat komerciale	Zona të përziera (rezidenciale dhe tregtare)	Zonat e banimit pa kopsht (bloqe, etj.)	Zonat e shtëpive teke me kopsht	
Mbeturinat ushqimore	36.80%	37.90%	40.90%	39.10%	38.70%
Mbeturinat e gjelbra	0.00%	10.20%	0.00%	4.60%	3.60%
Tetrapak	0.70%	1.10%	1.80%	0.90%	1.10%
Plastikë	15.20%	14.90%	13.60%	18.50%	15.50%
Letër/karton	23.40%	14.50%	10.20%	10.00%	14.50%
Tekstil	6.70%	4.80%	1.10%	9.20%	5.40%
Metale	2.20%	1.10%	1.50%	0.90%	1.40%
Qelq	2.90%	2.40%	2.90%	1.80%	2.50%
Dru	0.60%	2.00%	0.00%	0.00%	0.60%
MND	0.00%	0.00%	3.50%	3.80%	1.90%
Mbeturina të rrezikshme	1.10%	0.00%	0.00%	0.00%	0.30%
Të tjera	2.90%	2.90%	6.50%	3.30%	3.90%
Mbeturina të mbetura	7.50%	8.20%	18.10%	7.80%	10.50%
GJITHSEJ	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Burimi: Analiza e mbeturina GIZ 2021

Analiza tregon se 36-48% e mbeturinave të përziera të amvisërive në Gjilan janë mbeturina ushqimore të biodegradueshme, ndërsa mbeturinat plastike janë 14-24% dhe letra/kartoni janë 5-24% të mbeturinave të përziera komunale.

Për Ferizaj, analiza e përbërjes së mbeturinave në zona të ndryshme është:

Tabela 4-9. Analiza e përbërjes së mbeturinave për Ferizaj gjatë pranverës 2021

Përbërja e mbeturinave	Rezultatet e analizës PRANVERË FERIZAJ				Gjithsej
	1	2	3	4	Ferizaj
	Zonat komerciale	Zona të përziera (rezidenciale dhe tregtare)	Zonat e banimit pa kopsht (blloqe, etj.)	Zonat e shtëpive teke me kopsht	
Mbeturinat ushqimore	36.70%	36.50%	27.20%	27.30%	31.00%
Mbeturinat e gjelbra	0.00%	9.40%	1.00%	6.40%	3.10%
Tetrapak	2.60%	0.60%	3.20%	2.30%	2.50%
Plastikë	17.60%	17.30%	20.90%	25.50%	20.90%
Letër/karton	21.40%	10.40%	9.10%	13.10%	14.10%
Tekstil	6.60%	8.40%	13.30%	1.80%	7.40%
Metale	2.40%	0.70%	1.20%	2.10%	1.80%
Qelq	2.90%	3.40%	3.70%	3.90%	3.50%
Dru	0.60%	0.00%	0.00%	0.00%	0.20%
MND	0.00%	1.30%	10.60%	0.00%	3.30%
Mbeturina të rrezikshme	0.80%	0.00%	0.00%	0.00%	0.20%
Pelena	2.90%	8.00%	3.00%	11.00%	5.90%
Mbeturina të mbetura	5.60%	3.80%	6.80%	6.80%	6.10%
GJITHSEJ	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Burimi: Analiza e mbeturina GIZ 2021

Tabela 4-10. Analiza e përbërjes së mbeturinave për Ferizaj gjatë vjeshtës/dimrit 2021

Përbërja e mbeturinave	Rezultatet e analizës VJESHTË/DIMËR FERIZAJ				Gjithsej
	1	2	3	4	Ferizaj
	Zonat komerciale	Zona të përziera (rezidenciale dhe tregtare)	Zonat e banimit pa kopsht (blloqe, etj.)	Zonat e shtëpive teke me kopsht	
Mbeturinat ushqimore	37.60%	15.60%	27.20%	27.60%	29.30%
Mbeturinat e gjelbra	0.00%	1.60%	7.50%	4.40%	3.70%
Tetrapak	2.60%	1.10%	1.10%	2.20%	1.90%
Plastikë	16.30%	13.80%	20.80%	25.90%	20.30%
Letër/karton	21.60%	33.10%	13.10%	14.10%	18.00%
Tekstil	6.80%	3.00%	3.00%	1.80%	3.80%
Metale	2.40%	1.00%	0.90%	2.10%	1.70%
Qelq	3.00%	26.70%	5.90%	3.90%	6.50%
Dru	0.60%	1.50%	0.00%	0.00%	0.30%
MND	0.00%	0.00%	0.60%	0.00%	0.20%
Mbeturina të rrezikshme	0.80%	0.00%	0.00%	0.00%	0.20%
Të tjera	2.90%	1.10%	5.60%	11.00%	6.00%
Mbeturina të mbetura	5.30%	1.50%	14.10%	7.10%	8.10%
GJITHSEJ	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Analiza tregon se zona të ndryshme, 16-38% e mbeturinave të përziera të amvisërive në Gjilan janë mbeturina ushqimore të biodegradueshme, ndërsa mbeturinat plastike janë 14-26% dhe letra/kartoni janë 9-33% të mbeturinave të përziera komunale.

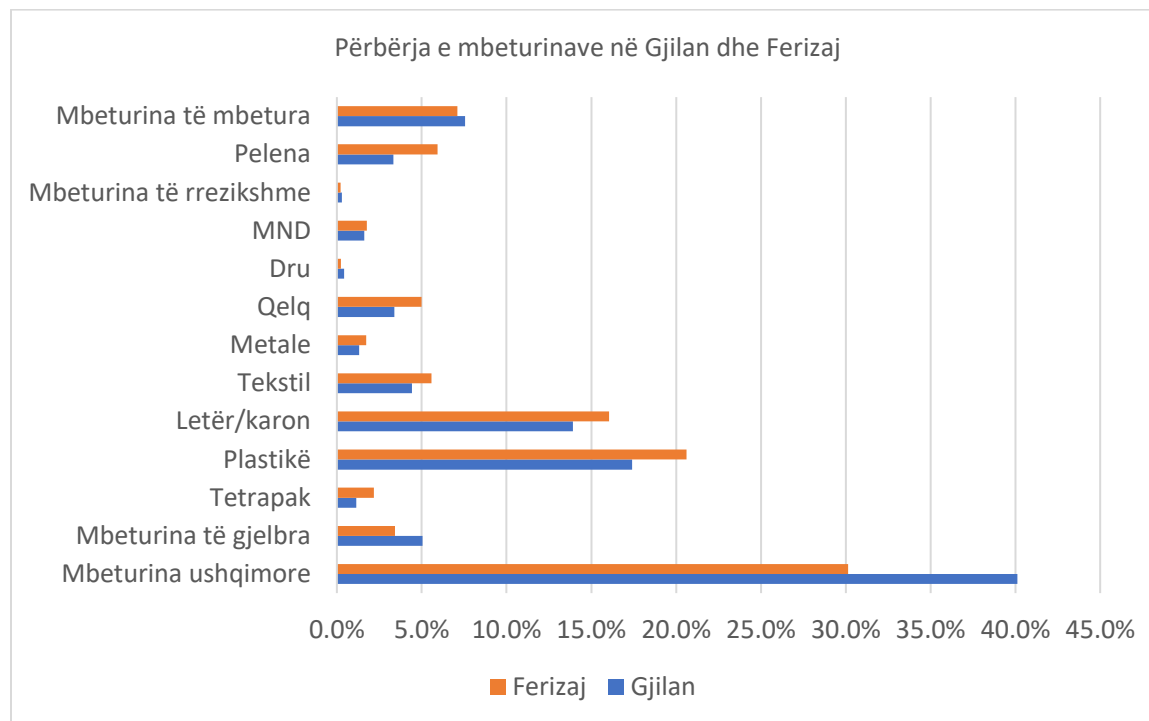

Figura 6. Përbërja e mbeturinave në Gjilan dhe Ferizaj

Krahasimi i rezultateve me të dhënat e mëparshme, të përdorura p.sh. për përgatitjen e SKMIM⁸, tregon rritje të konsiderueshme të sasive të mbeturinave të plastikës dhe mbeturinave të letrës dhe kartonit. Me një pjesë relativisht më të vogël të mbeturinave ushqimore dhe përmbajtje të lartë të lëndëve të riciklueshme/ambalazhit, modeli i përbërjes së mbeturinave është më i ngjashëm me të dhënat për vendet me të ardhura të larta sesa me vendet me të ardhura të mesme të larta⁹.

Për qëllimin e analizës së opsionit, të dhënat e përbërjes mesatare përdoren siç tregohet në figurë.

⁸ AMMK, "Raporti i gjendjes së mbeturinave dhe kimikateve", 2014.

⁹ What a Waste 2.0. Banka Botërore

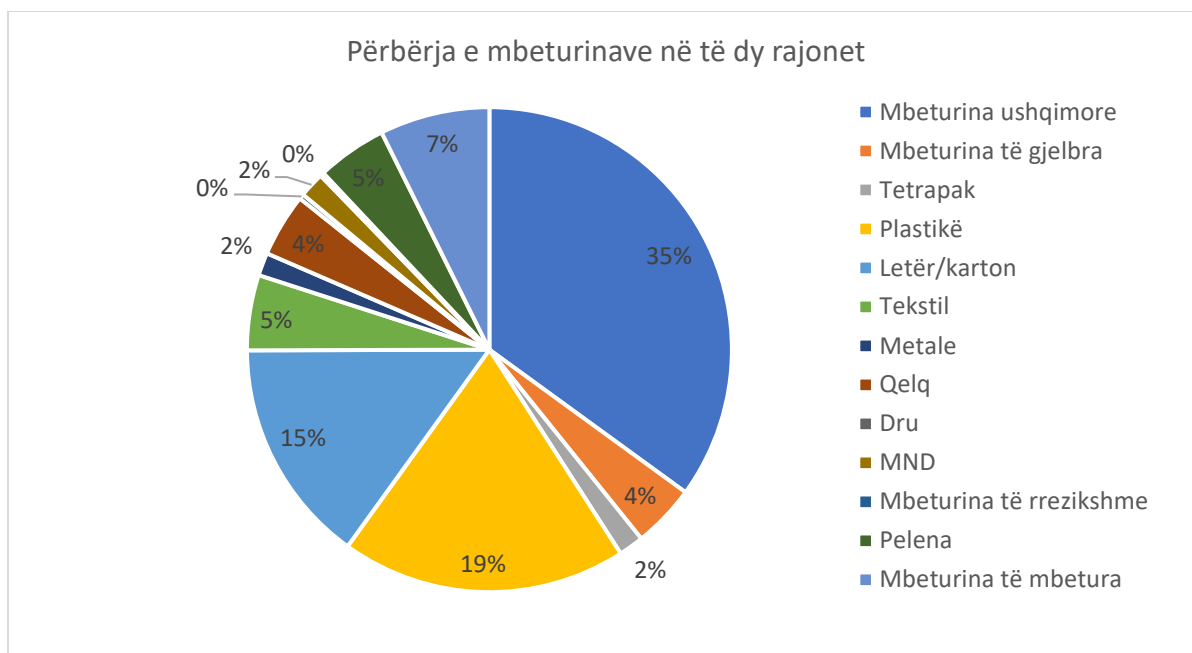

Figura 7. Përbërja e mbeturinave komunale në të dy nënrajonet

Për sa i përket potencialit për riciklimin dhe rikuperimin e mbeturinave, figura më poshtë tregon përmbajtjen e mbeturinave biologjike dhe të riciklueshme të thata në totalin e MNK.

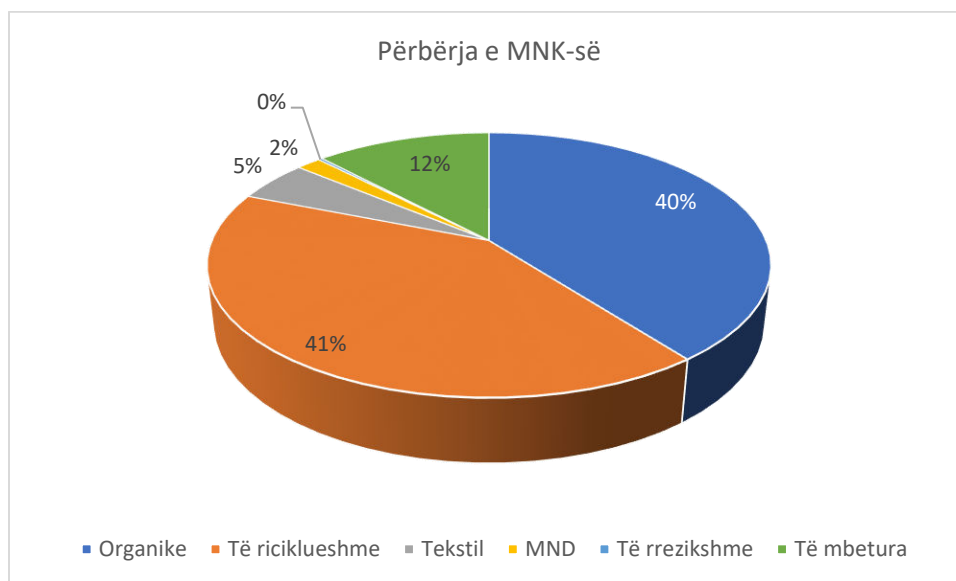

Figura 8. Përbërja e MNK-së për sa i përket potencialit për riciklim/rikuperim

Siç shihet nga figura e mësipërme, 88% e MNK në ZMM ka potencial për një formë riciklimi dhe rikuperimi. Tabela e mëposhtme tregon sasitë reale të mbeturinave që mund të riciklohen dhe rikuperohen me një sistem të përmirësuar të menaxhimit të mbeturinave.

Tabela 4-11. Sasitë e MNK sa i përket potencialit për riciklim/rikuperim

Lloji i mbeturinave	%	Sasia, ton
---------------------	---	------------

Organike	40%	42,370
Të riciklueshme	41%	44,426
Tekstile	5%	5,378
MND	2%	1,811
Të rrezikshme	0%	272
Mbeturina	12%	12,858
Gjithsej	100%	107,114

4.3 Ofrimi aktual i shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave komunale

4.3.1 Mbledhja e mbeturinave

Pajisjet ekzistuese të mbledhjes së mbeturinave

Secila komunë ka flotën e vet të automjeteve për mbledhjen e mbeturinave dhe ofron kontejnerë për mbledhjen e mbeturinave. Inventari i automjeteve dhe kontejnerëve është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Në komunat e përfshira në këto rajone, operatorët e vetëm për mbledhjen dhe transportimin e mbeturinave komunale janë KRM, të cilat janë në pronësi publike, ku komunat janë aksionarë, kryesisht komunat e mëdha dominojnë me asete. Në disa raste është angazhuar edhe ndonjë operator privat.

Tipologjia e ofrimit të shërbimit:

Zona e shërbimit është e ndarë kryesisht në tri seksione: qendra urbane, zona periurbane dhe zona rurale. Në qytet, mënyra dominuese e shërbimit është me kontejnerë të përbashkët, ndërsa në zonën rurale forma e shërbimit është derë më derë. Shpeshtësia e shërbimit për zonën urbane është 1-2 herë në ditë në varësi të stinës dhe gjenerimit të mbeturinave, ndërsa në zonën rurale mbeturinat mblidhen një herë në javë. Sa i përket infrastrukturës së ndarjes, ajo nuk ekziston në komunë dhe mbeturinat hidhen në kontejnerë në mënyrë të përzier dhe mblidhen si të tilla nga operatori.

Tabela 4-12. Inventari i kamionëve për mbledhjen e mbeturinave, kontejnerëve dhe kompostuesve shtëpiak në komuna

INVENTARI	Automjete për mbledhjen e mbeturinave				Kontejnerë dhe kompostues shtëpiak			
Komuna	Numri i automjeteve	Kapaciteti total	Vjetërsia mesatare	Kamion < 5 vjet Gjendje e mirë	120L/240L	1.1m ³	5.1/7.1m ³	Shtëpi-kompostues
Gjilan	15 1 traktor	67 ton 2 ton	16.8 17	2 -	6250	547	0	360
Kamenicë	4	26.3 ton	26	2	7492	314	0	0
Viti	4	34.5 ton	?	-	privat	185	0	0
Novobërdë	1	7.5 ton	1	1	1308	102	0	360
Partesh	1	13 ton	12	0	1050 (320)	35 (20)	0	0
Klllokot	1	2.5 ton	14	0	0	150	0	0
Ranillug	2	12 ton	14	1	1440	222	0	0
RAJONI I GJILANIT	27 1	158.5 ton 2 ton	-	4 0	12,768	1546	0	720
Ferizaj	18	86 ton	14.3	7	1000	450 (150)	36	900
Kaçanik (KRM)	4	20 ton	9.6	-	3823	119	0	167
Kaçanik (privat)	4	23.2 ton	25.8	-				
Shtime	4 3 traktorë	35.9 ton 4.5 ton	5.5 28	3 3	2600	260	0	0
Han i Elezit	3 2 traktorë	20 ton 6.5 ton	7.7 4.5	2 2	1496	30	0	100
Shtërpcë	2	11 ton	14	0	2340	45	0	0
RAJONI I FERIZAJT	33 5	169.6 ton 11 ton	-	18 5	11,259	924	77	1260
GJITHSEJ RAJONET	60 6	328.1 ton 13 ton	-	22 5	24,027	2470	77	1980

Burimi: të dhënat nga komunat 2021/22

Kapaciteti i përgjithshëm i automjeteve mbledhëse në rajone është:

- 60 kamionë me një kapacitet total prej 328 ton
- 6 traktorë me kapacitet total prej 13 ton

Numri i përgjithshëm i kontejnerëve dhe kompostuesve është:

- 24,000 kontejnerë 120/240L
- 2470 kontejnerë 1.1 m³
- 77 kontejnerë 5.1/7.1 m³
- 1980 kompostues shtëpie

Sistemi dhe mbulimi i mbledhjes së mbeturinave

Është funksional sistemi dhe mbulimi aktual i mbledhjes së mbeturinave, duke përfshirë sistemin për mbledhje të ndarë të mbeturinave për fraksione specifike të mbeturinave, të tilla si mbeturinat e gjelbra, mbeturinat e riciklueshme, mbeturinat e vëllimshme dhe mbeturinat e rrezikshme. Qëllimi është të jepet një pasqyrë e sistemit ekzistues për sa i përket mbulimit dhe të ofrohet një pasqyrë e sistemeve specifike të mbledhjes për fraksione të ndryshme të mbeturinave.

Nivelet e mbulimit/mbledhjes për shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave gjatë tri viteve të fundit janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-13. Mbulimi i shërbimeve bazë të mbledhjes së mbeturinave në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt 2019-2021

Komuna	2019	2020	2021
Gjilan	63.5%	82.7%	93.2%
Kamenicë	43.8%	63.7%	67.7%
Viti	43.7%	48.7%	64.5%
Novobërdë	72.5%	77.4%	72.9%
Partesh	100%	100%	100.0%
Kllokot			100.0%
Ranillug		100%	95.9%
RAJONI I GJILANIT	61.3%	72.0%	81.6%
Ferizaj	66.4%	71.5%	76.2%
Kaçanik	47.4%	61.9%	69.1%
Shtime	50.5%	70.2%	73.1%
Han i Elezit		90.0%	95.6%
Shtërpçë			90.9%
RAJONI I FERIZAJT	57.3%	70.4%	76.1%
TOTALI NË TË DY RAJONET		69.9%	80.2%

Burimi: Raportet e AMMK-së 2019-2021

Përqindja e amvisërive të mbuluara nga shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave është rritur ndjeshëm gjatë 3 viteve të fundit nga 61.3 në 81.6 për qind në rajonin e Gjilanit dhe nga 57.3 në 76.1 për qind në rajonin e Ferizajt. Situata e përgjithshme e mbulimit të mbledhjes së mbeturinave për të dy rajonet është rritur nga 60% në 80%.

Të dhënat më specifike për situatën aktuale për mbulimin e shërbimeve bazë të mbledhjes janë përmbledhur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4-14. Të dhënat e mbulimit të nxjerra nga planet e përditësuara të menaxhimit të mbeturinave komunale dhe AMMK 2021

Komuna	Numri i vendbanimeve dhe ekonomive familjare	Vendbanime dhe Ekonomi familjare të mbuluara	% e mbuluar
Gjilan	21 17,115	21 15,959	93.2%
Kamenicë	58 6,419	31 4,343	67.7%
Viti	37 7,520	28 4,849	64.5%
Novobërdë	- 1,449	- 1,056	72.9%
KRM	32,503	26,207	80.6%
Partesh	3 418	3 952	100%
Klllokot	4 510	4 795	100%
Ranillug	11 956	11 917	95.9%
RAJONI I GJILANIT	34,387	28,871	81.6%
Ferizaj	32 18,359	32 13,986	76.2%
Kaçanik	30 5,547	25 3,835	69.1%
Shtime	17 4158 ekonomi familjare	17 3041 ekonomi familjare	73.1%
KRM	28,064	20,862	74.3%
Han i Elezit	11 1452 ekonomi familjare	9 1,388 ekonomi familjare	95.6%
Shtërpcë	16 1,485	16 1,350	90.9%
RAJONI I FERIZAJT	106 31,001	99 23,600	76.1%
TOTALI NË RAJONE	65,388 ekonomi familjare	52,471 ekonomi familjare	80.2%

Mbledhja e mbeturinave nga amvisëritë

Dy sisteme kryesore për mbledhjen e mbeturinave aplikohen nga ofruesit e shërbimeve në komunat e dy rajoneve: i) mbledhja derë më derë dhe ii) mbledhja e mbeturinave të përziera në kontejnerë 1.1 m³.

Mbledhja derë më derë e mbeturinave të përziera komunale në kontejnerë 120L është sistemi standard i aplikuar kryesisht në zonat rezidenciale me shtëpi. Shpeshtësia e mbledhjes është zakonisht një herë në javë, por edhe në varësi të sasisë së mbeturinave të krijuara në zonë dhe mbeturinave të gjeneruara në sezon.

Mbledhja e mbeturinave të përziera kontejnerët 1.1 m³ në zonat urbane me blloqe apartamentesh dhe zonat rurale ku mbledhja individuale e mbeturinave është më pak e zbatueshme. Për shumicën e komunave, mbledhja e kontejnerëve të mbeturinave të përziera bëhet çdo ditë në qendrat e zonave

urbane. Variacionet sezonale aplikohen me mbledhje më të shpeshtë në muajt e verës me turistë dhe banorë sezonalë.

Shpeshtësia e mbledhjes së mbeturinave variojnë në varësi të ofruesve të shërbimit, karakteristikave të zonës dhe sezonit që përmbledhet në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-15. Shpeshtësia e mbledhjes derë më derë (120/240L) dhe mbetura të përziera (1.1m³)

Komuna	Derë më derë			Kontejnerë mbeturinash të përziera		
	Urban	Peri-urban	Rural	Urban	Peri-urban	Rural
Gjilan	1-2/javë	1/javë	1/javë	1-2 herë në ditë	n/a	n/a
Kamenicë	1-2/javë	n/a	1/javë	n/a	n/a	n/a
Viti	1/javë	n/a	1/javë	Çdo ditë	n/a	n/a
Novobërdë	n/a	n/a	1/javë	n/a	n/a	n/a
KRM						
Partesh	n/a	n/a	1/javë	n/a	n/a	-
Kllokot	n/a	n/a	1/javë	n/a	n/a	-
Ranillug	n/a	n/a	1/javë	n/a	n/a	-
RAJONI I GJILANIT						
Ferizaj	60% 1/javë	100% 1/javë	100% 1/javë	40% Çdo ditë	0% n/a	0% n/a
Kaçanik	39% Çdo ditë	1/javë	1/javë	Çdo ditë	n/a	n/a
Shtime	Çdo ditë	1/javë	1/javë	n/a	n/a	n/a
KRM						
Han i Elezit	2 herë në javë			2 herë/javë	n/a	n/a
Shtërpcë	2-3	1-2	1	2-3	1-2	1
RAJONI I FERIZAJT						

Lloji kryesor i sistemit të mbledhjes së mbeturinave dhe shpeshtësia e mbledhjes ndryshon ndërmjet komunave dhe të dhënat më të detajuara për sistemin e mbledhjes të aplikuar në zonat urbane, gjysmë urbane dhe rurale janë paraqitur në formë tabelare për secilën komunë më poshtë.

Tabela -16. Sistemi i mbledhjes së mbeturinave në Ferizaj

Vendbanimi	EF shërbyer derë më derë %	Shpeshtësia e shërbimit	EF e shërbyer me kontejnerë të përbashkët %	Shpeshtësia e shërbimit
Qendra e zonës urbane ¹⁰	60%	4x/muaj	40%	Çdo ditë
Zona periurbane ¹¹	100%	4x/muaj	0	0
Zonë rurale	100%	4x/muaj	0	0

Tabela 4-17. Sistemi i mbledhjes së mbeturinave në Kaçanik

Vendbanimi	EF shërbyer derë më derë %	Shpeshtësia e shërbimit	EF shërbyer me kontejnerë të përbashkët %	Shpeshtësia e shërbimit
------------	----------------------------	-------------------------	---	-------------------------

¹⁰Ndërtesa shumëkatëshe me banim kolektiv

¹¹Banim rezidencial me shtëpi individuale

Qendra e zonës urbane	38.9%	7 herë në javë	x	7 herë në javë
Zonë periurbane	3.8%	1 herë në javë	0	
Zonë rurale	57.3%	1 herë në javë	0	

Tabela 4-18. Sistemi i mbledhjes së mbeturinave në Shtime

Vendbanimi	EF shërbyer derë më derë %	Shpeshtësia e shërbimit	EF shërbyer me kontejnerë të përbashkët %	Shpeshtësia e shërbimit
Qendra e zonës urbane	500	çdo ditë	0	0
Zonë periurbane	654	1/javë	0	0
Zona rurale	1955	1/javë	0	0

Tabela 4-19. Sistemi i mbledhjes së mbeturinave në Han të Elezit

Vendbanimi	EF shërbyer derë më derë %	Shpeshtësia e shërbimit	EF shërbyer me kontejnerë të përbashkët %	Shpeshtësia e shërbimit
Qendra e zonës urbane	100%	2 herë në javë.	18%	2 herë në javë.
Zonë periurbane	100%	2 herë në javë.	Nuk ka	Nuk ka
Zona rurale	100%	2 herë në javë.	Nuk ka	Nuk ka

Tabela 4-20. Sistemi i mbledhjes së mbeturinave në Shtërpçë

Vendbanimi	Shërbyer amvisëritë derë më derë %	Shpeshtësia e shërbimit	Shërbyer amvisëritë me kontejnerë publikë %	Shpeshtësia e shërbimit
zonë qendrore urbane	90%	2-3	PO	2-3
zonë periurbane	90%	1-2	PO	1-2
zonë rurale	85%	1	PO	1

Mbledhja e mbeturinave institucionale

Mbledhja e mbeturinave institucionale zakonisht bazohet në kontrata individuale në varësi të gjenerimit të mbeturinave dhe nevojave të institucioneve për mbledhje.

Mbeturinat zakonisht mblidhen në pikat institucionale të mbledhjes në kontejnerë 1.1 m³ për mbeturinat e përziera.

Tarifat për mbeturinat institucionale bazohen në madhësinë e kontejnerëve dhe karakteristikat dhe sasinë e mbeturinave të mbledhura.

Mbledhja e mbeturinave tregtare dhe industriale

Mbledhja e mbeturinave për bizneset janë shërbimet që ofrohen në bazë të një sistemi klasifikimi për bizneset me një numër nën-kategori në varësi të sasisë dhe karakteristikave të mbeturinave. Norma të ndryshme zbatohen për nëngrupe të ndryshme në varësi të gjenerimit të mbeturinave. Mbeturinat nga bizneset dhe institucionet mblidhen në pika biznesi zakonisht me kontejnerë 1.1 m³. Për bizneset/industrinë e mëdha mbeturinat mblidhen në kontejnerë.

Mbledhja e ndarë e mbeturinave

Mbledhja e ndarë e mbeturinave nuk ofrohet në asnjë nga dymbëdhjetë komunat.

Mbeturina të vëllimshme

Nuk ka qendra apo pikë grumbullimi për mbledhjen e mbeturinave të vëllimshme.

Mbeturinat shtazore

Sipas strategjisë së mbeturinave, mbeturinat shtazore nga thertoret do të dërgohen në qendrën e mbledhjes dhe riciklimit Halilaq të ndërtuar nga BE. Megjithatë, kjo qendër ende nuk është në funksion, gjë që po i pengon komunat të organizojnë këtë skemë. Mishi, thertoret dhe industritë e përpunimit të mishit duhet të sigurojnë kontejnerë të veçantë hermetikë ku mbeturinat shtazore do të hidhen deri në mbledhje dhe të kenë kontrata të vlefshme me operatorin, të cilat do të inspektohen periodikisht nga komuna.

Mbeturinat e PZP

Të dhënat zyrtare për mbledhjen e mbeturinave të PZP nuk janë të disponueshme. Operatorët ndajnë pjesët e ripërdorshme dhe komponentët me vlerë të lartë (p.sh. bateritë, karburantet) nga PGMP dhe guaskat e mbetura të trupit të automjetit (në disa raste pas prerjes dhe shtypjes) eksportohen në vendet fqinje. Destinacionet më të afërta për përpunimin e skrapit të metaleve hekuri janë fabrikat e çelikut në Maqedoninë e Veriut (MakSteel në Shkup), Shqipëri (Elbasan) dhe Greqi (Halivurgia) dhe fabrikat e çelikut në Nikshiq, Mali i Zi.

Për mbledhjen e ndarë të mbeturinave, ekzistojnë boshllëqe në lidhje me qasjen në mbledhjen e ndarë të rrjedhave të ndryshme të mbeturinave, ndarjen në burim dhe qasjen lokale në stacionet e riciklimit. Familjet me qasje në NnB janë kryesisht nga projekte pilot që promovojnë kompostimin në kushte shtëpie në zonat rezidenciale. Në përgjithësi, ndërsa 80% e ekonomive familjare kanë qasje në shërbimet bazë, 0% e ekonomive familjare kanë qasje në NnB dhe 1.8% e ekonomive familjare kanë kompostues shtëpiak.

Mbeturinat nga pastrimi i rrugëve

Shërbimet e pastrimit të rrugëve ofrohen nga ofruesit e shërbimeve lokale ose rajonale. Nuk ka të dhëna të disponueshme për sasinë e mbeturinave të pastrimit të rrugëve që po mblidhen aktualisht.

Analiza e përgjithshme e shërbimeve aktuale të mbledhjes së mbeturinave

Sistemi ekzistues i mbledhjes së mbeturinave komunale ***mbulon vetëm shërbimet bazë të mbledhjes dhe transportit të mbeturinave deri në deponim*** për mbeturinat e përziera komunale nga amvisëritë, bizneset dhe institucionet. Sisteme specifike të mbledhjes së mbeturinave për fraksione të mbeturinave të ndara nuk janë të disponueshme, dhe mbledhja e mbeturinave të riciklueshme dhe PZP bëhet në një masë të madhe nga sektori informal.

Qendrat e riciklimit të mbeturinave të amvisërisë dhe pikat e mbledhjes së materialeve të riciklueshme në përgjithësi nuk janë të disponueshme për rrjedha të mbeturinave të veçanta (të riciklueshme, mbeturina të gjelbra, mbeturina të vëllimshme, mbeturina PZP, MND etj.)

Tabela e mëposhtme përmbledh mbulimin e përgjithshëm në aspektin e përqindjes së familjeve, bizneseve dhe institucioneve me qasje në shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave në secilën komunë. Siç është treguar, mbulimi varion ndërmjet komunave nga 64.5% në Viti në më shumë se 95% në Han të Elezit. Situata e përgjithshme është se rreth ***80 përqind e familjeve në të dy rajonet mbulohen nga shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave.***

Tabela 4-21. Situata ekzistuese për shërbimet e mbledhjes së mbeturinave në rajone

Komuna	Ekonomia familjare	Biznese	Institucionet
Gjilan	93.2%	97.82%	99.53%
Kamenicë	67.7%	80.60%	143.56%
Viti	64.5%	94.54%	116.50%
Novobërdë	72.9%	111.14%	n/a
KRM			
Partesh	100.0%	n/a	n/a
Klllokot	100.0%	n/a	n/a
Ranillug	95.9%	100%	n/a
RAJONI I GJILANIT	84.0%	n/a	n/a
Ferizaj	76.2%	81.52%	100.11%
Kaçanik	69.1%	106.79%	100.00%
Shtime	73.1%	87.53%	102.14%
KRM			
Han i Elezit	95.6%	83.36%	93.53%
Shtërpçë	90.9%	237.50%	88.00%
RAJONI I FERIZAJT	76.1%	n/a	n/a
TOTALI NË TË DY RAJONET	80.2%	n/a	n/a

Burimi: AMMK i vitit 2021 dhe PMMN-të

Parandalimi i mbeturinave është promovuar përmes pilotëve të kompostimit në kushte shtëpie në Gjilan, Novobërdë, Ferizaj, Kaçanik dhe Han të Elezit. Në përgjithësi, 2.1% e amvisërive kanë kompostues shtëpiak në rajonin e Gjilanit dhe 4.1% në rajonin e Ferizajt.

Ndarja në burim dhe mbledhja e veçantë e lëndëve të riciklueshme nuk sigurohen në mënyrë sistematike nga komunat.

Numri i përgjithshëm i kontejnerëve për mbeturinat e përziera të amvisërive për 1000 banorë është paraqitur më poshtë së bashku me tregues të tjerë kryesorë për ofrimin e shërbimit të mbledhjes së mbeturinave.

Tabela 4-22. Situata ekzistuese në shërbimet e mbledhjes së mbeturinave në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt (raporti i AMMK-së i vitit 2021 dhe PMMK-të)

Komuna	Ofrohen shërbimet e mbledhjes së mbeturinave (2021/22)								
	Ton mbeturina të përziera komunale të mbledhura (2021)	% e amvisërive të mbuluara nga shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave (2021)	Numri i vendbanimeve të mbuluara (x nga y) Numri i vendeve të mbledhjes	Numri i kotenjerëve të mbeturinave (120L/ 240L) për 1000 banorë	numri i kotenjerëve të mëdhenj të mbeturinave (1.1 m³) për 1000 banorë	Numri i vendeve për lëndë të riciklueshme për 1000 banorë	Shpeshtësia e mbledhjes (kotenjerëve të mëdhenj MKP dhe lëndë të riciklueshme)	Përqindja e amvisërive me qasje në NnB ose QRMA	Përqindja e amvisërive me qasje në kompostimin në shtëpi (parandalimi i mbeturinave)
Gjilan	25,124	93.2%	21/21	111	8.7	0	1-2 / ditë	0	2.1%
Kamenicë	5,494	67.7%	31/58	268	11.2	0	Çdo ditë	0	-
Viti	6,351	64.5%	28/37	0	3.9	0	Çdo ditë	0	-
Novobërdë	2,181	72.9%	-	168	14.2	0	1/javë	0	24.8%
Partesh	563	100.0%	4/4	188	20.6	0	-	0	-
Klllokot	925	100.0%	3/3	0	55.2	0	-	0	-
Ranillug	1,118	95.9%	13/13	385	59.4	0	-	0	-
RAJONI I GJILANIT	41,757	84.0%				0		0	2.1%
Ferizaj	23,476	76.2%	32/32	9	4.2	0	Çdo ditë	0	4.4%
Kaçanik	3,943	69.1%	25/30	110	3.4	0	Çdo ditë	0	6.5%
Shtime	4,487	73.1%	17/17	95	9.5	0	Çdo ditë	0	-
Han i Elezit	2,313	95.6%	10/12	148	5.0	0	2/javë	0	6.8%
Shtërpçë	1,827	90.9%	16/16	347	6.8	0	2-3/javë	0	-
RAJONI I FERIZAJT	36,046	76.1%	99/102	61	5.0	0		0	4.1%
TOTALI NË TË DY RAJONET	77,804	80.2%				0		0%	%

Burimi: Llogaritjet e bazuara në të dhënat komunale (AMMK dhe PMMK) dhe numrat e familjeve të përdorura në raportimin e AMMK të vitit 2021

4.3.2 Transferimi i mbeturinave

Ekziston një stacion transferimi (ST) në ZMM - në Ferizaj. ST po përdoret nga komuna e Ferizajt, Shtimes, Kaçanikut dhe Hanit të Elezit. ST është në funksion që nga viti 2004 dhe menaxhohet nga KMDK. Ai zë një sipërfaqe prej 0.5 ha. Kapaciteti i tij mujor është 2,500 ton. Ka një objekt të parafabrikuar ku është vendosur urë-peshorja për kamionë.

Mbeturinat shkarkohen në pllakën e betonit dhe prej andej ngarkohen në kontejnerë me përdorimin e një lopate ngarkimi. Përsa i përket pajisjeve, në ST ka 4 kontejnerë, 4 kamionë dhe 1 buldozer. Kontejnerët janë pa pesim.

Figura 9. Operacioni i transferit në Ferizaj

Është planifikuar një përmirësim i ST në Ferizaj. Përmirësimi i planifikuar është për një periudhë 20-vjeçare me kapacitet maksimal vjetor prej 36,300 ton.

4.3.3 Rikuperimi i mbeturinave

Të dy rajoneve u mungojnë objektet formale të trajtimit për fraksionet e ndryshme të mbeturinave që hidhen në rajone. Ky është një nga faktorët kryesorë kufizues për trajtimin e duhur të mbeturinave në rajone.

SKMIM i përditësuar parashikon infrastrukturën e mëposhtme të riciklimit dhe rikuperimit të mbeturinave për të gjithë ZMM:

- një objekt për rikuperimin e materialeve (ORM) në Gjilan dhe një ORM në Ferizaj për materialet e riciklueshme të mbledhura veçmas
- objektet e kompostimit për mbeturinat e gjelbra të mbledhura veçmas në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt

- impianti i trajtimit mekaniko-biologjik (TMB) për mbeturinat e përziera komunale me prodhimin e lëndës djegëse nga mbeturinat (LDM) për të gjithë ZMM
- tretje anaerobe për mbeturinat ushqimore të mbledhura veçmas nga zonat urbane për të gjithë ZMM

LDM-ja e prodhuar nga të gjitha ZMM-të në vend do të trajtohet në një objekt kombëtar të caktuar për djegien e LDM-së me rikuperim energjie.

Aktualisht, është duke u bërë studimi i fizibilitetit për ngritjen e objektit të kompostimit të mbeturinave të gjelbra për rajonin e Gjilanit. Objekti është duke u projektuar me parametrat e mëposhtëm:

- Kapaciteti maksimal prej 3,895 ton/vit
- Komunat që do të shërbejnë nga impianti i kompostimit janë Gjilani, Vitia, Kamenica, Novobërda, Parteshi, Klllokoti dhe Ranillugu
- Impianti do të vendoset ngjitur me deponinë ekzistuese në Velekincë në pjesën veriperëndimore
- Sipërfaqja e truallit është 9,700 m²

Teknologjia do të bazohet në vargje të hapura. Burimet e pritshme të mbeturinave të gjelbra janë zonat publike dhe pjesërisht nga shtëpitë e banimit. Parashikohet gjithashtu që mbeturinat ushqimore nga tregjet dhe restorantet (përfshirë kockat dhe mishin) të riciklohen gjithashtu.

4.3.4 Deponimi i mbeturinave

Deponitë e mbeturinave

Aktualisht, deponia rajonale në Velekincë i shërben të gjithë ZMM-së. Deponia e Velekincës u bë funksionale në vitin 2006. Fillimisht ishte projektuar për një jetëgjatësi prej 15 vjetësh. Ajo menaxhohet nga Kompania për Menaxhimin e Deponive në Kosovë (KMDK). Si masë mbylljeje të bazës ka veshje gjeomembrane dhe argjile. Ajo zë një sipërfaqe prej 24 ha (vetëm 5 ha janë me bazë të mbyllur) dhe është projektuar me kapacitet prej 1.22 milion m³. Kapaciteti i tij mujor është 4,000 ton.

Funksionimi ditor përfshin kontrollin vizual të mbeturinave në hyrje, peshimin e ngarkesës së kamionëve, shtyrjen dhe profilizimin e mbeturinave me dozer. Mbulimi i mbeturinave me material dheu kryhet në mënyrë sporadike. Aktualisht komunat i hedhin MNK-të e tyre me një tarifë porte prej 6 euro për ton.

Figura 10. Pamje nga deponia e Velekincës

Ashtu si të gjitha deponitë e tjera, të menaxhuara nga KMDK, është planifikuar përmirësimi i deponisë së Velekincës. Përmirësimi i planifikuar është për një periudhë 20-vjeçare me kapacitet maksimal vjetor prej 126,200 ton.

Deponi të hapura

Numri i deponive ilegale të zbuluara në vitin 2021 tregohet në tabelën më poshtë. 29% e deponive ilegale klasifikohen si mbeturina komunale të përziera (MKP), 29% si mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit (MND) dhe 41% si mbeturina të tjera. Në Viti, 14% e deponive ilegale janë klasifikuar si mbeturina të vëllimshme (MV), ndërsa asnjë nga komunat nuk i ka klasifikuar deponitë ilegale si mbeturina industriale të rrezikshme (MRr-I).

Tabela 4-23. Numri dhe karakteristikat e deponive ilegale, 2021

Komuna	Shpërndarja e mbeturinave					
	Gjithsej	MKP	MND	MRr-I	MV	Të tjera
Gjilan	49	29.0%	32.0%	0.0%	0.0%	39.0%
Kamenicë	10	52.0%	7.0%	0.0%	0.0%	41.0%
Viti	23	19.0%	43.0%	0.0%	14.0%	24.0%
Novobërdë	29	49.0%	14.0%	0.0%	0.0%	37.0%
Partesh	17	39.0%	17.0%	0.0%	0.0%	44.0%
Klllokot	5	14.0%	36.0%	0.0%	0.0%	50.0%
Ranillug	1	25.0%	20.0%	0.0%	0.0%	55.0%
RAJONI I GJILANIT	111	28.8%	24.3%	0.0%	0.9%	46.1%
Ferizaj	17	6.0%	34.0%	0.0%	4.0%	56.0%
Kaçanik	18	26.0%	32.0%	0.0%	0.0%	42.0%
Shtime	23	19.0%	26.0%	0.0%	0.0%	55.0%
Han i Elezit	2	0.0%	50.0%	0.0%	0.0%	50.0%
Shtërpçë	39	65.0%	31.0%	0.0%	2.0%	2.0%
RAJONI I FERIZAJT	99	27.3%	37.2%	0.0%	1.1%	34.3%
GJITHSEJ RAJONET	210	28.6%	28.5%	0.0%	1.7%	41.3%

Burimi: AMMK

Numri i deponive ilegale është ulur ndjeshëm gjatë katër viteve të fundit siç tregohet në tabelën më poshtë. Në përgjithësi, numri i përgjithshëm i deponive ilegale është ulur me 61 për qind nga 535 në vitin 2018 në 210 deponi ilegale në vitin 2021.

Tabela 4-24. Trendi në numrin e deponive ilegale

Komuna	Numri i deponimeve ilegale			
	2018	2019	2020	2021
Gjilan	79	65	53	49
Kamenicë	50	29	16	10
Viti	38	21	4	0
Novobërdë	83	76	76	29
Partesh	80	76	50	17
Klllokot	-	14	7	5
Ranillug	47	44	36	1
RAJONI I GJILANIT	377	325	242	111
Ferizaj	44	32	30	17
Kaçanik	46	19	18	18
Shtime	43	31	20	23
Han i Elezit	25	2	7	2
Shtërpçë	-	43	43	39
RAJONI I FERIZAJT	158	127	118	99
TOTALI NË TË DY RAJONET	535	452	360	210

Burimi: AMMK

4.3.5 Lëvizja e mbeturinave

Informacion i kufizuar disponohet për lëvizjen e mbeturinave brenda dhe jashtë rajoneve. Rrjedhat e mbeturinave të riciklueshme dhe PZP transportohen brenda dhe jashtë rajonit në varësi të lokacionit të objekteve të licencuara të mbledhjes, deponimit, përpunimit/riciklimit/trajtimit.

Mbeturina të përziera komunale në disa raste transferohen jashtë rajonit për shkak të afërsisë së tyre me deponi të tjera rajonale. Komuna e Shtimes transferon mbeturinat në deponinë e Mirashit në rajonin e Prishtinës menaxhohet gjithashtu nga KMDK.

Kompania shqiptare po mbledh mbeturinat shtazore nga mishtoret dhe industritë e tjera të përpunimit të mishit të kafshëve. Objekti kombëtar për trajtimin e mbeturinave shtazore pritet të marrë mbeturinat shtazore një herë në funksion.

4.3.6 Rritja e personelit për menaxhim të mbeturinave

Gjendja ekzistuese e punonjësve në menaxhimin e mbeturinave në të dy rajonet janë renditur në tabelën e mëposhtme. Ndryshimet e stafit për klient janë mjaft domethënëse ndërmjet komunave dhe rajoneve. Në rajonin e Gjilanit, numri i stafit për klient është dukshëm më i ulët.

Tabela 4-25. Numri i stafit direkt dhe indirekt në rajonet

Komuna	Numri i punonjësve			Numri i klientëve				Numri i punonjësve për klient
	Direkt	Indirekt	Gjithsej	Amvisëri	Biznese	Institucione	Gjithsej	
Gjilan	34	28	62	15,959	1,137	123	17,219	3.6
Kamenicë	9	7	16	4,343	398	72	4,813	3.3
Viti	10	6	16	4,849	388	58	5,295	3.0
Novobërdë	4	3	7	1,056	104	30	1,190	5.9
Partesh	10	2	12	952	70	16	1,038	11.6
Klllokot	6	0	6	795	134	10	939	6.4
Ranillug	0	0	0	917	37	21	975	-
Ferizaj	88	74	162	20,935	2,308	72	23,315	9.0
Kaçanik	37	37	74	3,835	272	31	4,138	9.0
Shtime	19	17	36	3,041	294	28	3,363	10.7
Han i Elezit	16	9	25	1,388	86	10	1,484	16.8
Shtërpçë	13	23	26	2,284	79	23	2,386	2.7
GJITHSEJ RAJONET	288	242	530	52,471	4,958	490	57,919	9.2

Burimi: AMMK dhe të dhënat nga komunat

Shifrat më të larta në rajonin e Ferizajt janë pjesërisht për shkak të distancave më të mëdha deri në deponinë regjionale dhe nevojës për transportimin e mbeturinave direkt ose përmes stacionit të transferimit të Ferizajt.

4.3.7 Tarifat e mbeturinave

Tarifat aktuale të mbeturinave

Niveli ekzistues i tarifave është paraqitur në tabelën e mëposhtme. Në përgjithësi, tarifat përcaktohen në përputhje me rishikimet e PMMK-ve. Ekzistojnë tri kategori kryesore përdoruesish dhe nivele të ndryshme tarifash u ngarkohen amvisërive, bizneseve dhe institucioneve bazuar në një sërë nënkategorish. Nivelet e tarifave të mbeturinave kanë qenë pak a shumë konstante gjatë 3 viteve të fundit.

Tabela 4-26. Tarifat e mbeturinave 2022-2023

Kategoria	2022	2023
Ekonomia familjare	5-6	5-6,5
Institucionet	12-31	16,80-71,40
Biznese	8-31	10,35-71,40

Niveli i përgjithshëm i tarifave të mbeturinave për familjet nuk është rritur që nga viti 2020. Rritja e planifikuar e tarifave të deponimit të mbeturinave në KMDK dhe aplikimi i tarifave të reja të trajtimit ka të ngjarë të rrisë tarifën e mbledhjes së mbeturinave.

Tarifa të ndryshme të mbeturinave zbatohen për kategori të ndryshme klientësh bazuar në prodhimin e tyre të mbeturinave dhe karakteristikat e mbeturinave të gjeneruara. Shembulli i tarifave të mbeturinave në komunën e Vitisë është paraqitur në tabelën e mëposhtme. Tarifa të ngjashme për mbeturinat vërehen edhe në komuna të tjera.

Tabela 4-27. Shembull i tarifave të mbeturinave sipas kategorive nga Vitia

Kategoritë e konsumatorëve VITI	Tarifa e pastrimit €/muaj (pa TVSH)	Tarifa e pastrimit €/muaj (me TVSH)
Homemed	4.63	5.00
Kioska, argjendari Fotog. avak. 0	7.57	8.18
Shërbime, butiqe, këmbimore etj.	5.40	5.83
Furra, ordianca, sh. ushqimore, etj.	11.91	12.86
Shitjet e ushqimit dhe tekstilit, etj. - zona 2	9.74	10.52
Restorante, bare, etj. zona 2	20.23	21.85
Pompa benz, restorante, etj. zona 2	18.13	19.58
Depo ushqimore, supermarkete, etj.	25.78	27.84
Mishto., kopshte bujqësore etj.	20.23	21.85
Biznese & institucione me kontejner 1.1 ^{m3}	11.19	12.08
Biznese & institucione me kontejner 4.5 ^{m3}	29.17	31.50

Tarifat e portës për trajtimin dhe deponimin e mbeturinave

Tarifat e deponimit të mbeturinave nuk kanë ndryshuar gjatë tri viteve të fundit, por pritet të rriten në mënyrë progresive nga viti 2023 e tutje, në përputhje me rritjen e tarifave të deponimit ose trajtimit.

Përcaktimi i tarifave të mbeturinave

Tarifat e mbeturinave vendosen si pjesë e procesit të planifikimit të menaxhimit të mbeturinave komunale.

Sipas Ligjit për Mbeturina, vendosja e tarifave (ose tarifave të përdoruesve) për shërbimet e menaxhimit të mbeturinave është përgjegjësi komunale.

Është përgjegjësi kolektive e Ministrisë së Ekonomisë (ME) dhe e komunave të vendosin tarifat për deponimin e mbeturinave (tarifa e portës në deponi). Sipas procedurës së brendshme të ME-së, për qëllime të caktimit të tarifave, ME thërret një grup punues të përbërë nga përfaqësues të Asociacionit të Komunave të Kosovës (AKK) për të shqyrtuar aplikimet për rregullimin e tarifave. Vendi nuk ka metodologji për llogaritjen e tarifave.

Tarifat ekzistuese të mbledhjes së mbeturinave janë mjaft homogjene në të dy rajonet janë përmbledhur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-28. Tarifat e mbeturinave për kategori

Komuna	Tarifat e mbeturinave për kategori		
	Amvisëri	Institucionet	Biznesi
Gjilan	5.00	12.08 (1.1m ³)	24.16
Kamenicë	5.00	12.10 (1.1 m ³)	7,00-27,80
Viti	6.00	15.50 (1.1m ³) 31.50 (4.5m ³)	13,00-31,50
Novobërdë*	5.00	12.08 (1.1 m ³)	
Partesh	3.00	5.00	5,00-12,00
Klllokot	3.00	/	15.00 (4 zbrazje)
Ranillug	3.20	/	8,00-28,50
Ferizaj	6.50	16.80 (1.1m ³)	16.80 (1.1m ³)

Komuna	Tarifat e mbeturinave për kategori		
	Amvisëri	Institucionet	Biznesi
Kaçanik	5.60	14 (1.1m3) 54,42 (5,1)	5,60-34,72
Shtime			
Han i Elezit	6.50	16,90 (1.1m3)	10,40 (120L) 16,90 (1.1m3)
Shtërpçë	5.00	-12	30

Shënim: *Novobërda ka ndryshuar ofruesin e shërbimit që nga viti 2022

Burimi: 2022/23 të dhënat nga komunit dhe PMNK-të

Përcaktimi i tarifave për deponimin e mbeturinave

Mbeturinat e mbledhura nga komunit dërgohen në deponi për hedhje. Deponia rajonale në Velekincë dhe stacioni i transferimit në Ferizaj menaxhohen nga KMDK.

Tarifa e përgjithshme e deponimit është 6.07 €/ton për mbeturinat komunale dhe 50 €/ton për mbeturinat e qelqit dhe ato shtazore nga thertoret. Megjithatë, këto tarifa pritet të rriten në mënyrë progresive duke filluar nga viti 2023 e tutje.

Normat e arkëtimit të tarifave të mbeturinave

Tarifat e mbeturinave arkëtohen nga komunit çdo muaj. Normat e arkëtimit të tarifave të mbeturinave për amvisëri, biznese dhe institucione gjatë tri viteve të fundit janë paraqitur në tabelën e mëposhtme. Siç shihet, shkalla e arkëtimit është përmirësuar gjatë tri viteve të fundit dhe tani është rreth 91 për qind për amvisëritë në rajonin e Gjilanit dhe 84 për qind për amvisëritë në rajonin e Ferizajt.

Tabela 4-29. Normat e mbledhjes së tarifave të mbeturinave, - % e kategorisë që paguajnë tarifave të mbledhjes

Komuna	2019			2020			2021		
	H	B	I	H	B	I	H	B	I
Gjilan	90.4%	61.4%	102%	90.4%	74.1%	108%	90.6%	97.8%	99.5%
Kamenicë	90.1%	104%	101%	86.4%	84.8%	91.5%	92.7%	80.6%	144%
Viti	83.0%	102%	93.1%	91.7%	91.2%	119%	87.5%	94.5%	117%
Novobërdë	91.4%	124%	-	86.7%	-	-	99.4%	100%	-
Partesh	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klllokot	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ranillug	-	-	-	100%	100%	-	100%	100%	-
RAJONI I GJILANIT	89.0%	73.2%	99.7%	89.9%	78.4%	108%	91.0%	95.5%	109%
Ferizaj	90.1%	82.0%	92.4%	90.1%	82.0%	92.4%	82.3%	81.5%	100%
Kaçanik	91.0%	71.8%	135%	91.0%	71.8%	135%	87.5%	100%	100%
Shtime	78.7%	97.9%	104%	78.7%	97.9%	104%	84.5%	87.5%	100%
Han i Elezit	101%	100%	94.9%	101%	100%	94.9%	97.6%	83.4%	93.5%
Shtërpçë	-	-	-	-	-	-	81.5%	100%	88.0%
RAJONI I FERIZAJT	89.5%	84.3%	101%	89.5%	84.3%	101%	84.3%	85.8%	99.6%

Burimi: Raporti i AMMK-së 2019-2021

Shënim: qelizat boshe nënkuptojnë të dhëna që nuk raportohen nga komunit

Të ardhurat vjetore nga tarifat e mbeturinave të raportuara nga çdo komunë për periudhën 2019-2021 janë renditur në tabelën e mëposhtme. Ai tregon se të ardhurat e përgjithshme nga tarifat janë rritur ndjeshëm nga viti 2020 deri në vitin 2021 në përputhje me rritjen e normave të mbulimit dhe arkëtimit të tarifave.

Tabela 4-30. Të ardhurat vjetore komunale nga arkëtimi i tarifave të mbeturinave 2019-2021

Komuna	2019	2020	2021
Gjilan	870,735€	838.657€	967,540€
Kamenicë	196,250€	225.782€	263,031€
Viti	236,229€	257.850€	281,225€
Novobërdë	84,605€	53.466€	89,391€
KRM	1,387,819€	1,375,755€	1,601,187€
Partesh	-	-	-
Klllokot	-	-	-
Ranillug	-	12.132€	19,960€
RAJONI I GJILANIT	1,387,819€	1,387,887€	1,621,147€
Ferizaj	906.951€	954,855€	1,363,363€
Kaçanik	168.226€	209,425€	269,027€
Shtime	172.352€	165,817€	218,737€
KRM	1,247,529€	1,330,097€	1,851,127€
Han i Elezit	81.349€	115,818€	162,336€
Shtërpçë	-	-	14,400€
RAJONI I FERIZAJT	1,328,878€	1,445,915€	2,027,862€
TOTALI NË TË DY RAJONET	2,716,697€	2,717,984€	3,649,010€

Burimi: Raportet e AMMK-së 2019-2021

Shënim: qelizat boshe nënkuptojnë të dhëna që nuk raportohen nga komunat

Në përgjithësi, të ardhurat e raportuara nga tarifat në të dy rajonet ishin 3,649,010€ në vitin 2021 me 1,387,819€ (44.4%) në rajonin e Gjilanit dhe 2,027,862€ (55.6%) në rajonin e Ferizajt. Informacion më i detajuar i të ardhurave nga tarifat e mbeturinave për vitin 2021 është paraqitur në tabelën e mëposhtme ku të dhënat janë të specifikuara sipas tri kategorive kryesore të klientëve. Nga analiza për vitin 2021 rezulton se në përgjithësi në rajone 63% e të ardhurave nga tarifat vijnë nga amvisëritë, 16% nga bizneset dhe 21% nga institucionet.

Tabela 4-31. Të ardhurat vjetore komunale nga tarifat e mbeturinave për secilën kategori në vitin 2021

Komuna	Të ardhura vjetore nga arkëtimi i tarifave në vitin 2021			
	Ekonomia familjare	Biznese	Institucionet	Gjithsej
Gjilan	683,412€	200,041€	84,087€	967,540€
Kamenicë	196,809€	43,411€	22,811€	263,031€
Viti	203,972€	46,330€	30,923€	281,225€
Novobërdë	63,569€	25,822€	-	89,391€
KRM	1,147,761€	315,603€	137,822€	1,601,187€
Partesh	-	-	-	-
Klllokot	-	-	-	-
Ranillug	18,093€	1,868€	-	19,960€
RAJONI I GJILANIT	1,165,854€	317,471€	137,822€	1,621,147€
Ferizaj	721,580€	165,586€	476,196€	1,363,363€
Kaçanik	209,193€	35,856€	23,978€	269,027€
Shtime	131,835€	22,944€	63,958€	218,737€
KRM	1,062,608€	224,387€	564,132€	1,851,127€
Han i Elezit	73,310€	24,026€	65,000€	162,336€
Shtërpçë	11,000€	2,850€	550€	14,400€
RAJONI I FERIZAJT	1,146,918€	251,262€	629,682€	2,027,862€
TOTALI NË TË DY RAJONET	2,312,772€	568,733€	767,504€	3,649,010€

Komuna	Të ardhura vjetore nga arkëtimi i tarifave në vitin 2021			
	Ekonomia familjare	Biznese	Institucionet	Gjithsej
	(63.4%)	(15.6%)	(21.0%)	(100%)

Burimi: Raporti i AMMK i vitit 2021

Shënim: qelizat boshe nënkuptojnë të dhëna që nuk raportohen nga komunat

Të ardhurat mesatare nga tarifat për ton mbeturinash të mbledhura në vitin 2021 paraqiten në tabelën e mëposhtme. Ka disa ndryshime midis komunave dhe gjithashtu midis dy rajoneve. Të dhënat tregojnë se të hyrat nga tarifat për ton mbeturinash të mbledhura në përgjithësi janë më të larta në rajonin e Ferizajt ku mesatarja e të hyrave për ton të mbledhur është 56.26 € krahasuar me 38.82 € për ton mbeturinash të mbledhura në rajonin e Gjilanit.

Të ardhurat mesatare për ton të mbledhur për të dy rajonet ishin 46.90 € në vitin 2021.

Tabela 4-32. Të ardhurat mesatare për ton mbeturinash komunale të mbledhura

Komuna	Ton të mbledhur	Të ardhura nga tarifat	Të ardhura për ton
Gjilan	25,124	967,540€	38.51€
Kamenicë	5,494	263,031€	47.88€
Viti	6,351	281,225€	44.28€
Novobërdë	2,181	89,391€	40.98€
KRM	39,150	1,601,187€	40.90€
Partesh	563	0€	0.00€
Klllokot	925	0€	0.00€
Ranillug	1,118	19,960€	17.85€
RAJONI I GJILANIT	41,757	1,621,147€	38.82€
Ferizaj	23,476	1,363,363€	58.07€
Kaçanik	3,943	269,027€	68.23€
Shtime	4,487	218,737€	48.75€
KRM	31,906	1,851,127€	58.02€
Han i Elezit	2,313	162,336€	70.17€
Shtërpçë	1,827	14,400€	7.88€
RAJONI I FERIZAJT	36,046	2,027,862€	56.26€
TOTALI NË RAJONE	77,804	3,649,010€	46.90€

Burimi: Të dhënat e vitit 2021 nga raporti i AMMK-së

Shënim: qelizat boshe nënkuptojnë të dhëna që nuk raportohen nga komunat

Një analizë më e detajuar e të ardhurave nga tarifat dhe mbulimi i kostos është përmbledhur në tabelën e mëposhtme. Tabela tregon ndryshime të konsiderueshme në kostot e ofrimit të shërbimeve dhe normat e mbulimit të kostove të ndërlidhura ndërmjet komunave.

Të dhënat për kostot e mbledhjes dhe deponimit të mbeturinave janë nxjerrë nga planet komunale të menaxhimit të mbeturinave dhe janë krahasuar me nivelet e raportuara të të ardhurave në vitin 2021 nga tarifat në secilën komunë.

Në përgjithësi, analiza e të dhënave nga raportet e AMMK-së dhe planet komunale për menaxhimin e mbeturinave tregojnë se ofruesit e shërbimeve në rajonin e Gjilanit ofrojnë shërbime bazë të menaxhimit të mbeturinave me shkallë më të ulët se ofruesit e shërbimeve në rajonin e Ferizajt.

Analiza financiare e të ardhurave nga tarifat krahasuar me kostot operative.

Tabela 4-33. Normat e mbulimit të të ardhurave dhe kostove për shërbimet e menaxhimit të mbeturinave të ofruara në komunat e dy rajoneve

Komuna	Ton të mbledhur	Të ardhura nga tarifat	Të ardhura për ton	Shpenzime në PMMK	Kostoja për ton	BILANCI NETO	Rikuperimi i koston
Ferizaj	23,476	1,363,363€	58.07€	2,097,744.00€	89.36€	-734,381€	65.0%
Kaçanik	3,943	269,027€	68.23€	-	75.22€	-	-
Shtime	4,487	218,737€	48.75€	170,704.00€	38.05€	48,033€	128.1%
KRM	31,906	1,851,127€	58.02€	2,565,008.00€	80.39€	-713,881€	72.2%
Han i Elezit	2,313	162,336€	70.17€	136,337.00€	58.94€	25,999€	119.1%
Shtërpçë	1,827	14,400€	7.88€	20,020.00€	10.96€	-5,620€	71.9%
FERIZAJ	36,046	2,027,862€	56.26€	2,721,365.00€	75.50€	-693,503€	75%
Gjilan	25,124	967,540€	38.51€	508,948.00€	20.26€	458,592€	190.1%
Kamenicë	5,494	263,031€	47.88€	121,484.00€	22.11€	141,547€	216.5%
Viti	6,351	281,225€	44.28€	147,457.00€	23.22€	133,768€	190.7%
Novobërdë	2,181	89,391€	40.98€	-	-	-	100.0%
KRM	39,150	1,601,187€	40.90€	867,279.99€	22.15€	733,907€	184.6%
Partesh	563	-	-	-	-	-	-
Klllokot	925	-	-	25,210.00€	27.24€	-25,210€	0.0%
Ranillug	1,118	19,960€	17.85€	26,914.00€	24.07€	-6,954€	74.2%
GJILAN	41,757	1,621,147€	38.82€	1,008,794.98€	24.16€	701,743€	161%
GJITHSEJ	77,804	3,649,010€	46.90€	3,730,159.98€	47.94€	8,240.70€	98%

Burimi: analiza e bazuar në të dhënat e vitit 2021 nga raportet e AMMK-së dhe planet komunale të menaxhimit të mbeturinave

Shënim: qelizat boshe nënkuptojnë të dhëna që nuk raportohen nga komunat

4.3.8 Roli i sektorit informal

Sektori informal mbledh të gjitha llojet e materialeve të riciklueshme me vlerë pozitive tregu. Mbledhja e materialeve të riciklueshme bëhet në forma të ndryshme – derë më derë, nga kontejnerët dhe kryesisht në deponinë e Velekincës. Pas mbledhjes së materialeve, ata i rendisin dhe ua shesin tregtarëve të ndërmjetëm, të cilët përgatisin dhe transportojnë materialet e rikuperuara në objektet e përpunimit.

Nuk ka të dhëna të disponueshme për sasinë e materialeve të riciklueshme të mbledhura veçmas.

Përfshirja e sektorit informal në menaxhimin e mbeturinave ndihmon në reduktimin e vëllimit të mbeturinave të destinuara për deponi, gjë që redukton ndikimet negative të deponimit të mbeturinave në shëndetin publik dhe mjedisin, si dhe kostot e ofrimit të shërbimeve publike. Ndryshimet strukturore në sistemet e menaxhimit të mbeturinave kanë potencialin të prishin dhe të ndikojnë në jetesën e tyre.

4.4 Menaxhimi i mbeturinave të tjera

4.4.1 Rrjedhat e mbeturinave të veçanta

Korniza rregullatore kombëtar përcakton që rrjedhat e mbeturinave të veçanta duhet të menaxhohen përmes mekanizmit të Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit (PZP). Rrjedhat e tilla të mbeturinave përfshijnë:

- Automjetet në fund të jetës (AFJ)
- Vajra të përdorura
- Mbeturinat nga pajisjet elektrike dhe elektronike (MPEE)
- Gomat mbeturina
- Bateritë

Korniza rregullatore, megjithatë, nuk përcakton kërkesat minimale për krijimin e skemave të PZP, siç përshkruhet në Direktivën Kornizë për Mbeturina. Si rezultat, skemat e PZP nuk janë krijuar ende për rrjedhat e sipërpërmendura të mbeturinave.

Në mungesë të skemave të PZP në fuqi, në të dy rajonet ka operatorë të cilët janë të licencuar për të kryer aktivitete të mbledhjes dhe menaxhimit të mbeturinave për mbeturina të veçanta. Lista e kompanive të licencuara që merren me mbeturinat e PZP është paraqitur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4-34. Lista e kompanive të licencuara që merren me mbeturina të veçanta

Emri i kompanisë	Vendndodhja	Rrjedha e mbeturinave	Veprimtaria e licencimit
Farash-80	Ferizaj	AFJ dhe mbeturina metalike	Mbledhja, përpunimi, trajtimi, presimi dhe riciklimi i automjeteve të skrapit dhe metaleve
NTSH Lindi Im	Ferizaj	AFJ dhe mbeturina metalike	Trajtimi i mbeturinave nga automjetet mbeturina
NTP Cati	Ferizaj	AFJ dhe mbeturina metalike	Mbledhja e metaleve dhe automjeteve mbeturina
“Honor” Ltd	Ferizaj	AFJ dhe mbeturina metalike	Mbledhja dhe trajtimi i mbeturinave hekurishte
M-Shkodrani	Gjilan	AFJ dhe mbeturina metalike	Mbledhja, ndarja, klasifikimi dhe trajtimi i mbeturinave metalike
PPZ “To Bali”	Kaçanik	AFJ dhe metal, akumulatorë dhe PEE	Mbledhja e mbeturinave metalike, AFJ, akumulatorë mbeturina dhe PEE
NTSH “Besi”	Kaçanik	AFJ	Mbledhja e mbeturinave metalike, AFJ dhe komponentëve të makinave
MED Industry Ltd	Novobërdë	AFJ	Mbledhja e MPEE, AFJ dhe komponentëve të makinave

Nuk ka të dhëna komunale apo rajonale për vëllimet e mbeturinave PZP të krijuara dhe të mbledhura. Mbeturinat nga katër fraksionet kryesore të PZP janë analizuar në nivel kombëtar bazuar në të dhënat e importit, eksportit dhe trajtimit¹².

¹² Studim i përgatitur në kuadër të Projektit “Mbështetje për ngritjen e sistemit të Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit në Kosovë”, të financuar nga GIZ.

Bateria mesatare portative e hedhur në treg për kokë banori është vendosur në 0.06 kg/kokë b./vit. E aplikuar për popullsinë aktuale të ZMM, sasia e baterive portative në ZMM vlerësohet në **21 ton në vit**.

Duke nxjerrë rezultatet nga studimi, të kryer në nivel kombëtar, sasi të mbeturinave me vajra të mbledhshme në ZMM vlerësohen të jenë në sasinë **750-800 ton në vit**.

Tabela e mëposhtme tregon sasi të përlogaritura të MPEE, të krijuara në ZMM.

Tabela 4-35. Sasi të parashikuara të MPEE

Njësia	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
kg/kokë b./vit	8.58	8.72	8.88	9.04	9.22	9.40	9.60	9.81
popullata	357,389	357,933	358,375	358,643	358,698	358,681	358,456	357,997
ton/vit	3,065	3,122	3,181	3,242	3,306	3,372	3,442	3,513

Burimi: të marra nga studimi i përgatitur në kuadër të Projektit “Mbështetje për ngritjen e sistemit të Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit në Kosovë”, të financuar nga GIZ

4.4.2 Mbeturinave të rrezikshme nga amvisëritë

Analiza e mbeturinave nga viti 2021 tregon se fraksioni mesatar i mbeturinave të rrezikshme në mbeturinat e përziera komunale nga zona të ndryshme është 0.20% në Ferizaj dhe 0.30% në Gjilan. Kjo do të thotë se rreth 240 ton mbeturina të rrezikshme amvisërie (MRrA) gjenerohen çdo vit në ZMM. Aktualisht, asnjë nga komunat në të dy rajonet nuk zbaton një sistem për mbledhjen e ndarë të MRrA.

4.4.3 Mbeturinave nga kujdesi shëndetësor

Tabela e mëposhtme paraqet sasi të përlogaritura të mbeturinave nga kujdesi shëndetësor (MKSh) të krijuara nga institucionet publike të kujdesit shëndetësor terciar dhe sekondar (IKSh).

Tabela 4-36. Gjenerimi i MKSh nga spitalet publike në ZMM

IKSh terciar dhe sekondar	Nr. i shtretërve			Shkalla e përdorimit të shtretërve %			Gjenerimi i MKSh (kg/shtrat i zënë/vit)		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
SR- Ferizaj	77	77	89	55.66	49.43	53.42	21,449	19,050	23,795
SR- Gjilan	368	364	357	43.46	29.98	34.55	80,048	54,625	61,725
Gjithsej							101,497	73,675	85,520

Burimi: Draft Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbeturinave nga Kujdesi Shëndetësor

Tabela e mëposhtme tregon sasi të MKSh të gjeneruara nga IKSh parësore në ZMM.

Tabela 4-37. Sasi të MKSh të krijuara nga IKSh parësore

Komuna	Vizita në mjekësitë familjare 2019	Vizita në mjekësitë familjare 2020	Mbeturina të krijuara (2019), kg	Mbeturina të krijuara (2020), kg
Gjilan	171,868	159,073	2,578	2,386
Kaçanik	100,487	68,719	1,507	1,031
Kamenicë	58,864	66,988	883	1,005
Shtime	58,848	75,158	883	1,127
Shtërpçë	3,029	-	45	-
Ferizaj	252,892	126,722	3,793	1,901
Viti	86,158	102,721	1,292	1,541
Novobërdë	4,287	4,164	64	62
Hani i Elezit	27,051	47,603	406	714
Gjithsej	763,484	651,148	11,451	9,767

Burimi: Draft Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbeturinave nga Kujdesi Shëndetësor

MKSh jo e rrezikshme mbledhet përmes sistemeve komunale të mbledhjes së mbeturinave, ndërsa MKSh e rrezikshme (kryesisht mbeturinat infektive dhe të mprehta) trajtohen në autoklava hibride, të vendosura në spitalet rajonale të Gjilanit dhe Ferizajt. Autoklavat kanë kapacitet prej 350 litra për cikël. Sasitë e trajtimit të mbeturinave të rrezikshme në autoklava gjatë viteve 2015-2021 janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-38. Sasitë (ton/vit) të mbeturinave të rrezikshme të trajtuara në spitalet rajonale

Ton/vit	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ferizaj	52	58	9	35	39	38	40
Gjilan	27	23	37	26	30	41	42
Gjithsej	79	81	46	62	69	78	82

Burimi: AMMK

Sasia e MKSh të rrezikshme të trajtuar ka qenë ndërmjet 46 dhe 82 ton/vit gjatë kësaj periudhe. Duhet të theksohet se Draft Strategjia Kombëtare e Menaxhimit të Mbeturinave të Kujdesit Shëndetësor përcaktoi se vetëm rreth 74% e totalit të MKSh të rrezikshme të gjeneruar u trajtua në vitin 2021. Respektimi i ndarjes së rreptë në burim e MKSh-ve të rrezikshme nga ato jo të rrezikshme është thelbësore për të shmangur MKSh-të e rrezikshme që të përfundojnë në deponi për mbeturinat komunale dhe përfundimisht në deponi të hapura.

4.4.4 Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit

Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit aktualisht nuk trajtohen, por disa komuna kanë caktuar vende specifike për deponim të përkohshëm. Gjashtë komuna kanë caktuar depo të përkohshme për MND. Informacioni mbi koordinatat dhe kapacitetet e objekteve të përkohshme të deponimit të mbeturinave për mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit nën përgjegjësinë e komunave janë renditur në tabelën më poshtë.

Tabela 4-39. Objektet e përkohshme të deponimit të mbeturinave (lokacionet) për MND

Komuna	Koordinatat	MND të përlogaritur të deponuar (m³)
Gjilan	42°29'36.08"N 21°32'5.95"E	23,800
Kamenicë	Fshati Berivojcë	-
Viti	42°23'17.57"N 21°23'46.12"E	5,500
Novobërdë	n/a	n/a
Partesh	n/a	n/a
Klllokot	n/a	n/a
Ranillug	n/a	n/a
Ferizaj	42°24'14.71"N 21° 6'31.77"E	52,000
Kaçanik	n/a	n/a
Shtime	42°26'38.61"N 21° 0'35.19"E	15,000
Han i Elezit	42°7'38.01"N 21° 14'8.69"E	200
Shtërpçë	n/a	n/a

Burimi: Plani Kombëtar për MND

Mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit janë një kategori e rëndësishme mbeturinash në të dy rajonet. Gjenerimi i mbeturinave nga mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit është përlogaritur në planin kombëtar për menaxhimin e mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit. Të dhënat për secilën komunë janë renditur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-40. Vëllimet e MND-ve në ZMM

Komuna	2019	2020	2021
Gjilan	65,067	24,428	51,072
Kamenicë	12,930	13,724	15,808
Viti	19,014	13,797	19,598
Novobërdë	2,850	2,062	2,929
Partesh	691	489	695
Klllokot	1,081	783	1,113
Ranillug	-	-	-
RAJONI I GJILANIT			91,215
Ferizaj	46,249	46,764	47,057
Kaçanik	12,930	6,313	9,323
Shtime	5,422	3,568	5,269
Han i Elezit	6,256	4,117	6,080
Shtërpçë	2,670	1,907	2,709
RAJONI I FERIZAJT			70,438
TOTALI NË TË DY RAJONET			161,653

Burimi: Plani Kombëtar për MND

Nga raporti më i fundit kombëtar për deponitë e ilegale, u vlerësua se 28.6% e mbeturinave nga deponitë ilegale janë MND.

4.4.5 Mbeturina të vëllimshme

Sipas Ligjit për Mbeturina, komunat janë përgjegjëse për organizimin e menaxhimit të mbeturinave të vëllimshme. Nuk ka të dhëna të disponueshme për mbeturinat e vëllimshme në mbeturinat e përziera

komunale dhe raportohet se mbeturinat e vëllimshme shpesh përfundojnë në deponitë ilegale. Mbeturinat e vëllimshme ishin 1.7% e mbeturinave të identifikuara në deponitë e ilegale në vitin 2022.

4.4.6 Mbeturina bujqësore

Menaxhimi i mbeturinave bujqësore duhet të ndjekë parimin “ndotësi-paguan”, që do të thotë se prodhuesit e mbeturinave bujqësore duhet të jenë përgjegjës për menaxhimin e tyre dhe duhet të mbulojnë kostot e menaxhimit.

Gjenerohen katër lloje të mbeturinave bujqësore:

- Mbeturinat e indeve bimore
- Nënproduktet shtazore
- Plehu organik
- Mbeturinat agrokimike

Mbeturinat e indeve bimore

Mbeturinat e indeve bimore janë në fakt biomasa e cila është një burim i rinovueshëm dhe që mund të shkaktojë probleme kur nuk përdoret. Rritja e shpejtë e vëllimit dhe e llojeve të mbeturinave të biomasës bujqësore mund të bëhet një problem në rritje, pasi biomasa bujqësore e mbeturinave të kalbura lëshon metan dhe rrjedhje, dhe djegia e hapur nga fermerët për të pastruar tokat gjeneron CO₂ dhe ndotës të tjerë lokalë dhe përbën rrezik për pronën rurale. Prandaj, kërkohet menaxhimi i duhur i mbeturinave të biomasës bujqësore për të parandaluar që ato të kontribuojnë në ndryshimet klimatike, ndotjen e ujit dhe tokës, dhe ndotjen lokale të ajrit. Për më tepër, këto mbeturina janë me vlerë të lartë për sa i përket rikuperimit të materialit, lëndëve ushqyese dhe energjisë.

Menaxhimi i biomasës bujqësore duhet të ndjekë hierarkinë e menaxhimit të mbeturinave. Duhet të preferohet riciklimi i tyre. Kompostimi është një teknologji e përshtatshme për shumicën e mbeturinave të indeve bimore. Është i mundur bashkë-kompostimi me mbeturinat e gjelbra komunale. Megjithatë, nëse kapacitetet e impianteve të ardhshme të kompostimit në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt mundësojnë pranimin e mbeturinave bujqësore, prodhuesit e këtyre të fundit duhet të paguajnë koston e plotë të trajtimit.

Mbeturinat nga bujqësia mund të jenë burim për industrinë përpunuese. Simbioza industriale mund të mbështetet duke krijuar një platformë elektronike me sasitë e disponueshme/të parashikuara të mbeturinave bimore që do të gjenerohen sipas llojit dhe vendndodhjes.

Kur riciklimi dhe përdorimi i biomasës si material për industrinë nuk janë opsione, atëherë duhet të ndiqet rikuperimi i energjisë.

Nënproduktet e kafshëve (NK)

Në nivel kombëtar, një objekt qendror për trajtimin e mbeturinave NPSH është ndërtuar afër Prishtinës. Megjithatë, objekti i trajtimit nuk është ende funksional. Pasi të jetë në funksion, do të jetë në gjendje të ofrojë shërbimin e mbledhjes dhe trajtimit për të gjithë prodhuesit e NPSH-ve në mbarë vendin. Ndërkohë asgjësimi i NPSH është i vetmi option, me kusht që të kryhet në vend deponime të sanksionuara nga autoritetet kompetente.

Plehu organik

Përqendrimi total i lëndëve të ngurta të plehut organik është karakteristika kryesore që tregon se si mund të trajtohet materiali. Plehu organik i kafshëve mund të klasifikohet si i ngurtë, gjysmë i ngurtë ose i lëngshëm. E para përmban më shumë se 20% lëndë të ngurta (mund të mblidhet dhe trajtohet nga çdo pajisje që do të lëvizë materialet e vëllimshme), gjysmë e ngurtë përmban 5 deri në 20% lëndë të ngurta, prodhohet në sistemet e strehimit të bagëtive ku ofrohet shtroja e kufizuar dhe bën nuk rrjedh aq lehtë sa plehu organik i lëngshëm dhe nuk mund të mblidhet si pleh organik i ngurtë. Plehu organik i lëngshëm përmban më pak se 5% lëndë të ngurta – lëngu shtesë vjen nga larja dhe derdhja nga sistemet e ujitjes – dhe, kur trazohet, mund të pompohet ose të lëvizet nga rrjedha e gravitetit.

Katër lloje të menaxhimit janë të disponueshme për plehun e kafshëve: deponimi, aplikimi në tokë, kompostimi dhe tretja anaerobe.

Mbeturinat agrokimike

Disa mbeturina nga aktivitetet bujqësore mund të jenë të rrezikshme, duke përfshirë pesticidet dhe herbicidet e vjetra, dhe lubrifikantët që mund të jenë përdorur në pajisjet e fermës. Mbeturinat e tilla kërkojnë menaxhim të ndarë. Ekzistojnë opsione për riciklimin e lubrifikantëve të përdorur në lubrifikantë të rinj.

Megjithatë, në të gjitha rastet e tjera, lubrifikantët, pesticidet dhe herbicidet e përdorura duhet të trajtohen në një incenerator të projektuar siç duhet; për këtë qëllim mund të merret parasysh mundësia e përdorimit të një furre ekzistuese të çimentos (siç bëhet në shumë vende të BE-së, ku furra duhet të plotësojë disa kushte teknike dhe të lejohet për këtë përdorim). Nëse trajtimi nuk është i realizueshëm, këto mbeturina duhet të ruhen ose hidhen në mënyrë të sigurt në objekte që plotësojnë normat e pranuar ndërkombëtarisht derisa të identifikohen objektet e duhura të trajtimit. Një strukturë kombëtare për menaxhimin e mbeturinave të rrezikshme parashikohet nga SKMIM, e cila do të ofrojë mundësi dhe zgjidhje të sigurt magazinimi për këto lloj mbeturinash.

4.4.7 Mbeturinat industriale

Asnjë minierë aktive nuk funksionon në të dy rajonet. Në vitin 2010, AMMK ka bërë një hulumtim në territorin e Kosovës dhe ka regjistruar disa ish-objekte industriale dhe zonat e tyre të deponimit (deponitë) që aktualisht paraqesin rrezik permanent për mjedisin dhe shëndetin publik në Kosovë. Ndër komunat më të prekura nga këto pika të nxehta ishte Novobërda.

Industritë e mëdha janë të detyruara të operojnë sipas lejeve të Kontrollit të Integruar të Parandalimit të Ndotjes, të cilat lëshohen nga autoritetet vetëm nëse industritë kanë plane për menaxhimin e mbeturinave.

4.4.8 Mbeturinat nga ITUZ

Implantet e trajtimit të ujërave të zeza (ITUZ) aktualisht nuk janë të disponueshme në rajone. Në 3 vitet e ardhshme në Gjilan planifikohet ndërtimi i një ITUZ të re. Plani është që të trajtohen ujërat e zeza nga rajoni i Gjilanit (90,000 amvisëri) dhe mbeturinat nga ky trajtim duhet të trajtohen në përputhje me standardet e BE-së. Llumi pritët të gjenerohet nga viti 2026 e tutje. Objekte më të vogla janë planifikuar edhe në Kaçanik dhe Nerodime (Ferizaj).

Diagrami¹³ më poshtë paraqet alternativat e mundshme për trajtimin dhe përdorimin e llumit.

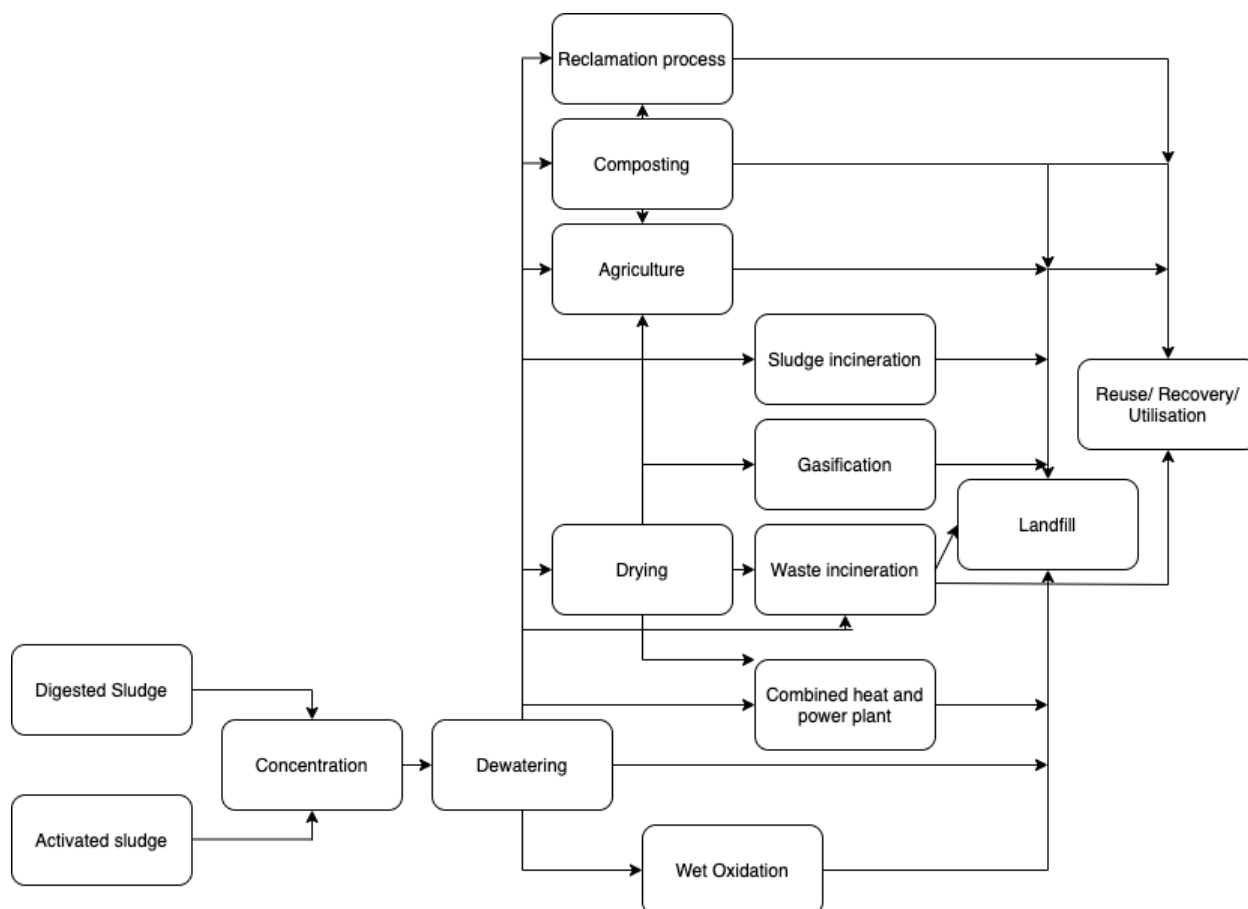

Figura 11. Alternativat e përdorimit të llumit

Deponimi

Ky është opsioni më pak i favorshëm. Përmbajtja e ujit e llumit, kur lirohet nga ITUZ, zakonisht kalon 80%. Kjo do të rrisë ndjeshëm prodhimin e kullimit në deponi, ku ekziston mbledhja e kullimit. Në rastet e deponive jo të projektuara, pa kontrollin e duhur të deponisë, deponimi i llumit mund të çojë në ndotjen e ujërave nëntokësore. Në shumicën e vendeve evropiane deponimi i llumit të patrajtuar tashmë është i ndaluar ose do të ndalohet pas vitit 2020.

Nëse lejet e operatorëve të deponive e lejojnë, llumi mund të përdoret si pjesë përbërëse e mbulesës së rregullt të tokës për mbeturinat në deponi. Nëse llumi përdoret për mbulimin e mbeturinave, praktika standarde është që materia e thatë duhet të jetë jo më pak se 25% dhe duhet të aplikohet raporti 1/3 e llumit me 2/3 e tokës.

Përdorimi bujqësor

Kur përdoret për qëllime bujqësore, llumi zakonisht përhapet në tokat bujqësore një ose dy herë në vit që përkon me lërimin dhe mbjelljen. Kërkesat legjislative përcaktojnë sasinë e lëndëve të ngurta dhe lëndëve

¹³ Bazuar në trajtimin dhe deponimin e llumit, qasjet dhe përvojat e menaxhimit, nga Grupi i Punës i ISWA dhe të tjerë, i publikuar në Serinë e Çështjeve Mjedisore, Numri 7

ushqyese të thata që lejohen të shtohen në tokë. Megjithëse përdorimi bujqësor i llumit të ujërave të zeza shpesh konsiderohet si opsioni më i qëndrueshëm i menaxhimit të llumit, kjo mund të bëhet nëse llumi përmbush kërkesat e cilësisë të përcaktuara nga legjislacioni ekzistues. Në përgjithësi vetëm llumi i trajtuar mund të përdoret për shpërndarjen në tokë.

Kompostimi

Kur përmbajtja e metaleve të rënda në llum është brenda kufijve të lejueshëm, por patogjenët i tejkalojnë kufijtë, atëherë kompostimi i llumit është një alternativë e mundshme për trajtimin e llumit përpara përdorimit të tij në bujqësi. Si parim i përgjithshëm, përmbajtja e ujit në përzierjen e kompostueshme duhet të jetë rreth 55%, ndërsa përmbajtja e lëndës organike duhet të jetë më e madhe se 70%. Në varësi të teknologjisë në përdorim, llumi nga ITUZ, i çliruar pas tretjes, ka përmbajtje tipike të ujit prej 80%. Kjo do të thotë se llumit duhet t'i hiqet uji përpara kompostimit. Duhet të arrihen nivelet e duhura të lagështisë dhe ajrimit në mënyrë që të aktivizohen mikroorganizmat. Kjo është arsyeja pse në shumicën e rasteve llumi duhet të përzihet me një bashkë-produkt (p.sh. mbeturinat e gjelbra, mbeturinat ushqimore) që kompostimi të jetë i suksesshëm.

Rehabilitimi i terreneve të trazuara dhe vend deponimeve komunale

Llumi mund të përdoret gjithashtu për qëllime të bonifikimit të tokës dhe ripyllëzimit. Shfrytëzimi i tij mund të parashikohet për bonifikimin e zonave të trazuara, rikultivimin e vend-deponimeve të vjetra, minierave, etj. Bazuar në karakteristikat e tij llumi zëvendëson materialet e tjera të dheut. Nga pikëpamja mjedisore, përdorimi i llumit për rehabilitim është një opsion i mirë. Për çdo lloj përdorimi rehabilitues, llumi i ujërave të zeza duhet të stabilizohet dhe të pastrohet për të arritur një material me veti vegjetative që mund të aplikohet pa rreziqe sanitare.

Djegia

Për të arritur një efikasitet më të lartë, llumi nga ITUZ-të duhet të thahet përpara djegies së tyre. Instalimi i tharjes normalisht duhet të projektohet në mënyrë që materiali në fund të procesit të jetë në nivel lagështie që nuk kalon 20%. Temperatura e ajrit që përdoret për tharje është rreth 110-120 °C, e cila më pas hiqet për heqjen e pluhurit. Djegia e llumit të tharë mund të kryhet në: instalime ekzistuese, ose në instalime të caktuara. Djegia është mënyra më e shtrenjtë e përdorimit të llumit.

Me të gjitha mjetet, teknologjia e saktë që do të përdoret për shfrytëzimin e llumit duhet të përcaktohet me planin e trajtimit të llumit, si pjesë e studimit të fizibilitetit për themelimin e ITUZ në Gjilan dhe vendbanime të tjera.

4.5 Ndërgjegjësimi i publikut

Numri i aktiviteteve ndërgjegjësuere të publikut për menaxhimin e mbeturinave dhe ekonominë qarkore në 3 vitet e fundit është renditur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-41. Aktivitete dhe fushata ndërgjegjësuere në lidhje me menaxhimin e mbeturinave në të dy rajonet

Komuna	Numri i aktiviteteve të rritjes së vetëdijesimit dhe njerëzve i arritur		
	2020	2021	2022
Gjilan	Kalendari i ditëve mjedisore	Kalendari i ditëve mjedisore	Fushata e gjelbër dhe e pastër nga 22 prilli deri më 05 qershor 2022

Komuna	Numri i aktiviteteve të rritjes së vetëdijesimit dhe njerëzve i arritur		
	2020	2021	2022
Kamenicë	4	8	20 (4 seksione për pastrim dhe 16 takime me KL dhe qytetarë).
Viti	Prill, maj, qershor, shtator, maj, Numri i Pjesëmarrjes 3000	Prill, maj, qershor, shtator, maj, Numri i Pjesëmarrjes 2000	Prill, maj, qershor, shtator, maj, Numri i pjesëmarrjes 25000
Novobërdë	n/a	n/a	n/a
Partesh	Pastrimi i hapësirave publike (Dita e Tokës), Ndarja e broshurave për rritjen e ndërgjegjësimit	Pastrimi i hapësirave publike (Dita e Tokës), Ndarja e broshurave për rritjen e ndërgjegjësimit	Pastrimi i hapësirave publike (Dita e Tokës), Ndarja e broshurave për rritjen e ndërgjegjësimit
Klllokot	Aktivitete pastrimi në fshatin Mogillë (shoqata Mogilla – këshilli i fshatit)		
Ranillug	Prezantime në shkolla	Prezantime në shkolla	Prezantime në shkolla Njoftimet për pagesë.
Ferizaj	n/a	n/a	n/a
Kaçanik	n/a	n/a	n/a
Shtime	n/a	n/a	n/a
Han i Elezit			27 aktivitete
Shtërpçë	n/a	n/a	n/a

4.6 Analiza e mangësive të gjendjes ekzistuese të menaxhimit të mbeturinave

Analiza e mangësive të gjendjes ekzistuese të menaxhimit të mbeturinave është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 4-42. Analiza e mangësive të gjendjes ekzistuese të menaxhimit të mbeturinave

Kategoria	Gjendja ekzistuese	Masat për përmirësim	Qëllimi
Parandalimi i mbeturinave	Nuk ka strategji për parandalimin e mbeturinave dhe vetëm disa fushata ndërgjegjëse të synuara	Plani për parandalimin e mbeturinave dhe fushata ndërgjegjëse	Reduktimi i gjenerimit të mbeturinave
	Kompostimi në kushte shtëpie promovohet përmes pilot projektit - 2.1% e amvisëri kanë qasje në kompostimin shtëpiak në Gjilan dhe 4.1% në Ferizaj	Rritja e përqindjes së shtëpive me kompostues shtëpiak në zonat rezidenciale dhe rurale	Reduktimi i prodhimit të mbeturinave biologjike në zonat rurale

Kategoria	Gjendja ekzistuese	Masat për përmirësim	Qëllimi
Mbledhja e mbeturinave	Shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave 93% e amvisëri të mbuluara 100% e bizneseve të mbuluara 100% e institucioneve të mbuluara	Rritja e përqindjes së popullsisë së lidhur me shërbimet bazë (amvisëri, biznese dhe institucione)	Rritja e mbulimit të shërbimit në 100%
Mbledhja e ndarë e mbeturinave	0% e amvisërive, bizneseve dhe institucioneve kanë qasje në ndarjen në burim (NnB)	Zhvillimi i sistemit NnB dhe rritja e përqindjes së popullsisë me qasje në sistemin 2 ose 3 kontejnerë për mbledhje (amvisëri, biznese dhe institucione)	Zbatimi i NnB në të gjitha zonat urbane dhe shumicën e zonave rurale
	Nuk ka Qendra të riciklimit të mbeturinave të amvisërisë (QRMA) të disponueshme për mbledhjen e ndarë të mbeturinave të rrjedhave specifike të mbeturinave	Rritja e përqindjes së popullsisë me qasje në QRMA	Zhvillimi i sistemit rajonal të QRMA-ve
	Nuk ka sistem formal për mbledhjen e rrjedhave prioritare të mbeturinave (PZP)	Zbatimi i sistemit formal për mbledhjen dhe trajtimin e ndarë të rrjedhave të mbeturinave PZP në përputhje me zhvillimet kombëtare	Rrjedhat kryesore të PZP-së mbulohen nga sektori privat
Riciklimi dhe trajtimi i mbeturinave	Nuk ka objekte riciklimi dhe rikuperimi në ZMM	Zhvillimi i objekteve rajonale për rikuperimin dhe riciklimin e materialeve Zhvillimi i objekteve rajonale për trajtimin biologjik të mbeturinave të gjelbra Zhvillimi i objekteve rajonale për trajtimin biologjik të mbeturinave ushqimore Zhvillimi i objekteve rajonale për trajtimin e MND Ekziston një sistem për mbledhjen e ndarë dhe trajtimin të rrjedhave të PZP	Zhvillimi i sistemit të integruar rajonal të objekteve të riciklimit, trajtimit dhe rikuperimit të materialeve
Arritja e caqeve të riciklimit të mbeturinave	Më pak se 5% e mbeturinave komunale riciklohen përmes aktiviteteve joformale. Asnjë aktivitet formal në lidhje me ndarjen e organizuar në burim dhe riciklimin e mbeturinave komunale nuk janë të pranishme në ZMM	Zhvillimi i sistemit NnB dhe rritja e përqindjes së popullsisë me qasje në sistemin 2 ose 3 kontejnerë për mbledhje (amvisëri, biznese dhe institucione) Zhvillimi i objekteve rajonale për rikuperimin dhe riciklimin e materialeve	Arritja e riciklimit 50% të mbeturinave komunale deri në vitin 2035

Kategoria	Gjendja ekzistuese	Masat për përmirësim	Qëllimi
Deponimi i mbeturinave	Pothuajse 100% e MKP-së së mbledhur transportohet në deponi/stacion transferimi për deponim përfundimtar pa trajtim paraprak Deponi rajonale në Gjilan dhe Stacion i transferimit në Ferizaj Deponia e Gjilanit mbikapacitet Ndotja e mjedisit Përqindje e lartë e mbeturinave biologjike të deponuara	Ulja e përqindjes së mbeturinave që shkojnë në deponi Mbeturinat trajtohen përpara deponimit përfundimtar në deponi Deponi sanitare rajonale dhe stacioni i transferimit janë në dispozicion për deponimin e mbeturinave të mbetura	Zgjerimi i deponisë rajonale me qeliza sanitare dhe rritja e trajtimit të mbeturinave për të reduktuar përqindjen e mbeturinave që deponohen
Qëndrueshmëria financiare	Shkalla e arkëtimit për klientët e faturuar për shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave komunale është 65-100% Kostot e deponimit në deponi nuk janë të mjaftueshme për të mbuluar koston e plotë për operimin, rehabilitimin dhe investimet Arkëtimi i tarifave është i mjaftueshëm për të mbuluar kostot e mbledhjes, trajtimit dhe deponimit të mbeturinave	Përmirësimi i efikasitetit, planifikimit financiar dhe mbulimit të kostove për të mbuluar kostot e investimeve të planifikuara, kostot operative dhe kostot e riinvestimit, mirëmbajtjes dhe rehabilitimit Kostot e deponimit në deponi të rishikuara dhe të harmonizuara me kostot e rehabilitimit dhe investimeve	Krijimi i një sistemi mbi bazën e rikuperimit të plotë të kostos
Ndërgjegjësimi i publikut	Pak fushata të realizuara	Fushata të synuara ndërgjegjëse për NnB, EQ dhe parandalimin e mbeturinave	Rritja e ndërgjegjësimit për parandalimin e mbeturinave dhe EQ

5. Parashikimi i gjenerimit të mbeturinave

Parashikimi i mbeturinave të gjeneruara dhe ndryshimet në përbërjen e tyre është baza për përcaktimin e metodave të ndryshme për trajtimin e mbeturinave, parametrat e instalimeve të ndryshme dhe llogaritjen e kostove dhe përfitimeve të investimeve të ardhshme në sistemin e menaxhimit të mbeturinave. Dinamika e popullsisë dhe nivelet e gjenerimit të mbeturinave parashikohen gjatë 20 viteve të ardhshme.

Gjenerimi i mbeturinave varet kryesisht nga dy faktorë – popullsia dhe rritja ekonomike.

5.1 Parashikimi i popullsisë

5.1.1 Popullata

Rritja e pritshme e popullsisë për të dy rajonet është mjaft konstante bazuar në të dhëna nga ASK. Nga viti 2017 deri në 2021, rritja vjetore e vlerësuar e popullsisë në të dy rajonet ishte 0.05% në vit me një trend mjaft konstant ose lehtësisht në rënie.

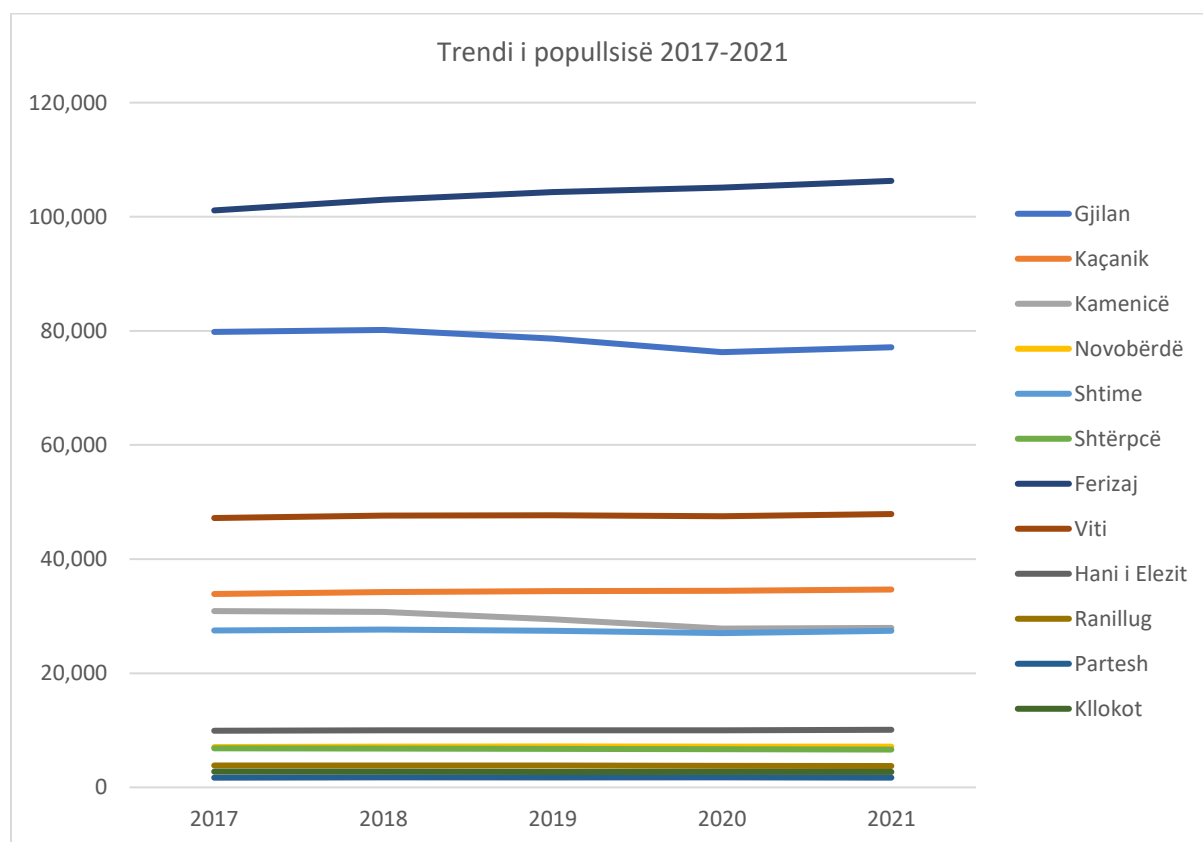

Figura 12. Trendi i popullsisë për dymbëdhjetë komunat në të dy rajonet, 2017-21

Tabela e mëposhtme tregon numrin e banorëve në secilën komunë për periudhën 2017 – 2020.

Tabela 5-1. Popullsia e dymbëdhjetë komunave

Viti	2017	2018	2019	2020	2021
Gjilan	79,834	80,162	78,633	76,271	77,145
Kamenicë	30,891	30,750	29,454	27,823	27,948
Novobërdë	7,063	7,160	7,172	7,121	7,158
Viti	47,202	47,615	47,681	47,507	47,896
Ranillug	3,831	3,810	3,809	3,785	3,737
Klllokot	2,738	2,753	2,691	2,702	2,719
Partesh	1,716	1,730	1,739	1,726	1,699
Nënrajonit i Gjilanit	173,275	173,980	171,179	166,935	168,302
Ferizaj	101,107	103,003	104,312	105,116	106,286
Kaçanik	33,888	34,206	34,396	34,420	34,672
Shtime	27,488	27,654	27,425	27,031	27,449
Shtërpçë	6,840	6,773	6,763	6,670	6,621
Hani i Elezit	9,922	9,998	9,985	10,013	10,090
Nënrajonit i Ferizajt	179,245	181,634	182,881	183,250	185,118
Gjithsej	352,520	355,614	354,060	350,185	353,420

Burimi: ASK

Për këtë periudhë, popullsia e rajonit të Gjilanit u zvogëlua me 2.9%, ndërsa popullsia e rajonit të Ferizajt u rrit me 3.3%. Në tërësi popullsia e të gjithë zonës së menaxhimit të mbeturinave (ZMM) u rrit me 2.6%.

5.1.2 Parashikimi i popullsisë

Parashikimi i mbeturinave 2023 -2045 përdor projeksion me variant të mesëm¹⁴ për popullsinë totale, parashikimi zyrtar i ASK-së është që popullsia totale të fillojë të zvogëlohet që nga viti 2028 me rënie totale për periudhën 2025-2045 prej 5%. Siç është parashikimi zyrtar për të gjithë popullsinë e vendit, ndryshimet vjetore të projeksionit të variantit të mesëm aplikohen në vlerësimet zyrtare të ASK-së për popullsinë komunale të dy nënrajoneve që nga viti 2021.

Tabela 5-2. Parashikimi i popullsisë

Viti	2025	2030	2035	2040	2045
Gjilan	74,084	74,006	73,192	71,834	70,017
Kamenicë	26,368	26,340	26,050	25,567	24,920
Novobërdë	7,124	7,117	7,039	6,908	6,733
Viti	47,839	47,788	47,262	46,386	45,212
Ranillug	3,726	3,723	3,682	3,613	3,522
Klllokot	2,726	2,723	2,693	2,643	2,576
Partesh	1,688	1,686	1,668	1,637	1,595
Nënrajonit i Gjilanit	163,555	163,382	161,585	158,587	154,576
Ferizaj	106,477	106,364	105,194	103,243	100,631
Kaçanik	34,934	34,897	34,513	33,873	33,016
Shtime	27,162	27,133	26,834	26,337	25,670

¹⁴ Parashikimi i popullsisë së Kosovës 2017 – 2061, ASK

Viti	2025	2030	2035	2040	2045
Shtërpçë	6,553	6,546	6,474	6,354	6,193
Hani i Elezit	10,189	10,178	10,066	9,879	9,630
Nënrajonin i Ferizajt	185,315	185,119	183,082	179,685	175,141
Gjithsej	348,870	348,501	344,667	338,273	329,717

Burimi: ASK

5.2 Rritja ekonomike

Rritja reale e BPV-së për kokë banori e Kosovës u moderua në 3.5 për qind në 10 vitet e fundit¹⁵, me rënie prej 5% në vitin 2020 dhe rritje prej 11% në 2021. Sipas OBZHE-së “Deri më 2060: Perspektivat afatgjata të rritjes globale”, BPV reale për kokë banori mund të rritet me rreth 3% në vit gjatë 50 viteve të ardhshme, kështu që 3% rritje mesatare vjetore ekonomike është miratuar për periudhën e analizës dhe që korrespondon me atë rritje vjetore prej 1% të shkallës së gjenerimit të mbeturinave (gjenerimi i mbeturinave për kokë banori). I njëjti supozim zbatohet në Strategjinë e Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave.

5.3 Parashikimi i mbeturinave komunale

5.3.1 Gjenerimi i MNK-ve

Sipas SKMIM, gjenerimi total i mbeturinave në vitin 2021 është 580,000 ton. Sipas Agjencisë Statistike të Kosovës (ASK), popullsia e vendit ishte afërsisht 1.8 milionë banorë në vitin 2021, ose shkalla mesatare e gjenerimit të mbeturinave për kokë banori në vitin 2021 vlerësohet të jetë 322 kg/vit ose 0.88 kg/ditë. Ky gjenerim është pak më i lartë se shkalla e gjenerimit të mbeturinave siç është përcaktuar në planet komunale, në bazë të mbeturinave të mbledhura. Tabela e mëposhtme paraqet shkallën e gjenerimit të mbeturinave sipas komunave, e përcaktuar në bazë të mbeturinave të mbledhura.

Tabela 5-3. Mbeturinave të mbledhura për kokë banori në komunën e Ferizajt dhe të Gjilanit

Komunat/Rajoni	[kg/kokë b./vit]	(kg/ditë)
Ferizaj	283.74	0.78
Kaçanik	170.70	0.47
Shtime	224.51	0.62
KRM "Pastërtia"	253.58	0.69
Hani i Elezit	257.36	0.71
Shtërpçë	289.26	0.79
RAJONI I FERIZAJT	255.42	0.70
Gjilan	298.79	0.82
Kamenicë	225.01	0.62
Viti	209.63	0.57
Novobërdë	444.77	1.22
KRM "Ekohigjiena"	272.44	0.75

¹⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?locations=XK>

Komunat/Rajoni	[kg/kokë b./vit]	(kg/ditë)
Partesh	138.42	0.38
Klllokot	232.28	0.64
Ranillug	301.58	0.83
RAJONI I GJILANIT	268.59	0.74
GJITHSEJ	262.32	0.72

Burimi: Të dhëna nga komunat

Meqenëse të dhënat e raportuara në të dy rajonet ndryshojnë ndjeshëm sipas komunave, për parashikimin e mbeturinave përdoret mesatarja e gjenerimit të mbeturinave për kokë banori (shkalla e gjenerimit të mbeturinave) për vendin, e diferencuar në 1 kg/ditë/kokë banori në zonat urbane dhe 0.76 kg/ditë/kokë banori në zonat rurale për vitin 2021, ku përfshihen MNK nga subjektet tregtare dhe mbeturinat e gjelbra nga zonat publike.

5.3.2 Parashikimi i mbeturinave

Parashikimi i mbeturinave të gjeneruara dhe përbërja e tyre është baza për përcaktimin e metodave për riciklimin/trajtimin e mbeturinave, kapacitetet e objekteve dhe llogaritjen e kostove dhe përfitimeve të investimeve të ardhshme në sistemin e menaxhimit të mbeturinave. Dinamika e popullsisë dhe shkalla e gjenerimit të mbeturinave parashikohen deri në vitin 2045.

Parashikimi i sasive të gjenerimit të mbeturinave varet kryesisht nga dy faktorë – popullsia dhe rritja ekonomike. Në shumicën e vendeve evropiane dhe në BE, shkalla e gjenerimit të mbeturinave po rritet me një ritëm më të ngadaltë se sa ekonomia. Megjithatë, nuk ka shenja se objektivi i përgjithshëm i reduktimit të gjenerimit total të mbeturinave është afër arritjes, sipas një raporti të vitit 2021 të Agjencisë Evropiane të Mjedisit.

Tabela më poshtë paraqet sasinë e MNK-ve të përdorura për analizën e opsioneve, të përcaktuara në parashikimin e popullsisë dhe normat e gjenerimit të mbeturinave dhe rritjen vjetore, siç përcaktohet më sipër.

Tabela 5-4. Parashikimi i gjenerimit të mbeturinave në rajonin e Ferizajt dhe Gjilanit

Viti	2025	2030	2035	2040	2045
Gjilan	26,185 t	27,491 t	28,576 t	29,476 t	30,196 t
Kamenicë	8,205 t	8,614 t	8,954 t	9,236 t	9,462 t
Novobërdë	2,063 t	2,166 t	2,251 t	2,322 t	2,379 t
Viti	15,378 t	16,145 t	16,782 t	17,311 t	17,734 t
Ranillug	1,079 t	1,133 t	1,178 t	1,215 t	1,244 t
Klllokot	789 t	829 t	861 t	889 t	910 t
Partesh	489 t	513 t	533 t	550 t	564 t
Nënrajoni i Gjilanit	54,187 t	56,891 t	59,136 t	60,999 t	62,489 t
Ferizaj	35,269 t	37,028 t	38,489 t	39,702 t	40,672 t
Kaçanik	11,271 t	11,833 t	12,300 t	12,687 t	12,997 t
Shtime	8,633 t	9,064 t	9,421 t	9,718 t	9,956 t
Shtërpçë	2,024 t	2,125 t	2,209 t	2,279 t	2,334 t
Hani i Elezit	3,275 t	3,439 t	3,574 t	3,687 t	3,777 t

Nënrajoni i Ferizajt	60,472 t	63,489 t	65,993 t	68,073 t	69,736 t
Gjithsej	114,659 t	120,381 t	125,129 t	129,072 t	132,225 t

5.3.3 Shifrat e parashikimit sipas llojit të mbeturinave

Anketat e përbërjes së mbeturinave të kryera në secilin prej rajoneve të Kosovës në vitin 2021 treguan një përqindje më të ulët të mbeturinave organike dhe më të lartë për mbeturinat e riciklueshme, në krahasim me mesataren për ekonomitë me të ardhura të mesme të larta, siç është Kosova, dhe më karakteristike për ekonomitë me të ardhura të larta¹⁶, pra supozohet se përbërja do të mbetet e njëjtë gjatë periudhës së parashikuar. Anketa e përbërjes së mbeturinave mori në konsideratë mbeturinat nga mbledhja e përgjithshme e mbeturinave, shtohen mbeturinat e gjelbra nga zonat publike dhe struktura përfundimtare e përbërjes së mbeturinave përcaktohet për parashikimin e mbeturinave për të gjithë ZMM, siç paraqitet në tabelën më poshtë.

Tabela 5-5. Parashikimi i MNK-ve sipas llojit të mbeturinave

Përbërja e mbeturinave	2025	2030	2035	2040	2045
Mbeturinat ushqimore	36,905 t	38,746 t	40,275 t	41,544 t	42,559 t
Mbeturinat e gjelbra	10,452 t	10,973 t	11,406 t	11,766 t	12,053 t
Tetrapak	2,154 t	2,261 t	2,351 t	2,425 t	2,484 t
Plastikë	22,079 t	23,181 t	24,095 t	24,855 t	25,462 t
Letër/karton	15,682 t	16,465 t	17,114 t	17,653 t	18,085 t
Tekstil	5,146 t	5,403 t	5,616 t	5,793 t	5,934 t
Metale	2,077 t	2,180 t	2,266 t	2,338 t	2,395 t
Qelq	4,858 t	5,100 t	5,302 t	5,469 t	5,602 t
Dru	819 t	859 t	893 t	921 t	944 t
Mbeturina inerte	2,597 t	2,727 t	2,834 t	2,923 t	2,995 t
Mbeturina të rrezikshme	321 t	337 t	350 t	361 t	370 t
Pelena	4,846 t	5,088 t	5,289 t	5,455 t	5,589 t
Mbetje	6,724 t	7,059 t	7,338 t	7,569 t	7,754 t
Gjithsej	114,659 t	120,381 t	125,129 t	129,072 t	132,225 t

Tabela e mëposhtme paraqet gjenerimin e MND-ve siç parashikohet në Planin Kombëtar të Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Demolimit (PKMMND), 2023. Këto sasi nuk përfshijnë tokën e gjurmimit dhe punët publike. Këto vlera janë baza për investimet e propozuara në sektorin e menaxhimit të MND-ve në planin kombëtar:

Tabela 5-6. Parashikimi i MND-ve

Komunat	2026		2030	
	tn/vit	m ³ /vit	tn/vit	m ³ /vit
Ferizaj	21,119	25,426	25,461	30,654
Kaçanik	4,262	5,131	5,122	6,167
Shtime	2,454	2,955	2,940	3,540
Hani i Elezit	2,708	3,260	3,269	3,935
Shtërpçë	1,219	1,467	1,469	1,768

¹⁶ What a Waste 2.0, BB, 2018, Figura 2.9

Komunat	2026		2030	
	tn/vit	m³/vit	tn/vit	m³/vit
Nënrajonin i Ferizajt	31,762	38,239	38,261	46,064
Gjilan	22,701	27,331	27,414	33,006
Kamenicë	7,050	8,488	8,509	10,244
Viti	8,816	10,614	10,625	12,792
Novobërdë	1,318	1,586	1,588	1,912
Partesh	313	377	377	454
Klllokot	500	603	603	726
Ranillug	551	664	664	799
Nënrajonin i Gjilanit	41,249	49,663	49,780	59,933

Burimi: Plani Kombëtar i Menaxhimit të Mbeturinave të Ndërtimit dhe Demolimit, 2023

PKMMND-ja gjithashtu bazohet në supozimin se mbeturinat e ndërtimit janë 2.5 herë më shumë se mbeturinat e demolimit dhe ato të amvisërisë - 1.75% e totalit të gjenerimit të mbeturinave të ngurta komunale.

Plani i PKMMND-së parashikon rritje vjetore prej 5% të MND-ve deri në vitin 2030 dhe rritje vjetore prej 1.77% pas vitit 2030.

5.3.4 Përmbledhje dhe analizë e parashikimit të gjenerimit të mbeturinave

Dy grupet kryesore të gjenerimit të mbeturinave janë MNK dhe MND.

Grafiku i mëposhtëm paraqet parashikimin për rritjen e gjenerimit të MNK-ve. Rritja pritet si rezultat i rritjes ekonomike, pasi projekcioni demografik me variant të mesëm të ASK-së është për ulje të popullsisë për 5% në 20 vitet e ardhshme.

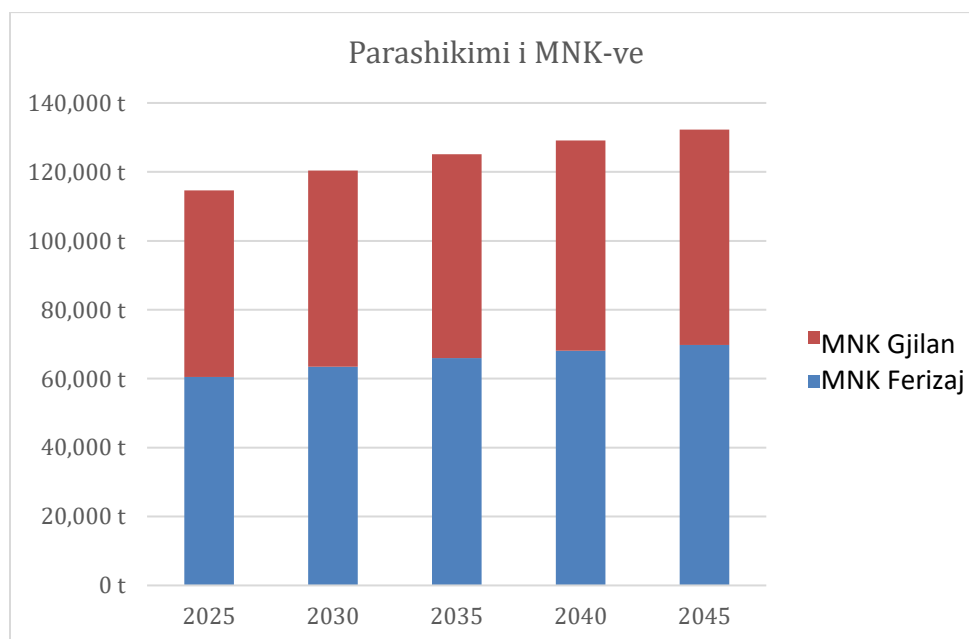

Figura 13. Parashikimi i MNK-ve

Përbërja e MNK-ve për të gjithë zonën e menaxhimit të mbeturinave është paraqitur në grafikun e mëposhtëm. Siç u përmend më lart, ai ka karakteristikat e përbërjes së ekonomive me të ardhura të mesme të larta dhe të larta dhe supozohet të mbetet i njëjtë për periudhën e parashikuar.

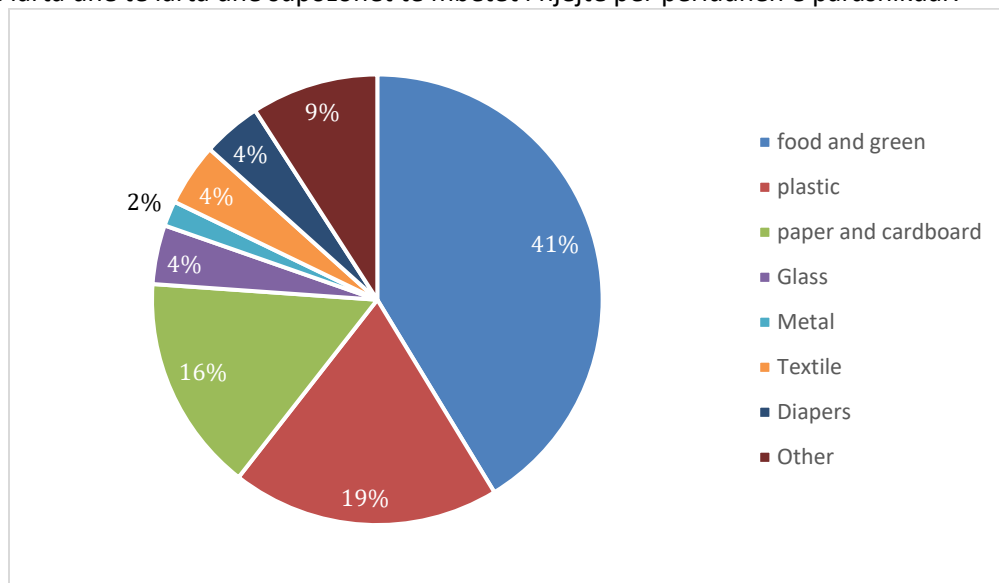

Figura 14. Përbërja e mbeturinave

Ndërkohë që ritmi i rritjes së MND pritet të ngadalësohet pas vitit 2030, sasi të totale janë në rritje, duke arritur pothuajse në sasi të MNK.

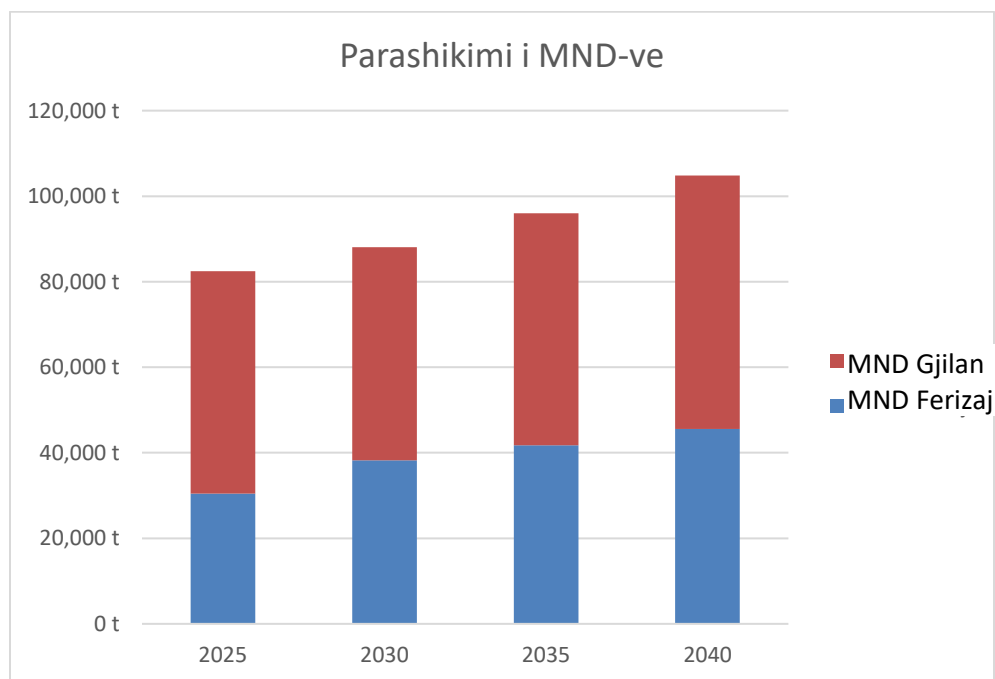

Figura 15. Parashikimi i MND-ve

Rritja e sasive të mbeturinave kërkon masa të shpejta për rikuperimin dhe shfrytëzimin e mbeturinave, siç kërkohet nga dokumentet strategjike kombëtare.

6. Objektivat dhe caqet

Tabela 6-1. Objektivat dhe caqet

Objektiva	Treguesi	Baza	Caku	Viti
Rritja e shërbimit të mbledhjes së mbeturinave	Përqindja e popullsisë së përgjithshme me qasje në shërbimet adekuate dhe të rregullta të mbledhjes së mbeturinave komunale	93%	100%	2026
Rritja e riciklimit dhe rikuperimi i burimeve	Mbeturinat komunale të përgatitura për ripërdorim dhe riciklim	< 5 %	20%	2030
			50%	2035
			60%	2045
	Popullsia e pajisur me shërbime për mbledhje të ndarë të mbeturinave	0%	80%	2030
			90%	2035
			100%	2045
	Rikuperimi i të gjitha mbeturinave të ambalazhit	< 5 %	45%	2028
			60%	2030
			70%	2035
	Riciklimi i të gjitha mbeturinave të ambalazhit, duke përfshirë:			
	Plastikë	< 5 %	22.5%	2028
			30%	2030
			50%	2035
	Letër dhe karton	< 5 %	60%	2028
			70%	2030
			75%	2035
	Qelq	< 5 %	30%	2028
			50%	2030
			70%	2035
	Metale hekuri	< 5 %	30%	2028
			50%	2030
			70%	2035
	Alumin	< 5 %	30%	2028
			40%	2030
			50%	2035
	Dru	< 5 %	10%	2028
			15%	2030

Objektiva	Treguesi	Baza	Caku	Viti
			25%	2035
Zvogëlimi i mbështetjes në deponimin e mbeturinave	Deponimi i mbeturinave komunale	> 95%	< 30 %	2035
			< 10 %	2045
	Mbyllja e deponive komunale	210	0	2028
Rritja e riciklimit dhe rikuperimit të mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit	Ripërdorimi dhe riciklimi i MND-ve	0%	40%	2030
			50%	2035
	Ripërdorimi, riciklimi dhe rikuperimi i materialeve të tjera të MND-ve	0%	60%	2030
			70%	2035

7. Analiza e opsioneve

7.1 Supozimet dhe metodologjia

Metodologjia e përdorur për zhvillimin e opsioneve për krijimin e një sistemi të integruar të menaxhimit të mbeturinave në ZMM bazohet në kriteret kryesore të mëposhtme:

- Shërbimet dhe infrastrukturën ekzistuese dhe të planifikuara të menaxhimit të mbeturinave
- Vlerësimi i nevojave aktuale dhe të ardhshme në menaxhimin e mbeturinave
- Identifikimi i masave, në përputhje me legjislacionin ekzistues dhe në përputhje me masat e përcaktuara në SKMIM 2021-2030
- Objektivat e menaxhimit të mbeturinave të përcaktuara në SKMIM 2021-2030
- Analiza e opsioneve teknike të zbatueshme bazuar në praktikat më të mira të disponueshme dhe standardet e BE-së
- Analiza e opsioneve teknike të zbatueshme në lidhje me përballueshmërinë e tyre dhe zbatueshmërinë lokale

Analiza e opsioneve bazohet në supozimin kryesor që shërbimet e menaxhimit të mbeturinave në ZMM do të ofrohen ose në bazë rajonale ose në ato nënrajonale, në krahasim me ofrimin e shërbimeve të mbeturinave nga çdo autoritet publik vendor.

Supozimet specifike në lidhje me opsionet e ndryshme teknike përfshihen në seksionet e elementeve të ndara të sistemit.

7.1.1 Zhvillimet aktuale dhe të planifikuara

Mbledhja e mbeturinave

Nivelet e mbulimit/mbledhjes për shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave në vitin 2021 janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 7-1. Mbulesa e shërbimit në ZMM, 2021

Komuna	Popullata	Popullsia e mbuluar	Për qind
Gjilan	90,178	84,087	93%
Kamenicë	36,085	24,415	68%
Viti	46,987	30,298	64%
Novobërdë	6,729	4,904	73%
Partesh	1,787	4,070	228%*
Kllokot	2,556	3,984	156%
Ranillug	3,866	3,708	96%
RAJONI I GJILANIT	188,188	155,466	83%
Ferizaj	108,610	82,740	76%
Kaçanik	33,409	23,098	69%
Shtime	27,324	19,984	73%
Han i Elezit	9,403	8,989	96%
Shtërpçë	6,949	6,317	91%
RAJONI I FERIZAJT	185,695	141,127	76%

Komuna	Popullata	Popullsia e mbuluar	Për qind
GJITHSEJ	373,883	296,593	79%

Përqindja e amvisërive të mbuluara nga shërbimet bazë të mbledhjes së mbeturinave është rritur ndjeshëm gjatë 3 viteve të fundit nga 61.3 në 83% në rajonin e Gjilanit dhe nga 57.3 në 76% në rajonin e Ferizajt. Situata e përgjithshme e mbulimit të mbledhjes së mbeturinave për të dy rajonet është rritur nga 60 në 79%.

Dy sisteme kryesore për mbledhjen e mbeturinave aplikohen nga ofruesit e shërbimeve në komunat e dy rajoneve: i) mbledhja derë më derë dhe ii) sistemi i sjelljes së mbeturinave me kontejnerë 1.1 m³. Mbledhja derë më derë e mbeturinave të përziera komunale në kontejnerë 120L është sistemi standard i aplikuar kryesisht në zonat rezidenciale me shtëpi. Shpeshtësia e mbledhjes është zakonisht një herë në javë, por edhe në varësi të sasisë së mbeturinave të krijuara në zonë dhe mbeturinave të gjeneruara në sezon.

Në zonat urbane me blloqe apartamentesh dhe zonat rurale ku mbledhja individuale e mbeturinave është më pak e përshtatshme, mbledhja me kontejnerët 1.1 m³ është sistemi standard. Për shumicën e komunave, mbledhja e konetjnerëve të mbeturinave të përziera bëhet çdo ditë në qendrat e zonave urbane. Variacionet sezonale aplikohen me mbledhje më të shpeshtë në muajt e verës me turistë dhe banorë sezonalë.

Deponimi i mbeturinave

Përmirësimi i planifikuar është për një periudhë 20-vjeçare me kapacitet maksimal vjetor prej 126,200 ton.

Transferimi i mbeturinave

Përmirësimi i planifikuar është për një periudhë 20-vjeçare me kapacitet maksimal vjetor prej 36,300 ton.

7.1.2 Sisteme për mbledhjen e ndarë të lëndëve të thata të riciklueshme

Faktorët që luajnë rol në përzgjedhjen e një sistemi për mbledhje të ndarë të mbeturinave lidhen me sistemin ekzistues të mbledhjes së mbeturinave, i cili lidhet me pranueshmërinë e publikut, sistemin tarifor në fuqi dhe praninë e sektorit informal në mbledhjen e mbeturinave. Pranueshmëria publike është një nga parakushtet për krijimin e një sistemi efektiv për mbledhjen e ndarë të materialeve të riciklueshme.

Në thelb, ekzistojnë dy forma kryesore të mbledhjes - mbledhja derë më derë dhe sistemi i sjelljes së mbeturinave. Të dy këto sisteme përdoren aktualisht në ZMM për mbledhjen e mbeturinave të përziera

të amvisërive.

Figura 16. Shembuj të kontejnerëve që përdoren zakonisht për mbledhjen derë më derë (majtas) dhe të sjelljes së mbeturinave (djathtas)

Mbledhja derë më derë, i quajtur edhe mbledhja buzë bordurave, nënkupton caktimin e kontejnerëve (ose thasëve) individualë për amvisëri për ndarjen në burim të rrjedhave specifike të mbeturinave. Materialet e riciklueshme zakonisht mblidhen në shporta me rrota ose qese plastike, të përcaktuara posaçërisht për përmbajtjen bazuar në shpeshhtësinë e caktuar të mbledhjes. Vëllimet e zakonshme të kontejnerëve që përdoren për mbledhje të ndarë janë 120, 240 dhe 360 litra, të cilat do të kenë ndikim të drejtpërdrejtë në shpeshhtësinë e mbledhjes. Mbledhja buzë bordurave është veçanërisht e përshtatshme për familjet që jetojnë në shtëpi individuale.

Sistemi i sjelljes së mbeturinave, përbëhet nga pika kontejnerësh, duke shërbyer një mori ekonomish familjare. Sistemi përdoret zakonisht si për mbledhjen e ndarë ashtu edhe për mbeturinat e mbetura. Kontejnerët vendosen në rrugë të përhershme publike, qendra komunitare, parkingje supermarketesh dhe vende të tjera ku prodhuesit e mbeturinave të sjellin materialet e tyre të ndara. Sistemi përdoret më së shpeshti për ambalazhin, veçanërisht për qelq dhe karton, dhe shpesh financohet përmes mekanizmit të PZP-së. Kontejnerët e përdorur zakonisht janë paraqitur në figurën më poshtë.

Kontejnerë standard me rrota të tipit Euro

Kamion standard për kontejnerë me rrota

Kontejnerë të palëvizshëm të tipit eskimez

Kamion i specializuar për kontejnerë të tipit eskimez

Figura 17. Lloje të ndryshme të sistemeve të sjelljes së mbeturinave

Siç shihet nga figura e mësipërme, përparësia kryesore e kontejnerëve me rrota është se ato mund të zbrazen nga kamionët me ngarkesë nga pas, që zakonisht përdoren në Kosovë për mbledhjen e përgjithshëm të mbeturinave. Këta kontejnerë kanë një vëllim prej 1,100 litrash. Kontejnerët e tipit eskimez janë me pozicion fiks dhe mund të blihen në madhësi të ndryshme – nga 1m³ deri në 5 m³. Sistemi me kontejnerë eskimez është krijuar zakonisht për të mbuluar mbledhjen e qelqit.

7.1.3 Teknologjitë në dispozicion për rikuperim të mbeturinave

Trajtimi i MNK-ve mund të arrijë tri objektivat kryesore të mëposhtme:

- Të reduktojë ndikimin negativ të mbeturinave në mjedis. Për shkak të aftësisë së tij për të degraduar, mbeturinat e biodegradueshme janë burimi kryesor i ndotjes në deponi, veçanërisht të ujërave nëntokësore nëpërmjet kullimit të kontaminuar dhe të ajrit duke krijuar emetim të dioksidit të karbonit dhe metanit. Trajtimi i mbeturinave synon të sigurojë që mbeturinat të kenë ndikimin më të vogël negativ në mjedis
- Të rrisë efikasitetin e burimeve. Mbeturinat janë një burim potencial për materiale dhe energji të ripërdorshme
- Të rrisë jetëgjatësinë e deponive. Përmes nxjerrjes së materialeve të vlefshme nga mbeturinat, duke i përdorur ato si burim energjie dhe/ose duke stabilizuar fraksionin e biodegradueshëm, sasi të mbeturinave që do të deponohen do të ulen ndjeshëm. Megjithatë trajtimi i mbeturinave mund të reduktojë kërkesat për një deponi, ai nuk mund të heqë nevojën për deponi

Ekzistojnë disa teknologji të trajtimit të mbeturinave. Teknologjitë më të rëndësishme janë:

- Teknologjitë e mbeturinave për energji
- Trajtimi mekanik biologjik (TMB) i lidhur me kompostimin e centralizuar
- Kompostimi i mbeturinave të gjelbra
- Kompostimi në kushte shtëpie

Seksionet e mëposhtme paraqesin një analizë të këtyre opsioneve të mundshme.

7.1.3.1 Teknologjitë e mbeturinave në energji

Mbeturina në energji (MnE) përfshin metodat me të cilat energjia e bllokuar në mbeturina nxirret për prodhimin e energjisë elektrike dhe nxehtësisë. Tabela e mëposhtme paraqet disa nga teknologjitë më të përdorura.

Tabela 7-2. Teknologjitë e mbeturinave në energji

Teknologjitë MnE	Përshkrimi
Teknologjitë termale	
Djegia	Djegia e mbeturinave i referohet trajtimit të kontrolluar, në temperaturë të lartë të mbeturinave, e shoqëruar me trajtim/filtrim të gjerë të emetimeve në ajër dhe hirit të mbetur. Në mënyrë tipike, energjia e nxehtësisë përdoret për të prodhuar energji elektrike. Avantazhi kryesor i djegies së mbeturinave është se procesi çon në një reduktim të ndjeshëm të sasive të mbeturinave që do të deponohen – dhe rreth 95% e mbeturinave digjen.
Gazifikimi	Ky është një proces termo-kimik në të cilin inputi organik nxehet në një atmosferë me mungesë oksigjeni për të prodhuar një të ashtuquajtur gaz sintetik, i cili më pas mund të përdoret si lëndë djegëse në një turbinë ose motor me djegie për të prodhuar energji elektrike ose nxehtësi.

Teknologjitë MnE	Përshkrimi
Depolimerizimi	Depolimerizimi termik (ose vajrimi) i mbeturinave i shndërron ato në një lloj lëndë djegëse naftë. Në fakt kjo teknologji është projektuar për të punuar me lloje të ndryshme të qarkullimit - lloje të ndryshme materialesh organike, gome, yndyrna të të gjitha llojeve etj. Substancat e dëmshme si klori, dioksidi dhe furanet neutralizohen nga katalizatorët dhe përgatiten për asgjësim të sigurt.
Piroliza	Teknologjia përfshin degradimin e materialit organik në mbeturina nga nxehtësia në mungesë të oksigjenit, gjë që rezulton në prodhimin e qymyrit, produkteve të lëngshme dhe të gazta. Nëse qëllimi është të maksimizohet prodhimi i produkteve të lëngshme që rrjedhin nga piroliza e materialit organik, do të kërkohej një temperaturë e ulët me shpejtësi të lartë ngrohjeje dhe proces qëndrimi të shkurtër në gaz. Nëse qëllimi është të maksimizohet prodhimi i karbonit të lartë, atëherë do të kërkohej një temperaturë e ulët me një proces të ulët ngrohjeje. Dhe për prodhimin e gazit me lëndë djegëse të lartë, do të zgjidhej një temperaturë e lartë me shpejtësi të ulët ngrohjeje dhe proces të gjatë qëndrimi në gaz.
Gazifikimi i harkut plazmatik	Kjo teknologji bazohet në një pajisje të quajtur konvertues plazmatik, i cili përdor energjinë elektrike për të arritur temperaturën e lartë, ku mbeturinat ndahen në gaz të thjeshtë dhe skorje mbeturinash. Gazifikimi i harkut plazmatik lejon që sasi të mëdha mbeturinash të devijohen nga deponia dhe të prodhojnë energji elektrike, e cila varet nga përbërja e mbeturinave hyrëse.
Teknologjitë jo termike	
Tretje anaerobe	Pjesa organike në mbeturina dekompozohet dhe mineralizohet pjesërisht në një mjedis pa oksigjen. Si rezultat gjenerohet metani dhe ai mund të përdoret për të gjeneruar energji elektrike ose nxehtësi. Në varësi të cilësisë së prodhimit nga procesi, ai ose mund të përdoret drejtpërdrejt si kondicioner i tokës, ose, nëse ende nuk është plotësisht i degraduar, mund të kompostohet më tej. Tretja anaerobe nuk kërkon zona të mëdha, megjithatë praktika tregon se zakonisht është një qasje më e kushtueshme sesa sistemet e trajtimit aerobik.
Trajtimi mekanik-biologjik	Disa teknologji për TMB janë përshkruar në seksionin 4.1.3.2 më poshtë.
Përdorimi i gazit në deponi	
Përdorimi i gazit në deponi	Megjithëse deponia e mbeturinave nuk është një opsion trajtimi, metani që prodhohet nga degradimi i mbeturinave organike mund të përdoret për të gjeneruar energji. Ky opsion mbështetet në fizibilitetin e teknologjive për kapjen e gazit në deponi, nxjerrjen e metanit dhe përdorimin e tij direkt si lëndë djegëse dhe për prodhimin e energjisë elektrike. Kjo është një metodë me kosto relativisht të ulët për rikuperimin e energjisë nga mbeturinat organike. Prodhimi i metanit ndryshon shumë nga deponia në deponi në varësi të karakteristikave specifike të vendit, si p.sh. mbeturinat e deponuara, përbërja e mbeturinave, përmbajtja e lagështisë, projektimi i deponisë dhe praktikrat e funksionimit.

Kostot e lidhura me depolimerizimin termik, pirolizën dhe gazifikimin e harkut plazmatik janë të ngjashme me djegien e mbeturinave të ngurta komunale – mbi 100-200 €/t (kostot totale)¹⁷. Ashtu si djegia e MNK, zbatimi i teknologjive termike MnE në ZMM do të ishte shumë i kushtueshëm dhe kostot e shërbimit të

¹⁷ JASPERS Staff Working Papers, Mechanical Biological Treatment Papers, nga Jonas Byström, mars 2010 (rishikuar në gusht 2010)

MMN do të rriteshin në një nivel që do ta bënte mbulimin e kostos të paarrtshëm. Prandaj, zbatimi i teknologjive MnE në ZMM nuk është konsideruar më tej në këtë raport.

Kostot e lidhura me tretjen anaerobe (TA) në vendet e BE-së janë brenda intervalit 25-50 €/t (kostot operative dhe të mirëmbajtjes) ose 50-90 €/t (kostot totale)¹⁸ dhe janë teknologjikisht të besueshme kur aplikohen vetëm për të mbledhura veçmas mbeturinat biologjike. Duke marrë parasysh objektivin për riciklimin 50% të MNK deri në vitin 2035 (Seksioni 3), bëhet e qartë se TA do të duhet të merret parasysh për periudhën pas vitit 2030 në mënyrë që të arrihen objektivat e riciklimit.

Megjithatë, duke qenë se kostot që lidhen me teknologjitë jotermike, veçanërisht trajtimin mekanik-biologjik (TMB), janë dukshëm më të ulëta se teknologjitë termike, seksioni në vijim do të ofrojë analiza të opsioneve të mundshme për trajtimin mekanik-biologjik në ZMM.

7.1.3.2 Trajtimi mekanik-biologjik

TMB është një familje teknologjish me kosto dhe kompleksitete të ndryshme. Teknologjitë për TMB janë teknologji shumë të përdorura në vendet e BE-së. Teknologji të ndryshme janë aktualisht në funksion pasi proceset e ndryshme janë testuar dhe optimizuar për një kohë të gjatë.

Zhvillimi i teknologjive për TMB u inkurajua nga ndryshimet në politikën e përgjithshme të BE-së për menaxhimin e mbeturinave dhe caqet e caktuara të vendosura. Këto janë:

- Ndalimi i deponimit të MNK të patrajuara; dhe
- Reduktimi i sasive të mbeturinave të biodegradueshme për deponi.

TMB mund të përfshijë një sërë teknologjish të ndryshme procesesh. Disa sisteme përfshijnë pajisje për të para-kontrolluar mbeturinat dhe në këtë mënyrë prodhojnë një fraksion të kompostueshëm të përshtatshëm për proceset e kompostimit në natyrë, të mbuluar ose të llojit të mbyllur në kazan. Një tjetër qasje e TMB-së përfshin nxjerrjen fillestare të lëndëve të riciklueshme, e ndjekur nga homogjenizimi i mbeturinave të mbetura përpara përpunimit të tyre në një impiant tretjeje anaerobe ose një impiant trajtimi aerobik.

Figura 18. Shembuj të TMB

Bazuar në llojin e trajtimit biologjik, TMB në thelb mund të ndahet në tri teknologji kryesore:

¹⁸Po aty.

- Bio-stabilizimi. Kjo teknologji përfshin nxjerrjen e materialeve të riciklueshme të ndjekura nga bio-stabilizimi i fraksionit të mbetur të mbeturinave të biodegradueshme, të kryera në mjedis aerobik, përpara hedhjes në deponi ose përdorimit në aplikime jo bujqësore si bonifikimi i mihjes;
- Bio-tharja. Me këtë teknologji prodhohet lëndë e ngurtë mbeturinash (SRF) përmes trajtimit intensiv aerobik të mbeturinave komunale. Prodhimi i këtij fraksioni me kalori të lartë pason nxjerrjen e metaleve të riciklueshme dhe materialeve inerte;
- TMB me rikuperim energjie. Me këtë teknologji prodhohet një fraksion i ndryshëm me kalori të lartë (lëndë djegëse nga mbeturinat - LDM). Pas nxjerrjes së materialeve të riciklueshme dhe materialeve inerte, fraksioni më i lehtë përgatitet për prodhimin e LDM me trajtim paralel aerobik/anaerobik të fraksionit më të rëndë.

Tabela më poshtë paraqet kostot që lidhen me teknologjitë për TMB të paraqitura më sipër në vendet e BE-së¹⁹.

Tabela 7-3. Kostot që lidhen me teknologjitë TMB

Lloji TMB	Kostot operative (EUR/t/vit)	Kostot totale (EUR/t/vit)
Bio-stabilizimi	10 - 25	20 - 40
Bio-tharje	20 - 35	40 - 70
Rikuperimi i energjisë	25 - 45	60 - 90

Siç tregohet në tabelën e mësipërme, bio-stabilizimi është metoda më pak e kushtueshme. Duke pasur parasysh situatën aktuale socio-ekonomike në rajon, zbatimi i mundshëm i trajtimit të avancuar të mbeturinave duhet të parashikojë zgjidhjet me kosto më të ulët. Megjithatë, si caku i devijimit të deponisë ashtu edhe caku i riciklimit për MNK mund të arrihen vetëm me sasi maksimale të MNK që riciklohen dhe/ose rikuperohen energjikisht. Prandaj, TMB me rikuperim të energjisë (prodhimi i LDM) është teknologjia e preferuar. Seksioni 7.3.4 paraqet aspektet e përbalueshmërisë në lidhje me përzgjedhjen e kësaj teknologjie.

7.1.3.3 Kompostimi i mbeturinave të gjelbra

Trajtimi i mbeturinave organike në ZMM mund të fillojë me metoda relativisht të thjeshta, si kompostimi i mbeturinave organike të gjelbra (p.sh. mbeturinat natyrore, mbeturinat nga kopshtet etj.) që kërkon një minimum parapërpunimi dhe që do të rezultojë në cilësinë më të lartë të produkt përfundimtar kompost i cili mund të përdoret si kondicioner i tokës dhe do të jetë i përshtatshëm për përdorime bujqësore dhe të tjera.

Studimi i fizibilitetit për themelimin e fabrikës së kompostimit të mbeturinave të gjelbra për nënrajonin e Gjilanit aktualisht është duke u zhvilluar. Fabrika do të ketë një kapacitet prej rreth 4,000 tonë në vit dhe do të mbulojë komunat e Gjilanit, Vitisë, Kamenicës, Novobërdës, Parteshit, Kllokotit dhe Ranillugut. Do të ngrihet ngjitur me deponinë ekzistuese në një sipërfaqe prej 9,700 m². Lënda e parë e planifikuar është mbeturinat e gjelbra nga hapësirat publike, amvisëritë dhe mbeturinat ushqimore nga objektet tregtare.

Sistemi i ardhshëm i menaxhimit të integruar të mbeturinave në ZMM duhet të sigurojë që sistemi të zgjerohet për të mbuluar edhe nënrajonin e Ferizajt.

¹⁹ Ibid.

Dallimi kryesor midis kësaj metode dhe bio-stabilizimit të mbeturinave organike të përziera është se për të prodhuar një kompost me cilësi të lartë, i cili mund të aplikohet për qëllime të ndryshme (dhe të devijohet nga deponia), metoda kërkon që materiali hyrës të mbledhet veçmas për të shmangur kontaminimin e produktit përfundimtar.

Aktivitetet e kompostimit synojnë të arrijnë:

- Reduktimin e mbeturinave organike në rrjedhën totale të mbeturinave për deponim, dhe
- Kthimin e një pjese të fraksionit organik për ripërdorim

Kompostimi zakonisht bëhet në të ashtuquajturat vargje. Është një zgjidhje e thjeshtë dhe jo e kushtueshme. Është gjithashtu i adaptueshëm ndaj zgjerimit të ardhshëm (rritjes së kapacitetit) ose përditësimit të pajisjeve. Disavantazhi është periudha relativisht e gjatë e nevojshme për maturimin e kompostit.

Kompostimi i mbeturinave të gjelbra të mbledhura veçmas përfshin shkarkimin e qarkullimit në një vend të caktuar, copëtimin e tyre dhe vendosjen e tyre në formë piramidash. Për qëllime ajrimi, materiali duhet të rrotullohet rregullisht nga një rrotullues mbledhjeje, ose pajisje të projektuara posaçërisht siç tregohet në figurën më poshtë.

Figura 19. Sistemet e kompostimit

Duhet të kryhen teste të rregullta për temperaturën, lagështinë dhe fertilitetin e kompostit. Për të prodhuar një produkt cilësor (kompost), i cili mund të përdoret për qëllime bujqësore, duhet të bëhet analiza periodike e përmbajtjes së metaleve të rënda, veçanërisht nëse lënda e parë përmban mbeturina të tjera përveç "mbeturinave të gjelbra". Cilësitë më të ulëta të kompostit janë të përshtatshme për bonifikimin e tokës dhe ndërtimin e fushave sportive, peizazhit të autostradave dhe aplikime të tjera.

7.1.3.4 Kompostimi në kushte shtëpie

Një tjetër mundësi praktike për reduktimin e sasive të mbeturinave për deponi është aplikimi i kompostimit në kushte shtëpie. Në mënyrën më të zakonshme, procesi i kompostimit kërkon thjesht mbledhjen e mbeturinave të gjelbra. Proces i dekompozimit ndihmohet nga copëtimi i bimëve dhe degëve nga pemët. Për të shpejtuar procesin e dekompozimit duhet të sigurohet ajrimi i duhur duke e rrotulluar rregullisht përzierjen. Mbeturinat e kuzhinës gjithashtu mund të shtohen në proces, por vetëm mbeturina të zgjedhura ushqimore. Produktet e qumështit dhe mishi duhet të shmangen pasi ato tërheqin parazitët dhe minjtë. Në përgjithësi, mbeturinat e kuzhinës në vendbanimet rurale përdoren kryesisht për ushqimin e kafshëve dhe kompostuesit shtëpiak pritet të trajtojë kryesisht mbeturinat e gjelbra nga oborret.

Kompostimi në kushte shtëpie mund të lehtësohet duke përdorur pajisje speciale. Këto pajisje (kompostuesit shtëpiak) janë të qëndrueshme (zakonisht prej plastike) dhe kanë një periudhë funksionimi 7-10 vjet. Çmimet e kontejnerëve të tillë variojnë nga 25 deri në 120 euro. Një njësi kompostimi në shtëpi mund të bëhet gjithashtu nga druri ose materiale të tjera dhe mund të jetë shumë e thjeshtë dhe më pak e kushtueshme.

7.2 Prezantimi i opsioneve të identifikuara

7.2.1 Opsionet e identifikuara

Opsioni 1 parashikon që secili nënrajon të zhvillojë infrastrukturën dhe shërbimet e menaxhimit të mbeturinave të mjaftueshme për të përmbushur objektivat e menaxhimit të mbeturinave, siç përshkruhet në seksionin 3.

Opsioni 2 parashikon një sistem të integruar të menaxhimit të mbeturinave për të gjithë ZMM-në; një sistem që përmbush objektivat e vendosura për të gjithë ZMM, siç përshkruhet në seksionin **Error!**
Reference source not found..

7.2.2 Përshkrimi i opsioneve

Mbledhja e mbeturinave të mbetura

Zgjerimi i shërbimeve të mbledhjes të organizuar në 100% të banorëve në ZMM merret parasysh për të dyja opsionet. Sistemi i mbledhjes i bazuar në kontejnerët me rrota standard 1.1 m³ të tipit euro janë konsideruar për zonat urbane për zhvillimin e vlerësimeve të kostos. Mbledhja e mbeturinave të mbetura me plastikë individuale për shtëpi individuale konsiderohet si alternativa teknike kur duhet të arrihen ritme të larta riciklimi.

Mbledhja e ndarë e mbeturinave

Për të dyja opsionet, mbledhja e ndarë e mbeturinave do të organizohet me një sistem të sjelljes së mbeturinave – tre kontejnerë për plastikë dhe metal, letër/karton dhe qelq. Në zonat urbane shërbimi do të nisë me 50% në vitin 2026 dhe do të arrijë në 100% në vitin 2031. Në zonat rurale, shërbimi do të fillojë me mbulimin e 50% të popullsisë rurale në vitin 2027 dhe do të arrijë në 80% deri në vitin 2033.

Fillimi i sistemit të mbledhjes së ndarë të mbeturinave parashikohet të fillojë në vitin 2026.

Renditja e materialeve të riciklueshme të mbledhura veçmas

Për të dyja opsionet, në secilin nënrajon do të krijohet një objekt për rikuperimin e materialit (ORM). Këto dy ORM do të përpunojnë materialet e riciklueshme të thata të mbledhura veçmas. MNK të përziera nuk do të pranohen në objekte. Dy ORM-të do të jenë me kapacitetet e mëposhtme:

- ORM e Gjilanit: 16,000 ton/vit
- ORM e Ferizajt: 18,000 ton/vit

Janë identifikuar kapacitetet për të trajtuar mbledhjen efikas të ndarë të mbeturinave deri në vitin 2040, me supozimin se prodhimi i mbeturinave në rajonin e Ferizajt është 10% më i lartë dhe po kështu është edhe pjesa e lëndëve të riciklueshme në përbërjen e mbeturinave, sipas anketës së përbërjes së mbeturinave.

Krijimi i ORM-ve është parashikuar për vitin 2026

Kompostimi i mbeturinave të gjelbra

Të dyja opsionet e shqyrtuara parashikojnë mbledhjen dhe kompostimin e ndarë të mbeturinave të gjelbra në zonat urbane. Një instalim kompostimi do të vendoset në nënrajonin e Gjilanit dhe një instalim për nënrajonin e Ferizajt. Impiantet e kompostimit do të jenë me kapacitetet e mëposhtme:

- Impianti i kompostimit i Gjilanit: 4,000 ton/vit
- Impianti i kompostimit i Ferizajt: 4,000 ton/vit

Kapacitetet e mësipërme janë të përcaktuara në studimin e fizibilitetit të zhvilluar për Gjilanin, ndërsa mbeturinat e gjelbra vjetore janë përafërsisht 2,000 tonë në vit për secilin nga regionet. Prodhimi i mbeturinave të gjelbra ndryshon me stinët, pa gjenerim mbeturinash gjatë dimrit, mund të ishin përcaktuar kapacitetet për të thithur majat e prodhimit të mbeturinave të gjelbra dhe prodhimit të kompostit.

Krijimi i objekteve të kompostimit është parashikuar për vitin 2025.

Sistemi i mbledhjes do të mbulojë tërësisht mbeturinat e gjelbra të mbledhura nga parqet publike dhe mirëmbajtjen e zonave të gjelbra dhe mbeturinat e gjelbra nga zonat me shtëpi familjare. Kompostimi në kushte shtëpie i mbeturinave të gjelbra supozohet për zonat rurale. Programet e kompostimit do të zhvillohen në nivel komunal me bashkëpunim të mundshëm ndërmjet komunave fqinje.

Rikuperimi i mbeturinave ushqimore

Arritja e shkallës së lartë të riciklimit do të kërkojë që mbledhja e ndarë e mbeturinave ushqimore të zbatohet në afat të gjatë të paktën në qytetet e Gjilanit dhe Ferizajt. Mbeturinat ushqimore të mbledhura veçmas do të përcaktohen në objektet e tretjes anaerobe (nën)rajonale. Zgjidhja alternative për trajtimin e mbeturinave ushqimore mund të jetë në objektet (nën)rajonale të TMB (duke supozuar se tunelet/kontejnerët e mbyllur mund të përdoren për kompostim).

Opsioni 1 parashikon ngritjen e 2 objekteve të TA në çdo nënrajon me kapacitetet e mëposhtme:

- TA e Gjilanit: 4,500 ton/vit
- TA e Ferizajt: 5,500 ton/vit

Opsioni 2 parashikon objektin qendror të TA për të gjithë ZMM me një kapacitet prej 10,000 ton/vit.

Krijimi i objektit të TA është parashikuar për vitin 2032.

Trajtimi i mbeturinave të mbetura

Sipas SKMIM të rishikuar, trajtimi i mbeturinave komunale të mbetura do të zhvillohet në secilën ZMM. Arritja e cazeve të devijimit të deponive të mbeturinave komunale do të kërkojë opsione më të avancuara trajtimi. Teknologjia e bio-tharjes e TMB është opsion më i lirë dhe i mjaftueshëm për prodhimin e LDM. Megjithatë, një opsion i tillë nuk ofron fleksibilitet për trajtimin e ardhshëm të mbeturinave biologjike të mbledhura veçmas. TMB e bazuar në tunele/kontejnerë të mbyllur duket të jetë teknologjia optimale që ofron fleksibilitet. Duhet të theksohet se ORM mund të jetë opsion i ndërmjetëm dhe më vonë të konvertohet në TMB.

Opsioni 1 parashikon ngritjen e 2 impianteve të TMB në secilin nënrajon me kapacitetet e mëposhtme:

- TMB e Gjilanit: 33,000 ton/vit
- TMB e Ferizajt: 37,000 ton/vit

Opsioni 2 parashikon një instalim të TMB që do të përdoret nga i gjithë ZMM.

Krijimi i objektit të TMB është parashikuar për vitin 2032.

Gjatë zgjedhjes së teknologjisë optimale të trajtimit, prodhimi i kompostit të TMB si prodhim (output) nuk konsiderohet i përshtatshëm, për faktin se nuk mund të llogaritet për arritjen e cageve të riciklimit pas vitit 2027.

Deponimi i mbeturinave

Sistemi në të ardhmen i menaxhimit të integruar të mbeturinave për ZMM parashikon që MNK të patrajuara nuk do të lejohen në deponi. Sasitë e mbeturinave të mbetura nga objektet e trajtimit/rikuperimit do të reduktohen gjithnjë e më shumë nga viti 2030 e tutje deri sa të arrijnë vetëm 10% deri në vitin 2045.

Opsioni 1 parasheh ngritjen e një deponie shtesë për nënrajonin e Ferizajt. Deponia e Gjilanit in Velekincë do të vazhdojë t'i shërbejë nënrajonit të Gjilanit.

- Deponia e Gjilanit: 63,000 ton/vit
- Deponia e Ferizajt: 70,000 ton/vit

Opsioni 2 parasheh deponinë aktuale në Velekincë të përdoret nga i gjithë ZMM.

Transferimi i mbeturinave

Sipas Opsionit 1, stacioni ekzistues i transferimit në Ferizaj nuk do të jetë i nevojshëm për shkak të deponisë së re të paraparë për nënrajonin e Ferizajt.

Sipas Opsionit 2, ST e Ferizajt do të vazhdojë të përdoret nga komunat në nënrajonin e Ferizajt për të transportuar mbeturinat në deponinë e Velekincës.

Konsideratat për LDM

Sipas SKMIM, potenciali për prodhimin e LDM-së në të gjitha impiantet e TMB (në secilën ZMM) vlerësohet të mos kalojë 120,000 ton, duke marrë parasysh zhvillimin e planifikuar të sistemit të mbledhjes së mbeturinave të ndara. Ndërtimi i impiantit të centralizuar MnE të LDM, në shërbim të të gjithë vendit, konsiderohet i justifikuar në këtë rast.

7.3 Analiza e opsioneve

7.3.1 Kostot që lidhen me zbatimin e Opsionit 1

Kostot vjetore të ndara sipas aktiviteteve të menaxhimit të mbeturinave për nënrajonin e Ferizajt për periudhën e planifikimit janë paraqitur në figurën më poshtë.

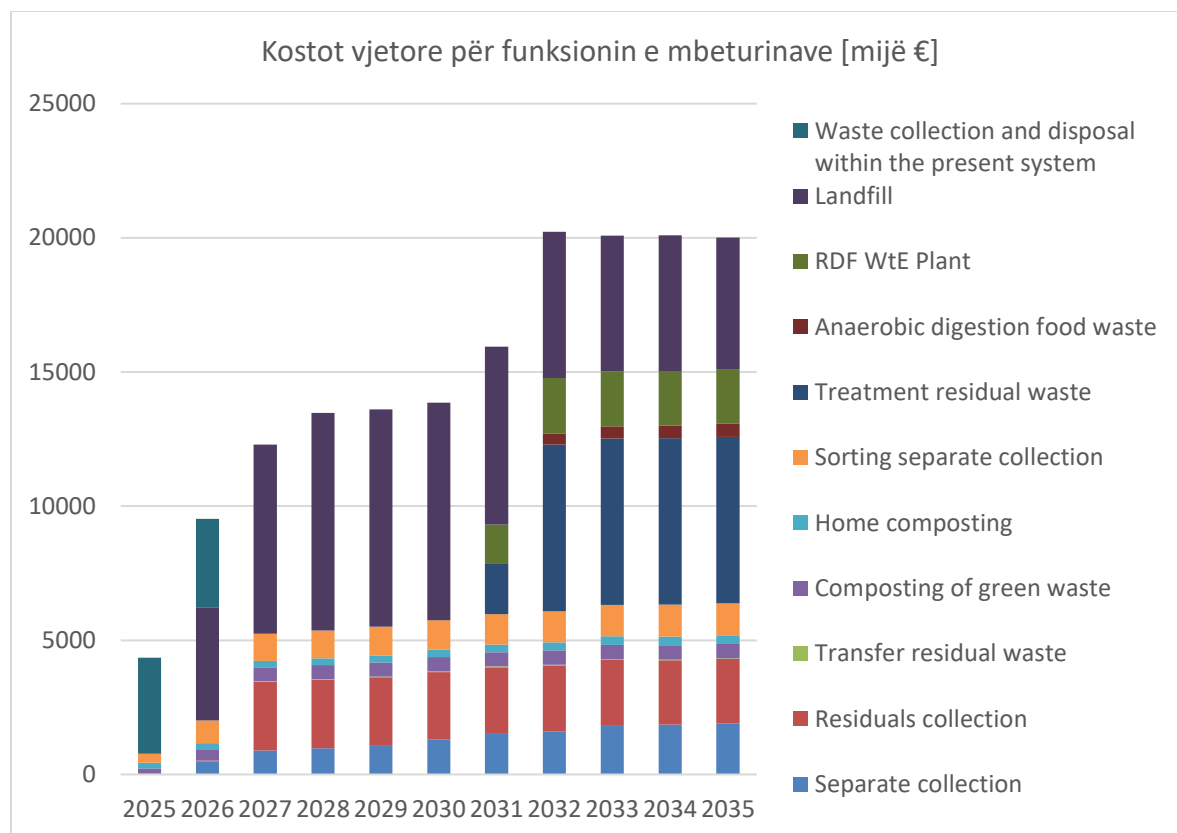

Figura 20. Kostot vjetore për nënrajonin e Ferizajt për aktivitet të menaxhimit të mbeturinave

Kostot vjetore të ndara sipas aktiviteteve të menaxhimit të mbeturinave për nënrajonin e Gjilanit për periudhën e planifikimit janë paraqitur në figurën më poshtë.

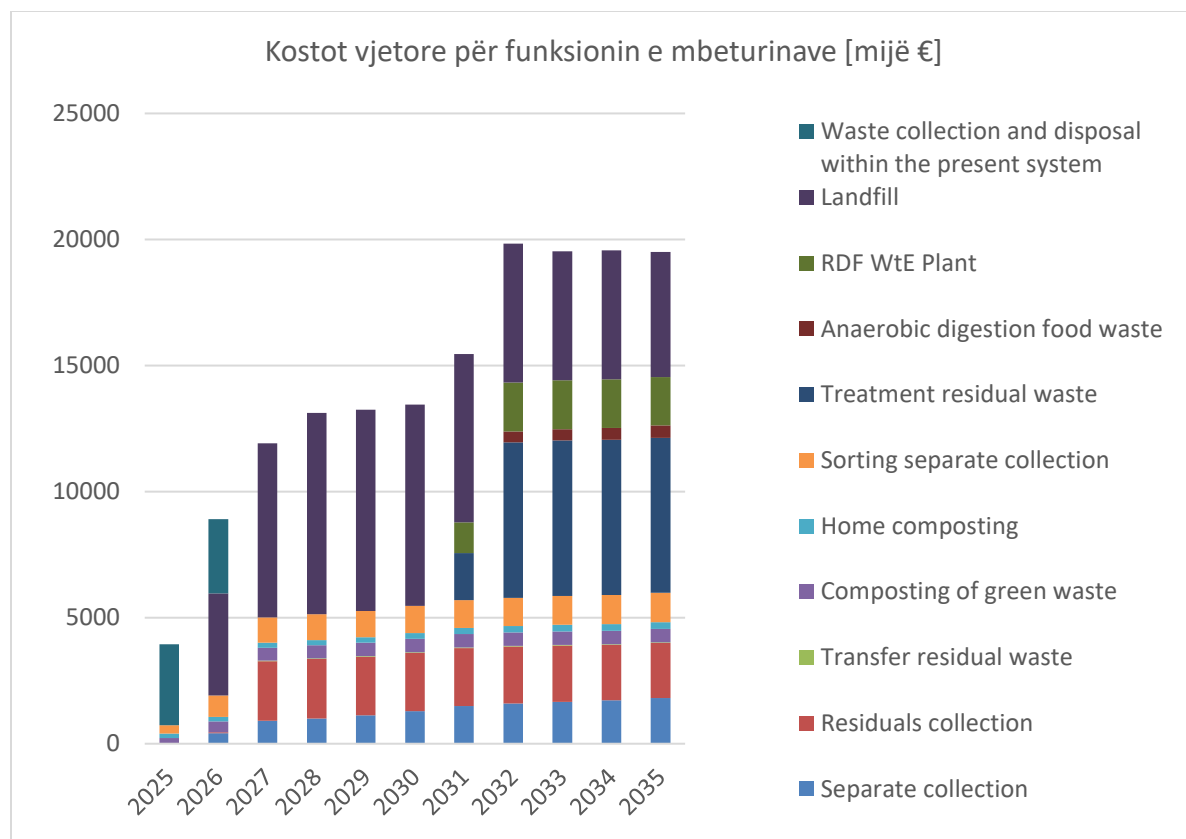

Figura 21. Kostot vjetore për nënrajonin e Gjilanit për aktivitet të menaxhimit të mbeturinave

Kostot e zbritura për njësi për secilën komunë dhe mesatarja për nënrajonet janë paraqitur në figurën më poshtë.

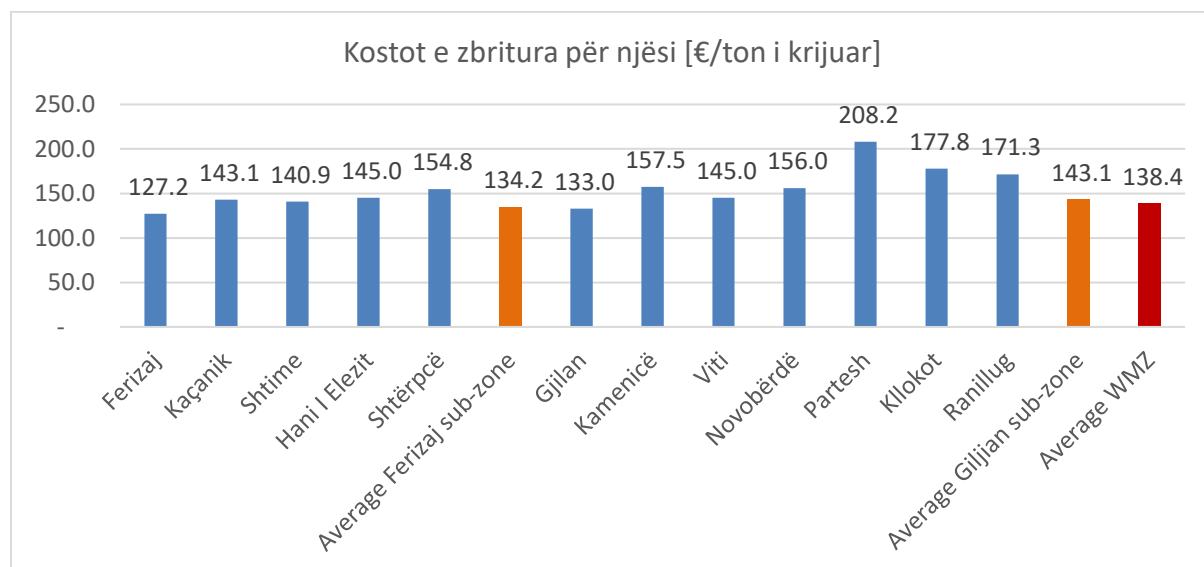

Figura 22. Kostot e zbritura për njësi për secilën komunë, Opsioni 1

7.3.2 Kostot që lidhen me zbatimin e Opsionit 2

Kostot e investimeve për ngritjen e sistemit të ri të menaxhimit të integruar të mbeturinave janë paraqitur në figurën më poshtë.

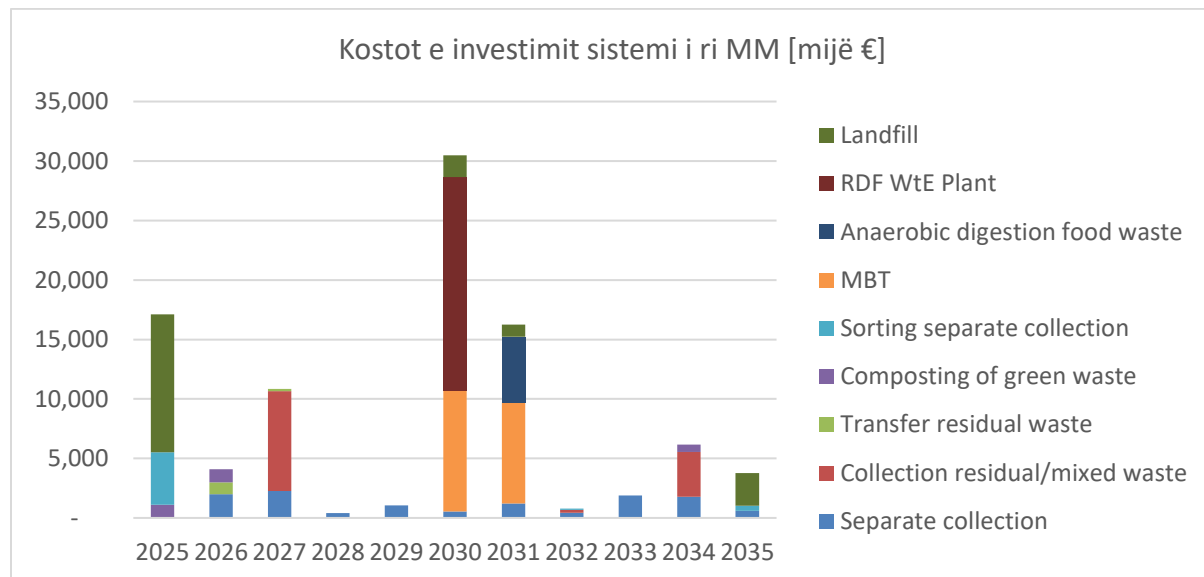

Figura 23. Kostot e investimit, Opsioni 2

Kostot operative të ndara sipas aktiviteteve të menaxhimit të mbeturinave për periudhën e planifikimit janë paraqitur në figurën më poshtë.

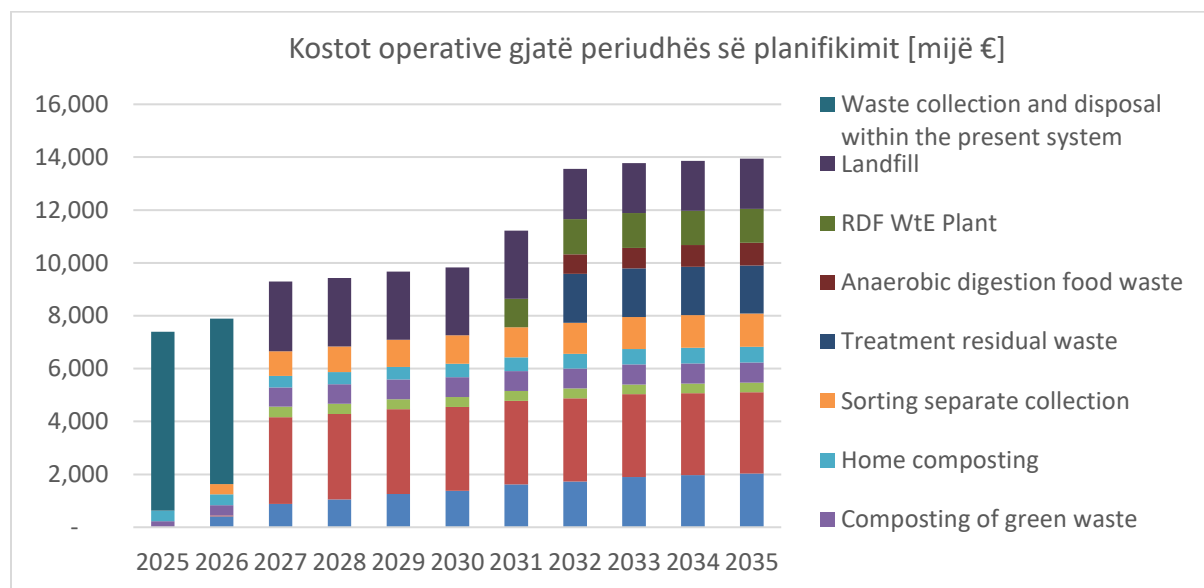

Figura 24. Kostot operative, Opsioni 2

Kostot e zbatimit gjatë periudhës së planifikimit janë paraqitur në figurën më poshtë.

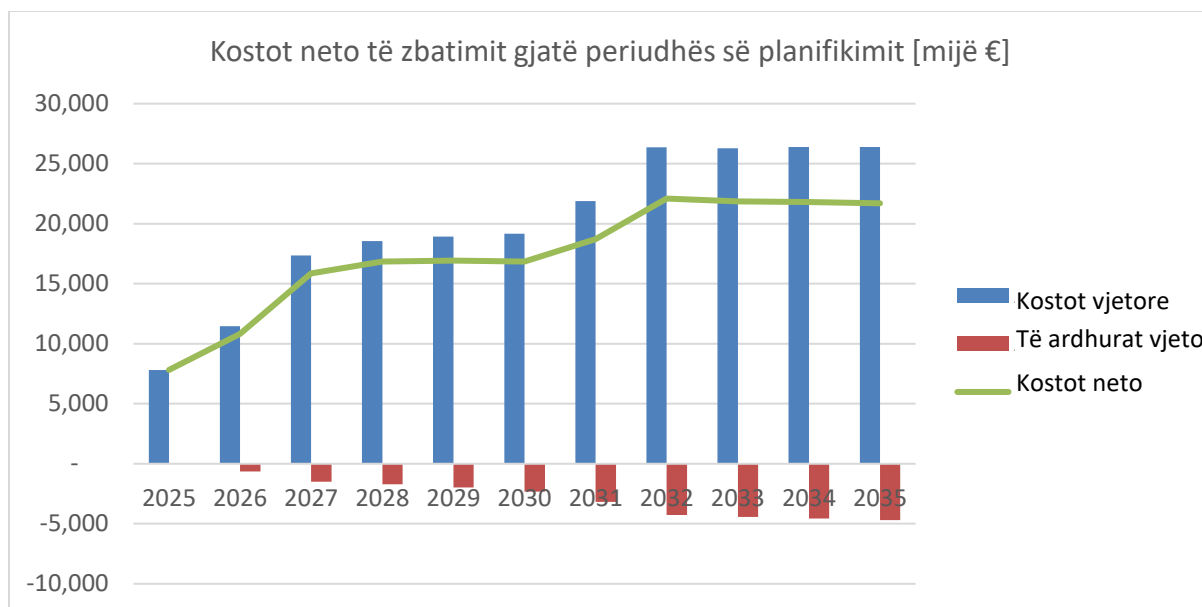

Figura 25. Kostot e zbatimit, Opsioni 2

7.3.3 Krahasimi i kostove së dy opsioneve

Tabela e mëposhtme paraqet krahasimin e kostove ndërmjet dy opsioneve të analizuar.

Tabela 7-4. Krahasimi i kostove të dy opsioneve

Aktiviteti	Opsioni 2			Opsioni 1			Diferenca
	Mesatarja Ferizaj	Mesatarja Gjilan	Mesatarja e ZMM	Mesatarja Ferizaj	Mesatarja Gjilan	Mesatarja e ZMM	
Mbledhja e ndarë	15.30	16.65	15.94	18.05	19.67	18.82	-2.88
Mbledhja e mbetur	23.46	28.96	26.06	29.43	30.63	30.00	-3.94
Transferimi i mbeturinave të mbetura	5.85	0.00	3.09	0.00	0.00	0.00	3.09
Mbledhja dhe kompostimi i mbeturinave të gjelbra	6.79	6.29	6.55	7.37	8.27	7.79	-1.24
Programi i kompostimit në kushte shtëpie OPEX	3.92	3.59	3.76	3.92	3.59	3.76	0.00
Impianti i klasifikimit të mbeturinave të mbledhura veçmas	9.33	10.21	9.75	9.33	10.12	9.70	0.04
Trajtimi i mbeturinave të mbetura (TMB)	10.55	10.44	10.50	17.64	19.38	18.46	-7.96
Tretje anaerobe	3.44	3.85	3.63	3.44	3.85	3.63	0.00
Impianti i MnE i LDM	13.71	13.71	13.71	13.71	13.71	13.71	0.00
Deponia	24.43	24.38	24.34	34.16	37.21	35.60	-11.26
Kostot totale	132.88	134.13	133.40	153.34	162.45	157.64	-24.24
Të ardhurat totale	19.23	19.51	19.36	19.25	19.49	19.36	0.00

							-
Kostot neto	113.65	114.62	114.11	134.20	143.08	138.40	24.29

Nga tabela e mësipërme, është e qartë se kostot mesatare të Opsionit 1 janë 138 euro/ton, që është rreth 24 euro/ton më e lartë se kostot e lidhura me Opsionin 2 (114 euro/ton). Të dy opsionet do të jenë në gjendje të përmbushin objektivat, por për shkak të kostove më të ulëta të shkaktuara, **Opsioni 2 rekomandohet si opsion i preferuar.**

7.3.4 Përballueshmëria e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave

Tabela e mëposhtme tregon tarifën e plotë të mbulimit të kostos, deri në vitin 2035 për ton mbeturina dhe për person nga amvisëritë, në çmimet e vitit 2023. Aktualisht amvisëritë faturohen për 70% të mbeturinave komunale, dhe bizneset dhe institucionet mbulojnë 30% të kostove, sipas parashikimit të mbeturinave kjo përfaqëson gjenerimin mesatar vjetor të MNK prej 260 kg për person nga amvisëritë në vitin 2035.

Tabela 7-5. Tarifa mesatare e rikuperimit të plotë të kostos deri në vitin 2035, çmimet e vitit 2023

Tarifa mesatare e MNK	Opsioni 2	Opsioni 1
Tarifa e plotë e mbulimit të kostos për ton mbeturinash (8% TVSH)	123	149
Tarifa vjetore e mbulimit të plotë të kostos për person nga ekonomitë familjare (260 kg)	32	39

Tarifa mesatare e MNK e vitit 2021 në të dy rajonet është kryesisht në intervalin 40 dhe 60 €/t, bazuar në informacionin e dhënë në planet e MNK, kështu që zhvillimi i sistemit nënkupton rritje pothuajse trefish të tarifës së mbulimit të plotë të kostos, në çmimet e vitit 2023.

Përballueshmëria lidhet vetëm me tarifat për amvisëritë. Përballueshmëria përkufizohet si çmimi që popullsia mund të përballojë të paguajë pa rrezikuar aftësinë për të përmbushur nevojat e tjera bazë. Përballueshmëria është kryesisht aftësia për të paguar, e cila vlerësohet duke analizuar të dhënat statistikore. Miratimi i pragjeve të përballueshmërisë përdoret për vlerësimin objektiv të nivelit të tarifës së shërbimeve publike. Pragjet e përballueshmërisë janë përcaktuar në lidhje me të ardhurat monetare të disponueshme të ekonomive familjare, të dhënat statistikore. 1% e të ardhurave njihet si tarifë e përballueshme për MNK për ekonomitë me të ardhura të mesme, si Kosova.

ASK bën anketa vetëm për shpenzimet e ekonomive familjare, e jo për të ardhurat e ekonomive familjare. Të ardhurat janë të barabarta me shpenzimet dhe kursimet dhe në përgjithësi janë më të larta se shpenzimet. Anketa e shpenzimeve të ekonomive familjare të ASK-së²⁰ përcakton 1903€ si shpenzim vjetor për person nga ekonomia familjare në vitin 2022, pra 19€ është tarifa vjetore e MNK-së për person në vitin 2022.

Përballueshmëria rritet çdo vit me rritjen e të ardhurave monetare, e cila rritet me rritjen e të ardhurave reale dhe me inflacionin. Me supozimin e çmimeve konstante, duke supozuar se të ardhurat dhe shpenzimet reale rriten me BPV-në mesatare reale për kokë banori prej 3%, 28€ janë tarifa vjetore e MNK-së për person të përballueshme të vitit 2035, e përcaktuar me çmime konstante të vitit 2023.

²⁰ Rezultatet e Anketës së Buxhetit të Ekonomive Familjare 2022

Përballueshmëria justifikon grantet, grantet e BE-së ofrohen për (një pjesë e) investime që nuk mund të rikuperohen nga tarifat, duke arritur gradualisht pragun e përballueshmërisë.

Rikuperimi i plotë i koston duhet të arrihet gradualisht, brenda mundësive të përballueshme, e që hapat kryesorë janë:

- Rikuperimi i plotë i koston së nivelit aktual të kostove të justifikuara – mbledhja e mbeturinave (kostot operative dhe investimi) dhe kostot e operimit dhe mirëmbajtjes së transferimit dhe deponimit të mbeturinave
- Rikuperimi i plotë i koston së mbledhjes dhe deponimit të mbeturinave (si investimi ashtu edhe operimi) dhe kostove operative të riciklimit/rikuperimit të mbeturinave
- Rikuperimi i plotë i koston së mbledhjes, riciklimit/rikuperimit dhe deponimit të mbeturinave

Është e qartë se hapi i tretë nuk mund të arrihet deri në vitin 2035 pa grante për të mbuluar kostot fillestare të investimit në objekte të rikuperimit/trajtimin të mbeturinave, por arritja e rikuperimit të plotë të koston së mbledhjes dhe deponimit të sigurt të mbeturinave të mbetura dhe kostove operative të objekteve të riciklimit/rikuperimit/trajtimin, opsioni 2 është i përballueshëm siç tregohet në tabelën më poshtë.

Tabela 7-6. Tarifa mesatare e rikuperimit të plotë të koston deri në vitin 2035, grant investimi fillestar në objektet e rikuperimit

Tarifa mesatare e MNK	Opsioni 2	Opsioni 1
Tarifa e plotë e mbulimit të koston për ton mbeturinash, granti i investimit fillestar në objektet e klasifikimit/TMB/anaerobe	102	123
Tarifa vjetore e mbulimit të koston për person nga amvisëritë (260 kg)	27	32

Mbledhja e ndarë e mbeturinave dhe klasifikimi/riciklimi janë komponentët kryesorë të koston. Skema PZP për mbeturinat e ambalazhit mund të luajë një rol të rëndësishëm për kostot e financimit për mbledhjen dhe klasifikimin e ndarë të mbeturinave të riciklueshme dhe në këtë mënyrë reduktimin dhe balancimin e kostove të menaxhimit të mbeturinave për komunat. Sistemi PZP mbledh të ardhurat nga materialet e riciklueshme, mbulon kostot neto. Rezultatet e përmbledhura për tarifat e sistemit PZP dhe grantit të investimit fillestar në objektet e rikuperimit dhe trajtimin janë paraqitur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 7-7. Tarifa e rikuperimit të plotë të koston deri në vitin 2035, grant investimi fillestar në objektet e rikuperimit, skema PZP

Tarifa mesatare e MNK	Opsioni 2	Opsioni 1
Tarifa e plotë e mbulimit të koston për ton mbeturinash, granti i investimit fillestar në objektet e TMB/anaerobe dhe sistemin PZP për mbeturinat e ambalazhit	96	114
Tarifa vjetore e mbulimit të koston për person nga amvisëritë (260 kg)	25	30

Duhet të theksohet se sipas supozimeve të mësipërme, tarifa sipas Opsionit 1 mbetet e papërballueshme dhe nevojiten burime shtesë për mbulimin e koston për zbatimin e saj.

7.4 Përfundime dhe rekomandime për zhvillimin e sistemit

Përfundimet kryesore nga analiza e opsioneve mund të përmbliidhen si më poshtë:

- Krijimi i një deponie të përbashkët rajonale është zgjidhje më ekonomike sesa deponitë individuale në rajonin e Ferizajt dhe Gjilanit
- Stacioni i transferimit në rajonin e Ferizajt është i arsyetuar dhe do të zvogëlojë shpenzimet e mbledhjes dhe transportit
- Krijimi i impiantit të përbashkët të TMB-së është zgjidhje më ekonomike sesa instalimet individuale të TMB në nënrajonet e Ferizajt dhe Gjilanit
- Justifikohet krijimi i 2 ORM-ve në Gjilan dhe Ferizaj
- Organizimi i shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave komunale individualisht nga komunat e vogla me popullsi më pak se 10,000 banorë konsiderohet më i shtrenjtë se ofrimi i shërbimeve rajonale (nëpërmjet kompanive rajonale të mbeturinave)
- Kompostimi i mbeturinave të gjelbra duhet të fillojë me dy komunat kryesore: Ferizaj dhe Gjilan ku arsyetohen vendet e centralizuara të kompostimit. Vendet e decentralizuara të kompostimit me pajisje mobile do të jenë më të përshtatshme për komunat e tjera që mbledhin më pak se 1,000 ton mbeturina të gjelbra/vit
- Sistemet për mbledhje të ndarë dhe klasifikimi i mbeturinave të riciklueshme duhet të ndjekin zbatimin e skemave PZP për mbeturinat e ambalazhit
- Burime të konsiderueshme duhet të ndahen për zbatimin e programit të kompostimit në kushte shtëpie në të dy rajonet

8. Përshkrimi i sistemit të preferuar të menaxhimit të mbeturinave

8.1 Masat për parandalimin e mbeturinave

Ndërkohë që parandalimi i mbeturinave ka qenë gjithmonë në krye të hierarkisë së mbeturinave, vetëm vitet e fundit vëmendja e plotë e politikëbërësve i është kushtuar kësaj teme. Me shtrëngimin e ekonomisë dhe presionin në rritje në tregjet ndërkombëtare të burimeve, efikasiteti i burimeve fiton me shpejtësi rëndësi strategjike për zhvillimin ekonomik. Nismat për parandalimin e mbeturinave vijnë gjithashtu si përgjigje ndaj ndikimit të njohur global të problemit të ndotjes detare dhe opinionit të gjerë publik kundër përdorimit të produkteve plastike njëpërdorimshme.

Strategjia e rishikuar e menaxhimit të integruar të mbeturinave për Kosovën parasheh zhvillimin e një programi kombëtar për parandalimin e mbeturinave që synon që në radhë të parë të minimizojë gjenerimin e mbeturinave dhe më pas të ruajë vlerën e produkteve, materialeve dhe burimeve në ekonomi për sa më gjatë që të jetë e mundur. Për më tepër, fokusi do të jetë në dizajnimin më të mirë të produkteve dhe pajisjeve në mënyrë që të zbutet vjetërsimi i parakohshëm. Derisa të hartohet një program i detajuar dhe multisektorial për parandalimin e mbeturinave në nivel kombëtar, fokusi prioritar i komunave në ZMM-së do të caktohet në masat prioritare të mëposhtme:

- Pjesëmarrja në iniciativat për reduktimin e përdorimit të produkteve plastike njëpërdorimshme (PNJP) në përpjekje të përbashkët mes sektorit publik dhe privat.
- Mbështetje për parandalimin e mbeturinave ushqimore dhe në veçanti produktet e skaduara, promovimin e kompostimit në kushte shtëpie dhe rritjen e ndërgjegjësimit të publikut.
- Krijimi i mekanizmave dhe stimuljeve për të mbështetur zhvillimin e rrjeteve të riparimit dhe ripërdorimit për produktet e hedhura dhe/ose përbërësit e tyre në komuna.
- Zbatimi i kriterëve të prokurimit publik të gjelbër për blerjen e mallrave dhe punimeve nga autoritetet publike në të dy rajonet.

8.2 Masat për mbledhjen e mbeturinave

Mbledhja e mbeturinave është një shërbim publik thelbësor, i nevojshëm për kushte të shëndetshme jetese të popullatës dhe për të mbrojtur cilësinë e mjedisit. Komunitetet janë ligjërisht përgjegjëse për të siguruar që ofrohen shërbime të rregullta dhe të besueshme të mbledhjes së mbeturinave dhe duhet të sigurojnë performancën efikase dhe të qëndrueshme të këtyre shërbimeve.

Gjatë viteve të fundit, rajoni i Ferizajt dhe Gjilanit tashmë kanë arritur një rritje të konsiderueshme të mbulimit të popullsisë me shërbime të organizuara komunale të mbledhjes së mbeturinave që së fundi tejkalon 92% të të gjithë banorëve në ZMM.

Qëllimi i planit është që mbeturinat komunale të mbledhen në një mënyrë të pranueshme nga pikëpamja sociale dhe mjedisore, me një kosto të përballueshme dhe të transportohen për rikuperim përfundimtar dhe/ose deponim sa më efikas të jetë e mundur.

Numri i vlerësuar i kontejnerëve dhe shportave të mbeturinave dhe automjeteve të specializuara për mbledhjen e mbeturinave për ofrimin e shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave në komunat e rajonit janë paraqitur në tabelat në vijim veçmas për rajonin e Ferizajt dhe Gjiçanit.²¹

Tabela 8-1. Numri i parashikuar i kontejnerëve dhe automjeteve të specializuara për ofrimin e shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave në rajonin e Ferizajt

Parametri/komuna	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Numri i kontejnerëve 1.1 m³ të kërkuar									
Ferizaj	642	627	610	588	561	555	550	545	540
Kaçanik	167	163	159	153	146	145	143	142	141
Shtime	111	109	106	102	97	96	95	94	94
Hani i Elezit	47	46	45	43	41	41	41	40	40
Shtërpçë	19	18	18	17	16	16	16	16	16
Gjithsej	986	963	938	903	861	853	845	837	831
Të blihen kontejnerë të rinj 1.1 m³									
Ferizaj	674	0	0	0	0	0	0	572	0
Kaçanik	175	0	0	0	0	0	0	149	0
Shtime	117	0	0	0	0	0	0	99	0
Hani i Elezit	49	0	0	0	0	0	0	42	0
Shtërpçë	20	0	0	0	0	0	0	17	0
Gjithsej	1,035	0	0	0	0	0	0	879	0
Numri i kontejnerëve ave 240 litra të kërkuar									
Ferizaj	12,676	12,606	12,452	12,252	12,000	11,690	11,496	11,418	11,361
Kaçanik	5,352	5,352	5,349	5,342	5,334	5,322	5,313	5,299	5,283
Shtime	4,437	4,437	4,434	4,428	4,421	4,412	4,404	4,393	4,380
Hani i Elezit	1,586	1,586	1,585	1,583	1,580	1,577	1,574	1,570	1,566
Shtërpçë	1,192	1,192	1,191	1,190	1,188	1,185	1,183	1,180	1,176
Gjithsej	25,243	25,173	25,011	24,795	24,523	24,186	23,970	23,860	23,766
Të blihen kontejnerë të rinj 240 litra									
Ferizaj	13,310	0	0	0	0	0	0	11,989	0
Kaçanik	5,620	0	0	0	0	0	0	5,564	0
Shtime	4,659	0	0	0	0	0	0	4,613	0
Hani i Elezit	1,665	0	0	0	0	0	0	1,649	0
Shtërpçë	1,252	0	0	0	0	0	0	1,239	0
Gjithsej	26,505	0	0	0	0	0	0	25,053	0
Numri i kamionëve të kërkuar									
Ferizaj	9	9	9	8	8	8	8	8	8
Kaçanik	5	5	5	5	5	5	4	4	4
Shtime	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Hani i Elezit	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Shtërpçë	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gjithsej	19	19	19	19	18	18	18	18	17
Kamionë të rinj për t'u blerë									

²¹ Vlerësimet janë përgatitur për një sistem tërësisht të ri mbledhjeje duke supozuar përdorimin e kontejnerëve 1.1 m³ në zonat urbane me objekte banimi shumëkatëshe, kontejnerë 240 litra për zonat me shtëpi familjare dhe automjete 16 m³ për mbledhjen e mbeturinave me ngjeshje.

Parametri/komuna	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Ferizaj	10	0	0	0	0	0	0	0	0
Kaçanik	6	0	0	0	0	0	0	0	0
Shtime	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Hani i Elezit	3	0	0	0	0	0	0	0	0
Shtërpçë	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Gjithsej	25	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabela 8-2. Numri i parashikuar i kontejnerëve dhe automjeteve të specializuara për ofrimin e shërbimeve të mbeldhjes së mbeturinave në rajonin e Gjilanit

Parametri/komuna	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Numri i kontejnerëve 1.1 m³ të kërkuar									
Gjilan	684	668	650	626	597	591	586	581	575
Kamenicë	83	81	79	76	72	72	71	70	70
Viti	221	216	210	202	193	191	189	187	186
Novobërdë	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Partesh	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Klllokot	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ranillug	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gjithsej	988	965	939	904	862	854	846	838	831
Të blihen kontejnerë të rinj 1.1 m³									
Gjilan	718	0	0	0	0	0	0	610	0
Kamenicë	87	0	0	0	0	0	0	74	0
Viti	232	0	0	0	0	0	0	196	0
Novobërdë	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Partesh	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Klllokot	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ranillug	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gjithsej	1,037	0	0	0	0	0	0	880	0
Numri i kontejner 240 litra të kërkuar									
Gjilan	5,793	5,761	5,690	5,599	5,484	5,342	5,254	5,218	5,192
Kamenicë	4,673	4,673	4,670	4,664	4,657	4,646	4,638	4,626	4,612
Viti	7,448	7,447	7,443	7,433	7,422	7,405	7,393	7,374	7,351
Novobërdë	1584	1,584	1,583	1,581	1,579	1,575	1,572	1,568	1,564
Partesh	375	375	375	374	374	373	372	371	370
Klllokot	606	606	605	605	604	602	601	600	598
Ranillug	828	828	828	827	825	824	822	820	818
Gjithsej	21,307	21,274	21,194	21,083	20,945	20,767	20,652	20,577	20,505
Numri i kontejnerëve 240L të blerë									
Gjilan	6,083	0	0	0	0	0	0	5,479	0
Kamenicë	4,907	0	0	0	0	0	0	4,857	0
Viti	7,820	0	0	0	0	0	0	7,743	0
Novobërdë	1,663	0	0	0	0	0	0	1,646	0
Partesh	394	0	0	0	0	0	0	390	0
Klllokot	636	0	0	0	0	0	0	630	0
Ranillug	869	0	0	0	0	0	0	861	0
Gjithsej	22,372	0	0	0	0	0	0	21,606	0

Parametri/komuna	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Numri i kamionëve të kërkuar									
Gjilan	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kamenicë	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Viti	7	7	7	7	6	6	6	6	6
Novobërdë	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Partesh	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Klllokot	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ranillug	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gjithsej	19	19	18	18	17	17	17	17	17
Kamionë të rinj për t'u blerë									
Gjilan	6	0	0	0	0	0	0	0	0
Kamenicë	5	0	0	0	0	0	0	0	0
Viti	8	0	0	0	0	0	0	0	0
Novobërdë	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Partesh	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Klllokot	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Ranillug	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Gjithsej	24	0	0	0	0	0	0	0	0

Komunat mund të ofrojnë shërbime për mbledhjen e mbeturinave ose duke i deleguar këto aktivitete Kompanive Rajonale të Mbeturinave (KRM), duke i organizuar ato brenda si operim komunal ose përmes kompanisë për shërbime komunale, ose përmes kontratave me sektorin privat. Është detyrë e komunave që të vendosin për aranzhimin për funksionimin e shërbimeve dhe të sigurojnë efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e përgjithshme të shërbimit. Performanca e menaxhmentit duhet të përmirësohet ndjeshëm që qëllimet e këtij plani të realizohen.

Ofrimi i shërbimeve është i ndërlikuar nga disa faktorë, duke përfshirë vështirësitë në arkëtimin e tarifave nga gjeneruesit e mbeturinave, automjetet dhe pajisjet e vjetruara, kostot e larta të mirëmbajtjes, nivelet relativisht të ulëta të ndërgjegjësimit publik dhe ndotjen e rrjedhës së mbeturinave komunale me mbeturina të ndërtimit dhe demolimit, mbeturina shtazore dhe mbeturina nga kujdesi shëndetësor. Zgjidhja e këtyre vështirësive kërkon një qeverisje të mirë. Komunat duhet të përmirësojnë performancën e tyre në arkëtimin e tarifave, menaxhimin e ofrimit të shërbimeve, zëvendësimin e aseteve, ndërgjegjësimin e publikut dhe shmangien dhe pastrimin e mbeturinave të hedhura ilegalisht.

Kontratat për Shërbime Publike (KShP) do të aplikohen për të rregulluar marrëdhëniet dhe standardet e shërbimeve ndërmjet komunave dhe KRMM-së apo ofruesve të tjerë të shërbimeve.

Në një plan afatgjatë, për të mbështetur parandalimin e mbeturinave dhe për të ofruar stimuj për ndarjen në burim, shërbimet komunale të mbledhjes së mbeturinave do të zhvendosen gradualisht nga vendet e kontejnerëve publikë në shporta individuale të ofruar për çdo familje që do të mundësojë që tarifat e përdoruesit të përcaktohen sipas vëllimit ose peshës së mbeturinave të hedhura.

8.3 Masat për ndarjen në burim

8.3.1 Ndarja në burim e mbeturinave të ambalazhit dhe lëndëve të thata të riciklueshme

Për të arritur objektivat e riciklimit dhe rikuperimit, siç përcaktohet në kapitullin 6, duhet të krijohet një sistem i bazuar në parimin PZP. Për mbeturinat komunale, PZP do të duhet të mbulojë të gjitha mbeturinat e ambalazhit. Pritet që skemat e PZP-së për mbeturinat e ambalazhit të bëhen funksionale në vitin 2025 ose 2026. Pasi të krijohen skemat e PZP-së, komunat do të duhet të bashkëpunojnë me Organizatat e Përgjegjësisë së Prodhuesit (OPP) në ngritjen e sistemeve për grumbullim të mbledhjeve të ndara të mbeturinave në territoret e tyre.

Sistemi i ndarjes në burim do të bazohet në sistemin ekzistues të mbledhjes së mbeturinave – sistemi i sjelljes së mbeturinave për blloqe banesash dhe kontejnerë individualë për familjet që jetojnë në shtëpi individuale. Sistemi i ndarjes në burim do të nisë fillimisht në zonat urbane, duke arritur mbulimin 100% në vitin 2030. Ai do të zgjerohet gradualisht drejt zonave rurale, duke arritur në 80% të mbulimit në vitin 2033.

Tabela më poshtë paraqet parametrat e projektimit për sistemin e ndarjes në burim për materialet e riciklueshme të thata në të gjithë ZMM.

Tabela 8-3. Parametrat e projektimit për sistemin e ndarjes në burim për lëndët e riciklueshme

Parametri	Njësia	2027	2030	2035
Materialet e riciklueshme nga amvisëritë e rajonit të Ferizajt	ton	8,859	13,160	19,214
Materialet e riciklueshme nga amvisëritë e rajonit të Gjilanit	ton	8,065	12,015	17,427
Materialet e riciklueshme nga bizneset e rajonit të Ferizajt	ton	1,261	1,494	1,658
Materialet e riciklueshme nga bizneset e rajonit të Gjilanit	ton	1,194	1,415	1,570
Gjithsej të mbledhur	ton	19,380	28,085	39,868
Të ricikluara nga totali i gjeneruar	%	17%	23%	32%
Nevojiten kontejnerë në rajonin e Ferizajt	Nr.	1,508	2,320	3,498
Nevojiten kontejnerë në rajonin e Gjilanit	Nr.	1,370	2,120	3,177
Nevojiten kamionë në rajonin e Ferizajt	Nr.	6.0	8.0	12.0
Nevojiten kamionë në rajonin e Gjilanit	Nr.	6.0	8.0	12.0

Numri i përlllogaritur i kontejnerëve për mbledhje të ndarë dhe automjeteve nga komunat në secilën nga nënzonat është paraqitur në tabelat e mëposhtme.

Tabela 8-4. Numri i përlllogaritur i kontejnerëve të nevojshëm për mbledhjen e mbeturinave për rajonin e Ferizajt

Komuna	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Numri i kontejnerëve për mbledhje të ndarë të kërkuar										
Ferizaj	417	890	1,015	1,180	1,378	1,606	1,762	1,882	1,972	2,066
Kaçanik	109	279	315	366	425	496	548	587	615	645
Shtime	72	210	236	276	320	372	412	444	465	487
Hani i Elezit	32	81	93	107	124	145	159	172	179	187
Shtërpçë	13	48	55	64	73	85	94	103	107	113
Gjithsej	643	1,508	1,714	1,993	2,320	2,704	2,975	3,188	3,338	3,498
Kontejnerë të rinj për t'u blerë										
Ferizaj	446	507	134	177	212	244	167	575	604	235
Kaçanik	117	182	39	55	63	76	56	158	212	71
Shtime	77	148	28	43	47	56	43	111	171	51
Hani i Elezit	34	53	13	15	18	23	15	48	60	21
Shtërpçë	14	38	8	10	10	13	10	24	42	14

Gjithsej	688	928	221	299	350	411	291	916	1,089	392
----------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-------	-----

Tabela 8-5. Numri i përllogaritur i kontejnerëve të nevojshëm për mbledhjen e mbeturinave për rajonin e Gjilanit

Komuna	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Numri i kontejnerëve për mbledhje të ndarë të kërkuar										
Gjilan	444	700	809	944	1,106	1,296	1,398	1,482	1,548	1618
Kamenicë	55	194	220	254	294	342	382	413	433	455
Viti	144	378	428	496	578	673	744	799	836	877
Novobërdë	0	46	51	57	66	77	88	97	101	107
Partesh	0	11	14	16	18	20	22	24	25	27
Klllokot	0	18	18	22	25	29	33	36	38	40
Ranillug	0	23	25	29	33	38	44	49	51	53
Gjithsej	643	1,370	1,565	1,818	2,120	2,475	2,711	2,900	3,032	3,177
Kontejnerë të rinj për t'u blerë										
Gjilan	475	274	117	145	173	203	109	565	345	192
Kamenicë	59	149	28	36	43	51	43	92	171	51
Viti	154	251	54	73	88	102	76	213	291	98
Novobërdë	0	49	5	6	10	12	12	10	54	12
Partesh	0	12	3	2	2	2	2	2	13	5
Klllokot	0	19	0	4	3	4	4	3	21	2
Ranillug	0	25	2	4	4	5	6	5	27	4
Gjithsej	688	780	209	271	323	380	253	891	921	364

Skemat e PZP do të jenë përgjegjëse për përmbushjen e kostove të sistemit për mbledhje të ndarë të mbeturinave. Përkatësisht, të ardhurat nga shitja e materialeve të riciklueshme do t'i atribuoheshin organizatave PZP. Siç u përmend më lart, roli i komunave do të ishte bashkëpunimi me OPP-në në identifikimin e vendeve për kontejnerë.

8.3.2 Ndarja në burim e biombeturinave

Sistemi i ndarjes në burim të biombeturinave do të iniciohet me mbledhjen e ndarë të mbeturinave të gjelbra nga hapësirat publike (parqet, varrezat, mirëmbajtja e rrugëve, hotelet dhe pronat komerciale, etj). Mbeturinave të gjelbra të mbledhura do të transportohen në impiantet e kompostimit të mbeturinave të gjelbra në Gjilan dhe Ferizaj.

Me zgjerimin e sistemit të menaxhimit të biombeturinave (seksioni 8.4.2), do të iniciohet mbledhja e ndarë e mbeturinave ushqimore në qytetin e Gjilanit dhe Ferizajt.

8.4 Masat për riciklim dhe rikuperim të burimeve

8.4.1 Riciklimi dhe rikuperimi i mbeturinave jo organike

Sistemi për riciklimin dhe rikuperimin e mbeturinave komunale në ZMM do të përbëhet nga elementët e mëposhtëm:

Tabela 8-6. Sistemi i riciklimit dhe rikuperimit në ZMM

Elementi i sistemit	Rrjedha e synuar e mbeturinave	Burimi i gjenerimit	Kapaciteti, ton/vit	Viti që do të krijohet
Objekt për ORM për rajonin e Gjilanit	Plastikë, letër/karton, metal dhe qelq	Lëndë të riciklueshme të thata të mbledhura veçmas	16,000	2026
Objekt për ORM për rajonin e Ferizajt	Plastikë, letër/karton, metal dhe qelq	Lëndë të riciklueshme të thata të mbledhura veçmas	18,000	2026
Objekti për TMB për të gjithë ZMM	Mbeturinat e përziera komunale	Qyteti i Gjilanit dhe Ferizajt	70,000	2032

Klasifikimi i lëndëve të riciklueshme të thata të ndara në burim

Një ORM duhet të krijohet në secilin nga dy rajonet. ORM-të do të përpunojnë mbeturinat e riciklueshme të mbledhura veçmas. Asnjë mbeturinë komunale e përzier nuk do të përpunohet nga objektet.

FrakSIONET e mëposhtme zakonisht ndahen në ORM:

- PET i pastër
- PET me ngjyrë
- Foli të qarta
- Foli me ngjyra
- Kontejnerë plastike të ngurtë (HDPE, PP)
- Karton i valëzuar
- Letër e përzier
- Alumin (kanaçe)
- Metale hekuri (pllakë kallaji)
- Qelq

Figura 26. Pasqyrë e elementeve të një impianti klasifikimi

Siç u përmend në seksionin 8.3.1, financimi i skemave të mbledhjes së ndarë, klasifikimit dhe riciklimit të mbeturinave të riciklueshme është i lidhur drejtpërdrejt me përgjegjësitë e palëve të ndryshme të interesit të përcaktuara në legjislacionin ekzistues. Aktet nënligjore për rregullimin e ambalazhit dhe mbeturinave të ambalazhit janë ende në pritje. Ndërkohë, komunat nuk duhet të kërkojnë të krijojnë sisteme të rikuperimit të mbeturinave në pritje të krijimit të të hyrave shtesë për komunën. Rezultati më i mundshëm nga investimet komunale në sistemet e rikuperimit të materialeve të riciklueshme është se tarifat për amvisëri do të duhet të vendoseshin më të larta se sa do të duhej të ishin.

Meqenëse skemat e mbledhjes së ndarë, klasifikimit dhe rikuperimit të materialeve sjellin kosto dhe rrezik të konsiderueshëm, ato lihen si përgjegjësi kryesore për sektorin privat që operon brenda skemave të përcaktuara qartë të PZP.

Trajtimi mekanik-biologjik

Një impiant për TMB do të krijohet për të gjithë ZMM. Impianti do të ngrihet në vitin 2032, që do të thotë se studimet përgatitore (përzgjedhja e vendit, studimi i fizibilitetit dhe projektimi) do të duhet të nisin më së voni në vitin 2027. Impianti për TMB do të ketë një kapacitet total prej 70,000 ton në vit.

Qëllimi kryesor i impiantit për TMB do të jetë devijimi i sasive maksimale të mbeturinave nga deponia, duke prodhuar LDM. Tabela e mëposhtme paraqet parametrat kryesorë të impiantit për TMB.

Tabela 8-7. Parametrat kryesorë të impiantit për TMB, t/v²²

Kapaciteti total	Të riciklueshmet e rikuperuara	Humbjet gjatë trajtimit	LDM e prodhuar	Mbeturina të deponuara
70,000	8,400	23,000	20,000	18,600
100%	12.0%	32.9%	28.6%	26.6%

Kostoja e parashikuar për themelimin e impiantit për TMB për ZMM Gjilan-Ferizaj është 18.7 milionë euro.

Sipas SKMIM-së, ndërtimi i një impianti të centralizuar të MnE të LDM, që i shërben të gjithë vendit, konsiderohet i justifikuar. Përndryshe, LDM-ja e prodhuar mund të caktohet në fabrikën e çimentos në Han të Elezit.

8.4.2 Riciklimi dhe rikuperimi i biombeturinave

Sistemi për rikuperimin e biombeturinave në ZMM do të përbëhet nga elementët e mëposhtëm:

Tabela 8-8. Sistemi i menaxhimit të biombeturinave në ZMM

Elementi i sistemit	Rrjedha e synuar e mbeturinave	Burimi i gjenerimit	Kapaciteti, ton/vit	Viti që do të krijohet
Objekt kompostimi për Rajonin e Gjilanit	Mbeturinat e gjelbra nga zonat publike	Qendra urbane në rajonin e Gjilanit	4,000 ²³	2025
Objekt kompostimi për Rajonin e Ferizajt	Mbeturinat e gjelbra nga zonat publike	Qendra urbane në rajonin e Ferizajt	4,000	2026
Tretje anaerobe për të gjithë ZMM	Mbeturinat ushqimore	Qyteti i Gjilanit dhe Ferizajt	10,000	2032
Kompostimi në kushte shtëpie	Mbeturina të gjelbra dhe mbeturina të caktuara ushqimore	Shtëpi individuale në ZMM	n.a.	2024 - në vazhdim

Kompostimi i mbeturinave të gjelbra

Trajtimi i mbeturinave organike në ZMM mund të fillojë me metoda relativisht të thjeshta, si kompostimi i mbeturinave organike të gjelbra (nga aktivitetet në natyrë) që kërkon një minimum parapërpunimi dhe që do të rezultojë në cilësinë më të lartë të produktit përfundimtar të kompostimit. Komposti që rezulton mund të përdoret si kondicioner i tokës dhe do të jetë i përshtatshëm për përdorime bujqësore dhe të tjera.

²² Parametrat e treguar janë sipas parashikimeve aktuale të gjenerimit dhe përbërjes së mbeturinave dhe zhvillimeve të planifikuara të mbledhjes dhe kompostimit të mbeturinave të ndara

²³ Sipas studimit të fizibilitetit të zhvilluar për Gjilanin. Kapacitetet e nevojshme fillimisht në të dy rajonet vlerësohen në 2000 ton në vit. Kapacitetet e treguara supozojnë se ekonomitë familjare private dhe bizneset do të dërgojnë gjithashtu mbeturina të gjelbra në vendet e kompostimit dhe do të reflektojnë luhatjet sezonale në gjenerimin e mbeturinave të gjelbra

Mbeturinat e gjelbra do të mbledhen kryesisht nga zonat publike, si parqet, varrezat, pronat komerciale, mirëmbajtja e rrugëve etj. Familjeve që jetojnë në zonat urbane do t'u ofrohet mundësia të ndajnë mbeturinat e tyre të gjelbra nga kopshtet dhe t'i vendosin para shtëpive të tyre për mbledhje të planifikuar.

Kompostimi do të bëhet në të ashtuquajturat vargje, të cilat mund të kenë një seksion kryq trekëndor ose trapezoid, që përzihen ose rrotullohen rregullisht. Procesi është i adaptueshëm ndaj zgjerimit të ardhshëm (rritjes së kapacitetit) ose përditësimit të pajisjeve. Disavantazhi është periudha relativisht e gjatë e nevojshme për maturimin e kompostit.

Figura 27. Një impianti tipik kompostimi i vargjeve

Në varësi të cilësisë së lëndës së parë dhe konsistencës së qarkullimit dhe modeleve operative, kompostimi i hapur i vargjeve zakonisht zgjat 5 deri në 6 muaj. Për të prodhuar një produkt cilësor (kompost) që mund të përdoret për qëllime të ndryshme natyrore ose bujqësore, do të duhet të kryhen teste të rregullta mbi temperaturën, lagështinë dhe përmbajtjen e lëndëve ushqyese të kompostit.

Secili prej dy rajoneve duhet të ketë një objekt të caktuar kompostimi.

Tabela më poshtë paraqet kostot e pritshme që lidhen me ngritjen e një objekti të veçantë të kompostimit të mbeturinave të gjelbërta.

Tabela 8-9. Kostot e investimit për një objekt kompostimi

Kostot e investimit	Vlera, euro
Studimi dhe projektimi i fizibilitetit	100,000
Punime	400,000
Furnizime	660,000
Komisionim	60,000
Mbikëqyrje	20,000
Plan emergjent	50,000
Kosto totale investim	1,290,000

Siç është shpjeguar në seksionin 4.3.3, tashmë është kryer studimi i fizibilitetit për themelimin e objektit të kompostimit në Rajonin e Gjilanit. I njëjti proces duhet të iniciohet edhe për rajonin e Ferizajt.

Ambientet e centralizuara të kompostimit do të synohen fillimisht t'u shërbejnë dy komunave kryesore në të dy rajonet. Pikëpamja paraprake është se sasi të më të vogla të mbeturinave të gjelbra të krijuara në zonat urbane të komunave të tjera nuk janë të mjaftueshme për të justifikuar ngritjen e instalimeve shtesë

të kompostimit. Për këtë arsye, objektet e centralizuara të kompostimit do të pajisen me pajisje shtesë mobile si traktorë, grirëse, pajisje tërheqëse dhe sita për të ofruar shërbime kompostimi për komunat më të vogla në zonën e menaxhimit të mbeturinave.

Tretje anaerobe për mbeturinat ushqimore²⁴

Në terma afatshkurtër, aplikimi i mbledhjes së ndarë të mbeturinave ushqimore do të rrisë ndjeshëm kostot e përgjithshme të shërbimit dhe do ta bëjë atë të papërbalueshëm për popullatën. Megjithatë, përmbushja e objektivit për mbeturinat komunale të përgatitura për ripërdorim dhe riciklim (50% deri në vitin 2035) kërkon që mbledhja e ndarë e mbeturinave ushqimore të fillohet përpara vitit të synuar dhe të krijohet një strukturë e integruar për të gjithë ZMM-në.

Siç u diskutua në seksion 7, teknologjia optimale për rikuperimin e mbeturinave ushqimore është tretja anaerobe. Ngritja e objektit të TA-së do të duhet të përfundojë në vitin 2032, e pasuar me ngritjen e një sistemi të ndarjes në burim për mbeturinat ushqimore. Burimet e synuara të gjenerimit të mbeturinave ushqimore janë objektet komerciale (restorante, hotele, tregje të produkteve të freskëta) dhe amvisëritë nga dy qytetet kryesore (Gjilani dhe Ferizaj).

Kostoja e parashikuar për ngritjen e objektit të TA-së është 5.5 milionë euro.

Kompostimi në kushte shtëpie

Siç shpjegohet në seksionin 8.1 (parandalimi i mbeturinave), kompostimi në kushte shtëpie do të fillojë në zonat kryesisht rurale. Detajet mund të gjenden në seksion 8.1.

8.5 Masat për transferimin dhe deponimin përfundimtar të mbeturinave

8.5.1 Transferimi i mbeturinave

Stacioni ekzistues i transferimit duhet të përmirësohet në mënyrë që të përmirësohet efikasiteti i funksionimit. Përmirësimi do të përfshijë punimet tokësore, punimet e brendshme të rrugëve, zhvillimet e infrastrukturës, punimet e menaxhimit të ujërave të stuhive, menaxhimin e kullimit dhe blerjen e pajisjeve.

Sipas Studimit të Fizibilitetit, të përgatitur nga KfW, ST i përmirësuar do të ketë një portë hyrëse dhe do të vendoset gardh për të gjithë perimetrin e objektit. Ndërtesa administrative do të shtrihet në një sipërfaqe prej rreth 50 m². Ajo do të përbëhet nga dhoma e kontrollit, gjeneratori, zona e rezervuarit, magazina dhe PM.

Për shkarkimin e mbeturinave do të vendosen dy gropa. Gropat do të jenë me kapacitet 30 m³. Ujërat e stuhive do të devijojnë nëpër kanale perimetrike dhe trapezoide. Kullimi do të mbledhet në një rezervuar deponimi. Pas mbushjes, kullimi do të transportohet në impiantin e trajtimit të kullimit në deponinë rajonale të Gjilanit.

²⁴ Duhet të ketë një studim të kombinuar fizibiliteti për TMB dhe TA. Studimi i fizibilitetit duhet të identifikojë nëse TA është teknologjia e duhur, apo sasi të mbeturinave ushqimore të ndara në burim mund të trajtohen në kompostimin e mundshëm të mbyllur në kazan si pjesë e TMB-së

Për optimizimin e kostove të transportit do të blihen 3 kontejnerë shtypës me kapacitet 24 m³. Kontejnerët do të transportohen me kamionë me grep (3 copë). Përveç kësaj, një ngarkues me rrëshqitje është parashikuar të vendoset në ST.

Kostoja e investimit për përmirësimin e stacionit të transferimit në Ferizaj është vlerësuar në **1,493,512 euro** me çmime reale të vitit 2020.

Studimi i Fizibilitetit për ST në rajonin e Ferizajt duhet të përditësohet dhe të marrë në konsideratë zgjidhjet alternative të transferimit të bazuara në kompaktorë të palëvizshëm dhe kontejnerë të mbyllur me rrotullim dhe transport pa ngjeshje.

8.5.2 Deponimi i mbeturinave

Deponia në Velekincë duhet të përmirësohet dhe zgjerohet. Përmirësimi dhe zgjerimi i deponisë duhet të përfshijë:

- Zbatimin e punimeve tokësore dhe të punimeve të linjave për ndërtimin e një qelie të re në perëndim të asaj aktuale
- Punimet e mbledhjes dhe trajtimit të kullimit
- Punimet rrugore të brendshme
- Punimet e ujërave të stuhive
- Mbulesën e përkohshme të qelisë së vjetër
- Sistemin e mbledhjes të gazit të deponisë në qelinë e vjetër
- Punimet e monitorimit të mjedisit
- Zhvillimin dhe përmirësimin e infrastrukturës

Një qeli e re do të ndërtohet në një sipërfaqe prej 7.03 ha. Në lidhje me qelinë ekzistuese sipërfaqja e përgjithshme e deponisë do të jetë 14.0 ha. Qelia e re do të ketë një kapacitet total prej 1,430,826 m³. Kapaciteti total i projektuar i qelisë së re dhe asaj ekzistuese vlerësohet në 2,886,899 m³. Kapaciteti vjetor i deponisë së përmirësuar vlerësohet në 126,200 ton në vit.

Kostot e investimit për përmirësimin dhe zgjerimin e deponisë së Gjilanit vlerësohen në **8,231,139 euro** me çmime reale të vitit 2020.

8.5.3 Mbyllja e deponive të vjetra

Siç u përmend, numri i deponive të hapura zvogëlohet ndjeshëm me kalimin e viteve. Megjithatë, ka ende 210 deponi që duhet të mbyllen dhe rehabilitohen. Numri dhe madhësia e deponive janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 8-10. Madhësia dhe numri i deponive për mbyllje

Komuna	Madhësia e deponive			Gjithsej
	1-5	6-20	>20	
Gjilan	37	10	2	49
Kamenicë	2	5	3	10
Viti	0	0	0	23
Novobërdë	27	2	0	29
Partesh	3	6	8	17

Komuna	Madhësia e deponive			Gjithsej
	1-5	6-20	>20	
Klllokot	0	2	3	5
Ranillug	0	1	0	1
RAJONI I GJILANIT	69	26	16	111
Ferizaj	4	5	8	17
Kaçanik	7	5	6	18
Shtime	3	10	10	23
Han i Elezit	1	1	0	2
Shtërpçë	18	13	8	39
RAJONI I FERIZAJT	33	34	32	99
GJITHSEJ RAJONET	102	60	48	210

Burimi: AMMK

Më shumë se 75% e deponive janë vende vërtet të vogla të ndotura, të cilat mund të pastrohen shpejt me kosto relativisht të ulët. 48 nga deponitë janë relativisht më të mëdha, gjë që do të kërkojë alokimin e fondeve për mbylljen e tyre. Të gjitha komunat në planet e tyre të menaxhimit të mbeturinave komunale parashikojnë fonde për mbylljen graduale të të gjitha deponive në territorin e tyre deri në vitin 2027. Prandaj, aktivitetet që kanë të bëjnë me mbylljen e deponive nuk janë të përfshira në Planin e Veprimit të këtij PNMIM.

8.6 Masat për mbeturinat e ndërtimit dhe demolimit

Ndarja e mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit (MND) dhe devijimi nga deponia në të ardhmen është shumë i rëndësishëm për të shmangur shterimin e shpejtë të kapaciteteve të hedhjeve në deponi. Për më tepër, mbeturinat e ndërtimit mund të përmbajnë substanca të rrezikshme, si azbesti dhe suva, të cilat janë burime të mundshme të rreziqeve shëndetësore nga thithja e grimcave të pluhurit dhe ndotja e ujërave nëntokësore.

Lloje të ndryshme mbeturinash po krijohen në kantieret komunale dhe private, si: (i) toka nga gërmimi; (ii) mbeturinat e ndërtimit (mbeturinat minerale, tulla, dru); dhe (iii) mbeturinat e demolimit (tulla, beton, mobilieri, xham të sheshtë, plastikë, asfalt).

MND ka potencialin për t'u ricikluar si material dytësor. Llojet kryesore të MND-ve që duhet të synohen për riciklim janë:

- Betoni dhe betoni i armuar;
- Betoni për asfalt;
- Qeramika për ndërtim (tulla, etj.);
- Materiale shkëmbore të thyera; dhe
- Mbeturina minerale (inerte).

Të dhënat tregojnë se këto pesë lloje përbëjnë 80-85% të sasisë totale të MND-ve të gjeneruara. Pjesa mbizotëruese në mbeturinat e ndërtimit, si betoni dhe tulla, është i përshtatshëm pas copëtimit për t'u përdorur në ndërtimin e rrugëve në vend të burimeve parësore si zhavorri dhe rëra. Në varësi të cilësisë fillestare të betonit, ai mund të ripërdoret edhe për të njëjtat qëllime ndërtimi. Më shpesh, betoni i ricikluar mund të përdoret për përfortimin e dheut, barrierat mbrojtëse nga zhurma, argjinaturat, materialet kulluese, rrugët e përkohshme, objektet sportive etj.

Zhvillimi i sistemit të integruar të menaxhimit të mbeturinave në rajonin e Gjilanit dhe Ferizajt duhet të përfshijë një sistem për menaxhimin e mbeturinave ndërtimore, në përputhje me dispozitat e Planit Kombëtar të Menaxhimit të MND-ve.

Pajisjet e mbledhjes dhe transportit

Tabela e mëposhtme paraqet pajisjet e nevojshme për të dy rajonet për mbledhjen dhe transportin e MND-ve.

Tabela 8-11. Pajisjet e mbledhjes dhe transportit të MND-ve

Lloji i pajisjes	Rajoni i Gjilanit	Rajoni i Ferizajt
Kontejnerë të hapur (7m ³)	8	6
Kamionë e tipit ngarkues të hapur	2	2
Kamionë deponish	1	1

Pika të dorëzimit (PeD)

Duhet të krijohet një rrjet i pikave të dorëzimit, ku MND do të mbledhet dhe ruhet, përpara se të transportohet në objektet qendrore të trajtimit dhe deponimit. PeD parashikohet të ketë një sipërfaqe prej 2000 ~ 4000 m². Mbledhësit e MND-ve do t'i hedhin mbeturinat në kontejnerët e hapur përkatës. Nevoja për PeD është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 8-12. Rrjeti i pikave të dorëzimit

Komunat	Numri i PeD	Kapaciteti (m ³ /vit)	Numri i kontejnerëve të nevojshëm
Ferizaj (i shërben edhe Shtimes)	1 (i mesëm)	7,700	8 (20 m ³)
Kaçanik (i shërben edhe Hanit të Elezit dhe Shtërpçës)	1 (i mesëm)	2,700	8 (7 m ³)
Gjilan (i shërben edhe Parteshit dhe Ranillugut)	1 (i mesëm)	7,700	8 (20 m ³)
Kamenicë (i shërben edhe Novobërdës)	1 (i mesëm)	2,700	8 (7 m ³)
Viti (i shërben edhe Kllokotit)	1 (i mesëm)	3,000	9 (7 m ³)

Çdo pikë dorëzimi do të pajiset me ngarkuesin me rrëshqitje.

Riciklimi i MND-ve

Vendi do të duhet të ofrojë: (i) zonë për copëtimin dhe ndarjen e fraksioneve nga MND; dhe (ii) zonë për ruajtjen e fraksioneve të ndara të gatshme për ripërdorim. Sipërfaqja e kërkuar është rreth 3000 m². Të paktën 800 m² nga kjo sipërfaqe duhet të mbulohet me beton. Pjesa që nuk është e përdorshme mund të transferohet në deponinë rajonale dhe mund të përdoret si material mbulues.

Vendi duhet të pajiset me një gurthyes mobil (shih foton në të djathtë). Gurthyesi i parashikuar është pajisje me kapacitet 50-70 ton në orë për të përpunuar të gjitha fraksionet e mundshme të MND-ve - beton, beton i ajruar, tulla etj. Madhësia e prodhimit mund të rregullohet me sitë. Duke qenë i transportueshëm, gurthyesi mund të transferohet me një rimorkio midis dy vendeve për riciklimin e MND-ve. Për më tepër, gurthyesi mund të transportohet në kantieret aktive të ndërtimit me kërkesë të kompanive private të ndërtimit. Ky është një shërbim i mundshëm që mund të ofrohet nga operatori i objektit të riciklimit.

Për të rritur efektivitetin, autoritetet vendore mund të kërkojnë, për projekte më të mëdha ndërtimi, ndarjen e materialeve të riciklueshme që duhet të kryhen nga kompanitë e ndërtimit në kantier.

Tabela 8-13. Kapaciteti dhe numri i gurthyesve të nevojshëm

Rajoni	Kapaciteti - 2030 (m ³ /vit)	Numri i gurthyesve mobil
Gjilan	16,200	1
Ferizaj	12,400	1

Deponimi i MND-ve

Për sa i përket deponimit, 15% e inputit në objektet e riciklimit pritet të deponohet. Përveç kësaj, 30% e MND-ve që nuk mbledhet në sistemin e mbledhjes së ndarë pritet të arrijë edhe në objektin e deponimit. Për të gjithë ZMM-në parashikohet një deponim me kapacitet vjetor prej 27,400 m³.

Menaxhimi i azbestit

Sasi të azbestit të veçuar do të hidhen në një qeli të veçantë për mbeturinat e rrezikshme në objektin e deponimit. Për të gjithë ZMM-në, llogaritet se sasitë vjetore të azbestit që do të deponohen arrijnë në 600 m³.

Kostot e menaxhimit të MND-ve

Kostoja e menaxhimit të ardhshëm të mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit të shkaktuara në objekt nuk duhet të jetë pjesë e llogaritjes së tarifave të amvisërisë. Në vend të kësaj, kostoja duhet të paguhet plotësisht nga përdoruesit e objektit.

Kostot e investimeve të nevojshme për ngritjen e sistemit ndërkomunal të menaxhimit të MND-ve në ZMM janë paraqitur në tabelën më poshtë.

Tabela 8-14. Kostot e investimit për menaxhimin e MND-ve

Kategoria	Njësia	Kostoja e njësisë	Numri i njësive	Vlera, euro
Pajisje për mbledhje të mbeturinave				878,000
Kontejnerë të hapur 7 m ³	EUR/kontejnerë	2,000	14	28,000
Kamionë plehrash me krahë rrotullues	EUR/kamion	150,000	4	600,000

Kategoria	Njësia	Kostoja e njësisë	Numri i njësive	Vlera, euro
Kamionë të hapur	EUR/kamion	125,000	2	250,000
Pika të dorëzimit				1,160,000
PeD të mesëm	EUR/PeD	150,000	5	750,000
Kontejnerë të hapur 7 m ³	EUR/kontejner	2,000	25	50,000
Kontejnerë të hapur 20 m ³	EUR/kontejner	10,000	16	160,000
Ngarkues me rrëshqitje	EUR/ngarkues	40,000	5	200,000
Impiantet e trajtimit të MND-ve				400,000
Rajoni i Gjilanit	EUR/gurthyes	200,000	1	200,000
Rajoni i Ferizajt	EUR/gurthyes	200,000	1	200,000
Objekti i deponimit të MND-ve				1,500,000
Rajonet: Gjilan dhe Ferizaj	punime	1,500,000	1	1,500,000
Plani emergjent	10% e kostos së investimit (përfshijet pajisjet mobile)			150,000
Projektim dhe mbikëqyrje	4.5% e kostos së investimit (përfshijet kostot e arkëtimit)			137,700
GJITHSEJ				4,225,700

8.7 Masat për mbeturinat e vëllimshme

Praktika ndërkombëtare tregon se sasia e mbeturinave të vëllimshme është në përpjesëtim me sasinë e mbeturinave komunale të krijuara – rreth 5%.

Llojet kryesore të mbeturinave të vëllimshme janë orenditë e vjetra, duke përfshirë dyshekët, pajisjet e mëdha elektrike, mbulesat e dyshemesë dhe të ngjashme. Disa mbeturina të vëllimshme mund të shfaqen gjithashtu si mbeturina të ndërtimit dhe demolimit dhe mbeturina kopshtesh.

Mënyrat kryesore për mbledhjen e mbeturinave të vëllimshme përfshijnë:

- Hedhja e mbeturinave të vëllimshme pranë kontejnerëve për mbeturinat e mbetura ndjekur nga mbledhja e organizuar nga komuna (sistemi aktual). Një mbledhje e tillë mund të bëhet sipas planit të përcaktuar paraprak që kërkon që familjet të hedhin mbeturinat e vëllimshme në ditët specifike të muajit.
- Hedhja në pikat e posaçme komunale të mbledhjes
- Mbledhja sipas kërkesës

Përveç sa më sipër, një pjesë e mbeturinave të vëllimshme mund të mbledhet përmes zinxhirëve të shitjes me pakicë kur dyqanet ofrojnë kthimin e mobiljeve ose pajisjeve të vjetra në momentin e shitjes.

Masat fillestare për mbeturinat e vëllimshme do të fokusohen në shërbimin e mbledhjes së planifikuar të organizuar nga komunat. Përveç kësaj, familjeve do t'u ofrohet gjithashtu mundësia për të dorëzuar mbeturinat e tyre të vëllimshme në lokacionet e centralizuara të riciklimit të mbeturinave të amvisërisë.

Demontimi i mbeturinave të vëllimshme dhe largimi i pjesëve të riciklueshme do të organizohet në stacionin e transferimit në Ferizaj dhe në deponinë rajonale. Të dy vendet do të pajisen gjithashtu me grirëse për të zvogëluar vëllimin e mbeturinave të vëllimshme të destinuara për deponim përfundimtar.

Në një periudhë afatgjatë, mbledhja e mbeturinave të vëllimshme do të shqyrtojë mundësinë e riparimit dhe ripërdorimit të mobiljeve dhe pajisjeve të vjetra të hedhura. Praktikat e mëposhtme do të promovohen:

- dhurimi i mobiljeve të vjetra dhe pajisjeve shtëpiake të përshtatshme për ripërdorim për qëllime bamirësie;
- mbledhja nga/dorëzimi tek tregtarët e mallrave të përdorura;
- dhurimi ose shitja palëve të treta si një iniciativë private (p.sh. nëpërmjet faqeve të shitjeve në internet);
- dhënia në formë dhurate palëve të treta (familje, miq, të njohur);
- krijimi i dy qendrave komunale/rajonale për riparimin e mobiljeve të vjetra dhe pajisjeve elektrike me mbështetjen e mundshme të sektorit joqeveritar dhe përfshirjen e njerëzve nga grupet e cenueshme.

8.8 Masa të tjera

Pasi skemat e Përgjegjësisë së Zgjeruar të Prodhuesit (PZP) të zbatohen plotësisht në vend, komunat në ZMM do të lidhin kontrata me operatorët PZP për mbledhjen e ndarë të rrjedhave të mbeturinave specifike në vijim:

- Mbeturinat e pajisjeve elektrike dhe elektronike
- Vajra të përdorura
- Automjetet në fund të jetës
- Bateritë dhe akumulatorët e harxhuar
- Goma të përdorura

Qendrat e riciklimit të mbeturinave të amvisërisë do të krijohen në vendbanimet kryesore në ZMM, duke përfshirë Ferizajn, Kaçanikun dhe Shtimen në rajonin e Ferizajt dhe Gjilanin, Kamenicën dhe Vitinë në rajonin e Gjilanit. Familjet do të lejohen të hedhin në qendrat e riciklimit fraksione të ndryshme të mbledhura veçmas si lloje të ndryshme mbeturinash të

Figura 28. Qendër tipike për riciklim të mbeturinave të amvisërisë

riciklueshme, mbeturina të gjelbra, mbeturina të vëllimshme, vajra ushqimorë të përdorur, lloje specifike të mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit. Për mbledhjen e mbeturinave të rrezikshme të amvisërive do të pajisen edhe qendrat e riciklimit në Ferizaj dhe Gjilan.

8.9 Rrjedhat masive

Diagramet e mëposhtme paraqesin rrjedhat masive të mbeturinave për vitet 2030 dhe 2025.

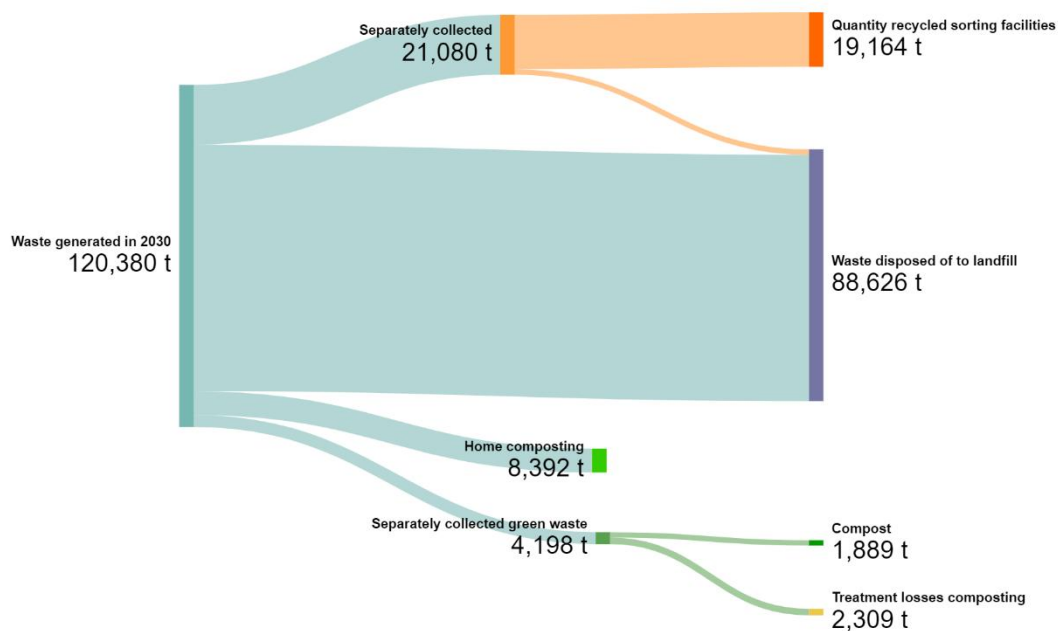

Figura 29. Rrjedha masive e sistemit, 2030

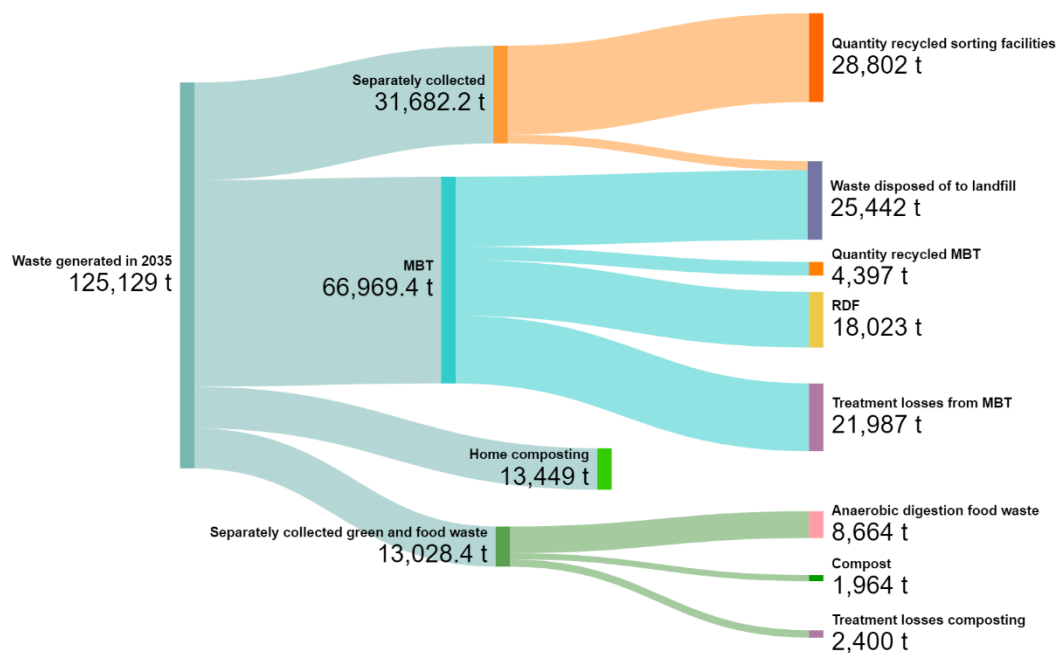

Figura 30. Rrjedha masive e sistemit, 2035

8.10 Komunikimi dhe ndërgjegjësimi i publikut

Kryesisht, përpjekjet e komunikimit do të fokusohen për të rritur ndërgjegjësimin se ky plan është miratuar, veçoritë e tij kryesore dhe për të ndihmuar në identifikimin e aspekteve të planit që komuniteti mund të dëshirojë t'i marrë parasysh për mbështetje. Duke u mbështetur në këta hapa fillestarë, do të nevojitet një strategji komunikimi afatgjatë për të ndihmuar në sigurimin e miratimit të planit dhe zbatimit të mëvonshëm.

Fitimi i angazhimit rajonal për zbatim

Pasi që është përgjegjësi e komunave të organizojnë zhvillimin dhe të sigurojnë zbatimin e një sistemi efikas të menaxhimit të mbeturinave, zbatimi i planit ndërkomunal të menaxhimit të mbeturinave varet qartë nga niveli i përkushtimit të tyre.

Ndryshimi i qëndrimeve ndaj plehrave dhe hedhjes së tyre

Një shtysë kryesore e planit është largimi nga zakonet dhe praktikat mbizotëruese të hedhjes së mbeturinave në tokë. Një aspekt i ndryshimit të sjelljes është rrënjësia e një qëndrimi brenda individëve në të cilin plehra në vendet e piknikut në fshat etj, rrugë dhe hapësira të tjera publike shihet si sjellje e keqe. Ky mund të konsiderohet një hap thelbësor drejt qëllimit për t'i dhënë fund hedhjes pa kriter të mbeturinave të mbledhura në tokë: (i) duke reduktuar incidencën e shfaqjes së saj (ii) duke reduktuar tolerancën e shoqërisë ndaj një sjelljeje të tillë kur ajo ndodh dhe (iii) duke përforcuar vullnetin e organeve rregullatore për të zbatuar rregulloret që ndalojnë një sjellje të tillë.

Prandaj, komunat, duke punuar në bashkëpunim me ZMM, do të duhet të organizojnë fushata komunikimi që adresojnë sjelljen individuale të publikut të gjerë.

Paralelisht, do të duhet gjithashtu t'u theksohet inspektorëve të mjedisit se ata duhet të ndërmarrin veprime për mbylljen e deponive të paautorizuara dhe për t'u komunikuar administratave të vendbanimeve individuale domosdoshmërinë e ndërmarrjes së veprimeve të tilla. Qëllimi i këtij komponenti të strategjisë së komunikimit duhet të jetë të ndihmojë shoqërinë të largohet nga pranimi i mosrespektimit të rregulloreve si normë ose si diçka që mund të "negociohet".

Rritja e ndërgjegjësimit për nevojën për përmirësimin e menaxhimit të MM dhe pagesën për të

Mund të nevojitet ngritja e ndërgjegjësimit për ndikimet e pafavorshme shëndetësore dhe mjedisore të deponimit të pakontrolluar të mbeturinave dhe përfitimeve të praktikave të shëndosha të menaxhimit të MM-së. Përderisa kjo vetëdije sigurisht ekziston në disa segmente të shoqërisë, mund të jetë e nevojshme të stimulohet në segmente të tjera në mënyrë që të ketë një vlerësim të gjerë shoqëror të nevojës për ndryshim.

Megjithatë, ofrimi i shërbimeve të menaxhimit të qëndrueshëm të MM-së kërkon që kostot e plota të ofrimit të shërbimit të plotësohen – kryesisht nga tarifat e paguara nga gjeneruesit e mbeturinave, të plotësuar aty ku është e nevojshme ose e përshtatshme nga financimi i grantit ose subvencione të tjera administrative. Ky mesazh gjithashtu duhet të kuptohet qartë nga të gjitha palët e interesit - qoftë në qeverinë qendrore apo administratën lokale, anëtarët e publikut të gjerë apo OJQ-të.

Dhënia e informacionit për praktikën dhe kostot e menaxhimit të mbeturinave

Informacioni mbi kostot reale të shërbimeve të menaxhimit të MM duhet t'u komunikohet planifikuesve, vendimmarrësve, shoqërisë civile dhe mediave masive. Një informacion i tillë është i nevojshëm si për të përmirësuar cilësinë e vendimeve të marra dhe për të ndihmuar në informimin e komentatorëve (media masive) dhe kritikëve të mundshëm (shoqërisë civile). Një çështje e veçantë, për shembull, ka të bëjë me

keqkuptimin mjaft të zakonshëm në shoqërinë civile se të ardhurat e krijuara nga rikuperimi dhe riciklimi i materialeve tejkalojnë kostot e bëra: analiza tregon në vend të kësaj se ky është një aktivitet me kosto neto. Vazhdimi i keqkuptimeve të tilla mund të pengojë vendimmarrjen efektive.

Rritja e të kuptuarit të çështjeve të përballueshmërisë dhe politikave përkatëse

Ajo që del mjaft qartë nga analiza e mësipërme është se përballueshmëria e shërbimeve të përmirësuara të menaxhimit të mbeturinave në të ardhmen ka të ngjarë të jetë një problem real për shumë nga banorët më të varfër në të dy rajonet. Komunitatet do të duhet t'ia komunikojnë njohuritë e tyre qeverisë qendrore për këtë çështje në mënyrë që të sigurojnë financim me grante dhe ndoshta forma të tjera të mbështetjes financiare për menaxhimin e mbeturinave në këto fusha; ndaj mediave masive dhe shoqërisë civile në mënyrë që të mbizotërojnë ndjenja e realitetit dhe e perspektivës; dhe të jetë publik i gjerë në mënyrë që të ofrojë siguri.

Sigurimi i mbështetjes ndërkombëtare për zbatimin

Ka gjasa të ketë interes ndërkombëtar – IFN-të dhe organizatat donatore – në mbështetjen e zbatimit të praktikave të menaxhimit të MM-ve të shëndosha mjedisore në Kosovë dhe në veçanti ZMM-në e Gjilanit – Ferizajt. Interesi mund të qëndrojë në dhënien e granteve dhe/ose kredive financiare për të lehtësuar investimet, ofrimin e asistencës teknike për të ndihmuar në mbështetjen e ndërmarrjes së një ose më shumë veprimeve të identifikuar në strategji. Duke u mbështetur në iniciativat e ndjekura në plan, komunitet në ZMM duhet të vazhdojnë të angazhohen me komunitetin ndërkombëtar për (i) identifikimin e fushave konkrete për bashkëpunim dhe veprim dhe (ii) ndjekjen e rrugëve premtuese.

Komunikimi me audiencën e synuar

Anëtarët e publikut të gjerë

Fjalimet zyrtare, konferencat për shtyp dhe artikujt e raportuar në media masive – TV dhe gazeta – mund të jenë një mekanizëm kryesor për komunikimin e informacionit me publikun e gjerë. Fushatat reklamuese të organizuara në nivel kombëtar duke përdorur televizorin si mjet për përcjelljen e mesazheve mund të luajnë gjithashtu një rol. Broshura, fletëpalosje, pamfleta dhe mjete të tjera për komunikim me nxënësit e shkollave, studentët, shoqërinë qytetare dhe pjesë të tjera të shoqërisë gjithashtu mund të jenë të dobishme.

Mediave masive

Mediat masive janë jetike si një objektiv dhe si një mjet ndërmjetës për komunikimin e informacionit dhe mesazheve të menaxhimit të MM tek palët e tjera të interesit. Për të lehtësuar këtë komunikim, mund të jetë e dobishme të caktohet një person brenda bashkëpunimit të BNK-së si pikë qendrore. Konferencat për shtyp, fjalimet etj. mund të koordinohen dhe organizohen në këtë mënyrë. Mund t'i jepet gjithashtu përgjegjësi për komisionimin e fushatave reklamuese dhe materialeve informative etj, siç u përmend më lart.

Shoqëria qytetare - OJQ

Angazhimi me OJQ-të mund të bëhet përmes punëtorive, takimeve publike, konsultimeve për menaxhimin e mbeturinave në nivel komunal ose rajonal. Mund të forcohet edhe ofrimi i informacionit për menaxhimin e MM-ve drejtpërdrejt për OJQ-të ose nëpërmjet uebsajteve të komunave.

8.11 Kostot e sistemit dhe rikuperimi i kostove

8.11.1 Investimet, kostot e O&M

Të gjitha vlerësimet e kostos së sistemit janë me çmime konstante, që nga viti 2023.

Mbledhja e ndarë e mbeturinave

Mbledhja e ndarë e mbeturinave të materialeve të riciklueshme është një parakusht për rikuperimin dhe shfrytëzimin e mbeturinave.

Kostot e investimit

Aplikimi dhe rritja graduale e mbledhjes së ndarë të mbeturinave për të mbuluar 100% të popullsisë urbane dhe 80% të popullsisë rurale kërkon investime të vazhdueshme dhe riinvestim në kamionë dhe kontejnerë. Vlerësimi vjetor i investimit të kërkuar është përmbledhur në tabelën e mëposhtme:

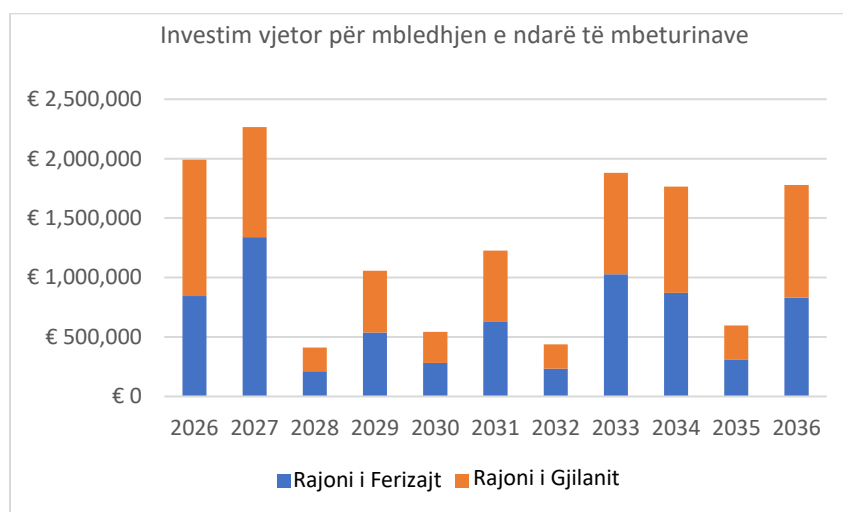

Figura 31. Kostot e investimeve në mbledhjen e ndarë të mbeturinave

Kostot operative

Tabelat e mëposhtme përmbledhin koston e përllogaritur vjetore të operimit për sigurimin e rritjes graduale të mbledhjes së ndarë të mbeturinave deri në mbulimin e shërbimit të synuar:

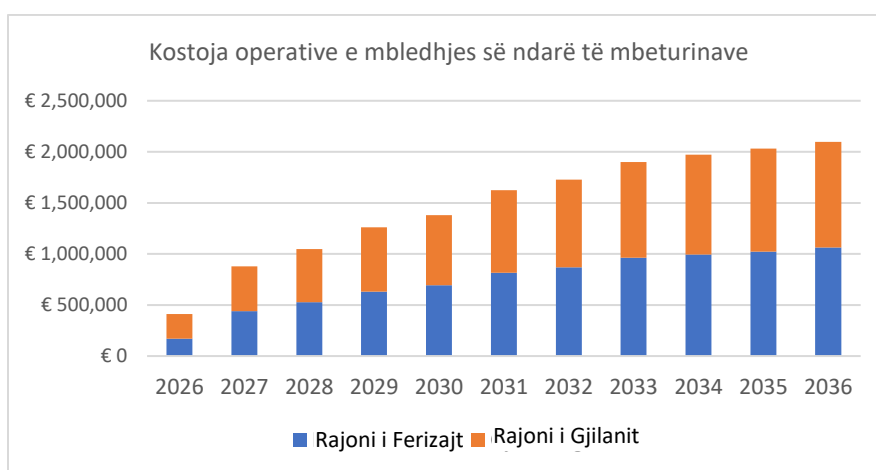

Figure 32 Kostot e operimit dhe mirëmbajtjes së mbledhjes së ndarë të mbeturinave

Kostot janë të konsiderueshme dhe të pa përballueshme sipas statusit aktual ekonomik dhe nuk mund të kompensohen nga të ardhurat nga shitja e materialeve të riciklueshme, të konsideruara më poshtë, prandaj është konsideruar aplikimi i skemës së PZP për mbeturinat e ambalazhit në nivel kombëtar dhe financimi i mbledhjes së ndarë të mbeturinave nga të ardhurat e skemës së PZP-së.

Objektet e klasifikimit

Dy ORM për klasifikimin e lëndëve të riciklueshme të mbledhura veçmas janë planifikuar me kapacitetet e mëposhtme:

- ORM e Gjilanit: 16,000 ton/vit
- ORM e Ferizajt: 18,000 ton/vit

Kostot fillestare të investimit janë 2.2 milionë euro për çdo objekt. Diferenca prej 10% në sasinë e mbeturinave nuk çon në diferencim në koston e investimit.

Kostot vjetore operative rriten me rritjen e sasive të materialeve të riciklueshme për ndarje:

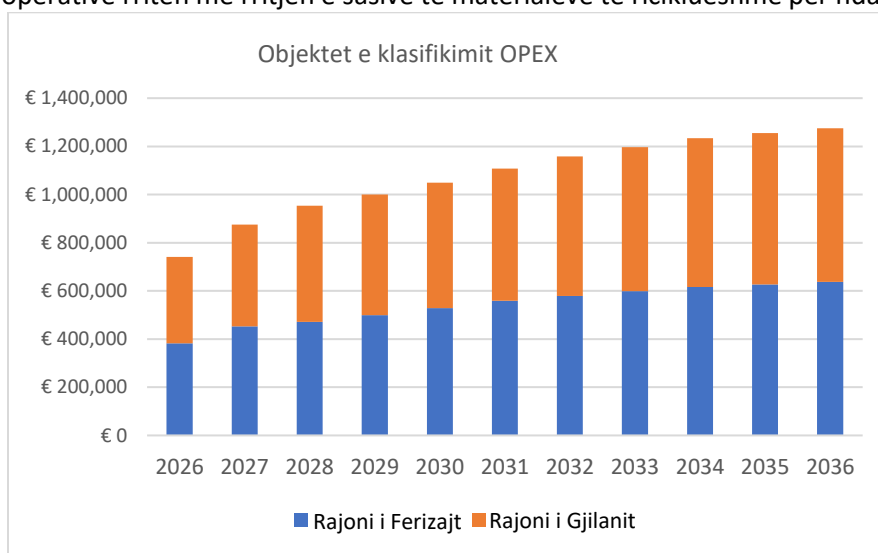

Figura 33 Klasifikimi OPEX

Të ardhurat vjetore nga shitja e materialeve të riciklueshme janë paraqitur më poshtë dhe nuk janë të mjaftueshme për të mbuluar të vetme kostot operative të mbledhjes dhe klasifikimit, përveç koston së konsiderueshme të investimit të vazhdueshëm në mbledhjen e ndarë të mbeturinave:

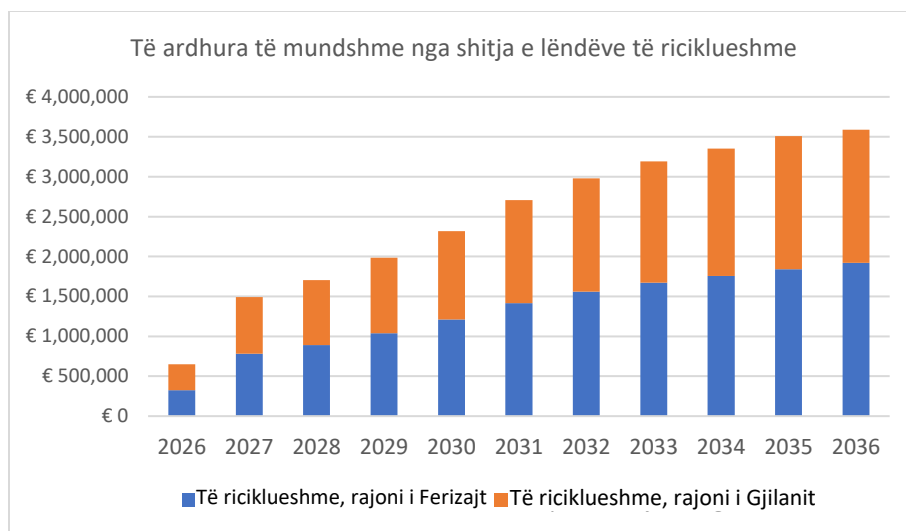

Figura 34 Të ardhurat e mundshme nga materialet e riciklueshme

Siç u përmend më lart, të gjitha kostot dhe të ardhurat që lidhen me mbledhjen e ndarë të lëndëve të riciklueshme, klasifikimin dhe transportin e mëtejshëm deri në riciklimin përfundimtar do të financohen nga skema e PZP-së për mbeturinat e ambalazhit, që do të miratohet në nivel kombëtar.

Kompostimi i mbeturinave të gjelbra

Objektet e kompostimit për mbeturinat e gjelbra nga zonat publike urbane me kapacitet vjetor prej 2000 t është planifikuar për secilin nga rajonet. Studimi i fizibilitetit i bërë për Gjilanin përcakton një kapacitet prej 4,000 t, mund të jetë për të siguruar kulmin e luhatjeve sezonale në prodhimin e mbeturinave të gjelbra, prodhimin e kompostit dhe kërkesën për kompost.

Kostot fillestare të investimit janë 1.2 milionë euro për çdo objekt.

Kostot operative

Kostot vjetore operative të çdo objekti janë afërsisht 100,000 €.

Kompostimi në kushte shtëpie

Kompostimi në kushte shtëpie për mbeturinat e gjelbra dhe përqindja në rritje e mbeturinave ushqimore është paraparë për vendbanimet rurale.

Për të mbështetur aktivitetin kërkohen masa aktive vjetore dhe kontrole, në shumën 400-500.000 euro.

Kostoja e deponisë

Deponitë zhvillohen në faza me kosto të konsiderueshme investimi fillestar dhe zhvillim të qelizave të reja dhe mbyllje pas mbushjes dhe mbylljes përkatëse të qelizave, si dhe zëvendësim të pajisjeve të amortizuara.

Kostot e investimit

Vlerësimet e koston fillestare dhe në të ardhmen të investimit të deponisë për t'i shërbyer të dy rajoneve janë paraqitur në grafikun e mëposhtëm:

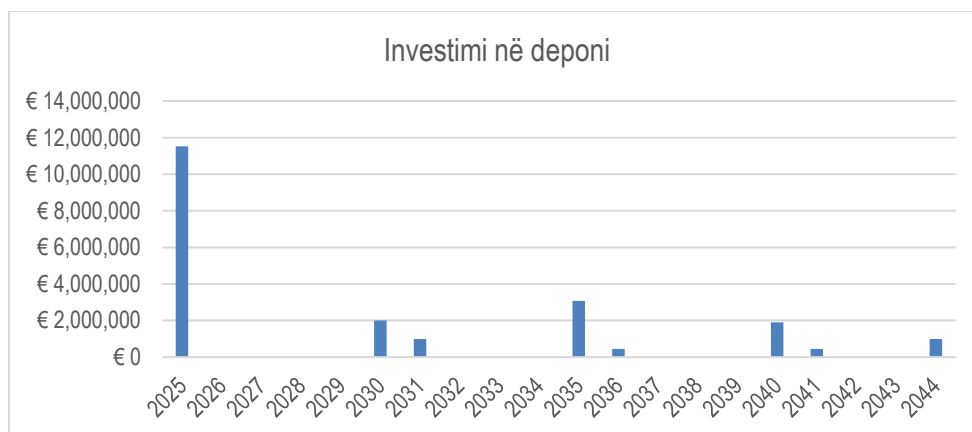

Figura 35 Kostoja e investimit të deponisë rajonale

Deponitë kanë një komponent të rëndësishëm të kostove fikse operative që mbeten konstante pavarësisht ndryshimit në sasinë e mbeturinave. Si rezultat i rikuperimit dhe përdorimit të mbeturinave, mbeturinat që shkojnë në deponi pritet të ulen nga 95000t në 25000 ton deri në vitin 2032, megjithatë kostoja e funksionimit pritet të ulet vetëm me 25%, siç tregohet në grafikun e mëposhtëm:

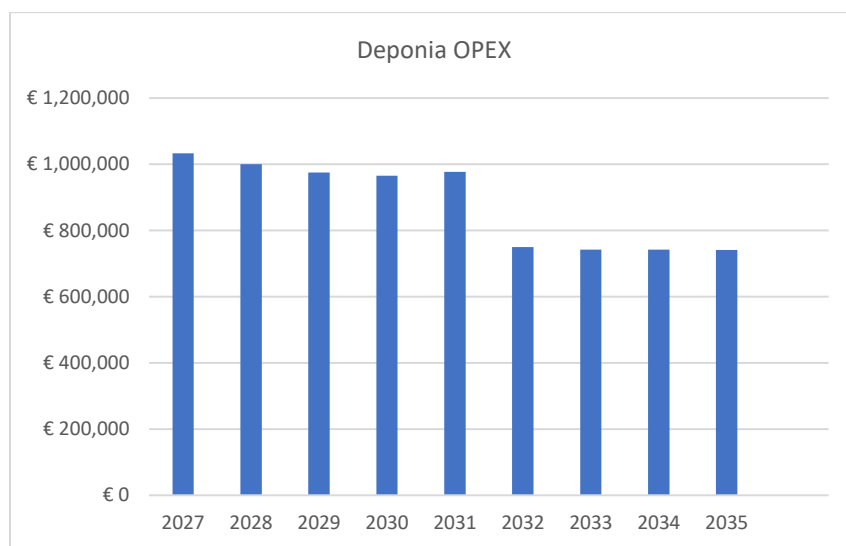

Figura 36 Kostot vjetore operative të deponisë rajonale

Qendra për riciklim të mbeturinave të amvisërisë

Ndërtimi i 6 QRMA, 3 në secilin rajon, vlerësohet të kushtojë 2.4 milionë euro dhe furnizimi me pajisje - 0.2 milionë euro. Këto përfshijnë 1 QRMA në Ferizaj dhe 1 në Gjilan për 0.7 milion euro secili (përfshirë 0.1 për pajisje) dhe 1 QRMA në Kaçanik, Shtime, Kamenicë, Viti, për 300,000 euro secili.

Kostot totale operative vjetore për 6 QRMA janë vlerësuar si 200,000 EUR, për të dy rajonet, me **kosto vjetore operative të QRMA në Ferizaj dhe Gjilan prej 50,000 EUR dhe 25,000 EUR për secilin qytet të lartpërmendur.**

Për vitin 2031 është planifikuar ndërtimi i një TMB për t'i shërbyer të dy rajoneve me kapacitet vjetor prej 65,000 ton, për të prodhuar LDM nga materiale të riciklueshme pa vlerë tregu.

Kostoja e parashikuar e investimit fillestar është 19 milionë euro.

Kostot vjetore operative pritet të jenë në nivelin 1.8 milionë euro.

Objekti anaerobik

Për vitin 2031 është planifikuar ndërtimi i një objekti anaerobik për përpunimin e mbeturinave organike të mbledhura veçmas nga të dy rajonet me kapacitet vjetor 10,000 t.

Kostoja e parashikuar e investimit fillestar është 5,5 milionë euro.

Kostot vjetore operative pritet të jenë në nivelin 800,000 euro.

8.11.2 Ndarja treguese e koston ndërmjet komponentëve

Bazuar në supozimin se komunat nuk do të përballojnë kostot e mbledhjes së ndarë të mbeturinave, klasifikimit dhe transportit deri në riciklim, që është planifikuar që nga viti 2026, kostot vjetore të zhvillimeve të planifikuara janë llogaritur, në total për të dy rajonet, sipas komponentëve të shërbimit të mbeturinave.

Tabela më poshtë tregon se të gjitha kostot e shërbimit përfshijnë amortizimin, përveç deponimit në deponi. Rritja graduale e pjesës së koston së amortizimit të deponisë tregohet veçmas për të arritur koston e plotë në vitin 2030.

Tabela 8-15. Kostot vjetore të sistemit sipas komponentëve të shërbimit, 2025-2030

Kostot totale, në mijë euro	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Mbledhja e mbeturinave (mbledhja e mbeturinave të mbetura)	4,644	4,277	4,131	4,092	4,061	4,035
Transferimi i mbeturinave	531	514	496	481	480	478
Kompostimi		389	391	393	395	396
Kompostimi në kushte shtëpie	397	417	438	460	483	506
Kostoja e operimit të deponisë	1,238	1,156	1,103	1,095	1,085	1,097
Kostot e operimit të QRMA		200	200	200	200	200
Mbulimi gradual i amortizimit të deponisë ²⁵		250	506	766	1,031	1,300
Kostot totale, në mijë euro	6,810	7,202	7,265	7,486	7,733	8,013

Siç u përmend më lart të gjitha kostot janë konstante, viti 2023. Rritja mesatare vjetore reale e kostove totale të sistemit është 3%. Inflacioni aktual duhet të shtohet në krye për përcaktimin e kostove aktuale vjetore.

²⁵ Fondet për ndërtimin e qelive të reja, mbylljen e qelive të mbushura, zëvendësimin e pajisjeve të amortizuara

Rikuperimi i mëtejshëm i mbeturinave është i realizueshëm nëse investimi në objektet e rikuperimit dhe trajtimit të mbeturinave sigurohet si grant. Vlerësimet e kostove vjetore të menaxhimit të MNK që duhet të përballohen nga komunat e të dy rajoneve për të arritur 75% të rikuperimit dhe shfrytëzimit të MNK janë përmbledhur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 8-16. Kostot vjetore të sistemit sipas komponentëve të shërbimit, 2025-2030

Kostot totale, në mijë euro	2032	2033	2034	2035
Mbledhja e mbeturinave (të mbetura)	4,028	4,020	3,988	3,975
Transferimi dhe deponimi i mbeturinave	1,862	1,912	2,004	1,908
Kompostimi, duke përfshirë kompostimin në kushte shtëpie	955	984	993	993
TMB, anaerobe, MnE i LDM	3,926	3,927	3,942	3,959
Kostot totale, në mijë euro	10,771	10,844	10,926	10,836

8.11.3 Kostot agregate për njësi

Bazuar në kostot e mësipërme, kostot e mëposhtme për njësi (kostot për ton) llogariten për komponentët e shërbimit (qendrat e kostos), të përcaktuara si kosto për ton të mbeturinave të krijuara.

Tabela 8-17. Kostot totale për njësi për ton dhe komponentët e shërbimit

Komponentët e kostos	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Mbeturinat totale të krijuara, t	114,659 t	115,892 t	117,069 t	118,234 t	119,342 t	120,381 t
Mbeturinat e mbetura të mbledhura, t	103,193 t	98,783 t	94,373 t	92,372 t	89,491 t	85,802 t
Mbledhja e mbeturinave të mbetura	41 €/t	37 €/t	36 €/t	36 €/t	35 €/t	35 €/t
Transferimi i mbeturinave	5 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t
Kompostimi	0 €/t	3 €/t	3 €/t	3 €/t	3 €/t	3 €/t
Kompostimi në kushte shtëpie	3 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t	4 €/t
Deponia	11 €/t	12 €/t	14 €/t	16 €/t	18 €/t	20 €/t
Kosto e plotë për ton mbeturinash të krijuara	59 €/t	60 €/t	60 €/t	62 €/t	63 €/t	65 €/t
Kosto e plotë për ton mbeturinash të mbetura	66 €/t	71 €/t	75 €/t	79 €/t	84 €/t	91 €/t

Për shkak të mbledhjes së ndarë të lëndëve të riciklueshme dhe kompostimit në kushte shtëpie, mbeturinat e mbetura që do të mbledhen dhe trajtohen me kosto komunale po zvogëlohen dhe kostot për ton të mbeturinave të mbetura të mbledhura po rriten mesatarisht me 7% në terma realë (mbi inflacionin).

Për periudhën 2032-2035, kostoja mesatare për ton mbeturina të gjeneruara është 88 €/t dhe kostoja për ton mbeturina të mbledhura (mbeturinat e mbetura, përveç mbeturinave të riciklueshme të mbledhura veçmas) është 95 €/t.

8.11.4 Rikuperimi i koston së sistemit për MNK

Megjithëse mbledhja e ndarë e lëndëve të riciklueshme dhe klasifikimi do të financohet nga skema e PZP-së, kostot vjetore komunale për shërbimin e MNK janë në rritje - për të siguruar mbulim të plotë të shërbimit, për të përfshirë kostot e mbledhjes së ndarë të mbeturinave të gjelbra, funksionimin e qëndrueshëm të deponisë, kompostimin e gjelbër dhe në kushte shtëpie, të qendrave të riciklimit të mbeturinave të amvisërisë, dhe që nga viti 2032 - trajtim dhe rikuperim i mëtejshëm i mbeturinave për të minimizuar deponimin e mbeturinave në deponi.

Grafiku i mëposhtëm përmbledh parashikimin e koston totale komunale dhe rritjen e kërkuar të çmimeve konstante për vitin 2023. Meqenëse të dhënat e vitit 2023 janë dhënë në të vërtetë të dhënat e vitit 2021 për kostot dhe të ardhurat në çmimet e vitit 2023 (20% është inflacioni kumulativ për periudhën)

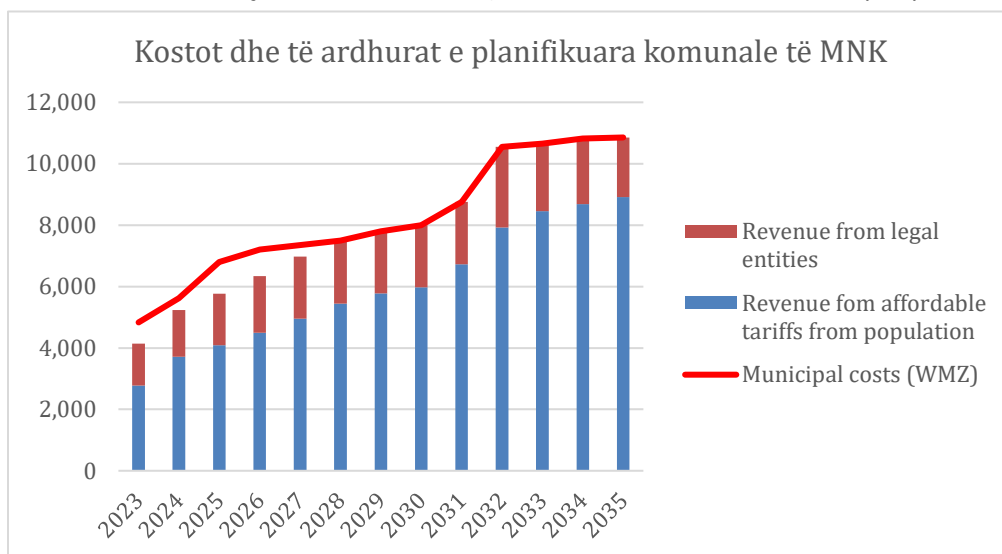

Figura 37. Parashikimi i shpenzimeve komunale, mijë euro

8.11.5 Tarifat e MNK

Grafiku i mëposhtëm paraqet rritjen e kërkuar dhe të përballueshme të tarifës për amvisëri, në përputhje me rritjen ekonomike dhe zhvillimin e MNK. Tarifa llogaritet për person, pasi madhësia e ekonomive familjare ndryshon. Tarifa e plotë e mbulimit të koston llogaritet me supozimin se familjet plotësojnë pjesën e tyre të kostove (duke supozuar se 88% e mbeturinave krijohen nga amvisëritë).

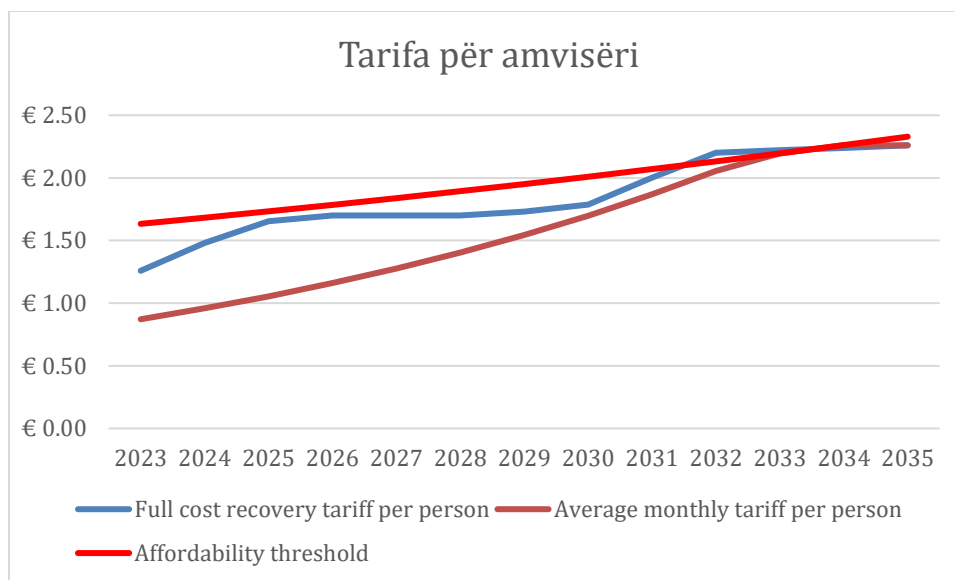

Figura 38. Tarifa e mbulimit të plotë të koston, pragu i përballueshëm dhe rritja e rekomanduar e tarifës mesatare

Aktualisht tarifa reale përfaqëson 50% të tarifës së përballueshme dhe rekomandohet një rritje reale vjetore prej 10% (mbi inflacionin) derisa tarifa të arrijë praguin e përballueshmërisë (2033) ose tarifën e rikuperimit të plotë të koston (2034-2035) cilado qoftë më e ulët.

Tabela e mëposhtme përmbledh kostot dhe të ardhurat për vitet 2021, 2027 dhe 2032. Shpenzimet janë paraqitur në lidhje me mbeturinat e mbetura të mbledhura, me qëllim të llogaritjes së komponentëve të koston së tarifës së mbeturinave, pasi mbledhja e ndarë e lëndëve të riciklueshme dhe klasifikimi konsiderohen të financuara nga skema e PZP. Duhet të theksohet se tarifat e portës së objekteve të trajtimit janë shumë më të larta, kur përcaktohen në lidhje me mbeturinat e pranuar për trajtim, për shembull kostoja për ton mbeturina të gjelbra për kompostim është 75 €/t, pasi çdo objekt komposton vetëm 2000 t në vit, tarifat e portës së deponisë janë gjithashtu më të larta në lidhje me mbeturinat e pranuar për deponi. Tarifat janë të përcaktuara për person, jo për familje, statistikat raportojnë ulje të madhësisë mesatare të familjes.

Tabela 8-18 Parametrat e sistemit aktual dhe të ardhshëm të menaxhimit të mbeturinave

Parametra të sistemit të menaxhimit të mbeturinave	2021	2027	2032
Popullsia totale	346,203	349,184	347,205
Mbeturina të krijuara, ton	110,742 t	117,069 t	122,343 t
Mbeturina të mbledhura ²⁶ / mbeturina të mbetura të mbledhura ²⁷ , ton	86,148 t	96,602 t	80,333 t
Kostoja e mbledhjes/mbledhjes së mbetur për ton të mbeturinave të mbledhura, €/t	42	49	55
Kompostimi i gjelbër, për ton të mbeturinave të mbetura të mbledhura, €/t	0	3	4
Deponimi dhe transferimi, për ton të mbeturave të mbetura të mbledhura, €/t	6	22	17
QRMA dhe kompostimi në kushte shtëpie, për ton të mbeturave të mbetura të mbledhura, €/t	0	7	9
TMB me LDM në IMnE, për ton të mbeturave të mbetura të mbledhura, €/t	0	0	40
TA, për ton të mbeturinave të mbetura të mbledhura, €/t	0	0	7

²⁶ 79% e popullsisë e mbuluar me shërbimin e mbledhjes së mbeturinave në vitin 2021

²⁷ Mbeturinat nga 100% e popullsisë më pak të riciklueshme të mbledhura veçmas për vitin 2027 dhe 2032

Parametra të sistemit të menaxhimit të mbeturinave	2021	2027	2032
Kostoja totale për ton të mbeturinave të mbetura të mbledhura, €/t	48	81	131
Kostoja totale për ton të mbeturinave të krijuara, €/t	37	66	86
Kostot totale vjetore, mijë €, pa TVSH	4,114	7,781	10,550
Mbeturina vjetore të gjeneruara për person nga ekonomitë familjare, zona urbane, ton	0.307	0.323	0.340
Mbeturina vjetore të gjeneruara për person nga ekonomitë familjare, zona rurale, ton, ekonomi familjare,	0.267	0.281	0.295
Mbulimi i plotë mujor i koston ose tarifa e përballueshme për person nga ekonomitë familjare, zona urbane, përfshirë TVSH-në, €	1.32	1.79	2.24
Tarifa mujore e përballueshme për kokë banori të zonës urbane, përfshirë TVSH-në, €	1.67	1.94	2.24
Tarifa mujore për person nga ekonomitë familjare, zona rurale, me TVSH, €	1.06	1.68	2.03
Tarifa mujore e përballueshme për kokë banori të zonës rurale, përfshirë TVSH-në, €	1.51	1.76	2.03
të ardhurat totale nga ekonomitë familjare, pa TVSH, aktuale për vitin 2021	2,313	4,951€	7,928€
Tarifa mesatare mujore aktuale për person, popullsi të shërbyer	0.71	1.28	2.06
Të hyrat totale nga ekonomitë familjare, pa TVSH, mijë €	2,642	4,951	7,928
Të hyrat totale nga entitetet juridike, pa TVSH, mijë €	1,136	2,027€	2,622€
Pjesa e kostove të mbuluara nga të ardhurat nga entitetet juridike	28%	26%	25%
Subvencioni total komunal, mijë €	665	803	0

Kostot janë me çmime konstante të vitit 2023 dhe janë përcaktuar për të mbuluar koston e plotë të mbledhjes së mbeturinave, kostot operative të të gjitha objekteve të trajtimit dhe deponimit, 10% të investimit fillestar në periudhën 2025-2026 dhe të gjitha kostot e riinvestimit në deponi, transferim, objekte kompostimi. Tarifa mesatare e vitit 2021 për person është 50% e nivelit të përballueshëm për popullsinë rurale, mjaft e ulët, gjë që kërkon ndërsbvencionim nga entitetet juridike (përqindja e tyre e mbeturinave është 12-14%) dhe sbvencionim. Pjesa e investimit fillestar të grantit përcaktohet me supozimin se rritja reale vjetore prej 10% (mbi inflacionin) e tarifës për ekonomi familjare është e përballueshme. Donatorët mund të kërkojnë rritje më të lartë të tarifës për ekonomi familjare në nivelin e përballueshmërisë aktuale, duke ulur kështu komponentin e grantit.

9. Implementimi

9.1 Rregullimet institucionale dhe organizative

Zbatimi i planit për menaxhimin e mbeturinave rajonale do të kërkojë ndryshime të gjera në mënyrën se si është organizuar sektori i mbeturinave. Një pyetje kyçe është forma e kornizës institucionale që është më e përshtatshme për zbatimin e planit të ri dhe për administrimin pa probleme të aktiviteteve të tij operacionale.

Sistemet efikase dhe efektive të menaxhimit të mbeturinave karakterizohen nga rregullime institucionale që u përgjigjen nevojave administrative të sistemit të dëshiruar të menaxhimit të mbeturinave, dhe jo e kundërta. Kështu, forma e rregullimit institucional që miratohet duhet t'i përgjigjet veprimeve të menaxhimit të mbeturinave që janë rënë dakord të jenë të nevojshme për të përmbushur objektivat e politikës. Kjo qasje vendos fokusin në arritjen e rezultateve të menaxhimit të mbeturinave dhe është në përputhje me qeverisjen lokale efektive dhe efikase.

Ngritja institucionale dhe organizative në të ardhmen duhet të marrë parasysh që shërbime specifike të menaxhimit të mbeturinave do të organizohen në nivel komune, rajoni ose ZMM.

Komunat do të kenë përgjegjësinë kryesore për organizimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave në territoret e tyre.

Dy kompanitë rajonale për menaxhimin e mbeturinave Ecohigjena, që operojnë në rajonin e Gjilanit dhe Pastërtia në rajonin e Ferizajt, duhet të ristrukturohen dhe t'i përshtatin aktivitetet e tyre në përputhje me dispozitat e planit aktual të menaxhimit të mbeturinave.

Komunat në rajonin përkatës duhet të kenë kontroll të plotë operacional mbi aktivitetet e KRMM-ve dhe duhet të miratojnë strukturat e tyre organizative dhe planet vjetore të funksionimit.

Mbledhja e mbeturinave do të organizohet në bazë të kontratës për shërbime publike (KShP) të nënshkruar ndërmjet komunës përkatëse dhe ofruesit të shërbimit. Formulari standard i kontratës për KShP dhe treguesit e performancës do të përdoren nga të gjitha komunat në ZMM për të garantuar standarde të cilësisë së lartë, krahasueshmëri ndërmjet komunave dhe transparencë të sistemit të përgjithshëm të menaxhimit të mbeturinave.

Ofruesit kryesorë të shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave do të jenë KRMM-të që synojnë arritjen e ekonomive të shkallës dhe efikasitetit të kostos në ofrimin e shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave, si dhe ofrimin e nivelit të lartë të besueshmërisë dhe sigurisë operacionale.

Ofrimi i shërbimeve të mbledhjes së mbeturinave direkt nga komuna, përmes kompanive për shërbime komunale ose nëpërmjet operatorëve privatë do të lejohet vetëm në rast se aranzhimet e tilla organizative rezultojnë të jenë zgjidhje më ekonomike për komunën përkatëse. Nëse nuk është kështu, kompanitë për shërbime komunale që operojnë aktualisht do të ndërpresin punën e tyre dhe pajisjet në dispozicion do të barten nga komuna në KRMM, në bazë të marrëveshjes.

Secila prej dy KRMM-ve do të jetë përgjegjëse për organizimin e kompostimit të mbeturinave të gjelbra në territorin e rajonit përkatës. KRMM-ja do të duhet të organizojë planifikimin, prokurimin dhe ndërtimin e objekteve të centralizuara të kompostimit në komunat e Gjilanit dhe Ferizajt dhe do të jetë përgjegjëse për operimin e ardhshëm të lokacioneve. KRMM-të do të ofrojnë edhe shërbime kompostimi për mbeturinat e gjelbra të mbledhura në komunat e tjera të rajonit përkatës përmes pajisjeve mobile.

Përmirësimi i deponisë rajonale të mbeturinave, ndërtimi i ST për rajonin e Ferizajt dhe infrastrukturës për menaxhimin e mbeturinave rajonale në të ardhmen si impiantet për TMB dhe TA do të zbatohen në bazë të marrëveshjes ndërmjet komunave në ZMM-së dhe KMDK-së. Komunat, në përputhje me dispozitat e marrëveshjes ndërkomunale do të marrin pjesë aktive në planifikimin, përzgjedhjen e lokacionit dhe ngritjen e infrastrukturës së përbashkët rajonale për menaxhimin e mbeturinave.

Pas miratimit të legjislacionit kombëtar për përgjegjësinë e zgjeruar të prodhuesit për mbeturinat e ambalazhit, MPEE, bateritë dhe akumulatorët, do të nënshkruhen marrëveshje ndërmjet komunave në secilin rajon dhe organizatave të përgjegjësisë së prodhuesit (OPP) në të ardhmen të krijuara nga kompanitë e obliguara. Këto marrëveshje do të përcaktojnë karakteristikat e sistemeve të mbledhjes së ndarë për rrjedhat specifike të mbeturinave, përgjegjësinë e zbatimit si dhe financimin dhe rregullimet e mbulimit të kostos.

Secila komunë, me mbështetjen e KRMM, KMDK dhe OPP-ve do të jetë përgjegjëse për rritjen e ndërgjegjësimit të banorëve të saj për kërkesat dhe detyrimet e menaxhimit të mbeturinave dhe rritjen e

pjesëmarrjes së publikut në programet e ardhshme të mbledhjes së ndarë dhe kompostimit në kushte shtëpie.

Marrëveshja e bashkëpunimit ndërkomunal do të nënshkruhet ndërmjet të gjitha komunave në ZMM. Qëllimi i marrëveshjes së BNK-së është rregullimi dhe përcaktimi i të drejtave dhe obligimeve të komunave në ngritjen dhe menaxhimin e sistemit të menaxhimit të mbeturinave të ngurta në tërë territorin e ZMM-së në përputhje me dispozitat e planit aktual. Marrëveshja e BNK-së do të përcaktojë:

- Obligimet dhe përgjegjësitë e secilës komunë në ZMM;
- Procedurat dhe kompetencat e vendimmarrjes së secilës komunë;
- Rregullat për funksionimin e KRMM-së dhe mënyrat dhe format e kontrollit operacional të komunave mbi KRMM;
- Pronësinë në të ardhmen e infrastrukturës së trajtimit dhe deponimit të mbeturinave të përbashkëta;
- Procedurat e përcaktimit të tarifave për ofrimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave dhe tarifave të portës për infrastrukturën e përbashkët të trajtimit, rikuperimit dhe deponimit;
- Mekanizmat e ndarjes së kostos për funksionimin në të ardhmen e infrastrukturës rajonale të trajtimit dhe deponimit;
- Kur është e nevojshme, kontributet financiare të komunave për përgatitjen, zbatimin, raportimin dhe monitorimin e projekteve;
- Përgjegjësitë për përgatitjen e projektit dhe menaxhimin e projektit, duke përfshirë aplikimin për financim të jashtëm;
- Përfshirjen e mundshme të sektorit privat në ofrimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave dhe procedurave përkatëse të prokurimit dhe kontraktimit;
- Dënimet dhe/ose kompensimet financiare që duhet të paguhen nga komunat që nuk i zbatojnë obligimet e tyre sipas marrëveshjes;
- Raportimin në emër të komunave dhe KRMM-së për qëllime të marrëveshjes së BNK-së dhe zbatimit të planit ndërkomunal për menaxhimin e mbeturinave;
- Emërimin e stafit të përhershëm për të mbështetur administrimin dhe zbatimin e marrëveshjes së BNK-së dhe koordinimin e aktiviteteve ndërmjet komunave të ndryshme.

Çdo komunë do të jetë përgjegjëse për të ndarë burimet e nevojshme financiare, teknike dhe njerëzore të nevojshme për zbatimin e planit aktual të menaxhimit të mbeturinave.

9.2 Monitorimi, vlerësimi dhe përditësimi i planit

Monitorimi është procesi i mbledhjes së rregullt të të dhënave kryesore sasiore për të përcaktuar progresin në arritjen e caqeve të vendosura dhe për të parandaluar rezultate të padëshiruara, prapambeturina, etj. Monitorimi kryhet sipas parimeve të besueshmërisë, mirëbesimit, korrespondencës dhe rëndësisë së informacionit dhe shqyrtimit të detyrueshëm.

Sistemi për monitorimin e progresit në zbatimin e këtij Plani të Menaxhimit të Mbeturinave do të fokusohet në monitorimin e:

- Afatit të zbatimit
- Shumën e financimit
- Burimin e financimit

- Palën përgjegjëse
- Treguesin e performancës

Plani i Veprimit do të përditësohet çdo vit, sipas nevojës dhe varësisht nga ecuria e zbatimit të aktiviteteve.

Planet komunale të menaxhimit të mbeturinave duhet të përditësohen brenda gjashtë muajve nga data e miratimit të Planit Ndërkomunal të Menaxhimit të Integruar të Mbeturinave. Në rast të ndryshimeve të mëdha në legjislacionin për menaxhimin e mbeturinave, Plani Ndërkomunal i Menaxhimit të Integruar të Mbeturinave duhet të përditësohet edhe për të pasqyruar këto ndryshime.

10. Plani i veprimit

Plani i Veprimit përqendrohet në veprimet prioritare të nevojshme për zbatimin e masave të parashikuara në PNMIM. Ai mbulon të gjitha rrjedhat prioritare të mbeturinave dhe përfshin të gjitha aktivitetet e menaxhimit të mbeturinave që do të zbatohen në periudhën 2024 – 2030. Gjithashtu, Plani i Veprimit përfshin buxhetin për çdo aktivitet, burimin e financimit, përgjegjësitë për zbatimin dhe treguesin e performancës për secilin aktivitet. Treguesit e performancës, të përfshirë në Planin e Veprimit, synojnë të sigurojnë bazën për monitorimin e zbatimit të PNMIM, duke përfshirë tregues specifikë dhe të matshëm.

Aktivitetet e parashikuara për vitet e para të zbatimit synojnë adresimin e problemeve dhe mangësive më urgjente të kornizës ekzistuese të menaxhimit të mbeturinave. Aktivitetet e parashikuara për zbatimin afatmesëm përpiqen të bazohen në veprimet afatshkurtra dhe synojnë krijimin e një kornize të integruar rajonal të menaxhimit të mbeturinave, siç detajohet në PNMIM i cili do t'i lejojë komunat të vendosin bazat për arritjen e objektivave gjithëpërfshirëse të vendosura për vitin 2035.

Plani i Veprimit për zbatimin e PNMIM-së për periudhën 2024-2030 është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 10-1. Plani i Veprimit, 2024-2030

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
1.	Prioriteti 1. Parandalimi i mbeturinave					
1.1	Zhvillimi dhe zbatimi i programeve të kompostimit në kushte shtëpie	Çdo vit	Në kuadër të buxheteve të alokuara në planet komunale për menaxhimin e mbeturinave	Buxhetet komunale	Të gjitha komunat	Numri i ekonomive familjare që zbatojnë kompostimin në kushte shtëpie
1.2	Miratimi i udhëzimeve për prokurimin publik të gjelbër	2025	-	-	Koordinator i BNK-së	Udhëzimet e përgatitura dhe miratuara
1.3	Mbështetje për bizneset lokale në zbatimin e masave për parandalimin e mbeturinave ushqimore	Çdo vit	5,000 (në çmime për masat e zbatuara me sukses)	Buxhetet komunale	Komunat, OJQ-të	Numri i bizneseve që zbatojnë nisma për reduktimin e mbeturinave ushqimore
1.4	Pjesëmarrja në nismat kombëtare për reduktimin e plastikës njëpërdorimshe	Çdo vit	5,000 (në çmime për masat e zbatuara me sukses)	Buxhetet komunale	Komunat, OJQ-të	Numri i nismave për zbatimin e reduktimit të plastikës njëpërdorimshe
2.	Prioriteti 2. Riciklimi dhe rikuperimi i mbeturinave komunale					
2.1	Studimi i fizibilitetit dhe projektimi për krijimin e objektit të kompostimit për rajonin e Ferizajt	2024-2025	100,000	Grant AT	Komuna e Ferizajt	Studimi i fizibilitetit i përgatitur dhe miratuar
2.2	Ndërtimi i objektit të kompostimit për rajonin e Ferizajt	2026	1,120,000	Granti kapital	Komuna e Ferizajt	Impianti i kompostimit i komisionuar
2.3	Projektimi për krijimin e objektit të kompostimit për rajonin e Gjilanit	2024	20,000	Grant AT	Komuna e Gjilanit	Projekti i përgatitur dhe miratuar
2.4	Ndërtimi i objektit të kompostimit për rajonin e Gjilanit	2025	1,120,000	Granti kapital	Komuna e Gjilanit	Impianti i kompostimit i komisionuar

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
2.5	Studimi i fizibilitetit për ngritjen e objektit të TMB dhe sistemit të menaxhimit të mbeturinave ushqimore	2028	500,000	Grant AT	KMDK në bashkëpunim me komunën që është pronare e lokacionit	Studimi i fizibilitetit i përgatitur dhe miratuar
2.6	Projektimi dhe ndërtimi i objektit të TMB	2029-2031	18,700,000	Granti kapital	KMDK në bashkëpunim me komunën që është pronare e lokacionit	Impianti për TMB i komisionuar
2.7	Projektimi dhe ndërtimi i objektit të TA ²⁸	2029-2031	5,500,000	Granti kapital	KMDK në bashkëpunim me komunën që është pronare e lokacionit	Impianti për TA i komisionuar
3	Prioriteti 3. Transferimi dhe deponimi i mbeturinave					
3.1	Azhurnimi i studimit të fizibilitetit për themelimin e stacionit të transferimit për rajonin e Ferizajt	2024	75,000	Grant AT	Komuna e Ferizajt	Studimi i fizibilitetit i përgatitur dhe miratuar
3.2	Themelimi i stacionit të transferimit për regjionin e Ferizajt	2025	1,800,000	Granti kapital	Komuna e Ferizajt	Stacioni i transferimit i komisionuar
3.3	Punimet ndërtimore për përmirësimin e deponisë së Velekincës	2025-2026	11,500,000	Granti kapital	Komuna e Gjilanit	Qelia e re e komisionuar
4	Prioriteti 4. Menaxhimi i MND-ve					
4.1	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për furnizimin e pajisjeve të mbledhjes dhe transportit	2024	-	-	Të gjitha komunat	Furnizuesi i zgjedhur
4.2	Zgjedhja e lokacionit për pikat e dorëzimit	2024	-	-	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Lokacionet e përzgjedhura
4.3	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për vendosjen e pikave të dorëzimit	2024	-	-	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Kontraktor i përzgjedhur

²⁸ Në varësi të rezultateve nga studimi i fizibilitetit, nëse TA do të zgjidhet si një teknologji e preferuar

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
4.4	Punime ndërtimi për ngritjen e pikave të dorëzimit	2025	750,000	Granti kapital	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Pika të dorëzimit të komisionuara
4.5	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për furnizimin me pajisje për pikat e dorëzimit	2024	-	-	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Furnizuesi i zgjedhur
4.6	Furnizimi me pajisje për pikat e dorëzimit	2025	410,000	Granti kapital	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Pajisje të furnizuara
4.7	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për furnizim me pajisje për objektet e riciklimit në Gjilan dhe Ferizaj	2024	-	-	Komunat Gjilan and Ferizaj	Furnizuesi i zgjedhur
4.8	Furnizimi me pajisje për objektet e riciklimit në Gjilan dhe Ferizaj	2025	400,000	Granti kapital	Komunat Gjilan and Ferizaj	Pajisje të furnizuara
4.9	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për themelimin e deponisë në Gjilan	2024	-	-	Komuna e Gjilanit	Kontraktor i përzgjedhur
4.10	Punimet ndërtimore për objektin e deponimit në Gjilan	2025	1,500,000	Granti kapital	Komuna e Gjilanit	Objekti i deponimit i komisionuar
4.11	Zbatimi i legjislacionit dhe rregulloreve që kontrollojnë deponimin e mbeturinave të ndërtimit dhe demolimit	I përhershëm	Nuk kërkon financim shtesë	Brenda buxhetit të autoriteteve të kontrollit	Administratat komunale	Numri i lokacioneve të ndërtimit të inspektuara
5	Prioriteti 5. Menaxhimi i mbeturinave të vëllimshme					
5.1	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për furnizim me grirëse për mbeturinat e vëllimshme për deponinë e Gjilanit dhe	2024	-	-	Komunat Gjilan and Ferizaj	Furnizuesi i zgjedhur

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
	stacionin e transferimit të Ferizajt					
5.2	Furnizimi me pajisje për deponinë e Gjilanit dhe stacionin e transferimit të Ferizajt	2025	Të përfshira në buxhet për deponinë e Gjilanit dhe stacionin e transferimit të Ferizajt	Granti kapital	Komunat Gjilan and Ferizaj	Pajisje të furnizuara
5.3	Organizimi i shërbimit të planifikuar të mbledhjes së mbeturinave të vëllimshme	2025	-	-	Të gjitha komunat	Përgjegjësia ligjore e përmbushur
6	Prioriteti 6. Qendra për riciklim të mbeturinave të amvisërisë					
6.1	Përgatitja e dokumenteve të tenderit dhe procedura për themelimin e QRMA në komuna	2025	-	-	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Shtimes, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Kontraktorë të përzgjedhur
6.2	Punimet e ndërtimit për 6 QRMA në komuna	2026	2,400,000	Buxhetet komunale/Granti kapital	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Shtimes, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	QRMA i komisionuar
6.3	Furnizimi me pajisje për 6 QRMA	2026	200,000	Buxhetet komunale	Komunat e Ferizajt, Kaçanikut, Shtimes, Gjilanit, Kamenicës and Vitisë	Pajisje të furnizuara
7	Prioriteti 7. Menaxhimi i rrjedhave specifike të mbeturinave					
7.1	Detyra 1. Menaxhimi i mbeturinave të ambalazhit					
7.1.1	Nënshkrimi i marrëveshjes ndërmjet komuniteteve të bashkuara dhe OPP(ve) për mbeturinat e ambalazhit (pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	Nuk kërkon financim shtesë	-	OPP, administratat lokale	Marrëveshjet e nënshkruara
7.1.2	Zhvillimi i sistemeve për mbledhjen e ndarë dhe	2026 – 2030	Në kuadër të buxhetit të OPP	OPP, ofruesit e shërbimeve	OPP-të, administratat lokale	Popullsia e pajisur me shërbime për

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
	ndarjen e mbeturinave komunale, duke përfshirë mbeturinat e ambalazhit					mbledhje të ndarë të mbeturinave
7.1.3	Zbatimi i fushatave të ndërgjegjësimit të publikut të përcaktuara për modelet e reja të konsumit të qëndrueshëm dhe pjesëmarrja në skema për mbledhje të ndarë	2026 dhe çdo vit e tutje	1 euro për banor të shërbyer në vit	OPP, ofruesit e shërbimeve	Administratat lokale (koordinimi)	Numri i fushatave ndërgjegjëse të realizuara; numri i banorëve i dhënë me informacion
7.2	Detyra 2. Menaxhimi i MPEE					
7.2.1	Nënshkrimi i marrëveshjes me OPP(të) për MPEE (pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	-	-	OPP, administratat lokale	Marrëveshje e nënshkruar
7.2.2	Kontrolli mbi çmontimin e paligjshëm të MPEE	I përhershëm	-		Administrata lokale, DIMNUNI	Numri i inspektimeve të kryera
7.2.3	Zhvillimi dhe zbatimi i sistemit të mbledhjes së ndarë të MPEE në përputhje me marrëveshjet me OPP-të	2026 e tutje	Në kuadër të buxhetit të OPP	OPP, ofruesit e shërbimeve	OPP, administratat lokale (për koordinim)	sistem i mbledhjes së ndarë për funksionimin e MPEE
7.2.4	Zbatimi i fushatave të ndërgjegjësimit të publikut të përcaktuara për modelet e reja të konsumit të qëndrueshëm dhe pjesëmarrja në skema për mbledhje të ndarë	2023 dhe çdo vit e tutje	-	OPP, ofruesit e shërbimeve	Administrata lokale (për koordinimi)	Numri i fushatave ndërgjegjëse të realizuara; numri i banorëve i dhënë me informacion
7.3	Detyra 3. Menaxhimi i baterive dhe akumulatorëve					
7.3.1	Nënshkrimi i marrëveshjes me OPP(të) për bateritë dhe akumulatorët e përdorur	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të	-		OPP, administratat lokale	Numri i komuniteteve të bashkuara me

#	Aktiviteti	Periodha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
	(pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	legjislacionit kombëtar)				marrëveshje të nënshkruara
7.3.2	Zhvillimi dhe zbatimi i sistemit të mbledhjes së ndarë të baterive dhe akumulatorëve të përdorur në përputhje me marrëveshjet me OPP-të	2026 – 2030	Në kuadër të buxhetit të OPP	OPP, ofruesit e shërbimeve	OPP, administratat lokale (për koordinim)	Është krijuar një mbledhje e ndarë e baterive portative
7.4	Detyra 4. Menaxhimi i automjeteve në fund të jetës					
7.4.1	Nënshkrimi i marrëveshjes me OPP(të) për AFJ (pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	Nuk kërkon financim shtesë		OPP, administratat lokale	Marrëveshja e nënshkruar
7.4.2	Zhvillimi dhe zbatimi i kërkesave për heqjen dhe mbledhjen e AFJ-ve të braktisura në rrugë publike dhe zona parkimi	2026 – 2030	Nuk kërkon financim shtesë		Administrata lokale	Kërkesat e përcaktuara në rregulloret lokale dhe dispozitat administrative
7.5	Detyra 5. Menaxhimi i gomave të përdorura					
7.5.1	Nënshkrimi i marrëveshjes me OPP(të) për gomat e përdorura (pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	Nuk kërkon financim shtesë		OPP, administratat lokale	Numri i komuniteteve të bashkuara me marrëveshje të nënshkruara
7.5.2	Krijimi i infrastrukturës së mbledhjes së gomave të përdorura në lokacionet publike për riciklim të	2024 – 2025 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	Nuk kërkon financim shtesë	Në kuadër të shpenzimeve për ngritjen e lokacionit publik për riciklim të	OPP, administratat lokale	Vendet e mbledhjes të përcaktuara

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
	mbeturinave specifike komunale			mbeturinave komunale		
7.5.3	Kontrolli i kompanive të transportit publik dhe privat për ruajtjen e duhur të gomave të përdorura dhe transferimin periodik të tyre për riciklim dhe/ose rikuperim	I përhershëm	Nuk kërkon financim shtesë		Administrata lokale	Sasitë e gomave të përdorura të mbledhura nga sektori i transportit
7.6	Detyra 6. Menaxhimi i vajrave të përdorura					
7.6.1	Nënshkrimi i marrëveshjes me OPP(të) për vajra të përdorura (pas miratimit të kërkesave ligjore për përgjegjësitë e zgjeruara të prodhuesit dhe themelimit të OPP)	2025 – 2026 (në varësi të miratimit të legjislacionit kombëtar)	Nuk kërkon financim shtesë		OPP, administratat lokale	Marrëveshje e nënshkruar
7.6.2	Kontrolli i kompanive të transportit publik dhe privat dhe dyqanet për riparim të makinave për ruajtjen e duhur të vajrave të përdorura dhe transferimin periodik të tyre për rigjenerim dhe/ose rikuperim	I përhershëm	Nuk kërkon financim shtesë		DIMNUNI	Numri i inspektimeve, sasitë e vajrave të përdorura të mbledhura, të rigjeneruara dhe të rikupëruara
7.6.3	Ndalimi i zëvendësimit të vajrave të përdorura motorike në zona publike dhe vende të papajisura për këtë qëllim	2026	Nuk kërkon financim shtesë		Administrata lokale	Ndalimi është vendosur dhe zbatuar
8	Prioriteti 8. Forcimi i strukturës institucionale					
8.1	Përgatitja dhe nënshkrimi i marrëveshjes së	2024	-			

#	Aktiviteti	Periudha, viti	Buxheti, euro	Burimi i financimit	Pala përgjegjëse	Treguesi i performancës
	bashkëpunimit ndërkomunal					
8.2	Emërimi i koordinorit të BNK-së	2024 - çdo vit e tutje	12,000 (çdo vit)	Buxhetet komunale, KRM-të	Komunat, KRM-të	Koordinator i caktuar me funksione të dakorduara
8.3	Takime dy-vjeçare për zbatimin e marrëveshjes së PNMIM dhe BNK-së	Çdo vit	-	-	Koordinator i BNK-së, komuna	Zbatimi i monitoruar
8.4	Zhvillimi i një modeli për kontratën për shërbime publike (KShP) që do të përdoret për ofrimin e shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave	2024	5,000	Grant AT	Koordinator i BNK-së, komuna	KShP të përgatitura
8.5	Hartimi dhe miratimi i planit të biznesit për KRM-të	2024	-	-	Komunat, KRM	Planet e biznesit të miratuara
8.6	Miratimi i raporteve vjetore dhe planeve vjetore për funksionimin e KRM-ve	Çdo vit	-	-	Komunat	Raportet vjetore dhe planet vjetore të miratuara
8.7	Forcimi i kapaciteteve të komunave dhe ofruesve të shërbimeve rajonale	Çdo vit	-	-	Komunat, KRM	Forcimi i kapaciteteve të komunave dhe ofruesve të shërbimeve rajonale